

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03722

# DER VEG TSU ZIKH

---

Sholem Asch



THE MAX PALEVSKY  
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschhorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Leif D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at [digitallibrary@bikher.org](mailto:digitallibrary@bikher.org)

ערשמער מהייל





## קאפיטעל 1.

### אין א פרעמדע שטאָדט

די זונן האט זיך אריינגעריסען דורך די צוויי פענסטערלעך אין דעם קליינעם, ריינעם דייטשען האטעל-צימעריל און האט דאס שטיבעל בענאסען מיט גאנצע צעבערס ליכטיגקייט, פערכאפט די צוויי בעמען, וואס זיינען געשטאנען נעבען איינאנדער און אויפגעריסען מיט א זיל-בערג'ס פערמאכטע אויגען.

אז ער האט זיך אויפגעכאפט, האט ער זיך אומגעקוקט פער-וואונדערט — נישט געוואוסט וואו ער געפינט זיך און פון וואנען ער קומט דא אהער. עס האבען איהם אבער באלד אנטקעגען געשמייבעלט די צוויי גרויסע, ליכטיגע אויגען פון זיין יונג ווייבעל אויס דעם צווייטען בעט, וואס איז געשטאנען נעבען זיינס. ער האט זיך ווי דערמאנט און געזאגט מיט א שמייבעל:

— אה, דו ראחעל, שוין לאנג אויף?

— יא, מיטש, — לאכט איהם די יונגע ווייבעל אין פנים אריין — די דייטשע זונן לאזט נישט שלאפען. איד האב דיד נישט געוואלט וועקען; ביסט אזוי געשמאק געשלאפען — א פערגעניגען געווען צו זעהן.

— געפינען מיר זיך טאקע אין דעם דייטשען שטעדטעל, וואו מיר זיינען נעכטען ביינאכט פערפאהרען?

— יא, מיטש. קום, הויב דיד אויף! איד בין נייגעריג צו זעהן, ווי א דייטש שטעדטעל זעהט אויס. איד האב דאך קיין מאל נישט געזעהן, און די קינדער זינגען פון פריהמארגען אן, — האט דאס יונגע ווייבעל געזאגט און איז מיט איין שפרונג, ווי א יונגער פויגעל אויס דעם בעט געפלויגען.

— די זונן שטעהט אויף ביי זיי פרייה, — זאגט מישא מיט א שמויבעל און זוכט די ברילען אויף זיין שרייב־טיש, — א טיכטיג פאלק. — און הויבט זיך אן אנטהאן נאך זיין פרוי.

— נעכטען ביינאכט, ווען מיר זיינען אין שטאדט געקומען, איז שוין אלעס געשלאסען געווען, — זאגט ראחעל — עס איז דאך א פערנגיגען אזוי, אין א שעהנעם פריהמארגען, אין א פרעמדע שטאדט, זיך אויפצוכאפען אין א האטעל־צימער. זעה, ווי אלעס איז דא ביי זיי ריין, יעדע זאך אויף איהר ארט, — אד, א יום טוב, א יום טוב היינט! — שרייט אויס דאס יונגע ווייבעל, שמעהענדיג ביים האלבער אפענעם פענסטער == קום אהער, מישא, זעה ווי די קינדער געהן מיט בלימעלעך אין די הענד און זינגען ליעדער. קום אהער צום פענסטער!

— אד, א יום טוב, וועלען מיר מזל האבען — אריינגעקומען אין דער שטאדט אריין אום יום־טוב, — זאגט מישא און געהט אויך צו צום פענסטער. באלד דערמאנען זיי זיך אין וואס פאר א „הלד“ זיי שמעהן ביים אפענעם פענסטער, און פון אונטען האט מען שוין אנגעהויבען ארויפצוקוקען צו זיי — זיינען זיי פון פענסטעה אבגעשפרונגען און אנגעהויבען פלינג זיך אנצוטהאן.

אז דאס קאלטע וואסער האט זיך גענאסען איבער ראחעל'ס נאָ קעטען לייב, האט זי געלאכט אויס דעם פולען האלז:

— מיר וועלען קיין בעקאנטע ניט זעהן, מישא. מיר וועלען זיך ארומדרעהן אין שטאדט, ווי ווילד פרעמדע — עס איז א פער־גניגען.

— יא, ראחעל, ווי ווילד פרעמדע, — נור ער איז שוין געקומען צו זיך. ווי מיט א הויף איז אוועק פון איהם די נאטירליכע פרעה־ליכקייט, וועלכע האט ארויסגעקוואלען פון איהם, פון זיין יונגען טעמפעראמענט. ער האט זיך דערמאנט, ווער ער איז — און א גרויסע וואנד איז געשטאנען צווישען איהם און דער זונן, וואס האט אזוי פריינדליך אריינגעשיינט אין פענסטער. עס האט איהם ארומגענומען דער ענגער פאס, וואס נעהמט ארום מענשען, וועלכע האבען אויף זיך גרויסע זינד, אדער א געפעהרליכע קרענק. די טרויעריגע געדאנקען, מיט וועלכע ער האט זיך נעכטען שלאפען

געלעגנט, זיין גאנצע לאנגע איז איהם פאר די אויגען וויעדער גע-  
שטאנען, נור ער האט דאס פון זיך מיט געוואלד אוועקגעטריבען.  
די זונן שיינט אריין, זיי זיינען אין א פרעמדע שטאדט, און ראחעל  
איז פרעהליך; אוועק איז פון איהר דער טרויעריגער שאטען, וועלכער  
האט זי בעגלייט דעם גאנצען וועג. ער האט געקוקט אויף איהר,  
אויף איהרע נאקעטע הענד און האט צום ערשטען מאל בעמערקט  
איהר צארטען, קינדישען קערפער — און עס האט איהם ארומגע-  
נומען א רחמנות געפיהל צו איהר. ער האט זי יעצט ליעב געהאט  
און געהאט דאס בערערפנים זי אויף די הענד צו געהמען און ארומ-  
ציטראגען זי איבער די גאסען ווי מען טראגט א קינד. . . .

דאס געפיהל האט איהם אן אלעס פערגעסען געמאכט. בעי-  
גראבען האט ער אין זיין הארץ טיעף דעם טרויער, וועלכען ער האט  
מיט זיך פון זיין היימאט מיטגעבראכט — דעם טרויער און דעם  
צער. די יונגער און די זונן האבען געטהאן דאס זייעריגע.

— שווייג, ראחעל, וועסט זעהן, וואס מיר וועלען זיך אנטהאן.  
עס איז פורים ביי די דייטשען, א פערשפעטיגטער פורים, — נו,  
וועלען מיר אויף פורים־שפיעלער ווערען. ווייסטו וואס, וועסט דיה  
אנטהאן ווי א אינגעל אין שווארץ־זיידענע הויזען, אין לאנגע שווארץ־  
זיידענע שטרימף און א ברייטען מארק־זיידענען קאפּעלען מיט א גרויסע  
פערדער; כ'לעבען, עס וואלט דיר זעהר געפאסט, — בעטראכט ער  
איהר פיגור און געהט אין דער שטיל צו און גיט איהר א קוש אין דעם  
נאקעטען קארק אריין.

ראחעל האט זיך אומגעקוקט, ווי עפעס א וואונדער וואלט געשעהן.  
א שטראם בלוט האט זי בעגאסען פון אויבען ביז אראב, — צום  
ערשטען מאל, צייט זיי זיינען נאך דער חתונה, זעהט זי איהם  
אזעלכען. וואס איז דא געשעהן מיט איהם? צייט נאך דעם, וואס  
עס האט מיט איהר דאס אונגליק געטראפען, האט ער זי נאך נישט  
געזעהן. . . און זי ווייסט דאך, אז ער האט חתונה געהאט מיט איהר  
צוליעב רחמנות, אז ליעב האט ער אנ'אנדערע — מערין.

דאס ערשטע מאהל ווי זי זעהט איהם אזעלכען, ווי זי בעמערקט  
אין איהם א נייגונג צו איהר, — און איהר האט זיך דאך געדאכט  
אז ער וועט זי שוין קיינמאל, קיינמאל נישט זעהן, און זי איז אומ-  
געגאנגען נעבען איהם ווי אין שלאף, ווי א שאטען. . . .

זי האט נישט געוואוסט וואס צו טהאן, נור רויט געווארען און געקוקט אויף מישא'ן, ווי אויף א וואונדער, מיט א פאר גרויסע, גרויסע, אפענע אויגען. און גרויסע טרעהרען האבען זיך איהר בעד וויזען אין די גרויסע אויגען. און מישא איז אויך שטעהן געבליבען. נישט געוואוסט וואס עס טהוט זיך מיט איהם און געשמייכעלט. — געשמייכעלט אין דער וועלט אריין . . .

נור באלד האט ער זיך געפונען — ארומגענומען דרייסט ראחעל'ן ביי איהר לייכטע טאליע און געזאגט:

☞ קום, ראחעל, דער פריהלינג איז דא, און די דייטשען איילען זיך זעהר . . .

דאס מיידעל האט זיך ארויסגעמאכט פון זיין האנד און פלינק זיך אנגעטהאן. זי האט היינט לענגער געקוקט אין שפיגעל אריין, ווי אן אנדרעס מאל; זי האט נישט געהערט מישא'ס רייך — אין איהר הארץ האט זיך אנגעצונדען א גרויס גליק.

אז זיי זיינען אויף דער גאס ארויס, האָט זיי אַ פּרישער מאַר זוינד בעהויבט און ארומגענומען זיי דורך און דורך. זיי זיינען, ווי דורך אַ וואונדער, אין דעם טיעפען פריהלינג, וואָס איז דאָ מיט אַ צוויי חדשים פריהער ווי ביי זיי אין דערהיים.

דער פריהלינג האָט געבליהט איבעראל = אויף דער נאנצער ערד, איבער'ן נאנצען הימעל און איבער אלע בוימער. אלעס האָט זיך געבאָדען אין גרינס, און מענשען, הייזלעך און גערטענדלעך — זיי גען געווען אָבעוואשענע, אויסגעפּוצטע, יום־טוב'דיגע. ווארום אַ גרוי־סער יום־טוב איז געווען אין שטעדטעל — דעם יום־טוב פון פריהלינג. די קנאָספּען אָפען, די צווייגען בעבלעטערט, און דאָס גרינס רייסט זיך פון שטיינער און טראַטואַרען... קינדער אין ווייסען אָנגעטאָהן האַלטען קרענצלעך פּיילכען אין די הענד, ציהען איבער די גאסען און זינגען ליעדער, — גריסען זיי פון דערווייטענס. איין מיידעל איז צור געגאַנגען צו זיי און האָט זיי געגריסט: „גוט מאַרגען, מיין העררן!“ און דערלאַנגט ראחעל'ן דאָס קרענצעל בלומען. און דאָס מיידעל האָט

זיך אַוועקגעשטעלט און האָט מיט איהר קינדישען חז אָנגעהויבען אַבצווינגען איהר פרייהלינגס ליעד.

זיי זיינען ביידע שטעהן געבליבען, האָבען נישט געוואוסט אויף וואָס פאר אַ וועלט זיי געפינען זיך, צי חלום'ען זיי דאָס נישט. און דערווייל זיינען וואָס אַ מאָל די גאסען געוואָרען מעהר בעלעבט. אלץ מעהר האָבען זיך געוויזען יום־טוב'דיג געקליידעמע מענשען, איינצעלנע פערשטעלטע, און אלע האָבען זיך געלאָזט אין מיטען מאַרק, געזונגען ליעדער, אין גאס געגאָנגען.

פון דערווייטענס הערט זיך שוין די מוזיק שפיעלען, פאָהנען פון צעכען ווייזען זיך. אלטע בעל־בתים, ווייס־בעהויבטע בעל־בית'עס שטעקען אַרויס זייערע גרויע קעפּ צווישען די ווייסע פאָרהענגעלעך אין די פענסטער. און דער פרייהלינג האָט אויף זייערע אלטע פנים'ער, ווי אויף אלטע, אָבגעלעבטע בוימער, אויף געבליהט און אַרויסגע־בראַכט אויפ'ן געזיכט דאָס ביסעל חיות און רויטליכקייט וואָס האָבען זיך געפונען אין די אלטע קערפערס. וואַרום עס איז געווען אַ גרויסער יום־טוב אין דער שטאָדט, דער יום טוב פון פערברענען דעם „ווינטער“, דעם „אייז־בער“ און פון פייערען דעם פרייהלינג, און דאָס גאַנצע שטעטלע איז אַרויס פייערען דעם יום טוב.

מישאַ און ראַחעל האָבען זיך ביי די הענד אָנגענומען און געלאָזט זיך מיט דער מענגע — אויף פייערען דעם יום־טוב פון פרייהלינג, און מיטגעזונגען מיט אלעמען דאָס געזאַנג, וואָס זיי האָבען נישט פער־שטאַנען.

## קאפיטעל 2.

### דער יום טוב פון פערברענען דעם ווינטער

צוערשט זיינען געגאָנגען די מוזיקאַנטען פון די צעכען, די צעכען מיט די פאָהנען. און די בעל־בתים פון שטעטלעך, פערקליידט אין די מלבושים פון זייערע זיידעס און עלטערע זיידעס, וועלכע האָבען גע־לעבט אין דעם שטעטלעך מיט הונדערטער יאָהרען צוריק, האָבען אין

ריהען שפאציערט נאך די מוזיקאנטען. אלעס איז געווען פער-  
שטעלט. אלטע גוים מיט לאנגע בערר און יונגע שקצימ'לעך, אָנגע-  
טהאָן אין מיטעלאַטערישע קאָסטיומען, אין היטען מיט פּעדערען —  
זיינען געגאַנגען אין די רייהען מיט ערנסט און כבוד, ווי זיי וואָלטען  
זייערע הייליגסטע פּפּליכטען ערפּילט. אויף אַ וואָגען זיינען געפּאָהר  
רען די לעגענדאַרישע „ראַזבוניקעס“ מיט די העק אין די הענד, און  
דער אַלטער „ראַזבוניק“ מיט אַ לאַנגער גרויער באַרד און האַק אין  
האַנד האָט אָנגעפּיהרט די שייקע. נאָך זיי זיינען געגאַנגען דעם  
פּירשט'ס „לאַנדסקעכט“ מיט די אַלטע פּיקעס אין האַנד און האַבען  
געפּיהרט צווישען זיך אַ זעלנער-„דירנע“; דער „שניידער“ און דער  
„וואַלדריען“ פון גרימס מערבען און די העלדען פון די אַלטע גוטע  
פּאַלקס'ליעדער; די סטודענטען-שאַרען פון „אַלטהיידעלבערג“ מיט  
די פּאָהנען און שווערדען און נאָך זיי — די יוגענד-צעכען — בעקער,  
שניידער, שוסטער, — און אלעס איז געווען פּערשטעלט און געגאַנגען  
אין די רייהען מיט כבוד און ווירדע.

דער גאַנצער עולם האָט אַרויסגעאַיילט אויפ'ן פּלאַץ הינטער דער  
שטאַרט, וואו עס איז שוין געווען אויפגעשטעלט אויס וואטע דער  
„אייזבער“ — צו פערברענען, וואס דאָס האָט געזאַלט זיין לזכר  
שנעע און ווינטער, וואָס די עהרליכע דייטשען פון דעם קליינעם  
שטעדטעל האַבען אין די אויגען ניט אָנגעזעהן און ווייסען נור, אז עס  
עקזיסטירט שנעע און פראסט, פון דער נאַטור-געשיכטע און פון די  
רייד פון זייערע אַהרען, איז זייער שטעדטעל אום ווינטער אין  
גאַנצען פּערשנעט געוואָרען און מען איז געפּאָהרען מיט שליםטענס;  
נור דער קלימאַט בייט זיך און שוין גאַנץ לאַנג איז ביי זיי קיין שנעע  
ניט געוועזען, אָבער עס דאַכט זיך, אז אויך זיי האַבען אין די אויגען  
קיין שנעע ניט אָנגעזעהן און ווייסען עס פון דעם, וואָס זיי האַבען דער-  
צעהלט זייערע זיידעס און באַבעס... פיער יונגע מיידלעך אין ווייסען  
אָנגעטהאָן, בעקרענצט די קעפּ, (דער פריהלינג האָט דאָס געזאַלט בע-  
דייטען), מיט פיער פּאַקעל אין די הענד — זיינען צו צום „ווינטער“  
און אונטערגעצונדען דעם וואטענעם אייזבער.

ווי דער פלאם האָט זיך אַרויפגעכאַפּט צום אייזבער און די וואטע  
איז אין פיער צוגעגאַנגען, האַבען די אַרקעסטערעס פון די צעכען

געשפיעלט דעם פריהלינגס-מארש, די בירגער האָבען די היט גע' צויגען און אויסגעשריען אַ שפּאַלענדען הורראַ!

דערנאָך, אז מען האָט דעם „ווינטער“ פּערברענט, האָבען זיך די יונגע בחורים פון שטעדטעל געפרובט אַרויפקלעמערען אויפ'ן הויכען דראַנג, וואָס איז דאָרט געשטאַנען, וועלכער איז געווען בער-שמירט מיט זייף, כדי עס זאָל זיין גליטשיג, און אויף דעם דראַנג איז געלעגען אַן אנצוג מיט אַ זייגער, און ווער עס האָט זיך אַרויפגע- כאַפט אויף דעם דרייסיגפּוסיגען דראַנג — דעם קעהר דער אנצוג מיט'ן זייגער.

נאָכדעם ווי אייניגע זיינען פון דראַנג געפאַלען, איז עס דאָר איינעם געלונגען זיך אַרויפצוקריכען אויפ'ן דראַנג, און ער האָט גע' קראַגען דעם נייעם אנצוג מיט'ן זייגער. די בירגער האָבען דאָ וועדער די היט געצויגען און אַ שפּאַלענדע הוראה אויסגערופען.

אז די אלע זאכען האָבען זיך געענדיגט, זיינען זיך די בירגער צוגאנגען. נאָך האָבען די מיידלעך געטאַנצט ביי דעם שפּיעלען פון מוזיק, — באלד איז אָבער די מוזיק פּערלאָשען געוואָרען, יעדער איז זיך אַהייט געגאַנגען זיין וועגס, און איז אַ האַלבע שעה אַרום האָט שוין דאָס שטעדטעל אויסגעזעהן ווי געוועהנליך. יעדער איז געווען פּערנומען מיט זיין אַרבייט, נור בלויז וואָס די זוהן איז נאָך אלץ גע- שטאַנען אזוי יום-טוב'דיג ווי פריהער און האָט נישט געוואוסט, אז דאָס שפּיעל איז שוין צו ענד; און דער פריהלינג, די בלימעלעך האָבען זיך ווייטער געריסען אויף די עקען פון די גאַסען, וואו זיי האָבען נור געקריגען אַ שפּאַלט ערד צווישען אַ שטיין.

מישאַ און ראַהעל זיינען געשטאַנען דורך דער גאַנצער צייט פון שפּיעל און געפיהלט זיך אין מיטען דער חתונה. זיי האָט בעגייסטערט און פּערוואַנדערט יעדע קלייניגקייט פון שפּיעל. ראַהעל האָט זיך געפּרעהט ווי אַ קינד. מישאַ האָט זיך געפיהלט, ווי אויף אַ גרוי-סען יום-טוב. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז יעדער פון די אַנטהייל-געהמער איז דורכגענומען מיט אַן ערנסטען געפיהל צו דעם יום-טוב פון פריהלינג, און ער מוז אויף האָבען דאָס ערנסטע געפיהל. די שנאה צו דער אַלטער היים, פון וואַנען ער קומט יעצט, און די ענט-ציקונג פאַר דעם רוהיגען לעבען, וואָס שפּיעלט זיך אָב אין דעם קליי-נעם, רוהיגען דייטשען שטעדטעל, האָבען איהם אַט אויף די געדאַנקען

געבראכט, און ער האט זיך געפיהלט אריינגעטהאן אין דעם יום־טוב, און דער יום־טוב איז ביי איהם געווען ווי א סימבאל פון ליעבע פון מענש צו מענש, פון זיכערקייט, פון אלט איינגעזעסענהייט, פון תושב.

נור ווי דער עולם האט זיך צוגאנגען און זיי זיינען געבליבען אליין — האט איהם דער געדאנק וועגען איינזאמקייט וויעדער אנגע׳הויבען צו פייניגען. ער האט זיי מקנא געווען, מקנא געווען די גאנצע וועלט, וואס יעדער האט א היים, וואו ער געהט נאך דעם יום־טוב אהין, און ער בלייבט אין דער גאס... זיין צוקונפט, זיין גורל און דער גורל פון גאנצען פאלק איז איהם וויעדער פאר די אויגען געשטאנען אין זייער גאנצען שרעק. נור ער האט זיך אוועקגע׳גנב׳עט פון די געדאנקען, פערליערען זיי געוואלט — ער איז געווען אינגאנצען אריינגעטהאן אין דעם גרויסען יום־טוב פון דער וועלט, פון פריהלינג. אנגענומען האבען זיי זיך ביי די הענד און אנגעהויבען איבער די גאסען צו שפאצירען, און עס האט זיי ענטציקט יעדע קלנינגקייט — ווי די הייזלעך זיינען קליין און שמעהען יעדעם בעזונדער אין א גער טענדעל, ווי די בויער בליהען פאר די טהירען, ווי די ווייער בע־גיסען די בייטען בלימעלעך, און געשמייכלט האבען זיי צו אלעמען און געגריסט אלעמען.

דערזעהן אן אפענעם רעסטאראן, פאר דער טהיר פון וועלכען א סך מענשען זיינען געזעסען און געגעסען, האבען זיי זיך אויך אוועק געזעצט עסען — און געפיהלט זיך אינאיינעם מיט׳ן גאנצען עולם. נאכ׳ן עסען האבען זיי וויעדער שפאצירט אין די גאסען. אנגע׳קומען צו א בייט טולפאנען, וואס האבען געבליהט אין א ראד אין מיטען א גרויסען מארק, האבען זיי זיך אוועקגעזעצט אויף א באנק ביי די טולפאנען און בעטראכט די קעפקעלעך, ווי זיי פערמאכען זיך, און געפרעהט זיך מיט זיי.

זיי זיינען שוין מיעד געווארען; אין האטעל האבען זיי נישט געוואלט צוריקגעהן; עס איז זיי צו ענג געווען דאס שטיבעל און האבען מורא געהאט דערפאר. זיי האבען געוואלט זיין אין דרויסען, אין פריהלינג.

— קוב, מיר וועלען געהן הינטער דער שטאדט — האט מישא געצויגען ראחעל׳ן. זיי האבען אנגעטראפען א לאנגע אלעע פון טאָ



פאליען צווישען צוויי קלאהרע וואסערלעך — האבען זיי זיך געלאזט דורך דער אלעע ביז זיי זיינען אָנגעקומען אויסער דער שטאָדט. דאָ איז שוין געווען דער פרייהלינג אויסגעגאָסען איבער אלע ברעגעס. אויסגעגאָסען האָבען זיך די ביימען גרינס און פערנומען אלע פעלדער און וועלדער, וואו דאָס אויג האָט נור געקענט פערבאפען, ווי דעם ליכטיגען הימעל אויבען, אזוי די ערד אונטען, און אריינגע־ריסען זיך אויף אלע וועגען און שמעגען און קוים איבערגעלאָזט די מענשען און וועגען אַ שפּאַר פּאַסיקעל צו געהן. צווישען די סערער און גרינס האָבען ארויסגעקוקט ווייסע און רויטע הייזלעך, בעוואקסען אין גאַנצען אין בלעמער. פאַר אַ הויז איז געשטאַנען אַ מענש מיט אַ אינטעליגענט געזיכט, אין אַן אַרבייטער בלוזע, און האָט זיך זאָרד־פעלטיג איבערגעקוקט יעדעס בלימעל פון זיין גארטען. אַ מינוט איז מישאַ געשטאַנען און האָט איהם בעטראכט און נאַכגעקלערט, — געזאָגט צו ראַחעל'ן:

== ווייסט וואָס, לאָמיר גאָר דאָ בלייבען. קום, מיר וועלען זוכען צווישען די הייזלעך אַ וואָהנונג, ווילסטו?  
— יא, — פרעהט זיך ראַחעל.

נאָך אַ שעה זוכען האָבען זיי געפונען צוויי קליינע צימעלרעך אין אַ געדיכט בעוואקסענעם סאָד. נאָך דעם זעלבען פארנאַכט האָבען זיי איבערגעפיהרט זייערע זאַכען אין דרויסען ארויס — צו דער נייער וואָהנונג, אין די פרעמדע צוויי ריינע דיטשע שטיבלעך, מיט דעם קליינעם גערטענדעל פאַר דער טהיר.

נאָך דעם זעלבען אבענד האָט אין זייערע פענסטערלעך אריינגעשיינט די יונגע לבנה, מיט איהר בעגלייטערין, די ווענוס. מישאַ איז געשטאַנען ביים פענסטער, בעטראכט די בלאָהע, פרישע פריה־לינגס־נאַכט. די ווייס־בעבליהמע בוימעלעך, וועלכע זיינען געשטאַנען אין גאַרטען, בעגאַסען מיט לבנה־ליכט, האָבען איהם אויסגעזעהן אזוי ווי אַ פער'כשוּפ'טע וועלט. אַ שטילקייט האָט געהערשט ארום. מען האָט נור געהערט, ווי דער ווינד יאָגט פון דעם געבליהעכטס דעם געשמאַק ארויס, ווי די שמערען געהען און ווי די פויגעלינגעסטען אין די בוימער ליעבען זיך. ראַחעל איז אין שטוב געווען, האָט עפעס גע־זונגען, וואָס שוין לאַנג, לאַנג האָט זי דאָס נישט געטהאָן, און אייניג געקעמט איהרע צעפּ צום נאַכט־שלאָף. און מישאַ'ן האָט זיך געדאַכט,

אז ער איז קיינמאל אין רוסלאנד נישט געווען, האט קיינמאל נישט איבערגעלעבט דאס, וואס ער האט איבערגעלעבט. מיט דאזעל'ן איז גארנישט געשעהן... זי איז זיין יונגע, יונגע כלה און ער וואהנט שוין דא, אין דעם פריהלינגס-גארטען, צווישען די בליהענדע בויער און בעשמערענדער נאכט, צווישען מאיר'דיח און דעם פריהלינגס-לופט טיגען ווינטעל — פון תמיד און וועט שטענדיג, שטענדיג דא וואהנען.

### קאפיטעל 3.

## א ווילדע נאכט

א ווילדע נאכט איז עס געווען. די פענסטער זיינען געווען אפען אין גארטען אריין, וואס איז געווען אינגאנצען בענאסען מיט דעם ווילדען לבנה-ליכט פון פריהלינגס-צייט. די שאטענס פון די בליהענדע בויער האבען שפאצירט ווי גייסטער אויף די ווענד פון שטרי בעל, און זייערע בלעטער און בליהעכטס האבען זיך בעוואויגען אין שאטען אויף זייער בעט און בעמגעוואנד.

דער ווינד האט זיי אריינגעבראכט דעם ווילדען געשמאק פון די בליהענדע בויער אין דער פריהלינגס-נאכט. מישא האט געהאלטען די נאקעטע ראחעל אויף זיינע הענד, צו געדריקט זי צו זיין הארץ און געקוקט איהר שארף אין די אויגען אריין.

— איך ווייס פון אלעמען. זיי האבען זיך געשענרעם, — דערצעהל מיר, שוועסטער, דערצעהל. שלאג מיך מיט דינע ווערטער, — עס איז מין שאנד, מין שאנד פאר מין שוואכקייט, פאר מין ארימ קייט... דערצעהל, שוועסטער, דערצעהל, וואס האבען זיי געטהאן מיט דיר? איך וויל אלעס וויסען — אלעס וויסען.

ראחעל האט זיך געריסען פון זיינע הענד און געקוקט אויף איהם מיט שרעק, ווי אויף א משוגע'נעם, — און א גרויסע בושה האט זי אנגעצונדען. זי האט זיך געריסען פון זיינע הענד:

— לאז מיך אב. לאז מיך אב.

— מיין שוועסטער, זיי האבען דיר געשענדעט, ווי די ווילדע הינד זיינען זיי דיר בעפאלען... ביזט געווען אליין... דו האסט געהערט זייער ברומען, זייער לאכען; האסט געזעהן, ווי זיי געהנען זיך צו דיר... און מיט די שמוציגע הענד האבען זיי דיר געכאפט, געריסען דאס קלייד פון דיר — און א נאקעמע ביזט דו פאר זיי שטעהן געבליבען... געפאלען אויף דיר, ווי די הינד, ווי די חזרים טאפטשען א גארטען — און דו ביזט געפאלען אונטער זיי אזוי...  
ראחעל האט שוין גאר ניט גערעדט, נור געביסען זיינע פינגער און געריסען זיך פון איהם. ווי מיט אייזערנע קלעשמעס האט ער זי געהאלטען, צוגעטראגען זיין פנים צו איהרס און טיעף איהר געקוקט אין די אויגען אריין און געזאגט צו איהר:

≡ מיין שאנד, נישט דינע. איך האב געזאלט אבהיטען דיין כבוד — דער אירישער נבור, און בין געלעגען הינטער דיין טהור... איך האב אפשר געהערט דינע געוואלדען — און וואס האב איך געטהאן? האב איך זיך דורכגעריסען דורך די שפיוען פון די זעלנער דיר צו ראטעווען? — ניון. איך האב חתונה געהאט מיט דיר, כדי דו זאלסט מיר דערמאנהען מיין שוואכקייט, מיין אונבעהאלפענקייט. שטענדיג זאלסטו מיר שטעהן פאר די אויגען... און שלאג מיך, שלאג מיך — עם איז מיין שאנד, מיין בושה!... ווייז די פלעקען, וואו זיי האבען דיר געשלאגען, דא, דא, — איך וועל זיי מיט מיין בלוט בעגיסען, מיט מיין בלוט!... און ער איז געפאלען אויף איהר און האט זי אנגעהויבען צו קושען ליידענשאפטליך. ≡ ווי א חיה איז ער זי בעפאלען...

— ניון, איך האב קיינמאל קיין אנדערע נישט געליעבט, קיינ מאל, קיינמאל נישט. פאר דיר בין איך בעשאפען געווארען, און דאס האט דיר גאט געשיקט אזוי צו מיר. מיט א כיון האט ער עם געמאכט, אז מען זאל דיר שענדען, שענדען מיין כבוד, מיין ווייב, די מוטער פון מיין קינד — א צייכען, א צייכען אויף לעבענס־לאנג אויף שוואכ־קייט, אויף ארימקייט, אויף אונבעהאלפענקייט... אז מען איז שקלא־פען, שענדעט מען די ווייבער. — ווייסט, אלע כלות פון דארף האבען געהערט צום שררה, אין דער צייט פון פאנשטשינא. מיר זיינען אויף שקלאפען. וויילסטו קינדער האבען אין שקלאפעריי?... אירישע טעכ־טער האבען נישט קיין קינדער געהאט אין שקלאפעריי... גיב מיר

די האַנד, גיב די האַנד, אז מיר וועלען נישט פריהער קיין קינדער האַר  
בען ביז מיר וועלען זיין בעפרייט. — ניין! שווערען, אז מיר זאלען  
ביידע — קיין קינדער נישט האַבען אין שקלאפעריי, ביז מיר וועלען  
האַבען געפונען אַ מקום מנוחה... גיב די האַנד!... און וועט מיר  
בעפאלען אַ שוואַכקייט, וועסטו מיר צוציהען אזוי צו דיר, ווי איצט —  
זאַלסט מיר שטעכען, שטעכען, ווי די אמת'ע אידישע טעכטער האַבען  
עס געטהאָן אַמאָל אין ירושלים... גיב די האַנד, אז מיר וועלען נישט  
האַבען קיין קינדער אין שקלאפעריי, נישט לעבען אין שקלאפעריי —  
גיב די האַנד!...

זי האָט געפיהלט זיין הייסען אטהעם, וואָס האָט זי אַרומגענומען.  
ווי אַ וואַרימע דעקע — און מיט איין ענערגישען וואַרף איז זי אַרויס  
אַ נאַקעטע פון זיינע הענד און אַרויסגעכאַפט זיך פון דער שטוב אין  
סאַד אַרײַן.

ער איז געפאלען אויף דער ערד, אַ מינוט געלעגען און נישט  
געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהם. באלד האָט ער זיך דערמאַנט  
וואָס ס'איז געשעהן, און איז אַרויס גאַד איהר אין סאַד אַרײַן.

דער גארטען איז געשטאַנען אין דער פריהלינגס-נאַכט בעגאַסען  
אין גאַנצען מיט דעם פולען לבנה-ליכט, און די ווייס-בליהענדע עפעל-  
בויער און די רויט-בליהענדע פלוימענ-בויער זיינען געשטאַנען  
בעגאַסען מיט לבנה-ליכט, ווי ווייסע שרים. אלעס איז געשטאַנען  
דערשראַקען און פרעמד און פערנומען אין סוד פון דער נאַכט.

ראַחעל איז געזעסען אַ נאַקעטע אויפ'ן ברעג פון דעם ברונען. דאָס  
לבנה-ליכט האָט אויך בעגאַסען איהר נאַקעטע לייב, און מיט איהרע  
לאַנגע צופלאַשעטע האָהר און דערשראַקענע אויגען האָט זי אויסגע-  
זעהן אזוי פרעמד, ווי זי וואָלט אויס אַן אַנדער וועלט געקומען — מישא  
האָט זי גאר גיט דערקענט.

ער איז געגאַנגען צו איהר אַ דערשראַקענער.

≡ דערנעהן זיך נישט צו מיר! — האָט זי אויסגערופען צו איהם  
פון דער ווייטענס, — קומסטו אהער, וואַרף איד זיך אין ברונען  
אַרײַן.

איהרע ווערטער זיינען געווען שטיל און איינפאַך געזאַגט, און  
געהערט האָט זיך פון זיי אַ זיכערהייט. זיי האַבען אין גאַנצען נישט גע-  
זעהן.

געמאכט מישא'ן. ער איז געקומען צו זיך און זיך דערמאָנט, וואָס ער  
האָט געטהאָן און וואָס ער האָט גערעדט.

— זיי, מוחל, ראַחעל — האָט ער אנגעהויבען צו ריידען פון דער  
ווייטענס אויף רוסיש — איך בין משוגע געווען, איך בין ווילד געווען,  
עס איז צום ערשטען מאל; איך ווייס נישט וואָס עס איז מיט מיר  
געשעהן. — קום איז שטוב אַרײַן, וועסט דיר פּערקיהלען — ביסט  
נאָקעט.

— איך וועל נישט פריהער געהן, ביז דו וועסט מיר געבען דיין  
עהרען־וואַרט, אז דו וועסט מיר ניט אנריהרען, אז דו וועסט האַלטען  
דאָס וואַרט, וואָס דו האַסט אין שטוב געזאָגט. יעצט ביזטו רוהיגער.  
קען איך דיר גלויבען.

— איך בין משוגע געווען, רחל'ע — לאַכט מישא — משוגע  
געווען. פּערנעס, ראַחעל — און ער מאַכט אַ טריט נעהנטער צו איהר.  
— מישא, שמעה — אַדער איך וואַרף זיך אין ברונען אַראַב.  
מישא איז געבליבען שטעהן:

— אַבער געדענק אין גאט, קום אין שטוב — וועסט דיר פּער-  
קיהלען.

— בעפאַר נישט.

— נאָ, דעק דיר צו — וואַרפט ער איהר צו זיין ראַק — אַבער,  
ראַחעל, זיי מיר מוחל.

— איך וועל נישט פריהער ריידען מיט דיר, ביז דו וועסט מיר  
נישט געבען דאָס עהרען־וואַרט.

— איך גיב דיר דאָס עהרען־וואַרט — איך וועל דיר נישט אַנ-  
ריהרען, ביז דו וועסט אַליין נישט וועלען.

— איך גלויב דיר. — און זי איז אוועק פון ברונען אין שטוב  
אַרײַן און פלינגט זיך איינגעהילט אין אַ טוֹך.

אַ געוויסע צייט האַבען זיי ביידע געשוויגען. מישא איז געזע-  
טען אין אַ ווינקעל זעהר נידערגעשלאָגען.

די ערשטע האָט אַנגעהויבען צו ריידען ראַחעל:

— דו דאַרפסט גאָר ניט חרטה האַבען, קיין איין וואַרט נישט  
צוריקנעהמען פון דינע ווערטער, מישא, און נישט טרויעריג זיין.  
איך פּערשטעה דיר גאַנץ גוט, און האַב עס פריהער געוואוסט. איך  
ווייס, אז דו ליעבסט מיך נישט, אז דו ליעבסט מער'ן — דיין האַרץ

איז ביי איהר. מיך האסטו גענומען, אזוי ווי דו זאגסט, אלס צייכען. אז איך זאל דיר דערמאנען אז דער פערשוועכטער עהרע. אז דו ווילסט עס — זאל אזוי זיין. אז נישט — וועל איך מארגען אהיים פאהרען צום טאטען. ווען איך האב זיך בעשלאסען מיט דיר מיט צוגעהן, איז ניט געווען מיין מיין צו געווינען דיין לעבע מיט געוואלד. ניין, מישא, גלויב מיר, אז נישט דאס. איך ווייס אליין נישט פאר וואס איך בין מיט דיר מיטגעפאהרען אין אויסלאנד, אפשר אויך צולעב דעם וואס דו זאגסט = אלס צייכען פאר די אויגען, צו דער מאנען דיר. יא, יעצט זעה איך אליין, אז דאס איז געווען מיין צוועק, אהן צו וויסען.

— אבער, ראחעל, — שרייט אויס מישא — פערשטעהסטו נישט, אז איך האב גערעדט אין א ווילדען צושטאנד, אז אויסער א איך מיט א אידישער טראגעדיע, בין איך אויך נאך א מענש; פערשטעהסטו נישט, אז דענסמאל, ווען איך האב געליעבט מערין, בין איך נאך א קינד געווען, אז דאס איז שטימונג געווען; אז אין דיר האב איך לעב געקריגען דאס ווייב, אז דו עסט מיך אויף מיט דיין תאוה, אז דאס וואס איך האב פריהער געזאגט, זיינען נור געווען ווערטע געווארפען אין דעם צושטאנד פון עקסטאז און ליידענשאפט נאך דיר... פאר וואס האסטו מיך געבונדען מיט מיין ווארט? איך געה אויס נאך דיר!

ווי וואלט ער אוועקגעגעבען זיין לעבען יעצט פאר זיין עהרע-

ווארט!

אבער ראחעל האט זיך געשטעלט אין פענסטער, איהר פול נאקעט לייב האט זיך ארויסגעריסען פון איהר לייכטען טוד און בעלויכטען געווארען אין ליכט פון דער לבנה, און זי זאגט צו איהם

— יא, מישא, דו האסט רעכט; האסט מיך פריהער געבעטען, איך זאל דיר אלעס דערצעהלען. דיר, דיר מוז איך אלעס דער צעהלען; דו מוזט פון אלעס וויסען, מישא — ציטערט איהר שטיי מע. — וויסטו, אז זיי האבען מיך געפייניגט, וויסטו וואס הייסט פייניגן? וואס ס'הייסט א פרעמדער קערפער ווען ער ריהרט זיך צו צו דיר? . . . זעהסט עס פון דערווייטענס, ווי עס דערנעהנט זיך צו דיר, — און א פנים פון א חיה, פון א הונד שמייכלט דיך

אין פנים אריין און שטעקט ארויס אזעלכע גרויסע אויגען, און מויל, און צייהן . . . און עס בעפאלט דיר א שרעק, ס'ווערט דיר ענג, די ווענד רוקען זיך צונויף, קוקסט אויס אויף הילף, בעסט דיר ביי די ווענד הילף . . . און א ווארימער ווארעם רוקט זיך צו דיין לייב צו, און עס בעפאלט דיר א פארע . . .

— הער אויף! הער אויף! — שרייט אויס מישא — אדער איד ווער משוגע, איד רייס מיר די אדערען אויף צוויי!

— האסט עס געוואלט הערען — האסט דו עס. האסט עס ניט קיין מוטא אויסצוהערען, — וואס ארט עס דיר? עס איז דאך נור אידישע עהרע, אלע אידען ריהרט עס אז ווי דיר — וואס האסטו דיר מעהר צו קאכען ווי אנדערע?—

מיט איין שפרונג איז מישא געווען ביי איהר. וויעדער האט ער זי ארומגעהאלטען מיט זיינע צוויי שטארקע הענד:

— עס איז מיין כבוד, מיין אייגענער, נישט פון אידישען פאלק! עס איז מיין ווייב, מיין געליעבטע, — מיין כלה האט מען געשענדרעט — מיין כבוד, מיין אייגענער, פריוואטער . . . דערצעהל, דערצעהל, איד וועל אלעס הערען! . . . לאזען זיי ברענען די ווערטער, ווי בליי — ווי פייער שטיקער פלייש און נשמה אויסברענען, — דערצעהל!

— עס איז גאר ניט געווען — קוקט זי איהם שטאלץ אין די אויגען אריין, — איבער'ן פיסק האבען זיי מיר געפאטשט, די צייהן האבען זיי מיר אויסגעקלאפט, אבער גאר נישט האבען זיי מיר געקאנט טהאן. זעהסט די ברוסט מיינע — רייסט זי דאס העמד אויף זיך — זעהסט — דאס שטיק פלייש פעהלט. דעם ביס פון די שארפע צייהן האב איד אויסגעהאלטען, אבער נאכגעגעבען האב איד נישט. דו זעהסט די שטיקער האאר, וואס פעלען אויף מיין קאפ — צווישען זייערע פינגער זיינען זיי געבליעבען, אבער מיין לייב האבען זיי נישט געהאט. מיט מיינע צייהן האב איד זיך געוועהרט, קיין מאכט האט מיך נישט געקענט פון דער ערד אויפהויבען. און ווייסטו ווער עס האט מיך די קראפט געגעבען? — דו, דו. איד האב דיר געזעהן פאר די אויגען, ווען איד האב מיך געראנגעלט מיט זיי.

ווי א קינד האט זי מישא געגעבען א כאפ אויף זיינע הענד און צוגעטראגען זי אויף דעם בעט.

— מישא, געדענק אן דיין עהרע-ווארט! האט דאס מיידעל געשריען.

— איך וויל נישט געדענקען! הונדערט עהרע-ווערטער און הונדערט כבוד'ס פאר דיין ליבע!

— אויב אזוי, וועל איך דיר אן דעם דערמאהנען — זאגט ראחעל און האט זיך אנגעהויבען צו רייסען פון מישא'ס הענד, געביסען איהם די הענד מיט דעם פנים, אז ער איז געצוואונגען געווען באלד זי אבצולאזען.

— אז איך האב זיך געקענט געגען יענע אן עצה געבען, וועל איך זיך אויך קענען קענען דיר בעשיצען — זאגט ראחעל, בעפרייענדיג זיך פון זיינע הענד.

מישא איז געפאלען צו דער ערד און איז ליגען געבליבען א מיעדער און אהנבעוואוסטער . . .

די פרישע מארגענדיגע פריהלינגס-זונן האט זיי ביידע געטראפען ליגענדיג אויף דר'ער מיעדע און שוין שלאפענדע.

#### קאפיטעל 4.

### צוויי נשמות

איז א פאָאר טעג ארום זיינען זיי געפאָהרען קיין בערלין זעהן זיך מיט מישא'ס עלטערן, וועלכע האבען, נאכ'ן פאנראם אין רוס-לאנד, זיך דארט אויפגעהאלטען.

מישא האט בעשטימט אראכצופאהרען קיין ארץ ישראל און דארט פערבלייבען אן ערד-ארבייטער.

דעם בעשלוס האט ער אנגענומען פלוצלינג. אין א שעהנעם פריהמארגען, אז ער האט זיך אויפגעהויבען, איז איהם אלעס מיט א מאל קלאר געווארען. ער האט געזעהן זיין וועג פאר זיך, און דאס אראבפאהרען קיין ארץ ישראל און דארטען ווערען אן ערד-ארבייטער איז איהם אויסגעקומען אזוי איינפאך, אזוי זעלבסט-פערשטענדליך איז זיין יעצטיגען מצב, אז ער האט זיך געוואונדערט, פאר וואס האט



ער דאָס נישט געוואוסט פון ערשטען אויגענבליק, אז דאָס איז דער  
 איינציגער וועג, אז נור ביי זיך האט ער צו זוכען א רוח און א ציעל  
 אין לעבען, אז ער דארף אויס דעם וועג געהן. „אז מען וויל דיר  
 דוקא נישט האבען — געה אוועק“, האט ער זיך געזאגט, און אז ער  
 האט דעם בעשלוס אנגענומען, איז איהם מיט אמאל א סך זאכען  
 קלאהר געווארען. ער האט אנגעהויבען צו פערשטעהן דעם צוזאמען-  
 האנג פון די לעצטע געשעהנישען, נאך וואס און צו וואס די פאגראמען  
 זיינען געווען און דעם אנטלויפען פון זיך. און נאך א זאך איז איהם  
 קלאר געווארען: פאר וואס מען האט אידען פיינט. די גרויסע פראגע  
 „פאר וואס?“ איז איהם פערענטפערט געווארען. די פיינדשאפט  
 צום אידען איז ניט קיין פערביסענע, נור א פעראכטענדע, ווי מען  
 האט צו אן עקשן.

אידען האבען זיך איינגעשפארט דוקא דארט צו פערכלייבען,  
 וואו מען יאגט זיי, על אפס ועל המתם — צווישען די גוים; און אז  
 יענע ווילען נישט?

אידען דארפען אויס דעם וועג געהן, — פערקלייבען זיך צו זיך  
 אהיים, אין דעם ווינקעל, אויף וועלכען זיי האבען היסטארישע רעכט.  
 דאכט זיך, עס איז זעלבסטפערשטענדליך, און פאר וואס טהוען עס  
 ניט אלע?

איבריגענס האט ער יעצט ניט געקלערט וועגען כלל — זיין „איד“  
 האט איהם פערנומען זיין לעבען. ער האט געוואלט יעצט רוהען,  
 לעבען דאס איינפאכסטע, רוהיגסטע לעבען. שטודירען איז איהם  
 פער'מואוס'ט געווארען, און דערמאנענדיג זיך, ווי אידישע סטודענט-  
 טען יאגען זיך פון איין אוניווערסיטעט אין דעם צווייטען און ווילען  
 דוקא ווערען א דאקטאר'ל, אן אדוואקאט'ל, אָנכאַפּען זיך אז דעם  
 שטריק פון לעבען און מיטלויפען — איז איהם די בילדונג דערווידער  
 געווארען.

איבריגענס האט ער נישט געקלערט דערפון. ער האט געוואלט  
 יעצט רוהיג זיין, קיינעם נישט שמערען און איהם זאל אויך קיינער  
 נישט שמערען; ער זאל מיט זיין זיין קיינעם קיין גרויסען נוצען נישט  
 ברענגען, נור פערדיענען זיך זיין שטיקעל ברויט און דאס געאייג-  
 נעטסטע איז איהם געווען — א פעלד-ארבייטער אין ארץ ישראל.  
 דארט איז די שאטענס פון דער גרויסער פערגאנגענהייט, וואו יעדעס

שטיקעל ארט טראגט א היימישען, פעהרלייגטען נאמען = דארט וועט ער זיך צום פעסטעסטען און רוהיגסטען פיהלען. געוואוסט האט ער, אז קיין גרויסער ערד-ארבייטער איז ער נישט, נור ער האט גע-רעכענט נישט צו ווערען קיין ערד-ארבייטער אלס אידעאל, נור אלס פרנסה פאר זיך. דורכדעם האט ער בעשלאסען צו פאהרען קיין בערלין איבעררעדען מיט'ן פאטער, אז ער זאל איהם ארויסגעבען זיין טהייל נדון. פאר דעם געלד וועט ער זיך אפשר קויפען א באיארע און זי אליין בעארבייטען. געלעזען האט ער אין די אידישע ציי-טונגען, אז מיט א געוויסע סומע געלד קען מען הינטען אזוי ארום א לעבען מאכען, ערגעץ וואו נאהענט ביי א אידישער קאלאניע, אין א אידישע סביבה זיך זיינע פאר יאהר אויסלעבען, פאר זיך, בעהאלטען אין דעם שאטען פון אונבעקאנטהייט און שטילקייט, וואס היילט אין די הונדערטער טויזענדער געוועהנליכע „שטערבליכע“ — און דאס האט ער יעצט געוואלט.

ער האט זיין פלאן מיטגעטהיילט ראחעל'ן. זי האט עס אויפגע-נומען גלייכגילטיג און שווייגענדיג, ווי זי האט אלעס אויפגענומען צייט נאך דער שרעקליכער נאכט, וואס זיי האבען ביידע דורכגע-לעבט. זעלבסטפערשטענדליך האבען זיי פון דער דאזיגער נאכט נישט נור בלויז קיין ווארט צווישען זיך געלאזט פאלען, נור זיי וואלטען עס ביידע געוואלט פון געדעכטנים אויסמעקען — האט עס ביי זיי ביידע געלעבט נאך אין דעם זכרון, ווי עס לעבט א ניט-אנגענעהמער חלום דורכגעלעבט צוזאמען. אבער דער אבמאד, וואס זיי האבען צווישען זיך געשלאסען, האט ווי א שטיקער תנאי געלעבט צווישען זיי ביידע.

זיי האבען זיך נישט מעהר געפיהלט, ווי מאן און ווייב, נור ווי חברים, מעהר נאך ווי שותפים עפעס, וואס זיינען זעהר רעפליד איי-נער מיט דעם צווייטען, אבער נישט אונאנגענעהם העפליך. מישא האט זי צייט יענער נאכט בעשאנקען מיט גרויסע אויפמערקזאמקייט. ער האט אלעס בעמערקט אין איהר, אין גאנצען געווען ווי ער וואלט זיך אוועקגעשאנקען פאר איהר. ער האט געפרובט טרעפען אלע איהרע פערלאנגען, נישט פרעגענדיג, און געזעהען, אז ער זאל איהר נישט זיין צודרינגליך. ער האט דערפיהלט, ווען זי וויל זיין אליין — פלעגט ער אין דער שטיק די שטוב פערלאזען, איבער וועגען זיך

ארוכדרעהען שעה'ן-ווייז, כדי איהר לאָזען צייט צו זיין מיט זיך. און פערקעהרט, מיט איהר האָט ער זיך געהיט צו בענוצען זיך מיט ווערטער, וועלכע זאָלען שמעקען צופיעל מיט פּאַמיליאַריטעט.

ער האָט זי געהאַלטען פאר א הייליגע, וואָס דרעהט זיך אין זיין שטוב ארום און וואָס ער האָט געפייניגט. ער פלעגט דאן אויסמייִ דען יעדעס וואָרט, וואָס עס וואָלט איהר אָנגעוואַרפען זיין ליבע.

נור אַמאָל אין אַ פארנאַכט, ווען זי איז צו שפעט אין פענסטער געזעסען און עס איז קיחל געווען, האָט ער איהר געזאָגט: „קינד, געה אוועק פון פענסטער.“ — און איז פערשעמט געוואָרען פאר דעם ליבען שפרוד און שוין געוואָלט צוריקכאַפען. זי האָט עס בעמערקט — האָט זיך איבערגעצויגען איבער איהרע שעהנע צייהן אַ מעלאַנכאָלישער שמייכל, אַ שמייכל, וואָס איז עהנליך געווען צו אַן אויסדרוק מעהר פון צער, ווי פון פרייד.

וואָרים צייט יענע נאַכט האָט זי געשוויגען, זי איז עלטער געוואָר רען און געענדרעט זיך. דאָס פנים איהרס איז געווען, ווי דאָס מייִ דעלשע וואָלט פערגליווערט געוואָרען, ווי אַ בלום, וואָס איז פער־ וועלקט געוואָרען פריהצייטיג — אַזאַ טרויער האָט פון די אויגען ארויסגעקוקט, כאָטש דאָס יונגע מויל און די שעהנע, געשליפענע, ווייסע צייהן האָבען געשמייכלט קינדיש.

און אַ שטיקלייט האָט זיך אריינגעגעסען אין איהרע טרויעריגע אויגען אריין, נור איהרע גליעדער האָבען ווי געזונגען. געהילט אין דעם טונקעלען זיידענעם טוד פלעגט זי דורך גאַנצע טעג זיצען ביים אַפענעם פענסטער און ארויסקוקען ווי נאָך אַ הילף, אזוי ווי עס וואָלט ווער געדארפט קומען... און אַ שטילער געזאָנג איז געלעגען איבער איהר גלאַמען שייטעל און איבער איהרע געטאַקטע, פערשלאַפענע, פעהרילטע גליעדער, נור אז זיי האָבען זיך בעוואויגען, זיינען זיי געווען, ווי זיי וואָלטען זינגען אין שלאָף...

אזוי האָט זי זיך ארוםגערעהט אין מישאַ'ס שטוב, ווי אַ טרויער עריגע פרינצעסין, וועלכע איז יאהרען לאָנג געפייניגט געוואָרען, גע־ שלאָגען, פערשעמט, אבער איהר ריינקייט און איהר עהרע גערע־ טעט...

און מיטא איז איהר ווי א שטילער שאטען נאכגעגאנגען, מורא האבענדיג, אז ער זאל איהר די פיס נישט אבטרעמען מיט זיין שאר טענליכט... אזוי זיינען זיי ביידע פערפרעמדט און פערליעבט, ווי צוויי שטילע נייסער, איבער די וועלט געגאנגען.

### קאפיטעל 5.

## די אנטלאפענע פון פאגראם

איז איינעם פון די גרויסע קאפע-הייזער אין בערלין, אויף דער פריעדריך שטראסע, האבען זיך צונויפגעקליבען אלע פליטים פון אלע עקען רוסלאנד, וואס זיינען געלאפען פון די רוסישע פאגראמען. עס זיינען דא געווען פערמעגליכע, וועלכע האבען געלאזט די פער-מעגענס אין דער היים, אויף גאט'ס חסד און אויף פרעמדע מענשענס הענד, און האבען זיך אליין געראטעוועט אין דער דייטשער שטאדט, וואו זיי האבען פאר זייער זיכערהייט בעצאהלט מיט די גרויסע סומען אין די האטעלען, רעסטאראנען און געשעפטען. מעהרסטענטיילס אידען-סוחרים, וואס מען האט זיי אבגעריסען פון זייערע געשעפטען— האבען זיי זיך דא, אין דער גרויסער, פרעמדער שטאדט, ארומגעדריעהט פוסט און פאס, חוזק געמאכט איינער פון צווייטען און געווארט אויף א גוטע נאכריכט פון דער היים...

די דייטשען האבען געקוקט אויף זיי מיט פעראכטונג און חוזק, ווי אויף שוצלאזע רוסישע עמיגראנטען, וואס זייער פאטערלאנד שפייט זיי אויס. אט דאס זיינען זיי עס, די אונרוהיגע רוסען, די וואס מאכען רעוואלוציע, פון וועלכע זיי האבען אין די צייטונגען געלעזען... און וויפיעל די רייכע אידען און די פעטע אידישע ווייבער האבען ניט געפרובט איינצוקויפען זיך ביי דער דיענערשאפט אין די האטעלען און די רעסטאראנען, האבען זיי אלץ נישט געקראנען פון זיי נישט נור קיין כבוד, נור אויך קיין גוטע בעדיענונג פאר געלד: וואס זיי האבען געלאזט גרעסערע סומען לעצט-געלד און טרינק-געלד — האט בען זיי נור געהאלפען קאליע צו מאכען די דיענערשאפט, וועלכע האט

בען דאָ געקוקט אויף זיי מיט דערזעלכער פּעראַכטונג, ווי זיי קוקען אויף די אַרימע אידישע עמיגראַנטען, ווי היימישע, איינגעזעסענע בירגער קוקען אויף אַרויסגעיאַנטע, וואַנדערענדע צייניגער־משפּחות. נאָר זיי, ווי נאָך פּגרים, האָבען זיי מיטגעשלעפּט אַ מחנה שוואַרצע פּויגעל. זיי האָבען מיטגעשלעפּט מיט זיך, ווי אומעטום, וואו רייכע אידען קומען, מעקלערס, שדכנים און דאָקטוירים־מעקלערלעך, וועלכע האָבען די רייכע אידען געוואָלט אויספילען זייער לאַנגווייליגע צייט.

אומעטום, וואו אידען קומען, קומט דער האַנדעל — האָבען די מעקלערס דערווייל פּערקויפט איינעם וואַלד צום צווייטען, איינעם פּאַבריק צום צווייטען, כאַטש עס איז קיינער נישט זיכער געווען, אַז דער וואַלד אָדער די פּאַבריק געהערט נאָך דעם אמת'ן איינגעטנהיר מער.

די שדכנים האָבען דערווייל די קינדער משרד געווען מיט איינ־אַנדער, און די דאָקטוירים־מעקלערלעך האָבען אויסגעזוכט ביי די רייכע אידען און די פעטע ווייבער וואו נור אַ פּערשלעפּערטע קרענק — אַ לאַנג פּערשלאָפּענעם לעבער־וועהטאָג, אַן אַלטע הלאַת'ל, און האָבען זיי אַרומגעשלעפּט צו די בערלינגער אידישע פּראָפּעסאָרען, וועלכע האָבן בען זיך זעהר געוואונדערט: „די יודען אין רוסלאַנד, די געהט דאָך נאָך נומ!“

עס איז נאָך געווען צופּרית צו פּאַהרען אין די פּערישערענע בע־דער, וואוהין די דאָקטוירים האָבען זיי צושיקט — האָבען זיי זיך אין די בערלינגער נאָמען אַרומגעדרעזט און זיינען אלעמען אויפגעפאלען מיט זייער הויך רוסיש רעדען און שטאַרקע הענד־כעוועגונגען. נור רייך זיינען זיי געווען און פיעל געלד דער שטאַדט צו לייזען געגעבען — האָט די פּאַליציי די רייכע געלאָזט בלייבען און די אַרימע אַרויסגעשיקט.

אין אַבענד זיינען זיי זיך צוזאַמענגעקומען אין דעם קאַפּע־הויז אויף דער פּריעדריך־שטראַסע, פון וואַנען זיי האָבען שוין געהאַט אַלע דייטשען פּעריאָנט מיט זייער הויך רעדען. אין דעם קאַפּע־הויז איז געווען די בירזע, — דאָ האָבען זיך געטראָפּען וואָס אַ מאָל מעהר בעקאַנטע אידען פון פּערישערענע געגענדען אין רוסלאַנד און דאָ אַלע געשעפּטען געמאַכט. די שדכנים האָבען געשלעפּט די חתנים פון איין טישעל צום צווייטען זעהן זיך מיט כּלות, די מעקלערס האָבען צו־

זאמענגעפיהרט די סוחרים, און די דאקטוירים'לעם מיט די ציילנדער-  
היט און די שווארצע בעוואקסענע בערד — א לא הערצעל — האבען  
רעדל געפיהרט צווישען די דיקע ווייבער. און אלע האבען געלעבט  
אין איין אנגסט־שרעק: וואס הערט זיך אין דער היים, און געלוישט  
מיט ציטערענדע הערצער די ידיעות פון דער היים, וואס בעקאנטע האָר  
בען מיטגעבראכט, וואס די צייטונגען האָבען מיטגעטיילט.

און איין בראָך איז גרעסער געווען ווי דער צווייטער. יעדעס מאל  
איז דאָס פייער אין אַן אנדער שטאָרט אויסגעבראָען. מיט יעדען  
טאָג זיינען פרישע אַנטלאָפּענע אַנגעקומען פון נייע שטערט, וואו דאָס  
אומגליק האָט אויסגעבראָען. אלע האָטעלען זיינען פול געוואָרען מיט  
זיי, און דאָס קאפּע־הויז איז יעדען אבענד ענגער געוואָרען פון די אַר  
געפאָהרענע געסט.

די אידען, די רייכע סוחרים, געוועהנט צו האַנדעל און וואַנדעל —  
האָבען זיך געלאָנגווייליגט, נאָרנישט צו טהאָן האָבענדיג: די ווייבער  
האָבען זיך געאויילט ביי די פּראָפּעסאָרען, און די קינדער זייערע האָבען  
זיך משרד געווען מיט'ן צווייטען. און די דייטשע־קעלנערס האָבען  
געקוקט אויף זיי ווי אויף אַנטלאָפּענע, ארויסגעיאַנטע, און זיי האָבען  
זיך געקויפט זייער אכטונג מיט די רייכע טהעע־געלדער. און די פּאָר  
ליציי האָט זיי געשלעפט יעדען פריהמאָרגען אין די צירקלען און נאָכ  
געפרעגט זיך אויף זייערע פערמעגענס, אויף זייערע אייניקניפּטע, אויב  
זיי קענען גענוג געלד אויסגעבען אין דער רייכער שטאָרט, און זי זאל  
זיי דאָ לאָזען פּערוויילען.

אין דעם מצב, צווישען דער סכיבה, האָט מישאַ געטראָפּען זיינע  
עלמערען אין בערלין. זיי האָבען געוואָהנט אינאיינעם מיט'ן פעטער  
ר' חיים און די מוהמע, מערי'ס עלמערען, און אויף מערי (נאָך וועל־  
כער דער פּאטער איז געפּאָהרען און געבראכט פון פעטערבורג) אין  
איין האָטעל, און האָבען ווי אנדערע אידען זייער גלייכען אין די  
נאסען זיך ארוםגערעהט, אין די מאַנאַזינען געמאכט אייניקויפּען.  
די ווייבער האָבען זיך געדאָקטערט, און די שדכנים האָבען זיי אלע  
נאכט אין קאפּע געשלעפט צו בעגעגענען זיך מיט חתנים, וועלכע מען  
האָט גערעדט סאַניע'ן, מישאַ'ס שוועסטער, און מערי'ן. ר' לייזער,  
מישאַ'ס פּאטער, האָט געהערט פון זיין זוהנ'ס חתונה האָבען מיט  
לייזער־אוויטשעס טאָכטער און האָט זיך נישט געמאַכט וויסן: דערפּון.

עס האָט ביי איהם, ווי ביי מער'ס פאָטער, אויסגעזעהן ווי אַ גע-  
לעכטער, ווי אַ דערווייל, וואָס פאלט פאָר אין די אונרוהיגע מענן: און  
ווען די בייזע צייט וועט איבערגעהן, וועלען די אלע נאָרישקייטען  
דורכגעהן. אַ שלעכטער חלום איז עס און אַ וועלט קען דאָך ניט לעבען  
אַ לאַנגע צייט אין אַ שלעכטען חלום. מישאַ האָט פערשטאנען דאָס  
פּערהאַלטען זיך פון זיינע עלטערן צו זיין חתונה האָבען. דורכדעם  
איז ער נישט פּערפּאָהרען מיט ראַהעל'ן אין דעם האַטעל, וואו זיינע  
עלטערן וואָהנען, נור זיך בעזעצט, לויט אַ בעקאַנטע אַדרעס, אין אַ ביר-  
ליגען סטודענטען-פּאַנסיאָן, אין שאַרלאָטענבורג, און אליין איז ער צו  
די עלטערן אהין געגאנגען.

— אַה, מישאַ! גיב נור אַ קוק וואָס פאַר אַ גאַסט מיר האָבען! —  
האַט דער פּאַטער אַריינגעשריען אין שלאַף-שטוב אַריין צו דער מו-  
טער, ווען מישאַ איז אין נומער אַריין.

די מוטער איז אויף איהם ארויף מיט אַ געוויין און פרייד:  
„געלויבט צו גאָט! אַך, טייערינקער דו, מישאַ, מישאַ...“  
— וואו האָסט דו די זאַכען? ווען ביזט דו געקומען? — האָט דער  
פּאַטער געפּרעגט.

— אײַך בין מיט מיין ווייב געקומען. מיר זיינען פּערפּאָהרען אויף  
שאַרלאָטענבורג — דערצעהלט מישאַ.

— מיט דיין ווייב? — האָסט גאָר חתונה געהאַט? — וואונדערט  
זיך דער פּאַטער, ווי ער וואָלט דאָס נייעס צום ערשטען מאל גע-  
הערט, — מזל טוב!

די מוטער איז ארויס מיט אַ שטראָם טרעהרען און געוואונקען  
צום פּאַטער, ער זאָל שווייגען.

דער פּאַטער האָט זיך אָבער ניט געקענט בערוהיגען.  
— אַזוי, קומט אונז דאָך גאָר אַ מזל טוב, רעניגאַ, — רופט ער  
צום ווייב.

— יאָ, מזל טוב דיר! — שמייכלט מישאַ.  
— וואָלסט מיר כאַטש אויך געווען פּערבעטען, אַ חתונה-קאַרטעל  
געווען געשיקט, אַלץ קומט דאָך מיר אויף דער חתונה זיין — שמיי-  
כלט דער פּאַטער איראַניש — שאַ, ווער איז מיין מחותן? מיט ווער  
מען האָב אײַך זיך דאָס משדף געווען? — פּרעגט דער פּאַטער.

== מײן ווייב איז דר. לײזער־אױטשעם טאכטער. געפעלט זיך  
 נישט דער מחותן? = מיר יא — האָט מישאַ אַבגעענטפערט קורץ.  
 דער פאָטער האָט געוואָלט עפעס זאָגען, נור דאָס ווייב איז צו צו  
 איהם: „לײזער, שוויג! אז נישט געה אײך אױס דער שטוב.“ און  
 זי איז צו צו מישאַ'ן, איהם ארומגענומען דעם קאַפּ, ווי מען געהמט  
 ארום אַ קלײן קינד און אָנגעהויבען איהם צו בעניסען מיט טרעהרען  
 און גענלעט, ווי מען גלעט אַ קלײן קראַנק קינד: „מישענקאַ, מײן  
 טײערער!...“

מישאַ האָט זיך ארויסגעמאַכט פון דער מוטער'ס הענד. איהם  
 האָט דער מוטער'ס גלעטען נאָך ערגער געקרענקט, ווי דעם פאָטער'ס  
 ווערטער. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל, פערביסען די  
 ליפען.

פון דענסטמאל און האַט מען מישאַ'ס חתונה פערשוויגען אין הויז.  
 און קיינער האָט זי מעהר נישט דערמאָהנט מיט קיין וואָרט.

## קאפיטעל 6.

### אין קאפע מאָנאָפאָל.

עס איז אריינגעקומען פון צווייטען נומער דער פעטער ר' חיים  
 און האָט זיך מיט מישאַ'ן געגריסט, ווי זיי וואָלטען זיך נאָרנישט  
 געטראָפּען אין אַ פרעמדער שטאָרט, מיט דערזעלבער פלעגמע און  
 גלײכבײַטניקייט, ווי מישאַ וואָלט אריין צו איהם ביי זיי אין שטער  
 טעל.

עס איז שוין געוואָרען נאָכט און עס איז אָנגעקומען סאַניא מיט  
 מער'ן פון גאס, וואו זיי האָבען גאנצע טעג פערבראכט אין מאָנאָ-  
 זיגען.

מישאַ' האָט סאַניע'ן נישט דערקענט — זי איז העכער געוואַקסען.  
 ברייטער געוואָרען און זי האָט אויסגעזעהן, ווי אַ גאַנצע דאמע.  
 אויך איז זי אנדערש געווען געקלײדעט, שוין דאמען־ארטיג — אין אַ  
 זעהר לאַנגע קלײד, מיט אַ גרויסען, ברייטען קאפּעלויש.



זי האט איהם בעגריסט, ווי איהר שטייגער, מיט גרויס בעגייסטערונג און פרייד און געוואלט אין איין מינוט געוואהר ווערען, וואָס עס הערט זיך מיט איהם, און ווי שטעהט די „ארבייט“ אין דער היים, (זי האט זיך נאך ניט געהאט פערגעסען אן דער „ארבייט“) און אויב עס איז וואהר, אז ער האָט חתונה געהאַט מיט ראחעל'ן, און וואָס עס מאַכט איהר שוועגערין. מיטש האָט איהר געגעבען אַנאַווערען מיט מינע און רייד, אז ער וויל מיט איהר וועגען אלסדיג רעדען, נור ניט וועגען ראחעל'ן. נור זי האָט אויך ניט קיין צייט געהאַט פיעל צו ריידען, ווארום זי האט זיך געאייילט אין טהעאטער אריין מיט מערין און איהר חתן (מערי איז שוין א כלה געווארען), עפעס אויף זעהר אן אינטערעסאַנטע פאַרשטעלונג, וואו זי האָט מיט גרויסע שווער־ריגקייטען געקראָגען בילעמען. מערין האָט מיטש נאָך נישט גע־זעהן. זי איז אריין צו זיך אין נומער און געאייילט זיך איבערצוטהאָן אין טהעאטער. די מיידלעך האָבען זיך איבערגעטהאָן און זיינען אוועק. מערי האט זיך ניט געוויזען, ער האָט נור געהערט איהר שטימע, ווי זי האָט גערופען הינטער דער טהיר סאַניאַ'ן, אויב זי איז שוין פערטיג און באין אופן נישט געוואלט אין נומער אריין.

אז די מיידלעך זיינען אוועק, איז מיטש מיט די עלטערען אוועק אין קאפּע־הויז, וואו זיי האָבען זיך געוואלט בעגעגענען מיט דעם יונגען מאַן, וואָס מען האָט גערעדט סאַניאַ'ן.

מיטש האָט געוואלט אַהיים געהן, אָבער ער האָט נאָך געוואלט היינט רעדען מיט דעם פּאַטער וועגען זיין ריזע קיין ארץ ישראל — איז ער מיט אין קאפּע אריין.

דאָס קאפּע איז שוין געווען איבערפילט. דער גרויסער, ליכטיגער זאל איז פּערהילט געווען אין אַ וואַלקען רויך פון פּאַפּיראַסען און פּער־נומען געווען אין אַ זשומען און בעוועגעריי, ווי אין אַ ביהנשטאַק. מיט צרות האָבען זיי געקריגען אַ טישעל אין אַ ווינקעל און איינגע־מאַל ארויף און אראב זיך גערדעהט איבער דעם סאַלאַן, זיך בענדיג אַן אַרט, און זיינען געוועזען אויסגעשטעלט פאַר די בליקען פון די אויסגעזעצטע געסט, וועלכע האָבען יעדען אריינקומענדען אויפ־געגעסען מיט די אויגען און בערעדט מיט די מיילער. עס האָט זיך באַלד צו זיי צוגעצט אַ ברייטע, דיקע אידענע, מיט איין אויג און אַ גרויסען קאפּעלוש און אַנגעהויבען צו רעדען חכמות מיט גמרא־

ווערטלעך געמישט, ווי א מאנספערשויז. דאס איז געווען איינע פון די שדכנ'טעס, וואס האבען זיך, ווי די קאפע-מייז, תמיד ארומגע-דרעהט אין קאפע. באלד איז אויך אנגעקומען דער דאקטאר זילבער-שטיין מיט דער שווארצער הערצעל'ישער בארד און צילינדערהוט, וועלכער האט ר' חיים'ען און מישא'ס מוטער ארומגעפיהרט צו די בערלינער פראפעסארען.

די שדכנ'טע מיט דעם דאקטאר זיינען געווען א שותפות-פאָאר. די שדכנ'טע האט בעדארפט דעם דאקטאר, אז ער זאל קומען צום טישעל, וואו זי פיהרט צו א חתן, כדי דער דאקטאר, וועלכער איז גע-ווען א געשיקטער יונג, א פיסק געהאט און געקענט די געזעלשאפט אונטערהאלטען, — זאל לעבעדיג מאכען ביים טישעל און אריינציהען דעם חתן אין א געשפרעד, אז ער זאל געפעלען. דערפאר האט איהם די שדכנ'טע רעקאמענדירט פאר די געסט פאר וועמען זי האט „געאר-בייט“, אלס אז „איינאון אויסגעהער ביי די היגע פראפעסארען“. דורכדעם פלעגט מען דאס פאאר'ל טרעפען זיצען תמיד ביי א טישעל, און וואו די ביידע זיינען געזעסען, דארט האט געשמעקט מיט א שדוך...

דאס געשפרעד האט זיך געדרעהט ארום ארץ ישראל, וועגען וועל-כען מישא האט גערעדט מיט'ן פאטער אויפ'ן וועג. דער פאטער, וועלכער האט זיין פלאן וועגען ארץ ישראל געהאט אויסגעהערט שווייגענדיג — האט זיך ערשט ביים טישעל, וואו דער עולם איז ארום געזעסען, געווענדעט צו מישא'ן:

— און וואס וועט זיין דער סוף, וועסט אן ערד-ארבייטער ווערען אין ארץ ישראל? און צו דעם האב איך מיר אזוי פיעל קאסטען גע-לאזט, אין די שקאלעס געשיקט! — האט ער געזאגט מיט א קרעכץ. מישא'ן האט דאס פנים געפלאמט פאר בושה. דא, ביים טיש, צווישען די פרעמדע מענשען, וואס זיינען איהם דערווידער, רעדט דער פאטער מיט איהם וועגען זיינע הייליגסטע געפיהלען... ער האט פערשוויגען, געוואלט אנטלויפען פון טיש, איינגעהאלטען זיך — מורא געהאט, אז די אינגלישקייט, ווי ער האט אנגערופען דאס, וואס ער מוז אנקומען צום פאטער, זאל נישט נאך מעהר פערשטארקט ווערען מיט דעם, וואס ער וועט אנטלויפען, — האט ער ביטער געשמיבעלט און די ברילען זיך אראבגענומען און אנגעטהאן זיי צוריק.

די געזעלשאפט האט דאס בעמערקט, און מען האט געוואלט אבי פיהרען דאס געשפרעך — האט זיך די אידענע, די שדכנ'טע, אנגעריר פֿען מיט א העכרעאיש ווארט — געוואלט אימפאנירען:

— ארץ ישראל — ארץ זבת חלב ודבש, ווי אין פסוק שמעהט. דער דאקטאר, וועלכער איז געווען א ציוניסט, געטראגען די בארד געשאַרען ווי הערצעל און געהאלטען זיך פאר א גאנצען מאַכער ביי די ציוניסטען, האָט אַנגעהויבען צו רעדען מיט גרויס בעגייסטערונג וועגען דער אויפֿלעבונג פֿון ארץ ישראל, די פּאָליטישע לאַגע פֿון די אידען, און האָט אַנגעהויבען דערצעהלען כּסוד אייניגע וויכטיגע פּאַר ליטישע אונטערהאַנדלונגען, פֿון וועלכע עס וועט גרויס ישועה ארויס קומען פֿאַר'ן כלל ישראל. דער עולם ארום האָט געשלאָנגען זיינע ווערטער מיט בעגייסטערונג. עס האָבען זיך אַנגעהויבען צורוקגען צו זייער טישעל בענקלעך און מען האָט זיך צוגעהערט צום דאָקטאָר'ס געשפרעך, ווי ער מאַלט אויס אַן ארץ ישראל, מיט אַ אידישע רעגייִר רונג, מיט אידישע פּאַסאַלען, אז עס האָבען זיך פּייערלעך אַנגעצונדען אין די אויגען. און אַ איד, אַ בעקאַנטער סוחר, וואָס האָט זיך צום טישעל צוגעזעצט, האָט זיך אַנגערופֿען:

— וואָס־זשע מיינט איהר, ווען אידען גיבען זיך טאַקע אזוי אַ נעהם און גיבען אַ פּאַהר אראָב קיין ארץ ישראל מיט דעם ביסעלע קאַפיטאַל, וואָס זיי האָבען, מיט דער ביסעלע ענערגיע און קאַמערץ!... וואָרום דער עיקר היינט איז לאַנד איז קאַמערץ, און אידען זיינען אַ קאַמערץ־פּאַלק.

— ווער וועט דיר די ערד בעארבייטען? אַ לאַנד בעדאַרף דאָך אַן ערד־אַרבייטער, אַ פּויער = וועלכער איד וועט דיר דאָס וועלען ווערען אַ פּויער? — פּרעגט אַ צווייטער.

== צו וואָס די ערד ארבייטען? — אראבער וועלען מיר דינגען. עס זיינען דאָך דאָ אראבער. זאַלען זיי בעארבייטען די ערד, מיר וועלען זיי געבען צו פּערדיענען געלד, פּיעל געלד. מיר, אידען, זיינען אַ קאַמערץ־פּאַלק, מווען זיך פּערנעהמען מיט קאַמערץ, ערד אַבקויִ" פּען, זיין די שררות.

— און מיט וואָס וועסטו דאָרט האַנדלען, מיט תּפּיליִד־בייטעלעך. מיט ארץ ישראל־ערד? וואו וועסטו נעהמען אַ זאוואָרעל, אַ צוקער

פאבריקעל, א נאפט-קוואל? אדער אפשר גאר פארהערען קיין מאסקווע.  
קיין ניושנע צו מאראזאווען נאך א שטיקעל סחורה?

— וואס רעדט איהר, עס איז אן ארץ זבת חלב ודבש, אלעס איז  
דארט דא, אלעס! א פעט לאנד. דערצעהלט איהם, הערר זילבער-  
שטיין, דערצעהלט איהם! אן ארץ זבת חלב ודבש, אלעס איז דא,  
אלעס איז דא. זאגט איהם, רב איד, איהר ווייסט דאך יא! — האט  
זיך דער איד געבעטען ביים דאקטאר, מיט טרעהרען אין די אויגען,  
וואס מען מאכט אזוי אוועק זיין ארץ ישראל פון אונטער-דערהאנד.

דער דאקטאר האט טאקע גענומען דערצעהלען, וואס ארץ ישראל  
איז אזעלכעס, וואס פאר א אוצרות עס זיינען דארט אין דער ערד  
בעהאלטען. און אלעס געזאגט אזוי פינקטליך, וויפיעל פוד קופער,  
מעש און אייזען עס געפינט זיך אין דעם בארג, אין יענעם בארג,  
די וואסערען זיינען פול מיט פיש, און ביי טבריה ווייזט זיך נאפט, —  
און אלעס אזוי פינקטליך און גענוי, ווי ער וואלט דארט אונטען געווען  
זען און אלעס אליין אויסגעוואויגען און אויסגעמאסטען, — און דאס  
פייערעל אין די אויגען האט זיך ביי די אידען געשטארקט מעהר צו  
די געשעפטלעך, וואס לאזען זיך אונטען מאכען, איידער צו ארץ  
ישראל.

— דארפסטו דיר א פאניע-לאנד, אויף טויט-אנגסט צו זיצען און  
פאגראמען דורכצולעבען, אז דו האסט דיר אזא שמאלץ-גרוב, =  
זאגט א איד מיט א קרעכץ.

— און מיט די אראבער וועלען מיר גאר נישט דארפען מלחמה  
האלטען. זיי וועלען איינזעהן, אז עס איז פאר זיי גלייכער, אז מיר  
זאלען זיין די בעלי-בתים. מיר זיינען א קאמערץ-פאלק, מיר וועלען  
זיי צו פערדיענען געבען; מיר וועלען ביי זיי די ערד אבקויפען פאר  
א סך געלט, זיי וועלען גוט פערדיענען. מיר דארפען גאר ניט קיין  
מלחמה פיהרען מיט זיי. — זאגט א איד פון דער זייט.

— אין דער ערשמער צייט וועט מען דארפען א מלך האבען, נישט  
קיין רעפובליק. א רעפובליק — דערנאך, נור די ערשמע צייט — א  
מלך, א ראטשילד, למשל. נישטקשה, ער איז ניט קיין קלענערער  
בעלי-חוס פון די גוים. מען בעדארף בעציהונגען האבען מיט די תני

פען. מען דארף אַ אידישע אַריסטאָקראַטיע, אַ טיטעל, אַ אידישען טיטעל אַרויסגעבען, — דורכדעם מוז מען די ערשטע צייט אַ מלך האָר בען — פּאַנטאַזירט אַ דריטער איד פּון אַ ווינקעל אַרויס.

מישאַ איז געזעסען די גאַנצע צייט און געשוויגען. יעדעס וואַרט, וואָס די אידען האָבען גערעדט, האָט איהם בעליידיגט. זייער גלייכ גילטיגקייט צו זייער לאַגע, דער ציניזם, מיט וועלכען זיי מעסטען אויס דאָס רייכקייט פּון אַרץ ישראל, אויב עס לוינט זיך אונטען געשעפט צו מאַכען; געשעפטען מאַכען — און די ערד זאָלען די גוים בעאר-בייטען, און דאָס אַ טאָג נאכ'ן פּאַגראַם, וואו מען האַט זייער נאַקעטע שוואַכקייט, זייער יתום'דיגקייט און הפּקר'קייט פאַר דעם פּנים פּון דער גאַנצער וועלט געוויזען!... ער האַט זיך אומגעקוקט אין זאַל און האָט געזעהן די פּיעלע טישלעך מיט די פּליטים — אידען בעלייבתיים. גבירים, וואָס לאַזען ביכרען זייערע קינדער אין אַלע שפּראַכען און צושיקען זיי איבער אַלע אַוניווערסיטעטען, פּערוועלטיגען מיט רוסי לאַנד'ס רייכקייט, זיינען געקומען דאָ צוזאַמען צו לויפען פּון אַלע ווינקלען פּון רוסלאַנד, אַנטלויפען ווי די הינד פאַר דער געפּאָהר פּון זייער לעבען, פּון שענדען זייערע ווייבער און זייערע מעכטער און שלעפּן זיך אַרום ווי די לעדיגגעהערס, ווי די אַקטיאָרען און שריי-בערלעך איבער די קאַפּעס פּון דער גרויסער שטאָרט; די קעלנערס מאַכען פּון זיי חוזק, און זיי זיצען און שאַצען דאָ אַב, ביים טישעל אין קאַפּע, די ווערטה פּון זייער היסטאָריש פּאַטערלאַנד, וואָס איז געוואָר דען זייער אַמונה — אויב עס האָט גענוג רייכקייט דאָרט געשעפט צו מאַכען... ווער זיינע זיי דאָס — אַט די קופּע מענשען, וואָס ווערען אויסגעלאַכט און געיאָגט פּון דער גאַנצער וועלט? ≡ ווער זיינען זיי דאָס! אַט די שעהנע פּנים'ער מיט די לאַנגע שוואַרצע בערד, און די פּעטע ווייבער, וואָס זיצען נעבען זיי, אַנגעטהאַן אין די שעהנסטע, מאַדערנסטע קליידער? דאָס צירונג פינקעלט אַראַב פּון זיי — פּעריל און בריליאַנטען; זיי רעדען אַלע איראַפּעאַישע שפּראַכען און ווייסען אַלע איראַפּעאַישע חכמות; זעהען אויס ווי איראַפּעער, ווי ציווי-לייזרטע מענשען — און שוּצלאָז ווי די ציגיינער; אין זייער האַרץ איז נישטאַ קיין אַמונה, קיין ברעקעל ליבע צו קיינעם ניט און צו גאַרנישט, ≡ ווער זיינען זיי דאָס? און איבער וואָס ליידען זיי? וואָס איז זייער אירעאל? איז וועמעס נאַמען שטעהען זיי צרות אויס?

און זיין פאלק איז איהם געווארען אונפערשטענדליך, ווי א גרויס רעטעניש. ער האט ניט געוואוסט, ווער זיינען דאס די אידען, און צו וועמען געהערט ער, — און געפיהלט זיך איינער, איינער אליין אין דער גרויסער, פרעמדער וועלט.

## קאפיטעל 7.

### א גרוס פון געוועזענע צייטען

ער איז געזעסען די אויגען אריינגעווענדעט אין זיך — און גע- פיהלט זיך פרעמד, ווייט פון דעם אלעמען, וואס רינגעלט איהם ארום — איינער אליין.

ער האט יעצט געהאט א פאנצער פאר אלעס וואס קען איהם טרע- פען — דאס איז זיין אידעאל צו זיין אין ארץ ישראל און דארטען מיט ראחעל'ן עטוואס צו ווערען.

ער האט זיך געזעהן ווי זיי ביידע וואהנען ערגעציוואו הינטער א אירישע קאלאניע; ער בעארבייט מיט אראבער, מיט איירישע פויר- ערים זיין טהייל לאנד, און ראחעל דרעהט זיך אין זיין שטוב ארום. קיינער קען זיי נישט, ווייס פון זיי נישט, און זיי נישט פון קיינעם. אט דער אידעאל האט איהם בעשיצט פון אלעס. און איז ער נור געווען אין אן אונאנגענעמע סיטואציע, ווי יעצט, אין דער פרעמדער סביבה, האט ער נור בעדארפט די אויגען צו מאכען און צו טרוימען פון זיין צוקונפט.

ער האט דאס יעצט געטהאן. נור עס וועקט איהם א בעזאגטע, אלט-געליעבטע שטימע. זיין הארץ ערציטערט.

— אדך, מישא, קאק פאזשיוואיעש?

ער קוקט זיך ארום און דערזעהט פאר זיך מערין, וועלכע איז ארייף- געקומען מיט איהר חתן, זיין מוטער און סאניע פון טהעאטער. ער האט זי נישט דערקענט. זי איז דורך דער צייט עלטער געווארען און געענדערט, און קליידעט זיך אנדערש — דאמע-ארטיג און עס בלישצעט פון איהר אראב מיט ציהרונג.

ער האָט, ווי תמיד, פערלעגען געשמייכעלט, און זי האָט איהם פאַרגעשמעלט מיט אַ גלייכגילטיגע מינע, אַבער דאָך מיט אַן עקשנות'דיג געלעכטערליך, איהר חתן, ה' אדלער פון קיעוו, א זעהר עלעגאַנטען יונגערמאַן — די פעריל קנעפ האָבען איהם ארויסגעשיינט פון העמד. דער חתן איז געווען אַ שטילער מיט אַ גוט שמייכעלע אויף זיינע געד'גאַלטע ליפען און איז, זעהט זיך אויס, געווען שטאַרק פערליעבט אין זיין כלה, געקוקט איהר מיט גרויס לייעבע אין די אויגען אריין און פאָר קיינעם זיך נישט זשענירט.

די כלה האָט אַכער וועניג אַכט געלעגט אויף איהם, האָט זיך צור'געצט צו מישא'ן און זיך זעהר געפרעהט מיט איהם. — „ווי געהט עס? און וואָס רעכענט ער צו טהאַן?... מיט איהר ווייס זי נאָך נישט וואָס דער סוף וועט זיין. זי לעבט ווי אין אַ חלום, ווי אין אַ טומאן, אהן מאַרגען.“ און זאָגט דאָס אין חתן'ס געגענווארט, הויך, אַן אלע זאַלען הערען.

דער חתן איז אוש רויט געווארען און געפרעגט אַ פראגע זיין מחותן, ר' חיים. נור באלד האָט די גראָבע שדכנ'טע, מאַדם זאנדבערג, צוגעפיהרט דעם יונגען מאן, וואָס האָט זיך גע'שדכנ'ט צו סאַניע'ן. עס איז געווען אַ הויכער, שטאַרקער יונגערמאַן, ווי אַן אַטלעט, מיט אַ פאָר הענד און פיס, אַז ער וואָלט אלע געקענט דאָ צולעגען, — ה' אַטלאַס פון אַדעס. און דער ה' אַטלאַס פון אַדעס, אין זיין צו קורצען סמאָקינג און אַרבעל (אלעס האָט געפלאַצט אויף איהם פון דיקקייט), האָט געהאַט אזא נאַאיוו, אזא פערשעהמט, אזא חתן'דיג מינעלע, אַז עס איז אַ רחמנות און אַ שאַנדע געווען צוצוזהן: אזא שטאַרקער יונג, אַזעלכע פאָר הענד און פיס ≡ און אזא פערשעהמט, חתן'דיג מינעלע פון נישט קענען צוויי צעהלען. דער דאָקטאָר האָט באלד דעם חתן אריינגעצויגען אין אַ געשפרעד וועגען בעקאַנטע אין אַדעס, וואָס דער דאָקטאָר האָט דאָרט געקענט אַ וועלט מיט אירען. (ער האָט איבערהויפט געקענט די גאַנצע וועלט) און וועגען דעם, מיט וואָס ער האַנדלעט. „דער פאַרשטעהער פון געסטלע'מעהל“? יאַ, „געסטלע מעהל איז די בעסטע שפּייוונג נישט נור בלויז פאַר קינדער, נור אויך פאַר דערוואַקסענע, און דורך דער צייט פון זיין לאַנגע פראַקטיק האָט זיך דאָס „געסטלע'מעהל“ ארויסגעוויזען אַלס די בעסטע

שפיון. און סענדראפאעל-וויין איז זעהר גוט פאר'ן מאַגען" — אויף א פארשטעהער פון סענדראפאעל-וויין.

אין א ווינקעל איז דערוויל געזעסען מישא און מערי. און מערי איז גאָר היינט אנדערש ווי אַלע מאָל. זי איז טרויעריג און רעדט צו מישא'ן מיט פערטרויען ווי צו אַן אַלטען גוטען פריינד.

— איך ווייס אז איך בין נישט גוט געווען צו דיר. זיי מיר מוחל, מישא. דאָס לעבען האָט נקמה גענומען אַן מיר — קרעכצט זי, און זי וויל איהם האבען פאר א גוטען פריינד: זי איז אליין און האט נישט קיינעם קיין ווארט צו פערטרויען און נור ער האט זי פער-שטאנען.

און מישא וואונדערט זיך, וואָס די ווערטער מאַכען אויף איהם נישט קיין איינדרוק. וואָס איבערהויפט איז ער אזוי רוחני. און דאָס איז די מערי, וועלכע ער האָט אַמאָל אזוי געליעבט... אזוי גער בעקענט און נאָר וועלכער ער האט אזוי געטרויערט? און אט זיצט זי פאַר איהם און רעדט מיט איהם און עס איז איהם אזוי אלץ איינס, עס איז איהם אזוי אלץ איינס... און דער חתן, דער אירישער יונגער-מאן, מיט די פיינע פערל-קנעפ אין העמד, מיט די עדעלע הענד — קוקט אויף זיי, און אַ קנאה ליגט אין זיינע שטילע אויגען. איבער-הויפט זעהט זיך אויס דער יונגער-מאן צו זיין זעהר אן עדעלער און פון אַן עדעלער פאמיליע, און ער קוקט אויף זיי מיט אַ פערליעבטע מינע און קנאה אין די אויגען. ער איז פערליעבט, זעהט זיך אויף, אין זיין כלה איבער די אויערן.

און מערי פערטרויט מישא'ן, אז איהר שטעהט פאַר זעהר אַ וויכ-טיג געשעהעניש אין איהר לעבען, און ווארפט אַ פעראכטענרען בליק אויפ'ן חתן, ווי זי וואלט מיט דעם געוואלט מישא'ן געבען צו פערשטעהן, אז נישט דאָס מיט איהם מיינט זי. און זי דארף האבען אַ פריינד, וועמען זי זאָל זיך קענען פערטרויען. זי איז אנדערש געווארען. זי איז אַ קינד געווען, אלעס איז געווען אַ קינד שפיעל, יעצט האט זי דאָס לעבען פריה רייה געמאכט און זי איז דער רינגער פריינד, אז מישא איז איהר געווען אַן אמת'ער, אויפ-ווי ער; און זי איז גאָר נישט מקנא ראהעל'ן, נור וואָס זי האט מישא'ס פריינדשאפט, און פריינדשאפט איז מעהר פאַר לייעבען.



און מישא האַרַכט אויס און שמייכעלט צו, און קלערט בשעת מעשה, וואָס טהוט ראַחעל יעצט, — ער האָט זי אַ גאַנצען אַבענד אַליין געלאָזט — צו האָט זי זיך שלאָפֿען געלעגנט און איז מיעד פֿון וועג, און וואונדערט זיך, וואָס דאָס איז „מערי“ — די מערי — און וואָס איז אזעלכעס מערי? און בשעת מעשה האָט ער אָנגעהויבען צו קלערען. ווי רעדט מען מיט'ן טאַטען, און מיט זיך געווען ביי זיך, אז עס איז בעסער איבערצורעדן מיט דער מאַמען, און ער וועט עס נאָך טהאָן היינט אין אַבענד.

און מערי זעהט, אז ער איז נאָר נישטאָ אין קאפּערהויז, ער זעהט זי נאָר נישט, אז ער איז ערגעץ ווייט, גאַנץ ווייט פֿון אָט דעם טישעל און פֿון די אַלע מענשען. זי ווערט בייז אויף זיך, האַקט אָב דעם געשפרעד אין מיטען און רוקט זיך אָב פֿון איהם. איבער איהר פנים ציהט זיך איבער אַ וואַלקען-טרויער און די ליפען פּערקרימען זיך, ווי ביי אַ קינד צום וויינען. דער חתן, דער ערעלער יונגער-מאָן פֿון קיעוו, בעמערקט עס. ער רעדט מיט ר' חיים'ען און בעמערקט אלעס וואָס קומט פֿאַר אויף מערי'ס פנים. ער געהט גאַנץ שטיל צו, רוקט צו זיין שטוהל און רעדט צו איהר מיט אַ שמייכעל: אויב זי וויל נישט עפעס בעשטעלען?

זי ענטפּערט איהם נישט. זי איז בייז. נור דער יונגער-מאָן נעהמט עס פֿאַר לייעב, וואָס ער זיצט כאַטש נעבען איהר, און זיין טאָן און פנים ווערען נאָר פּרעהליכער.

אויפֿ'ן וועג רעדט מישא מיט דער מוטער, אז ער קען דאָ נישט לענגער בלייבען, בערלין פּיוניגט איהם; אז ער מוז ווי אַם שנעלסטען אוועק. און זיין ווייב פּיהלט זיך שלעכט.

די מוטער טרייסט איהם: דער פֿאַטער איז נאָר ניט אזוי שלעכט, ווי ער מיינט; דער פֿאַטער לייעבט איהם, און ער קען דאָך פּער-שטעהן, ווי עס איז זייער האַרץ, אז זייער עלטסטער זוהן, זייער מישא, האָט חתונה אָהן די עלטערע'ס ווילען, און די עלטערען פּיהרען נישט דאָס קינד אונטער דער חופּה. נור ראַחעל איז איהר טאָכטער, אז קוים האָט מישא מיט איהר חתונה געהאַט, מען זי זיין ווער זי איז — איז זי איהר טאָכטער; און זי וועט איהר צוריקגען צו איהר האַרץ ווי אַ מוטער.

פֿאַר'ן האַמעל, ביים געזעגענען זיך, געהט מערי צו צו איהם:

צו וויל ער זיך נישט נאך אביסעל דורכגעהן „אונטער דען לינדען“? די נאכט איז אזא שעהנע. זי האט איהם זעהר א וויכטיגע זאך צו פער-טרויען. מישא שמייכעלט פערלעגען און נעהמט די ברילען אראב: זעהר גערן, אבער ער האט זיין פרוי אליין געלאזט אין דער היים. ער מוז אהיים געהן. געזעגענט זיך קאלט, געהט אין הויז אריין.

אז מישא איז אהיים געקומען, האט ער ראחעל'ן געטראפען שלא-פען. אין די קליידער איז זי געלעגען אויפ'ן בעט. אין שטוב איז ליכט טיג געווען, דער געז האט געברענט. ער האט זיך געזעצט נעבען איהר בעט און בעטראכט איהר געזיכט, וואס איז געווען אויסגע-מוטשעט, ווי ביי א הייליגע געפייניגטע. ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ביינאכט, אין שלאף, וויינט זי אויס אלעס, וואס זי פערשווייגט בייטאג. די הייטלעך האבען זיך געצויגען איבער איהרע אויגען מיט שוואכקייט, ווי ביי א קינד, ווי ביי א טויב; און דאך איז דער קינד דערשער שמייכעל נישט פערשוואונדען איבער איהר יונג מויל. די געשליפענע, קליינע ווייסע צייהן האבען זיך ארויסגעוויזען פון איהרע יונגע ליפען. דאס געזיכט ביים מויל איז גאנץ, גאנץ קינדיש געווען. ער האט אויף איהר גרויס רחמנות געקראגען.

זי האט געמוזט פיהלען זיין בליק, ווארום זי האט מיט שרעק. ווי א טויב, איהרע אויגען אויפגעעפענט. זי האט איהם דערזעהן. א רויטליכקייט, ווי ביי א מיידעלע, האט זיך צוגאסען איבער איהר פנים, און זי האט זיך פערדרעהט אויף דער צווייטער זייט. מישא איז אויך פערשעהמט געווארען, אויפגעהויבען זיך, אויסגעלאשען דעם לאמפ, זיך געלעגט אויף זיין געלעגער און נישט געשלאפען לאנג, לאנג אין דער נאכט אריין.

## קאפיטעל 8.

## קיון ארץ ישראל

צו מאַרגענס איז די מוטער פלוצלונג און אומגעריכט אריינגעִ  
קומען אין פאנסיאָן. עס איז נאָך געווען אזוי פריה, אז ראחעל האָט  
זיך ערשט געהאלטען אין אנטהאן, און די מוטער איז אהן ווערטעה  
ארויפגעפאלען אויף דער יונגער ווייבעל און זי געקושט, געהאלזט און  
געוויינט: „זי דארף נאָר נישט זאָרגען. זי איז איהר טאָכטער און  
זי איז איהר מוטער, און אַ מוטער'ס הארץ פיהלט אלעס.“ — און  
לאַנג דאָרט אָבגעזעסען און אויסגעפרעגט זיך וואָס זיי מאַכען, וואָס זיי  
דענקען צו טהאָן, גאָר מוטערליך.

ראחעל איז אזוי ערשטוינט געווען און דאָס אלעס האָט איהר אזוי  
ווילד־פרעמד אויסגעזעהן, אז זי האָט קיון לשון נישט געקענט געפינען.  
און גאָר ניט גערעדט, נור געענטפערט מיט יאָ און ניין.

די מוטער האָט דוקא געוואָלט, אז זיי זאָלען אהין געהן  
צום פאָטער און זאָלען אינאיינעם עסען מיטאַג. מישאַ האָט נישט גע־  
וואָלט, אָבער ראחעל האָט געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ אויף יא, אז זי וויל.  
זי האָט זיך אָנגעטהאָן און איז מיטגעגאָנגען. מישאַ איז אין דער  
שטיל גליקליך געווען.

אויפ'ן וועג האָט זי געשוויגען. דער פאָטער האָט זי עמפפאָנגען  
זעהר ליעבליך, אָבער קאלט. אויף ראחעל'ס פנים איז געווען אויס־  
געגאָסען אַ גלייכגילטיגקייט. סאָניא, מישאַ'ס שוועסטער, איז ארייני־  
געלאָפען מיט גרויס פרייד, זיך צוקושט און אויך געוויינט: „זי  
האָט שטענדיג געוואוסט, דאָס הארץ האָט איהר געזאָגט, אז ראחעל  
וועט איהר שוועסטער זיין.“

עס איז אויך אריינגעקומען דער פעטער ר' חיים, מערי'ס פאָד־  
טער, — עס איז שוין קיון סוד נישט געווען — געוואונשען איהר מזל  
טוב. מערי איז צו איהר געווען פריינדליך, אויפריכטיג־פריינדליך  
און געפרעהט זיך מיט איהר, ווי מיט אַ שוועסטער. ביסלעכווייז איז  
אויך ראחעל הימישער געוואָרען, דאָס שטילע טרויעריגקייט האָט זיך

אבגערוקט פון איהר און זי האט געשמייכלט גליקליך און אנטהייל גענומען אין ריידען. מיט און גליקליך געווען.  
דער פאטער איז נאך אלץ אביסעל קאלט געווען, אבער ער האט  
עס נישט ארויסגעוויזען.

עס איז אויך אנגעקומען מער'ס חתן, דער ערעלער יונגער-מאן,  
מיט גרויסע ווייסע רויזען, וואס ער האט יעדע טאג געבראכט מער'ן.  
מער'י האט דוקא געוואלט אז ראהעל זאל די רויזען נעהמען: „ניין,  
אלע, — נישט נור איינע“, אויף וואס דער חתן האט מיט שמערץ גע-  
קוקט.

מיטאג האט מען בעשטעלט אין א אידישען רעסטאראן, ביי א בע-  
זונדער גערעקטען מיט. ביים עסען, נאך די פיש, איז דער פאטער  
פריינדליכער געווארען, איבערגעבעטען זיך מיט דעם פאקט. ער האט  
בעשטעלט וויין, געוואונשען מזל טוב ראהעל'ן און זיך צוקושט מיט  
איהר און מיט מיטשא'ן. די מוטער איז ארויס אין א גרויס געוויין.  
אויסגעטהאן איהר שנור פערעל און זי אנגעטהאן ראהעל'ן.

ראהעל איז געזעסען ווי אין א חלום, איהר פנים האט געשט-  
ראהלט, כאטש טרויעריג געווען, און אלע האבען זיך מיט איהר גע-  
פרעהט אים מעהרסטען מער'י. די ברידער ר' חיים און ר' לייזער האבען  
זיך אויך צוקושט: „אם ירצה השם ביי מער'ן, איז א פרעהליכערע  
צייט און אין דער היים“ . . . דער חתן האט געשטראהלט פאר גליק,  
מער'י איז ברוגז'דיג געווארען . . . נאכ'ן עסען וועט מען פאהרען מיט  
ראהעל'ן אין די מאנאזינען מתנות קויפען. וועט איז ביליג אין בערלין  
— אין ספעציעלע געשעפטען, נישט ביי ווערטהיימער'ן — אויפ'ן  
„יאהר מארק“.

נאכ'ן עסען, ווען די פרויען זיינען איבער דער שטאדט געפאהר-  
רען, האט דער פאטער מיט'ן זוהן גערעדט אליין אין א צימער:  
„יא, חתונה געהאט. און וואס וועט דער תכלית זיין? מען דארף זיך  
נעהמען אדער לערנען, אדער צום געשעפט. ארץ ישראל, אז ערד-  
ארבייטער ווערען — א משוגענע זאך. וואס מען האט געטהאן,  
האט מען געטהאן. מילא, אזא צייט געווען. אנדערע קינדער האבען  
נאך ערגערע זאכען אבגעטהאן, אינ'ם לעבען געקומען, — אבער משוגע  
דארף מען נישט זיין. אז חתונה געהאט — מוז מען זיין א מענש.  
אויף בילדונג וועט ער שיק'ן חודש'ליך פאר ביידע צו לעבען.“, וואס

ארץ ישראל? משוגע! אויף ארץ ישראל וועט ער קיין גראשען נישט געבען, נישט אויף הוצאות און נישט אויף צו לעבען! האסט חתונה געהאט — גיב דיר אליין אן עצה.

מיט דעם איז דער שמועס אבגעהאקט געווארען.

די מוטער האט זיך אריינגעמישט:

„דאס קינד האט רעכט. לאז ער פרובען זיין מול. אז ער וויל איז ארץ ישראל, אז דאס הארץ ציהט איהם דארט אהין — זאל ער פאהרען. געלויבט צו גאט דערפאר, זייער קינד איז נאך א איד גע- בליבען. וואס מען הערט זיך אז פון אנדערע קינדער, ביי אנדערע עלטערן . . . אז דו וועסט נישט געבען, וועל איד די בריליאנטענע אוירינגלאך פערקויפען און די קינדער אויף הוצאות געבען, מייענע וויאגרישנע בילעטען פערקויפען.“

דער פאטער איז דאך בעסער געווארען — אויף הוצאות געגעבען און אויף א שטיק צייט צו לעבען איז ארץ ישראל אויך. נאך צוויי דריי טעג זיינען זיי געווען אין בערלין, אין איינעם מיט דער משפחה, כאטש פון פאנסיאן איז האטעל אריין האבען זיי זיך נישט געוואלט איבערציהען. די שוועסטער סאניא און מערי, און איבערהויפט מערי, זיינען נישט אבגעטראטען די גאנצע צייט, אין טהעאטערען געשלעפט, מיט אויטאמאבילען שפאצירען געפיהרט, אין טיער-גארטען, צום זאָאָלאָגישען גארטען ארויס. ראחעל איז געווען ווי אויף א פרעמדע חתונה = מיטגערעדט, מיטגעפרעהט זיך, אבער ערגעץ אנדערש וואו געווען, ווי אין א חלום . . . מישא איז גליקליך געווען איבער ראחעל. אין אבענד האָבען זיי ביידע צום פאטער, צו דר. לייזעראַ וויטש, א בריעף געשריבען, אז זיי פאהרען קיין ארץ ישראל.

אין א פאר טעג ארום זיינען זיי אבגעפאהרען דורך שטעטינער באנהאף איבער טריעסט קיין ארץ ישראל. מערי מיט סאניא'ן האבען דעם וואגאן-פענסטער באגלייט מיט בלומען און די מוטער — מיט טרעהרען.

## קאפיטעל 9.

## אליין מיט זיך

מערי איז געלעגען ביז אין שפעטען טאג אריין אויף איהר געלעך נער אין פאנסיאו, אין וועלכען זיי האבען געוואהנט, די טהיר פער-שלאסען און קיינעם נישט אריינגעלאזט צו זיך.

איהר שווארץ צולאזענער קאפ האאר איז געווען איינגעטונקט אין די זיידענע קליינע קישענס, וועלכע זי האט מיטגעפיהרט מיט זיך, און פון אונטער דער אטלאסנער קאלדרע האבען ארויסגעשטראהלט איהרע גרויסע, גרויסע אויגען, וועלכע זיינען געווען פול מיט טרעהרען. אין די הערלעך איבער איהרע ווייסאפעלהייטלעך האט זיך פערבארן נען א בענקעניש; פון די ליפען, פערקרימט ווי צו וויינען, האבען ארויסגעשמאכט איהרע ווייסע צייהן, און מיט די הענד האט זי זיך פאר איהרע יונגע ברוסטען געהאלטען. שוין אייניגע מאל האט די מאמע, דער טאטע אנגעקלאפט דורך דער טיר: "קינד, גאר נישט אין מויל געהאט." מערי האט נישט געענטפערט און האט זיך נישט גענומען אנצומהאן.

די עלטערען זיינען נישט אונרוהיג געווארען. זיי האבען געקאנט איהר געוואהנהייט, און זי פלעגט עס לעצטענס טהאן עפטער — גאנצע טעג אבליגען אין בעט און נישט ארויסגעהן פון צימער. זי האט נישט צו וואס זיך אויפהויבען. דאס לעבען איז איהר לאנגווייליג געווארען און אהן אינטערעס. אלעס איז איהר מיאוס און קליין געווען און עס האט זיך נישט געלוינט.

נאך איהר „ערשטע ליעבע“, נאך קאוואלסקי'ן האט זי נישט מעהר געבענקט. ער האט זיך איהר אויסגעוויזען ווי געשטארבען. איבריגענס זעהט זי איין, אז אויף ער איז נישט געווען דער ריכטיגער איהר בעשערטער, נאך וועמען זי זאל בענקען. טהיילימאל דערמאהנט זי זיך אן זיין אונבעהאלפענעם שמייכעל, אן זיין נארישער מינע, ווען ער האט געקוקט אויף איהר מיט בעגעהרען — שמייכעלט זי, אָבער ער האט זיין קונסט — זיין לאַנדשאפט, און מיט אזעלכע איז

גאר נישט אנצוהויבען: זיי האבען זיך נישט, און וואס זיי האבען גיבען זיי אוועק דער קונסט.

די גאנצע צייט איהרע אין פעטערבורג האט אויסגעזעהן ווי א קינדער־שפּיעל, ווי א גימנאזיום־ליעבע. איהרע בעציהונגען צו מאקסי סימאוו־מישן, צו דעם אלטען „דאן זשואן“, — ווי ער האט געפאדערט ארום איהר! פון די אלע מענשען, קומט איהר פאר, איז דער אינער־טערעסאנטער דאך געווען מישא.

זיין גאאווייטעט און זיין שטומע, טיעפע איבערגעבענהייט — דאס האט זי יעצט געריהרט. און זי האט זיך געקענט פארשטעלען א ווייטערדיג לעבען נור מיט מישא'ן. מיט מישא'ן ווען זיי וואלטען חתונה געהאט, וואלטען זיי געפיהרט אן איינפאכען לעבען. זיין ליעבע צו איהר וואלט געווען ווי א שטיל געזאנג, וואס עס הערט קיינער ניט. נור עס זינגט זיך אין יעדעם שטילע שעהנע לעבען . . .

מיט קאוואלסקי'ן האט זי זיך נישט געקענט פארשטעלען א ווייטערדיגען לעבען. עס איז געווען ווי אין א חלום. און מיט אזעלכע מענשען לעבט מען נישט לאנג. זיין ליעבע איז נישט ווי מישא'ס — א שטילער וואסער־קוואל, וועלכער פליסט אייביג. דאס איז ווי א געשריי, ווי א פלאם וואס ברענט זיך אויס אין איין מאמענט. און אזעלכע מענשען ווי קאוואלסקי זיינען אויך נישט אינטערעסאנט אויף דער דויער. דאס איז נישט קיין מישא, וועלכענס ליעבע איז ווי א גרתימיר, ווי א ליכטעל א קליינע, נור עס ברענט תמיד, תמיד . . . דורכדעם, אז זי איז שפעטער געקומען צו לויפען קיין פעטערבורג, איז עס איהר מיאוס און לאנגווייליג געווארען. קאוואלסקי איז נישט געווען. ווען אפילו ער וואלט געווען, וואלט אויך נישט אינטערעסאנט געווען. דער אלטער מאקסימאוויטש, וועלכער האט פלוצלינג אנגעהויבען גראה צו ווערען, פלעגט ארויפקומען צו איהר יעדען טאג. נור עס איז אויך לאנגווייליג געווען מיט איהם. זיינע געשפרעכען האבען זי נישט מעהר אינטערעסירט.

גאט, וויל זי קלייגער ווערען, קען זי ביכער לעזען, נישט ארומגעהן מיט דעם אלטען דאן זשואן און אלע, וועלכע געפינען זיך אין זיין געזעלשאפט, זאלען זי בעטראכטען פאר אן אינטערעסאנטען „עק־זעמפליאר“.

און זי איז גליקליך געווען, אז דער פאטער איז געקומען נאך איהר (אליין האט זי זיך געשעהמט אהיים צו קומען) און מיטגענומען זי קיין בערלין. און דא איז דענסטמאל פאר איהר דאס לעבען ליינגווייליג געווארען. זי האט שוין געקענט שלאפען ביז נאך מיטאג, און גארנישט האט אויף איהר געווארט, צו וואס זי זאל זיך אליין דארפען אויפֿ צוהויבען.

די מוטער און די מוהמע האבען זי געפיהרט אין די מאנאזינען, זי האט זיך קליידער געמאכט — דאס האט איהר נאך שפאס געמאכט. און זי האט זיך שדוכים געלאזט רעדען אויס טשיקאוואסטש, ווי וועט אויסזעהן דער יונגערמאן, וואס מען רעדט איהר דעם שידוך. און זי האט זיך זיי אויסגעזעהען און אויסגעקליבען, ווי מען קלייבט אויס קליידער אין מאנאזין. זי האט גור צוליעב דעם אבגעלאזט א שידוך, ווייל עס איז טשיקאווע געווען צו זעהן די נייע יונגע לייט, וואס מען וועט איהר מארגען פארשטעלען, קוקען אויף זייערע נאציאוווע, חתונֿדיגע מינעס, אויף זייערע געוואשענע העמדער און אויף די קנעפ פון די העמדער. מיט א צופריעדענהייט האט זי בעטראכט יעדע מינע, און אויף דער נאכט האט זי פאר סאניא'ן נאכגעשפיעלט די קאמעדיע פון צופיהרען און בעקענען דעם חתן, די רייד וואס ער רעדט און די מינע וואס ער מאכט...

אויף דעם איצטיגען חתן, ה' אדלער פון קיעוו, איז זי בעשטאנען נור דערפאר, ווייל ער זעהט אויס אנשטענדיגער פון אנדערע און מען קען זיך ווייזען מיט איהם אין א פיינעם רעסטאראן, אויף א באל — און דאס האט זי יעצט געוואלט. זי האט געוואלט א כלה ווערען, האבען א חתן מיט וועלכען זי זאל קענען די האלבע נעכט אין די רעסטאראנען, אויף די בעלער און קאנצערטען געהן. איבריגענס, איז איהר געפעלען די צערעמאניע פון א כלה ווערען. זי האט עס געוואלט דורכמאכען — קריגען מתנות און האבען זיך א פערליעבטען יונגען מאן. און פערליעבט איז דער חתן געווען אין איהר פון דעם ערשטען אויגעבליק. ער איז געווען א שטילער. ער האט קיין ווארט נישט גערעדט. נור אויגען האט ער גרויסע און שווארצע ברעמען און וויל אלעס ארויסזאגען מיט די אויגען, וואס דאס מויל קען נישט...

אז מען האט איהם צוגעפיהרט צום טישעל, איז ער א דערשראק קענער געבליעבען. עס האט זי אביסעל געריהרט זיין אונבעהאלפענֿ



קייט. איבריגענס, איז איהר זיין אויסערעם זעהר געפעלען: א פיין געזוכט און קליידעט זיך ביי א גוטען שניידער.

דער יונגער מאן ברענגט איהר יעדען טאג בלומען — גרויסע ווייסע רויזען. דאס ריהרט זי אביסעל, אבער זי האט איהם נאך קיין גוט ווארט נישט געזאגט. און ער געהט נעבען איהר ווי א שאטען און רעדט נישט קיין ווארט. איז זי גוט אויפגעלעגט — ווערען זיינע אויגען גרויס און א גליקליכע מינע רוהט איבער'ן פנים; איז זי שלעכט געשטימט — ווערען איהם די אויגען קליין, און ער ווערט טרויעריג. ווי א געטרייער, גוטער הונד.

איבריגענס, איז ער פון די מענשען וואס מאכען נישט קאליע, פערדארבען נישט די שטימונג און קענען שווייגען. דאס איז זעהר פיעל היינט, וועט עס נישט אזא אומגליק זיין ווען זי וועט דארפען מיט איהם חתונה האָבען. נור וויל זי יעצט חתונה האָבען? זעהט זי איבערהויפט א צוקונפט פאר זיך?...

זי קוקט זיך איין אין איהר לעבען און טראכט זיך: וואס האט זי ליעב? וואָס וויל זי? נאָך וועמען בענקט זי? — און זי זעהט, אז איהר לעבען איז יעצט דורכגעגאנגען ווי אין א טומאן, אלעס איז בעשטאנען פון צופעליגקייט און זי זעהט נישט קיין איין שטיקעל וועג פון איהר צוקונפט ארויס. אייגענטליך האט זי קיין ציעל נישט אין לעבען.

איהרע עלטערן האט זי נישט ליעב, אויף דער מוטער האט זי רחמנות, ווי מען האט רחמנות אויף א פרעמדע ארימע פרוי. דער פאטער איז א ענאאיסט.

אפשר איז ער יא אינטערעסאנטער פון דער מוטער, אבער וואָס געהט ער איהר אן? — איהר פאלק איז איהר פרעמד, זי ווייסט נישט פאר וואָס מען האט פיינד די אידען און פאר וואָס ווערען זיי נישט אויס אידען, ווען קיינער וויל זיי נישט ליידען. צו לוינט זיך איבער דעם די צרות, וואָס זיי שטעהען אויס?

זי האט שוין, ווען זי איז נאָך אין שקאלע געווען, נאכגעקלערט וועגען דעם. א חבר'טע האט זי בעליידיגט און אנגערופען „ירדין“. זי האט פערקלאגט די חבר'טע און דערנאך האט זי אנגעהויבען צו קלערען וועגען דעם, וואָס זיינען אידען אזעלכעס און פאר וואָס ליידט מען.

זי האט זיך נאָכגעפרעגט ביי איהר לעהרער פון רעליגיע. יענער האט איהר געגעבען צו לעזן לאנגווייליגע ביכער דעריבער: „ריגעשיכטע פון אירען“ — נור מען שלאָגט אירען, קיין איין טהאַט נישט, קיין איין העלד נישט, אין וועלכען מען זאל זיך קענען פערליעבען. און די פראגע, פאר וואָס אירען שמד'ען זיך נישט אויס, איז איהר נאָך אַלץ נישט פערענטפערט געווארען. דאכט זיך אזעלכע קלוגע מענשען, און ליידען פאר עפעס אן אונזין. וואָס פאר אן אונטערשיעד צו די שוהל, צו די קירך און עס איז דא א גאט, איז דאך נור איין גאט. א גאט פאר אלעמען, און די קירך איז דאך שעהנער און ריינער פון דער שוהל?

דאָס זיינען אַלץ פראגען, איבער וועלכע זי האט נישט געקענט לאָנג נאָכקלערען, ווייל עס האט זי נישט אינטערעסירט. — און וואָס געהט עס איהר אַלץ אָן?

זי האט אַמאָל געהאַט אַ חב'ר'טע אין דער שוהלע, איז יענע געווען אַ פּוילישע = האט זי ליעב געהאַט די פּוילישע ערד און האט שטענדיג דעקלאַמירט געדיכטע פון ליעבע צו „אַטשיונאַ“. און וואָס האט זי ליעב? די ערד האט זי ליעב? וואָס איז פאר אַ חילוק וועלכע ערד? — אַלע פּעלדער, אַלע לענדער האָבען איין פנים.

די רוסישע מיידלעך פערשטעהט זי שוין בעסער, נור יענע האָבען אויך עפעס אן „אַטשיונאַ“, און ווען זיי פאהרען פארנאכט איבער'ן דניעפר שפאצירען און זינגען ליעדער, קלינגט אין זייער שטימע אזא בענקענדער, ליעבער טאן, און אין די אויגען — אזא פייכטייט. אָדער ווען זיי לעזען פּוּשקין'ס „קאַפּיטאַנסקאַיאַ דאַטשקאַ“, ווערען זייערע באקען אזוי צוהיצט. וואָס פּרעהען זיי זיך אזוי דערמיט? עס איז דאָ שעהנערע זאכען, פּוּשקין'ס „יעווגעני אַניעגין“ איז דאך שעהנער פון „קאַפּיטאַנסקאַיאַ דאַטשקאַ“?...

אזוי איז זי ווי הונדערט אנדערע אידישע מיידלעך, געווען ווי אַ פּערבלאַנדזשעמען שעפעלע, ווי עפעס אַ בוימעל, וואָס איז פּער-פּלאַנצט געוואָרען אין אַ פּרעמדען קלימאַט. זי האט ארום זיך געזעהן בענייסטערונג, ליעבע, בענקען צו לאַנד, צו פּאַלק, צו מנהגים און צו יום טובים, און זי האט גארנישט געהאַט. איהרע עלטערן האָבען איהר קיין ירושה נישט איבערגעלאָזט. נאָקעט איז זי געבוירען געוואָרען

און נאקעט שמעהט זי אליין אין דער וועלט, אהן טראדיציע, אהן גלוי-  
בען און אהן ליעבע.

וואס האט זי געהאט צו זוכען אין לעבען אויסער ליעבע, אויסעה  
איהר אייגענע קליינע מענשען-ליעבע?

איהר קוואל איז שוין געווען אפען. די ליעבע האט געקוואלען  
פון איהר, ווי א פרישער קוואל וואסער, אבער עס איז נישט געווען  
ווער עס זאל אויס דעם ריינעם קוואל וואסער טרינקען. קאוואלסקי  
האט נור אנגעקלאפט אין דעם קליינעם קוואל, אבער ער האט איהם  
נישט געעפענט. ער האט נור אויפגעוועקט די שטילע ליעבע-געפיהלען,  
וועלכע זיינען געווען איינגעוויקעלט ווי א קנויל און ווי א סוד גע-  
שלאפען אין איהר...

יעצט איז זי וואך געווען. דער קנויל האט זיך אנגעהויבען פאך-  
אנדערוויקלען, דער ליעבע-קוואל — פאנטאזיע צו שלאגען פון אלע  
איהרע אברים. און עס איז קיינער נישט געווען, קיינער נישט,  
נאך וועמען זי זאל בענקען, אויסגיסען זיך אין איהר בענקשאפט...  
קאוואלסקי איז פאר איהר יעצט אזוי ווייט געווען, אזוי פרעמד.  
אפילו ווען ער וואלט דא געווען, וואלט זי צו איהם אויך נאך נישט  
מעהר געפיהלט — אן אויסגע'חלום'טער חלום, וועלכער קען איהר  
מעהר נאך נישט געבען. מעהר האט זי יעצט אינטערעסירט מישא.  
ער איז ווי אין א סוד איינגעהילט. ער האט אין זיך עפעס אזעלכעס,  
וואס איז מעהר פון ליעבע, עפעס אזעלכעס, ווי יענע פוילישע מיידעל,  
וועלכע דעקלאמירט וועגען „אטשיונא“, אדער ווי די רוסישע, וואס  
זינגען די ליעדער פאָהרענדיג אויפ'ן דניעפר. ער האט אויך דעם  
סוד פון „אטשיונא“. און זי איז געשטאנען פאר איהם ווי פאר א  
סוד און זי האט איהם מקנא געווען. ער וואלט זי געקענט מיט אריינ-  
נעהמען אין זיין סוד אריין, געבען איהר עפעס אן וואס זיך אנצו-  
כאפען, אז זי זאל זיך קענען מיטשלעפען, עפעס אזוינס וואס איז  
מעהר פון מענשליכע ליעבע. ער וואלט איהר פון זיין לעבען, פון זייג  
אידעאל געגעבען. נור פערמויערט איז ער שוין געווען פאר איהר ווי  
מיט זעבען מויערען. זיין שמייכעל איז שוין קאלט געווען און בע-  
שיצט איז ער געווען פון איהר. מיטגענומען איז דער טיעפעניש פון  
זיין סוד האט ער ראחעל'ן און מיט איהר געהט ער אויף זיין וועג, צו  
זיין ציעל, — אן ארויסגעווארפענע איז זי געווען פאר איהם

זי איז אזוי אבגעלעגען ביז'ן האַלבען טאָג און געקלערט וועגען זיד, וועגען איהר צוקונפט — און גאָר נישט, גאָר נישט פאר זיד געזעהן. איהרע אויגען און מויל האַבען אויסגעדריקט בענקשאַפט. זי האַט געבענקט נאָך עפעס, נאָך עפעס וואָס זאָל אַנפילען איהר לעער לעבען.

מען האַט אָנגעקלאַפט אין טהיר. עס איז געווען די דיענסט. זי האַט איהר געבראכט די בלומען, וואָס דער חתן האַט איהר געשיקט יעדען טאָג צו מיטאָג.

זי איז ארויס פון בעט, אויפגעעפענט די טהיר, צוגענומען די בלומען און צוגעשלאסען די טהיר נאָך זיד. דעם בריעה, וואָס איז געווען נעבען די בלומען, האַט זי אוועקגעוואָרפען, די בלומען — צו בונדען.

זי האַט זיד בעטראכט אין שפיעגעל. איהר לייב איז געווען יונג און רייה. ערשט נאָר וואָס רייה געוואָרען, ווי די ווייסע רויזען איז איהר האַנד. אָנגעצויגען איז געווען איהר קערפער, שטרענג אָב געצויגען, ווי די שנור פון אַ פילענבויגען אין אַ יונגע גבור'שע האַנד. איהרע בריסטען זיינען גליין געווען, אבער פול, און האַבען געשאַסען פון איהר לייב ווי צוויי יונגע טויבען, און האַרט זיינען זיי געווען זיי צוויי קאָרענדיגע ווייסע עפעל. רונדיג זיינען אראַבגעפאלען איהרע פלייצעס ווי צוויי קליינע וואַסער־פאלען איבער איהר רוקען און איבער איהר ברוסט. איהרע צוויי הענד זיינען געבויגען געווען ווי די פיין לענבויגענס — לענגליך זיד פערשלענגערט ארום איהר לייב, ווי די שוואַנען פערשלענגלען זייערע פליגעל ארום זיד. זי האַט בעקוקט איהרע פיס — זיי זיינען דין געווען און ווייס, ווי געשניטען פון העל־פען־ביין. זיי האַבען זיד צוזאמענגעקושט ווי צוויי הענד, און די רויטע, בלוטיגע פינגער פון איהרע פיס זיינען געוואשען און געפוצט געווען. די נעגעל פון איהרע פיס האבען געבלישטשעט ווי די נעגעל פון איהרע געפוצטע הענד, און איבער איהר גאַנצען קערפער איז געלעגען אויסגע־גאַסען יענע שמיידיגקייט, יענע ווייכע בעוועגליכקייט, וואָס עס האַט אין זיד אַ ווייס וואַלד־טהיער וואָס קומט פון וואַרימע, טראַפישע לענדער. איהר קאלט געגענזעלט לייב, וועלכעס איז יעצט געווען איבערגעצויגען מיט אַ טוי פון פרישקייט, וואָס ליגט אויף די פרוכטען אין גאַרטען ביי זונען־אויפגאַנג, האַט געהויכט פון זיד אַ וואַרעמען

אטעם פון ליעבע. איהרע ברוסטען זיינען ווארים געווען און גע' אטעהעמט ווי איהרע ליפען, און איהר בויד אזוי קאלט, ווי די ווייסע רויזען וואָס זי האָט געהאלטען אין איהרע הענד.

זי האָט בעטראכט אין שפיעגעל איהר יעדעס גליעד און יעדע איהרע בעוועגונג, געווארפען די שווארצע לאַקען איבער איהר לייב און זי האָט זיך ליעב געהאַט. דאָס אלעס האָט געבענקט נאָך ליעבע — און עס איז קיינער, קיינער נישט געווען.

זי האָט געפיהרט איהרע פינגער צווישען איהרע האַהר און גע' פיהלט דעם ווייכען, ערעלען הויך, וואָס ליגט אויף די שפיץ פינגער איהרע, ווי די נשמה וואָלט איהר ארויסגעגאַנגען פון איהר אינערליכעס און געזעצט זיך אויף די שפיץ פינגער איהרע, אויף די שפיץ ברוסטען איהרע און בעהאַלטען זיך צווישען איהרע געדיכטע האַהר. אזוי האָט דאָס אלעס געאַטהעמט, געלעבט, געבענקט און געלעכצט נאָך ליעבע.

זי האָט געוואלט קושען איהרע בריסטען, קיהלען זיי מיט איהר מויל, נישט געקענט — האָט זי זיי לייכט געשטרייפט מיט דער לייב' טער אַגריהרונג פון איהרע הענד. זי האָט גענומען די ווייסע רויזען און צוגעריהרט זיי צו איהרע בריסטען. די רויזען זיינען קאלט גע' ווען, יעדעס רויזענבלעטעל האָט זיך געהאַט אַנגעטרונקען מיט אַטהעם פון פריהמאַרגען לופט, פון רעגען און זונן — און די קאלטע רויזען האָבען געקיהלט איהרע בריסטען. די ווייכע, ווייפע סאַמעט בלעטלעך האָבען זיך געעפענט, ווי עס עפענט זיך אַ מיילכעל פון אַ קינד און אריינגענומען צווישען זיערע רויזען-לייבלעך די בריסטען איהרע און זי האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי אַן אונשולדיג קליין קינד קושט זי. אזוי האָט זי געקיהלט מיט די רויזען איהר ווארעם לייב.

זי האָט זיך געלייגט מיט זיי אין בעט אריין. צוואווארפען די קאַלטע רויזען איבער איהר לייב און צוגעדעקט זיך מיט זיי — און זי האָט געהאַט דאָס געפיהל ווי אַ נשמה לעבט צווישען די בלעטלעך פון די רויזען און זיי קושען איהר דאָס לייב. זי האָט די אויגען צוגע' מאַכט און געטרוימט פון ליעבע...

אזוי איז זי אנשלאפען געווארען מיט די רויזען און געלעבען בין פאַרנאַכט.

פארנאכט, ווען זי איז ארויס פון בעט און גענומען זיך אנטהאן, זיינען די ווייסע רויזען געלעגען אונטער איהר, ווי טוימע, קליינע פויגעלעך = די נשמה, וואס האט געלעבט צווישען זייערע בלעמלעך איז שוין נישט געווען. און די רויזען זיינען ווארעם געווען און געהאט אין זיך דעם דופט פון מער'ס לייב...

### קאפיטעל 10.

## „טאָני, שעהנע מאסקע, טאָני...“

זי האט געוואלט היינט שעהן זיין. און ווי יעדעס מאל ווי זי פלעגט זיך פיהלען נאכ'ן אבליגען אין בעט א גאנצען טאג, האט זי זיך אויסגעפוצט אין איהר ווייס אטלעסען קלייד, שוין דאָ געמאכט, ענג און אויסגעגאסען אויף איהר לייב, אדער עס האט ארויסגעוויזען יעדע בעוועגונג און יעדע ריהר פון א מוסקעל. זי האט געוואלט היינט פארנעהם זיין, עסען מיטאג אין אן ערשט-קלאסיגען רעסטאראן, וואו די ליכט ברענען זיך יום-טוב'דיג און די קעלנער טרעטען מיט שטילע טריט אויף די ווייכע, פערסישע דיוואנען.

זי איז אריין אין צווייטען צימער און האט שוין געטראפען הערה אדלער'ן שמועסענדיג מיט'ן פאטער איהרען.

ה' אדלער איז געווען א זעהן פון רייכע אידישע עלטערען. זיין מוטער — אן אלמנה = האט ניט געוואלט דעם שידוך: די כלה האט צו וועניג גרו — דרייסיג טויזענד רובעל אינגאנצען, נור זי האט נאכ געגעבען, ווייל איהר איינציגער זעהן, וועלכער איז תמיד געווען א שוואכער, א פערוויינטער, האט זיך איינגעליעבט אין דער מיידעל, און געוועהנט איז זי געווען איהם נאכצוגעבען פון קליינערהייט אן. דער יונגער-מאן האט זיך נאך אלץ גע'שדכנ'ט, די תנאים זיינען נאך ניט געווען אפיציעל. האט מען דאס יעצט אבגערעדט מיט ר' חיים'ן, וואו מען זאל די תנאים שרייבען.

ביי מער'ס אריינקומען האט מען דעם שמועס איבערגעהאקט און דער יונגער-מאן איז רויט און פערוירט געבליבען. מערי האט

פערשטאנען וועגען וואָס מען האָט גערעדט און זי האָט חשק געהאָט אויסצורופען צום חתן: „פון דעם וועט גאָר נישט זיין!“ (זי האָט ליעב געהאָט מיט איהם זיך צו שפיעלען און צו רייצען, ווי מיט איהרם אַ הינטעל), נור זי האָט זיך איינגעהאלטען, זי האָט געוואָלט היינט פערברענגען דעם אבענד אין די רעסטאראַנען — האָט זי נור געמאַכט אַ ברוגז'דיגע גרימאַסע, און אויף דעם יונגען־מאַן'ס געזיכט האָט זי איבערגעצויגען אַ טרויער־וואַלקען.

די מוטער איז אריין פון צווייטען צימער מיט אַ גלעזעלע טהעע און געבעמען מערין, אז זי זאָל עפעס נעהמען אין מויל אריין: „דאָס קינד איז גאָר נישטער, רוף דעם קעלנער!“ אבער מערי האָט זי אַכ־געהאַלטען מיט דער האַנד.

הערר אדלער האָט געבראַכט בילעטען אין דער אַפערע — קאַרוואַ זינגט — און איז געווען אין פראַק.

„ניין, אין טהעאַטער וויל זי נישט היינט פאַהרען, זי האָט קאַפֿ־שמערצען. און דאָס וואָס ער איז אין פראַק, האָט ער גוט געטהאַן, ווייל זיי וועלען געהן היינט עסען אין „בריסטאָל“, און דערנאָך וועט מען זעהן. דערווייל וויל זי זיך דורכפאַהרען מיט אַן אויטאָמאָביל ביז עס וועט נאַכט ווערען.“ — הערר אדלער האָט פערנגיגט געשמיי־כעלט און געהאַלפען איהר ארויפּוואַרפען איהר בראַקאַט רויטען מאַנ־טעל, אין וועלכען זי האָט זיך איינגעהילט, און האָט אין איהם אויס־געזעהן אזוי דין ווי אַ קינד.

דער אויטאָמאָביל איז געפאַהרען ארויף „אונטער דען לינדען“ צום בראַנדענבורגער טויער. אויפֿן פראַנצויזישען פלאַץ ארום די רייכע האַמעלען זיינען געשטאַנען אַ סך רייכע אויטאָמאָבילען, און אַ שטיק בעוואַלקענטער הימעל האָט זיך ארויסגעוויזען פון טויער.

עס האָט געמוזט זיין גאָר אַ רעגען — די שטיינער זיינען נאָס געווען און דער הימעל וואַלקענדיג, כאָטש די זונן האָט זיך פלוצלונג בעוויזען אַ מינוט פאַר איהר אונטערגאַנג. זיי זיינען ארויס פון בראַנדענבורגער טויער אין טהיער־גארטען, אויף דער ברייטע אלעע, וואָס פיהרט קיין שאַרלאַטענבורג צו ביסמאַרק־שטראַסע. עס איז שוין געווען אין מאַי, און דער גארטען איז געשטאַנען אינגאַנצען אין גרי־געס. די בוימער גרין און די ערד פערשלאָסען אין אַספאַלט.

געפייניגט האָט דאָס אויג די גלייכהייט, די סימעטרישע ליניע פון די בוימער, ווי זיי וואָלטען דאָס געוואקסען לויט קאָמאָנדיע, ווי די דייטשע שוין־לייט האָבען זיי געהייסען. נור אַם מעהרסטען האָבען געשטאַבען אין די אויגען די רויטע בלימלעך, וואָס זיינען געוואקסען ביי די רעלסען פון די טראַמווואיען. אָט די בלימלעך צווישען די אייזערנע שינעס אונטער די טראַמווואיען, בעזייהט ביי ביידע זייטען וועג צווישען דעם אַספּאַלט, האָבען דאָס אויג געשטאַבען, און מען האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי מען וואָלט קליינע קינדער אונטער'ן טראַמווואי אַרונטערגעלעגט. אַזאַ רחמנות האָבען ערוועקט די אַרימע בלימלעך ביי די רעלסען פון די טראַמווואיען. מערי האָט אוועקגענומען איהרע אַויגען פון זיי.

די „קאַרזאַ“ איז נישט געווען קיין אינטערעסאַנטע. מעהר־סטענס האָבען זיך געיאָגט געשעפטס־אויטאָמאָבילען. און אלע האָבען אויסגעזעהן ווי פון ווערטהיימער'ן — ווערטהיימער לויפט איבער די בערלינער גאַסען. זי האָט געקוקט אויפ'ן ברייטען הימעל, וואָס האָט זיך געעפענט פאַר זיי איבער די בוימער. דאָ זיינען שוין די בלויע וואָלקענס גרעסער געווען, און די זונן האָט זיך געקוילערט צווישען זיי, ווי אַ ליכט־כאַלאָן וואָלט געשוואָומען אין וואַסער אין אַן עק האַררי זאַנט...

דער הימעל איז איבער דער גאַנצער וועלט אינטערעסאַנט. און קען מען נישט אויף דער ערד זעהען — קוקט מען אין הימעל אריין. יערער זונן־אונטערגאַנג איז גאָט'ס אַ מייסטווערק.

און מערי האָט זיך מיט גרויס לייעבע צוגעקוקט, ווי די וואָלקען און די נאַכט־פּלעקען, וואָס האָבען זיך אויפ'ן הימעל בעוויזען, שפּיער־לען זיך מיט דער זונן, ציהען זיערע פּליגעל אויס און שלינגען זי איין... און זי שניידט זיך אַ וועג דורך צווישען זיי, בעהעלט זיי נאָך דורך דעם טונקעלען לייב מיט איהר ליכטיגער שייז און קוילערט זיך אַזוי לאַנג ביז זי פאַלט אין אַ לאַך הימעל אריין, וואָס איז דאָרט, נאָך די בוימער.

דער אויטאָמביל יאָגט זיך. שוין איז ער אַריבער די בוימער. דעם גאַרטען. ער מיינט הייזער, גאַסען, טראַמווואיען און מענשען אויס. מערי שווייגט, זי רעדט איבערהויפט ווינציג צום יונגע־מאַן, וואָס זיצט נעבען איהר — וואָס געהט ער איהר אָן? און וואָס האָט זי



מיט איהם? — און ער איז גליקליך, אז ער זיצט נעבען איהר, בעקומט זיך זיינע נעגעל און א גליקליכער שמייכל שיינט איבער זיינע געזיכער. אפשר איז יא עפעס בעהאלטען הינטער דעם ווייס-געפרעסטען העמד מיט די פערל-קנעפ. אפשר איז יא עפעס דא הינטער די שטראהלענדע קליינע אויגען. עפעס ליגט דארט יא בעהאלטען א סוד — נור עס אינטערעסירט זי נישט. טיילמאל וואלט זי איהם געוואלט פרעגען: ווער איז ער? וואס איז זיין פערנאנגענהייט? וואס האט ער געקלערט ביו יעצט? — נישט ווייל עס איז איהר אינטער-רעסאנאנץ ווייל עס געהט איהר אן זיין לעבען, נור גלאט אזוי, אויס משיקאזעם — נור זי פיהלט זיך צו איהם אזוי פרעמד, אז זי קען איהם נישט פרעגען.

עס ווערט נאכט, א קאלטער ווינד בלאזט. מערי וויקעלט זיך איין שטארקער אין איהר מאנטעל. ער בעמערקט עס — אלעס בעי מערקט ער אין מערי'ן. איהרע האר ציטערען ארויס פון איהר טהעי-אטער קעפּקע.

— זאל מען צוריקפאהרען?

— יא.

— וואו עסען?

— דארט אין דעם קליינעם סאלאן „אונטער דען לינדען“, ווי שטענדיג, יא, דארט איז געמיטהליך, שטיל, און די קעלנער געהען מיט שטילע טריט.

— אונטער דען לינדען! — בעפעחלט ער דעם שאפער.

דער טהעיר-גארטען איז שוין אין נאכט געהילט. די לאמפען בלישמשען פון איהם ארויס ווי אויגען. פאר'ן בראנדענבורגער טויער איז א גרויסער פערקעהר. עס ווייזט זיך דורכ'ן טויער צוויי שערענ-געס ברענענדע עלעקטרישע לאמפען. „אונטער דען לינדען“ טונקט זיך אין ליכט. מענשען שטעהען פאר די גרויסע שווייבענסטער. — דער אויטאמאביל האלט פאר א קליינעם איינגאנג פון אן אלט-וויינער רעסטאראן.

די מוזיק איז א ווינקעל שפיעלט א לייכטען וואלצער. די לאמפען ברענען זיך ווי יום-טוב, די טישען — ווייס גערעקט, און די אלטע, גרויע בכבוד'ע קעלנער שטעהען אין די ווינקלעך.

זיי האָבען זיך אויסגעזוכט אַ בעהאַלטענעם מיט אין אַ נישט, און אַלמער גרויער קעלנער האָט זיך בעוווּזען אזוי לייכט און אזוי שטיל ווי און ערשיינונג.

„אויסטערן?“ — ניין, זי האָט זיך נאָך נישט אויסגעלערענט צו שליינגען דאָס „לעבעדיגע“ אונטער דער צונג. — קאוויאר. און נישט קיין שאַמפּאַניער — זי וויל נישט היינט אויפגערוימט זיין. אַ לייכטען פראַנצויזישען ווייסען וויין — נור זעהר, זעהר קאלט.

די מוזיק שפּיעלט און זיי זיצען ביידע אין אַ ווינקעל אין אַ טיעפער קאַנאַפּע. די לייכט ברענען פאַר זיי יום־טובֿ'דיג. געגענאיבער זיי זיצט אַ צווייטע פאַר — אַן עלטערער הער, נור אַ געזונדער און אַ פרישער, זעהט זיך אויס אַן אַמעריקאַנער, מיט אַ יונג־יונג מיידעל. עס קען זיין זיין טאַכטער, און עס קען זיין אַ געליעבטע. און דאָס מיידעל קוקט דעם מאַן מיט לייעבע אין די אויגען, און דער הער איז אויפגערוימט און רעדט צו איהר מיט אַ שמייעל און זעהר בעליעבט. זעהט זיך אויס, ער מוז איהר עפעס דערצעהלען זעהר פּרעהליכעס, איבער וועלכען דאָס מיידעל פּרעהט זיך און ווייזט ארויס איהרע שענהע, ווייסע, אַמעריקאַנער צייהן.

מערי האָט זיי ביידע מקנא געווען און האָט אַ מינוט געקלערט, אויב זי וואַלט געקענט לייעבען דעם אַלטען געגענאיבער. יא, — ענטפּערט זי זיך. ער איז גענוג שעהן און שטאַרק. און זי וואַרפט אַ בליק אויף איהר חתן, — ווער איז ער? און וואָס טהוט זי איבערהויפט נעכען איהם? גאָט, ער איז דאָך איהר אזוי פּרעמד, אזוי פּרעמד. און וואָס געהט זי מיט אַ פּרעמדען יונגען־מאן, אַ לאַנגווייליגען, איבער רעסטאַראַנען ארום? — זי האָט אַבגעגעסען שטיל־שווייגענדיג, און דער יונגען־מאן האָט אויך מורא געהאַט אַ וואָרט אויסצוריידען. — „נו, אפשר דאָך שאַמפּאַניער...“ און וואָס ווייטער? וואו אַהין? אין דעם קליינעם באַר אויף „נאלענדאַרפּער“ איז נאָך צו פּריה. — אין קינעמאַטאָגראַף „אונטער דען לינדען“ און דערנאָך אין „נאלענדאַרפּע באַר“. די שפּאַניער טאַנצען. און ווידער זיצט זי אין אַ ווינקעל. אין אַ רויט־לאַקירטען, טיעפען שטוהל. דאָס לייכט איז געדעמפט, די מוזיק שפּיעלט שלעכט, שרייענד און דאָס שפּאַנישע פאַר האַלמען זיך צונויפגעפּרעסטע איינס צום צווייטען און טאַנצען. דאָס לייכט דעמ־פּער, די מוזיק שטילער, אינטימער, און דאָס פאַר לאַזט זיך אַב. דאָס

שפאנישע מיידעל בלייבט שטעהען אויף איין אָרט, דעם קאָפּ אַרונטער־  
געוואָרפען מיט אַ שטאַלצען בליק, מיט אַן אויפגעהויבענער האַנד  
ווייזט זי איהר פולע, שלאַנקע פיגור, איהר רייצענדעם שעהנעם פּוס.  
דער שפּאניער הויך, ווייך־שלאַנגענדיג זיך ווי אַ ווינד וואָס יאָגט אזוי,  
טאַנצט אַרום איהר. זיין גאַנצע ליידענשאַפט זאָגט ער אויס אין די  
ריטהמען פון זיין בעוועגליכען קערפּער. ער בעט, און שמעקט אַרום  
איהר ווי אַ הונד, בויגט זיך און טאַנצט. אַמאָל ווערט זיין טאַנץ  
שטיל מיט געבעט און אויסגעצויגענע תּאווה, — אַמאָל מיט שטורם,  
ווי מיט געוואַלד וואָלט ער זי געוואָלט געהמען. עס שלאָגט איהם אַב  
איהר שטרענגער, שטאַלצער בליק, און די מיידלעך אַרום די טי־  
שען מיט די שוואַרצע, אונטערגעפּארבטע אויגען און ברעמען, מיט די  
רויט־בעפּארבטע ליפען און אוננאַטירליך געפּוצטע נעגעל קלייבען זיך  
אַרום דער פּאַרל. די אויגען בלישטשען און פון די קערפּערס יאָגט אַ  
ווארימער אַטהעם. וויין און טאַנץ לויפען אין זאַל אַרום. עס ווערט  
איהר הייס און אונערטרעגליך. דאָס האַרץ קלאַפט איהר. זי וויל  
אין גאַס אַרויס == פּרישע לופּט! פּרישע לופּט!..

געקומען אויף דער גאַס אַרויס. די נאַכט איז פּריש, די לבנה בע־  
ווייזט זיך אומגעריכט אויף די דעכער. גאַט! אַזאַ זעלמענער גאַסט  
אויף דער גאַס, שוין באלד געהאַט פּערגעסען אַז עס איז דאָ אַזאַ לבנה.  
וואָס ווייטער? וואו אַהין? עס איז נאָך דאָ אַ רוסישער כאַלל, אַ סטור  
דענטען כאַלל == דער לעצטער פון האַרי־אַהריגען סיואַן. זיי קענען  
אַהין. — טאַנצען? — ניין. זי וויל נישט זעהן קיין מענשען. זי וויל  
אַהיים.

אין אויטאָמאָביל געהמט זי אַרום אַ שרעק פאַר דער איינזאַמקייט  
פון איהר צימער. זי איז דאָך ערשט אַרויס פון דאַרטען... גאַט! וואָס  
וועט דער סוף זיין? אזוי ווייטער, ווייטער, דאָס גאַנצע לעבען אזוי.  
דאָס גאַנצע לעבען — ווי טרויעריג און לאַנגווייליג!..

און זי הויבט אַן צו קלערען פּלוצלונג וועגען אַ תּכלית און בע־  
טראַכט פון אַ זייט, ביי דער שוין פון דער לבנה איהר „בעשערטען“.  
שמענדיג אזוי נעבען זיך דעם שטילען שאַמען (זיין פנים איז ביי דעה  
לבנה־ליכט בלייך געוואָרען און מיעד), דאָס גאַנצע לעבען נעבען זיך —  
אין אויטאָמאָביל, אין סאַלאָן, אין שלאַפּצימער — דעם שטילען שאַמען.  
ביז צום לעצטען אויגענבליק, ביז צו די אויגען צומאַכען... און —

בעללער, מוזיק, טהעאטער, סאלאנען, — גאט, ווי לאנגווייליג!... איז  
 איהר טאקע אין איהר לעבען שוין גארנישט מעהר בעשערט, נור דער  
 „שטילער שאַטען“? און וואָס האָט זי אין איהר לעבען אויסער דעם  
 „שאַטען“, וועמען? און וועמען קען זי לעבע האַבען? ... אַה, מישא  
 איז ווייט און מיט אַן אַנדערע, און קאוואַלסקי, — יא, ער איז געווען  
 אינטערעסאַנט, אינטערסאַנט נור טיילמאַל. שעהן איז זיין פנים  
 געווען ווען ער האָט געמאַתלט. דאן איז ער געווען אין א סוד... האָט  
 ער זי מיטגענומען אין זיין סוד? ניין, ער קען קיינעם נישט מיט-  
 נעהמען אין אַזא סוד, ער מאַהלט שטענדיג. ער האָט אַזא פנים,  
 ווי ער וואָלט שטענדיג געווען אין אַן אַנדער וועלט, אין אַ שעהנערע,  
 אין אַ אינטערעסאַנטערע... אַה, ווען ער וואָלט זי יעצט אין זיין וועלט  
 מיטגענומען, געוויזען איהר דעם אייביגען הימעל, וואָס שיינט אין  
 זיין אנדערע וועלט, וואָס מאַכט גליקליך די מענשען, וועלכע קוקען אויף  
 איהם... ניין, אין זיין וועלט וואָלט זי אפשר קיינמאַל נישט אריינגע-  
 גאנגען. און אפשר וואָלט עס פאר איהר גארנישט אינטערעסאַנט  
 געווען... און ער איז ווייט יעצט, ווייט און מיט אַן אַנדערע. און פאַר  
 איהר איז גארנישט איבערגעבליבען, נור דער שטילער „שאַטען“ דאָ.  
 וואָס זיצט געבען איהר, וואָס ווייסט זיך ווי אַנצוטהאַן, ווי צו האַלטען  
 זיך אין אַ פיינעם רעסטאראן און מאַכט נישט קאַליע די שטימונג,  
 קען שווייגען און ווייסט אלע פערנגיגנס-ערטער — און דאָס איז  
 אלעס, אלעס, אלעס... און אויף דעם האָט זי דאָס געווארט, געד  
 ווארט מיט גליהענרע בענקשאפט צייט זי איז רייף געוואָרען? ... ניין!  
 עס קען נישט זיין!... עס מוז נאָר עטוואָס אנדערש זיין! אַן אַנדערע  
 וועלט ווארט נאָר אויף איהר. יא, דאָס הארץ זאגט איהר... אז  
 נישט — איז נישט ווערט דאָס לעבען!...

שלאַפען האָט זי יעצט נישט געוואָלט. דאָס בוך, וואָס זי לעזט  
 יעצט אין דער היים, איז אַ פראנצויזישער ראַמאַן. נור וואָס געהט  
 איהר אַן וואָס קארמען — די העלדין — די העלדין פון ראַמאַן —  
 טהוט יעצט? וואָס געהען איהר יעצט אַן פרעמדע לעבענס און פרעמדע  
 דאַמאַנען? ... יא, זי וויל פאַהרען אויף דעם רוסישען באַלל. עס איז  
 נאָך נישט שפעט, ניין. עס איז אַ מאַסקען באַלל? פון וואנען וועלען  
 זיי מאַסקען נעהמען? עס איז שוין נאָך צוועלף. איבריגענס, ווינט  
 ער זעהן דאָרט ביי דער קאַסע צו קריגען מאַסקעס, ער האָט דאָרט

בעקאנטע, „האלף אומדרעהען, אומדרעהען, צום זאאלאגישען  
גארטען, צום זאאלאגישען, צום „רוסען-פעסטא“

\* \* \*

זיי זיינען אריין אין א געשריי פון פארבען און טעניז. עס איז  
שוין געווען אין מיטען שפיעל און דער עולם איז צואווארעמט געווארען  
פון טאנצען און פרייד. עס איז געווען יוגענד, וואס האט דא געטאנצט.  
אונ'ר-חמנות'דיג האבען זיי אָבגעשטופט פון זיד אלעס, וואס איז נור  
עלטער געווען און אָבגעשטאנען פון לעבען — זיצען געלאזט אויף די  
בענק ארום די ווענד, און ווער עס האט נור געקענט אין קאן אריינ-  
שמעלען יוגענד, לעבען און לעבען — דער האט געטאנצט, געפרעהט  
זיד און געזונגען. אלעס איז געווען פערשטעלט, מיט מעם און אהן  
מעם, — נור דא האט מען נישט גענומען די מענשען בעזונדער, נור  
אלע אינאיינעם. „שכור'ע גריכישע „געטער“, פאאונען און באקוסען,  
פערקליידעט אין ווינטרויבען און אין בלעטער, האבען געיאגט די  
האלב-נאקעטע פעען צווישען דעם עולם ארום. רוסישע מיידלעך אָנ-  
געטהאן אין רוסישע קאסטיומען, אויסגעמישט מיט צירק-קלאונען,  
האבען זיד געדריעהט אין טאנץ. מערי האט זיד אריינגעכאפט אין א  
ווינקעל, פערשטעלט דאס פנים אין א מאסקע און האט זיד צוגעקוקט  
צום שפיעל, ווי די פארלעך דרעהען זיד פאר איהר. דער חתן איז  
אוועק ברענגען בעקאנטע, און באלד איז ער טאקע אָנגעקומען מיט א  
כאליאסטער יונגע לייט, אידישע רייכע בחורים, וואס לערנען זיד אין  
אויסלאנד, מיט גומזיצענדיע רעק און נארישע, גענאלטע געזיכטער.  
זיי האבען געוואלט צו צו מערי'ן, נור מערי האט אוועקגעקוקט אין  
א זייט, און דער חתן האט פערשטאנען איהר בליק, אז זי וויל זיד  
נישט מיט קיינעם בעקענען, זי וויל זיין אליין — האט ער צוריק אוועק-  
גערופען די יונגע לייט.

זי איז געזעסען ווי אויף א פרעמדע חתונה. זי האט נישט פער-  
שטאנען צו וואס און נאך וואס איז די פרייד. א, זי וואלט אויף  
געוואלט מיט אריין אין דעם טאנץ, פערגעסען זיד און אַנטרינקען זיד  
מיט געזאנג, פארב, וויין און פרייד. איהר גאנצע יוגענד האט געלעכצט  
נאך דעם גערויש. זי האט געוואלט מיטטאנצען, נור עס איז גארנישט  
געווען אין איהר לעבען אזעלכעס, וואס זאל זי מיטשלעפען אין דעם

רויש, און פלוצלונג  $\equiv$  עס פערבויגט זיך פאר איהר א יונגער־מאן, מיט א ווייס־אָבגעקריידט געזיכט: „שעהנע מאַסקע, קום מיט מיה אין טאַנץ!“  $\equiv$  זי וויל אַבזאָגען, נור דער יונגער־מאן מאַכט אזא בעטענדע מינע, קוקט אזוי שאַרף מיט די אויגען און האַלט די הענט אויסגעשטרעקט: „שעהנע מאַסקע, זאג נישט אַב!“ — זי שמייכעלט און לָאָזט זיך מיט איהם אין גערדעה אריין. ער פיהרט זי לייכט ווי געשוועבט און קוקט איהר גלייך אין די אויגען אריין: „שעהנע מאַסקע, ביזט אזוי לייכט ווי א פערערעל און דיינע פיס ריהרען נישט די פאַרלאַגע אָן. שוועב, שוועב, שעהנע מאַסקע — עס איז אַ פער גניגען צו זעהן דיינע הענט און דיין לייכטען קערפער.“ זי שמייכעלט און זי דרעהט זיך ווייטער און טאַנצט. — „שעהנע מאַסקע, מאַכסט ווילך און משוגע. טאַנץ, טאַנץ, טאַנץ. ווארום די זינגסט מיט דיין טאַנץ“...

## קאפיטעל 11

### אויס שידוך

צו מארגענס האָט הערר אדלער געקריגען פון מערין פאלגענדען קורצען בריעף:

„בעסטער הערר!

די פערלאָבונג צווישען אונז האָט צוזאַמענגעבראַכט נישט אונז זער טיעפע סימפאטיע איינער צום צווייטען, נור אונזערע עלטערן־אויסגערכענטקייט און אינטערעסען. דורכדעם האַלט איך פאר גלייך, ווען מיר זאָלען זיך אויפהרען צו בעטראַכטען פאר חת־כלה, כאַטש אייער אויפריכטיגע פריינדשאַפט און טיעפע איבערגעגעבענהייט צו מיר ערוועקען אין מיר אנגענעהמע עראינערונגען. איד דאנק אייך דערפאר. זייט מוחל פאר אויפריכטיגקייט.

די דאנקבארע מערי.

אום צו פערמיידען יעדע אונאַנגענעהמליכקייט, וואס קען ארויס־קומען ביי אונזער ביידענס־צוזאַמענטרעפּען זיך, פאר אונז ביידע  $\equiv$  פערלאָז איך נאָך היינט בערלין.“ מ.

הערר אדלער האָט געקריעגען דעם בריעף ביים אַנטהאַן זיך צו געהן צו מערי'ן.

דער יונערמאן איז בלייב געוואָרען, ערציטערט, ווי אַ ווינד וואָלט איהם דורכגעטרייסעלט. ער האט גארנישט געזאגט, איז אריין צו זיך אין צימער, פערשלאסען די טהיר נאך זיך און געווארפען זיך אויף דער זאפע.

די מוטער זיינע, וועלכע האט שטענדיג אויפגעוואכט אויף איהר שוואכען בן-יחיד און בעהאנדעלט איהם נאך ווי א קינד, איז אריין צו איהם אין צימער און, דערזעהן ווי איהר קינד ליעגט א ליידענדע אויף דער זאפע מיט א בלייב שוואך געזיכט, האט זי א גרויס רחמנות ארומגענומען אויף איהר בן-יחיד. זי איז געוועהנט געווען אז איהר קינד זאל קיינמאל, קיינמאל גארנישט פעהלען. זי האט נישט גערירט צו איהם ריידען, איהם צו פרעגען — האט זיך נאר געבויען איבער זיין קאפ און אריינגענומען זיין געזיכט צו זיך, ווי מען געהמט אריין א קינד, געקושט איהם, געוויינט און געשוויגען. זי האט איהם נישט געפרעגט וואס איז געשעהן — זי האט אלעס פערשטאנען.

דער יונגערמאן האט ארויסגעקרעכצעט פון דער מוטער'ס ארעם ווי א קראנק קינד: „מאמע, אהן איהר וועל איד נישט קענען לעבען.“ די מוטער האט עס געוואוסט. זי האט געקענט איהר בן-יחיד. דער פאטער זיינער איז אויך געווען א שוואכער און איז יונגעהייט געשטארבען איבערלאזענדיג איהם אליין.

א יונגע אלמנה איז זי געווען און שעהן און רייך און האט גאר נישט נאך פון איהר לעבען געהאט. א וועלט האט זיך געשדכנט צו איהר, נור זי האט בעשטימט אוועקצוגעבען איהר לעבען פאר איהר קינד — האט זי פון אלעס זיך אבגעזאגט און איהר לעבען אוועקגעגעבען איהר קינד. דעם יונגענמאן האט ערצויגען ליעבע. שטענדיג האט איבער זיין נשמה געציטערט דאס רחמנות'דיגע הארץ פון א מוטער, און ער איז אויפגעצויגען געוואָרען א ציטערדיגער און פער-וויינטער. די מוטער האָט געוואוסט, אז דאָס קינד איהרס, וועלכען מען האט גארנישט אבגעזאגט אין זיין לעבען, אז דאָס קינד איהרס וועלכעס איז א קינד געבליעבען און מיט קינדערשע ליעבע זיך צוגעבונדען צו מערי'ן, וועט עס ניט איבערטראגען. זי האט שוין לאנג בע-מערקט, אז מערי איז אן אונגליק פאר איהר קינד און זי האט מערי'ן

פיינד געהאט == אייפערזיכטיג געווען פאר איהר קינד'ס ליבע, נור קיין אנדער עצה האט זי זיך נישט געקענט געבען. יעצט האט זי געזעהען, ווי דאס לעבען פון איהר קינד ליעגט אין א האנד פון א ווילד מיידעל און זי קען טהאן דערמיט וואס איהר ווילט זיך == מיט איהר גאנץ לעבען, איהר האַפנונג, איהר פערגאנגענהייט און איהר צוקונפט. און זי האט בעשטימט ביי זיך אויף גארנישט צו קוקען. נישט אויף ערעלקייט, נישט אויף שעהנקייט, נישט וואס עס פאסט און וואס עס פאסט נישט, און צו ראטעווען איהר קינד'ס לעבען. זי האָט נישט געקענט צוזעהן איהר קינד'ס ליידען, דער אינסטיקט פון א מוטער האט זיך ערוועקט אין איהר. זי איז ארויס פון צימער, זיך פלינק אנגעטהאן און איז אוועק צו מערי'ס עלטער'ן.

מערי'ס עלטערן האָבען פון גארנישט געוואוסט און זיי האָבען זיך זעהר פערוואונדערט צו זעהן די שטאלצע מחותנת'טע וועלכע האט זיי ביי יעצט אויסגעמירען, ניטוועלענדיג איהר קינד שמערען, ביי זיי אין שטוב אן אויפגערגענע, מיט פערווייניטע אויגען און בעמעני דיג זיך: „וואס האט איהר געמאכט אויס מיין קינד!“ — ר' חיים האט נישט געוואוסט וואס צו ענטפערען און אריינגעקלאפט צו דער טאכטער:

— מערי, קום אריין, די מחותנת'טע איז דאָ. זעה, ווער עס איז געקומען.

מערי האט זיך אבער נישט אבגערופען. נאך א לאנגע צייט, ווי זי האָט געלאזט אויף זיך ווארטען און איז נישט ארויסגעקומען, האָט עס שוין מאדאם אדלער ניט אויסגעהאלטען און זיך אריינגעריסען צו איהר אין צימער אריין. זי האט געטראפען מערי'ן איינפאקען זיך. מערי האט זי אנגעקוקט פערפרעמדט און צוערשט זי נישט דער קענט. זי איז געוועהנט צו זעהן די מחותנת'טע שטענדיג אין גרעס'טען עלעגאנץ, ווי יענע קוקט אויף איהר עטוואס פון דער הויך, גלייך עס וואלט איהר נישט געפאסט דער שידוך, און דא האט זי פאר איהר א צובראכענע פרוי, איינפאך אנגעטהאן, מיט פערווייניטע אויגען. מערי האט זיך אוועקגעזעצט, ווי ווארטענדיג, און פארגעסען צו בעמען די מחותנת'טע זיצען.

מאדאם אדלער האט געשוויגען, נור א שטראם טרעהרען האט גענאמען פון איהרע אויגען און געקוקט האט זי אויף איהר מיט גרויס



בקשה: „מאך מיר נישט אומגליקליך מיין קינד!“ אבער דאס האט זי מיט אויגען געזאגט, נישט מיט'ן מויל. ווען דאָס שווייגען האט לאנג אנגעהאלטען און מערי האט שוין עטליכע מאל א קרומע גריי-מאסע געמאַכט איבער דער אונאַנגעגעהמער סצענע, און ענדליך זיך אויפגעהויבען פון איהר ארט און געוואלט ארויס פון זימער, האט זי מאדאם אדלער אנגעכאפט ביי דער האנד, געשוויגען און גע-קוקט גלייך אין די אויגען אריין.

מערי האט זיך געלאזט האלטען ביי דער האנד, און מאדאם אדלער האט אויסגעשטאמעלט די ארימע ווערטער: „מאך מיר נישט אומד-גליקליך מיין קינד“, אויף וועלכע מערי האָט פער'עקשנ'ט געשוויגען. אז מאדאם אדלער האט זיך בערוהיגט, האט זי געזאגט אין א שטילען טאן

— איך ווייס, אז אַ פרוי'ס הארץ קען מען ניט צווינגען, אָבער איהר האט מיין קינד געצוואונגען צו זיך. ער וועט עס נישט איבער-טראגען.

דערויף האט מערי אויך שטיל און שווער געענטפערט:

— עם טהוט מיר לייד, אבער אלעס וואס איך האָב געהאַט צו געבען אייער זוהן, האב איך איהם געגעבען. מעהר קאן איך נישט. ביי מאדאם אדלער האט געציטערט דער גאנצער געזיכט. אין איהרע אויגען האט זיך אנגעצונדען א שטאלצער גלאנץ פון איהר ווייברישעם, וועלכעס זי האָט ענטזאגט זיך פאר איהר קינד'ס לייעבע. איהר געזיכט איז רויט געווארען, יונג און שעהן. זי האָט אָבגעלאָזט מערי'ס האַנד און געוואָלט אוועקגעהן אַהן ווערטער, אבער זי האט זיך דערמאהנט אן איהר קינד, ווי ער לייעגט א פערשמאכטער אין דער היים און ער וועט אויסגעהן. איהר גאנץ פערשפיעלטעם לעבען האט זי פאר זיך געזעהן, און נישט קלעהרענ'דיג וואס זי טהוט, נור ווי איינער וואס טרינקט זיך און וויל זיך ראטעווען האט זי געכאפט מערי'ס האנד, בעדעקט מיט קושען און מיט טרעהרען און אנגעהויבען צו בעטען זיך ווי אַ הונגעריגער וואס בעט ברויט:

— האָט רחמנות, האָט רחמנות... מיין גאַנץ לעבען האָב איך אוועקגעגעבען מיין קינד. איך האָב קיין הנאה נישט געהאַט פון מיין

לעבען, נאך גאר נישט געלעבט און איהם אלעס אוועקגעשאנקען...  
מאכט מיד נישט אומגליקליך.

מערי האט געשוויגען, געמאכט א שלעכטע גרימאסע און געריסען  
די האנד פון איהר.

מאדאם אדלער האט זיך ווי ערוואכט, דערמאנהנט זיך וואס זי  
טהוט, אבגעלאזט איהר די האנד און געווארפען אויף איהר א פער-  
אכטענדען בליק, ווי דאמאלס ווען מען האט איהר צום ערשטען מאל  
פארגעשטעלט מערי'ן. איהר געזיכט איז ווידער שטאלץ און שעהן  
געווארען. זי האט זיך געגעבען א ציה אויס אין גאנצען, איהר הויכע  
ברוסט האט פריי אבגעאטהעמט, ווי עס וואלט גארנישט געווען און  
איז ארויס פון שטוב מיט א שמייכעלע, גענויגט לייכט מיט'ן קאפ און  
געווארפען א פראכטענדען לעכעלן צו מערי'ס עלטערען, וועלכע זיי-  
גען געווען אין צווייטען צימער, און איז ארויס אהן צו זאגען א „זיי-  
געזונד“.

אויפ'ן וועג האט זי געטראכט, אז זי מוז זעהן צו פערנעהמען  
אין איהר קינד'ס הארץ דאס ארט, וואס מערי פערנעהמט, צו געווי-  
גען זיין ליעבע. און זי איז שטאלץ געווען אויף דער אויפגאבע און  
עס האט איהר אייגענטליך הנאה געטהאן אויף דעם, וואס איז גע-  
שעהן, ווארום זי איז אייפערזיכטיג געווען אויף מערי'ן פאר איהר  
קינד'ס ליעבע...

\* \* \*

— און וואס וועט זיין דער סוף? — האט דער פאטער גע'טענה'ט  
צו מערי'ן, ווען מאדאם אדלער איז אוועק — מאכסט דאך אונז אלע  
אלט און גרוי. טרייבסט דאך אונז אין דר'ערד אריין, — האט ר' חיים  
זיך שוין נישט געקענט איינהאלטען — וואס ווילסטו פון אונז?...  
טהו דיר וואס דו ווילסט און לאז מיד אב! — מיט די ווערטער איז  
ער ארויס פון צימער.

מערי האט געוואוסט, אז איהר פאטער, וואס איז זעלטען ארויס  
פון געדולד און איז געווען גלייכנילטיג צו אלעס, איז געווארען גע-  
קרענקט פון דער סצענע וואס זי האט געמאכט. עס האט איהם שוין  
טיעף אנעריהרט און זי האט בעשטימט ביי זיך לאנג נישט צוריקצו-  
קומען צו איהרע עלטערען.

זי האָט זיך אין דער שטיק ווייטער איינגעפאקט.  
 — וואו אהין ווילסטו? וואָס ווילסטו טהאָן? — האָט זיך די  
 מוטער געבעטען ביי איהר.  
 מערי האָט געשוויגען.  
 זי האָט בעשטימט צו פאַהרען נאָך זאקאָפּאָנע, צו קאָוואַלסקי'ן.  
 זי האָט געפיהלט, עס איז דער איינציגער, ריכטיגער וועג וואוהין זי  
 קעהר.

## קאפיטעל 12.

### פּוילישן.

זי איז געזעסען אין וואגאן, ארום איהר פרעמדע מענשען, וואָס האָט  
 בען גערעדט אין אַ שפראך וואָס זי פערשטעהט ניט — פּויליש. עס  
 האָט אָנגעהויבען צו טונקלען און די באַהן האָט זיך דערנעהנטערט  
 אין די בערג אריין. פון דערווייטענס האָבען זיך שוין בעוויזען די  
 הויכע בעשנעטע בערג: „געבאָנט“, דער „רויטער האַרן“. זייער  
 שנעע האָט זיך געטוקט אין דער גליהענדער, אונטערגעהענדער זונן  
 און זיי האָבען געוואַרפען פון זיך צוריק אַן אַבשיין, וואָס האָט בע-  
 לויכטען מיט אַן אויסטערליש רויטליך ליכט די גאנצע געגענד.  
 מערי האָט זיך געפיהלט פּעראיינזאמט און פּערלאַזען. זי האָט  
 נישט געוואוסט וואו אהין זי פאַהרט און צו וועמען זי פאַהרט. —  
 וועמען האָט זי? — וואָס וועט זי איהם זאָגען? — און אפשר איז ער  
 שוין ווייט פון איהר? — נור עס איז איהר אלץ איינס געווען. דאָרט  
 אַהין האָט זי געצויגען. זי האָט קיינעם ניט אין דער וועלט נור קאָ-  
 וואַלסקי'ן, צו איהם קעהר זי און ביי איהם מוז זי זיך געפינען. דאָס  
 איז איהר ריכטיגער וועג, און דאָס זעהט זי, און אלעס אַנדערע, וואָס זי  
 האָט געטהאָן ביז יעצט, איז געווען כדי איהם צו פּערגעסען, און פּער-  
 געסען האָט זי איהם נישט געקענט. זי האָט זיך אַבגענאַרט, אַבגע-  
 נאַרט און פאַרט זיך נישט געקענט אַבנאַרען... און ווען ער דארף זי  
 נאָר נישט? — זי האָט נישט געוואַלט קלערען דערפון. זי וועט אַהין  
 געהן צו איהם ווי אַ ווייב צו איהר מאַן, ווארום זי האָט נאָרנישט אין

איהר לעבען נור איהם, און ער אליין קען איהר געבען רוה און גליק. און זי וועט זיך אוועקזעצן ביי איהם אין ווינקעל אריין, דען קיין אנדער היים אויסער זיין ווינקעל האט זי נישט. פון פאטער אין זי אוועק און צוריק אהיים קומען קען זי נישט און וועט נישט... אהן קאוואלסקי'ן האט זי נישט וואס צו זוכען אין לעבען. איהר גליק און רוה ליגט ביי איהם = וועט זי איהם בעטען, שנארען ביי איהם שטיק לעך גליק, ווארום דארט אהין קעהר זי... (זי האט זיך אבגעשאקעלט בשעת מעשה פון דעם געדאנק און געוואוסט ביי זיך, אז זי וועט עס נישט קענען — גלייכער דער טויט). אין וואגאן אין טונקלער גע-ווארען. די געגענד אין דרויסען האט זיך אנגעהויבען צו טוליען אין נאכטליכען שאטען. א קאלטער ווינד האט געבלאזען. מ'האט זיך געעהנטערט צו די בערג. וואס ווייטער איז איהר די געגענד אונבע-קאנטער און פרעמדער געווארען. — צו וועמען וועט זי זיך ווענדען? וואו וועט זי איבערשלאפען די ערשטע נאכט? — זי פרעגט די דאמען מיט די העררען, וואס זיצען מיט איהר אין וואגאן צווייטער קלאס, אויב זיי קענען איהר ניט רעקאמענדירען א פאמיליען-האטעל אָדער א פענסיאן אין זאקאפאנע. זי פרעגט זיי אויף רוסיש — די געזעל-שאפט רעדט פויליש, און פויליש איז דאך עהנליך צו רוסיש — ענטפערט מען איהר נישט. זי פערשעהמט זיך און פרעגט אויף דייטש. דער הערר קוקט זי בייז און רעדט עפעס אויף פראנצויזיש, אז אין פוילען דארף מען ריידען פויליש. זי דערשרעקט זיך און שווייגט. אין ווינקעל זיצט א יונגער-מאן. ער רעדט עפעס צו דער געזעלשאפט אויף פויליש, זעהט זיך אויס, עס פערדריסט איהם, — און ער ווענדעט זיך צו איהר אויף א גוטען רוסיש: יא, ער קען איהר רעקאמענדירען. אויב זי קומט נישט אויף לאנג קיין זאקאפאנע, איז דאס בעסטע אין א פענסיאן. אויב זי האט וועמען אין זאקאפאנע — ער וואָהנט שוין דארט א שטיק צייט און קען אלעמען. מערי איז איהם זעהר דאנקבאר. זי קלערט א מינוט און שלאגט זיך אין דער דעה, צום סוף פרעגט זי דאך, אויב ער קען נישט קאוואלסקי'ן. — דעם מאלער? יא, ווער קען איהם נישט? משונע, — זיצט די גאנצע צייט אין אַ פערווארפען דאָרף, ביי א פויער, אין די בערג — ביי „טשערוואני דוואר“. זעהר זעלטען קומט ער אין שטאָדט אראָב. ווי אזוי מען קומט אַהין צו איהם? גאנץ איינפאך — א פיהרער וועט זי אהין פיהרען ביז ארויף.

זי שרייבט זיך אויף אין דער שטיף די אדרעסע: „משערוואַני דוואָר“ און דאנקט דעם יונגען־מאָן. דער יונגען־מאָן איז צו איהר זעהר פריינדליך און ריהמט איהר זעהר די געגענד. זי ענטפערט איהם אויס העפליכקייט און טראכט וועגען דעם ווי אזוי אריינצוקור מען צו קאָוואַלסקי'ן.

ביים אַכשטייגען איז דער יונגען־מאָן איהר בעהילפיג, רופט אַ וואָגען און הייסט פערפאָהרען אין אַ האַטעל. זי זאָל ניט קיין מורא האַבען — עס איז אַ האַטעל פאר מיידלעך און פרויען.

די שטאָרט ליגט אין אַ טהאַל, אַבגעשלאָסען אין די בערג אַרום, וועלכע שניידען אָב הימעל און וועלט פון דער שטערטעל. די מענ־שען — מאַדנע. אין קורצע פעלצלעך, שלאַנקע און שעחנע, דרעהען זיך אַרום מיט שטעקלעך אין האַנד. און אלעס איז אזוי פרעמד און ווייט.

אַבגעשטיעגען אין האַטעל, אַרומגעוואַשען זיך, מילך געטרונקען, איז זי איינע אליין אַרויס אין גאָס.

די נאַכט איז שטיף געווען. מען האָט געהערט ווי די שטערען שפאַצירען איבער די רוקענס פון די הויכע בערג. פון די געבירג אַראָב האָט געבלאָזען אַ קאַלטער ווינד. דער שנעע האָט זיך געריבען אין דעם ליכט פון די שטערען, און די טונקעלע הייזלעך האַבען זיך בעהאַלטען אין די גרינע טונקעלע נאָדעל־כוימער ביי די פיס פון די בערג. וואָס אַמאָל האַבען זיך די ליכטלעך אויסגעלאָשען אין די פענסטער און דאָס גאַנצע שטערטעל האָט זיך געבאַרגען אין פינסטערן. קיינער איז שוין אויף די געסלעך נישט געווען, נור זי איינע אליין האָט זיך אַרומגעדרעהט אַ פרעמדע צווישען די הויכע פרעמדע בערג, און צו וואָס איז זי אהער געקומען? — זוכען לייעבע... איהר גע־ליעבטער זיצט דאָרט ערגעץ טיעף אין די הויכע בערג, און זי איז דאָ איינע אליין אין דער פרעמדער נאַכט, אויף דעם פרעמדען אַרט... און ווייס ער, אז זי זוכט דאָ, אז זי האָט איהם געבראַכט איהר יונגענה, איהר לייעבע, איהר וואַרימע נשמה? אלעס, אלעס קעהר צו איהם — אז צוליבע איהם האָט זי אוועקגעוואַרפען איהר פאַטער'ס היים, לייעבע, איבערגעבענהייט און זי האָט זיך איהם אינגאַנצען געבראַכט? — און צי וועט ער דאָס צוגעהמען?

זי דערשרעקט זיך ביי דעם געדאנק און טראכט, אז האנדלען אנדערש האט זי נישט געקענט, און ניט צוליעב איהם האט זי דאס אלעס אוועקגעווארפען, נור צוליעב זיד, צוליעב זיך אליין, ווארום אהן איהם איז גאר נישט דא...

און די בערג זיינען געשטאנען הויך און אבגעשלאסען די ארומיגע וועלט ארום איהר, און געקוקט אויף איהר פרעמד און שלעכט, און אויף זייערע מאיעסטעטישע רוקענס האבען שפאצירט די שטערען. און זיי האבען געהאט, אין זייער טיעפעניש, איהר געליעבטען, איהר מזל, איהר בעשערטען.

און איהר מזל איז אזוי שלעכט און פרעמד ווי די בערג. זי האט די זאכען איבערגעלאזט אין האסעל און גענומען א פוהרל און געהייסען זיך צופיהרען צו „משערוואַני דוואַר“.

זי האט איהם נישט געוואלט שרייבען פריהער — זי האט געוואלט פלוצים און מיט אמאל זיך געפינען נעבען איהם.

זיי זיינען געפאָהרען איבער שמעקענדע נאָדעל־וועלדער. די בערג גער האָבען אין טאָגליכט געוואָרפען פון זיך אַ רויטליכען אַבגלאַנץ. זיי זיינען בעדעקט געווען אין גאַנצען ביז אין שנעע אַרויף מיט אַ פּיאָלעמ־בלום. און דאָס פּיאָלעט אונטער דעם ווייסען, ליכט־בער גאַסענעם שנעע, האָט אַבגעשיינט רויטליך־בלוי.

ס'איז געווען אין הויכען פריהלינג און די נאָדעל־בוימער האָבען געגאַסען פון זיך אַ שוועבעל־פעטקייט, וועלכעס האָט פּערשפּרייט אַ זיסען, פעטען ריח. זיי זיינען אַנגעקומען צו די פיס פון די געבירג, אויף וועלכע עס האָבען זיך אַראָבגעגליטשט גאַנצע קופּעס שנעע. דאָרט האָט מען שוין נישט געקענט פּאָהרען. דער פּיהרער, אַן אלטער, הויכער, שעהנער גוי, ווי אַ סאַסנע, האָט מער'יך געפּיהרט צווישען שנעע אויפ'ן באַרג אַרויף. פאַר איהר האָט זיך אויפגעפּענט אַ נייע וועלט. די זונן האָט אַריינגעדּרונגען מיט איהרע שטראַהלען טיעף אין שנעע־באַרג אַריין און צוגאַסען איהם. עס האָבען זיך אויפגע־עפּענט שטראַמען און גערונען אין וואַסער־פּאלען איבער'ן שנעע. פון דעם האָבען זיך גאַנצע בערג שנעע אַראָבגעגליטשט פון דער הויף און צושאַטען זיך מיט אַ רעש און אַ געשריי, פון הונדערטער מעטערס אין דער הויף, אין קופּע אַרויף אויף די צווייטע. דער צופּראַהרענער שנעע האָט אויפגעפּענט זיינע טיעפע אוצרות פון ווייסקייט און הער־

ליבקיט, וועלכעס איז נאך נישט בעפלעקט געווארען פון קיין מענשען-  
 אַנבליק, און דאָס פערבלענדעטע ריינקייט איבערגעגעבען אויפצופרע-  
 סען פון די זונען-שטראהלען. און עס האָט זיך אַכגעשפיעלט אַ  
 חתונה פון זונען-שטראהלען מיט שנעע-ווייסקייט, ווי דאָס וואַלט אין  
 איינעם אַ ווייסע סימפאָניע געזונגען פון ריינקייט און פאַלקאַמענהייט...  
 זיי זיינען אַנגעקומען צו די ערשטע הייזלעך, וועלכע זיינען געווען  
 אין גאַנצען פערשאַמען מיט שנעע. מערי האָט בעצאָהלט דעם איי-  
 בערפיהרער און איז אליין צוגעקומען צום דאַרף, אַריינגעקומען אין  
 ערשטען הייזעל און געפרעגט זיך אויף פאַן קאַוואַלסקי.  
 — דער מאַלער? דאַרט אויבען אין לעצטען הייזעל.

מיט שוועריגקייטען האָט זי זיך אויסגעזוכט אַ וועג אין שנעע  
 צום הייזעל. אַריינגעקומען, האָט זי דערזעהן: זיין פאַלמאַ, זיין הוט  
 זיינען פעררוואַרפען אין אַ ווינקעל, אויך אַ בוך ליגט דאַרט אַהן מאַוור-  
 לען. ביי דער קיך שמעהט אַ פויערטע און ברענגט קליינע שטיקלעך  
 קיחן אונטער אַן אייווען, פון וואָס די גאַנצע „כאַלופּע“ איז פערכאַפט  
 אין רויך. אַ קינד וויינט.  
 די גויע קומט אַרויס פון רויך און קוקט זי אַן פעררוואַנדערט און  
 בייז.

— דער פאַן מיכאַל? ווער ווייסט איהם. ליגט דאַרט ערגעץ  
 אויבען אין שנעע.

אין די נויט בעטראַכט זי פון אויבען ביז אַראָב.  
 — אַ וואָס, אַ שוועסטער צי אַ געליעבטע? — פּרעגט זי איהר  
 אַהן צערעמאַניעס, און, מען זעהט, נישט אַהן אייפּערזוכט. (זי  
 גויע איז נאָך יונג און שעהן).  
 מערי שמויכעלט:

— אַ שוועסטער.

— איהר קענט דאָ איבערוואַרטען, — געהט אַרויס און רופט אין  
 די געבירג אַריין: „פאַן מיכאַל! פאַן מיכאַל! אַ פאַניענקע איז גע-  
 קומען“.

פון דערווייטענס הערט זיך זיין שטימע: „האַפּ-האַפּ“. מערי  
 לאַזט זי ניט רופען. זי וועט אליין אַרויסגעהן. און קריכט אַביסעל  
 אין דער הויך, דאַרט ווייטער, וואו דער שפיץ איז. זי דערזעהט איהם

פון דערווייטענס — עם ליגט עפעס אין א פויערשען פעלץ איינגעוויי  
קעלט, אין שנעע און קוקט אין הימעל אריין.

דער הימעל איז דא אין גאנצן, ברייט איבער דער וועלט, און  
צוגיסט זיך איבער'ן גאנצען בארג ארום. עם זעהט אויס ווי א מעכ'ל  
טיגער ריען וואָלט געקומען איבער די מעכטיגע יונגפרוי ערד און וויל  
זי צוזאמענדריקען אין זיינע ארעמס — אזוי צואווארימט און צוגיסט  
די זונן דעם שנעע. פון אלע זייטען גיסען זיך טייכלעך. עם הויבען  
זיך אן ווייזען קליינע וואסער-פאלען, וואָס זיינען געווען פערשאַטען  
איבער'ן ווינטער. און געגענאיבער — דער „געבאָנט“ — ביז אין  
הימעל אריין שטייגט ער. און עם קוילערען זיך איבער איהם די בער-  
גער שנעע און צושיטען זיך און צופאלען אין אלע זייטען. די זונן  
שלאָגט אין זיי, איז דער לופטען טראָגען זיך ארום זיעבען-פארביגע  
רעגענבויענס. עם רויטעלט זיך די לופט פון קלאַרקייט. און דער ליגט  
אָהן אַ הוט און קוקט גלייך דער זונן אין פנים אריין, ווי ער וואָלט דאָ  
געווען אויסגעוואקסען, און קוקט זיך צומאָל נישט אום — עם געהט  
איהם גאַרנישט אָן ווער עם קומט. זי שמעלט זיך אָב און קוקט זיך  
ארום. דער שנעע דערמאָהנט זי אָן עפעס — אָן יענעם ווינטער, ווען  
ער האָט אריינגעבלישטשעט דורך דעם שפאלט פון זייער לאָדען אין  
פינלאַנד, ווען זיי זיינען ביידע געזעסען ביים קאַמין-פייער...

עם דערמאָהנט זיך איהר עפעס. אַ רויטער בלוט-שטראָם בעניסט  
איהר קערפער. זי לויפט צו איהם. זי וויל זיך וואַרפען אויף איהם  
און קושען זיינע ליפען און זיינע אויגען. ער הערט איהרע טריט, ער  
קוקט זיך אום, דערקענט נישט צוערשט, שמעלט זיך אויף, דערקענט.  
זי שמייכלט צו איהם. ער, פערוואונדערט, דערנאָך גלייכגילטיג,  
מיט בייזקייט, ווי עם וואָלט איהם פערדראָסען וואָס מען שטערט  
איהם, וואָס מען זעהט זיין הייליגקייט.

— אַה, מעריל! וואָס טהוט איהר דאָ?

ווי אַ כוואליע פון ים וואָלט זי אבגעשלאָגען.

זי טאמעוועט זיך, שטילט זיך, האַלט איין איהר אַטעם און זי איז  
רוהיג. און מיט דעמזעלבען קאלטען געלעכטערעל:

— ביז געקומען קיין זאקאָפאנע אַברוהען. איך האָב געהערט איהר

זייט דאָ, בין איך געקומען צו אייך. איבריגענס, קענט איהר מיר



נישט רעקאמענדירען אן אנשטענדיגען פאנסיאן? איך בין דא פרעמד.

א, געוויס, געוויס, — און ער מאכט זיך ארויס דעם שנעע פון דן האַהר און ווייסט נישט וואָס ווייטער צו ריידען.

זי האָט געקוקט אויף איהם. ער איז נישט געווען צו דערקענען. בעוואקסען איז ער געווען מיד האַהר און באַרד, ווי אַ ווילדער מענש, און יעצט דאָ אַרומגעהילט מיט דעם אויסגעקראַכענעם פויערן־פעלץ, מיט די נישט זעהר אנשטענדיגע הויזען — האָט ער אויסגעזעהן ווי אַ ווילדער בערג־שעפּער. זי האָט איהם די מינוט ליעב געהאַט. אָבער ער איז קאלט געווען ווי דאָס אייז אַרום איהם.

### קאפיטעל 13.

#### שנעע.

≡ דאָ ביי מיר קענט איהר נישט בלייבען, ≡ זאָגט ער מיט אַ שמייכעל — מיין בעל־הבית'מע וואַלט געווען אויף אייך אייפערזיכ־טיג. און איך מוז איהר דאנקבאר זיין פאר דעם ברויט און באַרשטש. וואָס זי קאַרמעט מיך שוין צוויי חדשים אַהן אַ גראַשען — זאָגט ער מיט אַ שמייכעל, ווי ער וואַלט זי דאָ נישט געלאָזט זיין.

זי האָט איהם געגעבען אַ קוק אַן און פּערקרימט די ליפּען, ווי צום וויינען פאר דעם צער וואָס ער טהוט איהר אָן.

— ניין, איך מיין נישט אזוי, — וויל זיך קאָוואַלסקי פּערענט־פּערען מיט שעמעוודיגקייט פאר דעם צער, וואָס ער האָט איהר אָנ־געטהאָן — קיין רייכע פאנסיאָנען זיינען דאָ נישטאָ אין דער הויף. איך האָב אפילו דאָ בעקאָנטע, וואָהנען זיי ביי פויערים, נור איהר וועט דאָ נישט קענען וואָהנען — דאָס עסען איז שלעכט. בעסערע פאנסיאָנען זיינען אונטען אין דער שטאָדט.

נאָט, פארוואָס איז ער אזוי שלעכט, אזוי שלעכט? — קרעכצט מערי אין זיך — פארוואָס? און מיט אַ שמייכעל:

— איהר זייט זעהר אייפערזיכטיג אויף אייערע בערג און איהר האָט מורא, אז עס זאָל זיי אימצער זעהן אַ חוץ אייד.

— מיט אַן אמת געזאָגט, יא — שמייכלט קרום קאָוואַלסקי — איבריגענס, איז ווירקליך דאָ נישט קיין אַרט. אז איהר ווילט ביז מיינע פריינד — דאָרט וועט אייד גוט זיין. אינטערעסאַנטע מיידלעך, אינטערעסאַנטע יונגע לייט.

מערי האָט געקוקט אויף איהם. ווער איז ער דער פרעמדער מענש, וואָס רעדט אזוי צו איהר? און פרעמד איז איהר יעצט קאָוואַלסקי סקי אינגאנצען פאַרגעקומען. גאַרנישט איז געווען אין איהם, וואָס זאָל זי דערמאָהנען אַן איהר געליעבטען. — און צו וואָס איז זי געקומען צו איהם? און וואָס האָט זי דאָ צו זוכען? — זי האָט זיך געוואַלט אויפהויבען און אוועקגעהן אלײן, אלײן אוועקגעהן אין די בערג אריין. זי איז אָבער געווען צו שוואַך דאָס צו טהאָן. זי איז געזעסען אויפ'ן שטיין נעבען שנעע און האָט געשוויגען.

ער איז אויך לאַנג געלעגען אויפ'ן שנעע און געקוקט אַלץ אין הי"מ מעל אריין, אָדער געגענאיבער דעם "געבאָנט", אזוי ווי זי וואַלט דאָ גאָר נישט געווען.

— און וואָס מאַכט איהר? ארבייט איהר פיעל? — פרעגט איהם פלוצים מערי.

— ארבייטען, קוקט זי אַן קאָוואַלסקי — וואָס מיינט איהר?

— מאַהלען.

— אהא, אזוי ניין. איך לאָז עס איבער פאַר אנדערע. איך האָב גענוג דאָס זעהען.

— רעכענט איהר דאָ לאַנג צו בלייבען? — פרעגט זי פלוצים קאָוואַלסקי.

מערי האָט געקלערט אַ מינוט וואָס איהם צו ענטפערען. זי האָט איהם געוואַלט זאָגען, אז זי איז אהער געקומען צו איהם און זי האָט זיך אָנגערופען:

— ניין. ביז איך וועל זיך אַביסעל בערוהיגען. די דאָקטוירים האָבען מיר געהייסען דאָ אַהער קומען, דאָ זאָל זעהר גוט זיין.

— יא, אָבער דאָרט אונטען. דאָ איז צו געפעהרליך פאר'ן האַרץ, איהר דארפט אודאי נישט זיצען אויפ'ן שנעע, — ווערט ער מיט

אמאל ליבענסווירדיג — קומט, וועל איך אייף פיהרען צו מיינע בער-קאנטע. און ער העלפט איהר אויפשטעהן.

זיי האבען ביידע איבער'ן וועג געשוויגען. קאוואלסקי איז גע-גאנגען פאראויס און האט זיך וועניג ארומגעקוקט אויף איהר. דורכ-געגאנגען דאס הויז וואו ער וואהנט, איז די גוי'ע געשטאנען פאר דעה טהיר און זיי נאכגעקוקט מיט גרויס אינטערעס. קאוואלסקי האט גע-געבען א שמייכל צו איהר און עפעס געזאגט אויף פויליש, וואס מערי האט נישט פערשטאנען.

מערי איז נאכגעגאנגען נאך איהם און האט זיך בעמיהט צו זיין פרעהליך. זי האט עפעס פלוצים אויפגעלאכט. קאוואלסקי האט זיך ארומגעקוקט און זי אנגעקוקט, האט זי זיך פערשעהמט און געזאגט, אז די שווארצע „נאפעס“ וואס לויפען ארום איבער די שנעע-יבערג און שרייען קראה-קראה, רייצען זי צום לאכען. זיי זיינען זעהר גא-ריש. קאוואלסקי האט געשוויגען.

זיי זיינען געגאנגען ווייט אראב, ביז צו די בויער. דארט, ביי א פויעריש הייזעל, געשניטען אין זאקאפאנער סטיל, האבען זיי זיך אכגעשטעלט. קאוואלסקי האט אריינגעפייפט די אריע פון מאניושקא'ס „האלקא“. אויף דער שוועל האט זיך בעוויזען א מיידעל מיט א לאכענדיג געזיכט און גאלד-בלאנדע האָהר, וואס האָבען אין זיך געהאט אריינגענומען די זונען-שטראהלען, ווי די וויינטרויבען אין די ווארימע זידלענדער.

זי האט געשמייכלט, געפרעהט זיך אויף קאוואלסקי'ס קומען און אריינגערופען צו די אנדערע אין שטוב:

— נא זעהט, קאוואלסקי איז אראָבגעקומען פון די בערג.

אויף דער שוועל האָבען זיך באלד בעוויזען נאָך צוויי מיידלעך, קלענערע און שווארצערע, ווי די קליינע טעכטער פון די זידלענדער. און צוויי, דריי סלאווישע געזיכטער פון יונגע לייט מיט בלאַנדע האָהר און בלאַנדע וואַנצעס. אלע האָבען געלאכט און געקומען צולוי-פען זעהן קאוואלסקי'ן בעזוואונדער, געפרעהט זיך אויף זיין הולף און גארנישט געוואונדערט זיך אויף מערי'ס פלוצליכע ערשיינען.

— איך האָב געבראכט אַ חבר'טע — אַ רוסישע מיידעל. נעהמט זי צו צו זיך, — רופט זיך אָן קאוואלסקי, אריינגעהענדיג מיט מערי'ן אין דער פויערשער קאלופקע, וועלכע איז געווען אויס טרוקענע ברע-

טער און לאנגע בענק ארום די גאלהילצערנע ווענר. פערשיערענע צווייגען, רויטע דעמב גראז און נאָדעל־דערנער זיינען געשטאנען אין די ווינקלען פון שטוב אין גרויסע וואַאָנען. די פאָדלאַגע געוואשען ריין, איבערגעצויגען מיט אַ פויערשען זאקאָפּאנישען דיִוואַן. און אלע זיינען זיי געזעסען אויף דר'ערד, אויף דעם דיִוואַן. די מיידלעך מיט צולאָזענע האָהר אין קליידלעך און בלוזקעס אויס פויערשען שטאָף. די יונגע לייט שלאַנקע און הויכע — אין די בלוזעס אהן רעק. עס איז נאָך קאַלט געווען. אַ פייערעל האָט זיך געברענט הינטער דעם וואַנד־אויִווען. דאָרט אויף דעם ווייסען פעלץ זיינען געלעגען אויס־געשפּרייט אָפּענע ביכער. זעהט זיך אויס, מען האָט זיי געשטערט פון לעזען.

— וואָס, די גויע האָט דיר שוין פון שטוב ארויסגעטריבען? אַפּשר איז נאָר דער שוואַגער איהרער געקומען און האָט דיר די ביינעה געבראַכען? — פרעגט אַ יונגער־מאַן קאָוואַלסקי'ן.

— האָב נישט קיין מורא, די גויע טרייבט נישט פון שטוב, הלואי וואַלמען די אַזוי געטריי געווען — ווייזט ער אויף די מיידלעך, — ווי די פויערטעס זיינען געטריי... געקומען אַ בעקאנטע, אַ פריינדין. איך וויל זי איינאָרדנען. ווילט איהר זי נישט צונעהמען צו זיך?

די מיידלעך האָבען נישט געפרעגט ווער זי איז און וואָס זי איז, זיינען צוגעגאנגען צו מערי'ן, געפרעהט זיך מיט איהר און זי גע־פרעגט אויב זי איז שוין לאַנג דאָ, וואו זי האָט איהרע זאכען. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז די מיידלעך זיינען געווען פון רוסיש־פוילען און אלע האָבען גוט גערערט'רוסיש. איינער איז געווען צווישען די יונגע לייט אַ פוילישער פויערען־זוהן, אַ מאהלער, וועלכער האָט נאָך ליעג געהאַט צו טראַגען זיינע פויערשע העמדער, — בויטשאַק האָט מען איהם גערופען. בויטשאַק האָט זיך זעהר דערפרעהט מיט מערי'ן, ער האָט געקענט אַביסעל'רוסיש. זיך אויסגעלערענט ביי די זעלנער און גערעדט מיט איהר רוטעניש. ער האָט איהר פאר גרולה די הענה געקושט און מיט פוילישע מאַניערען ארום איהר געפאדעט.

איז אַ פאַר מינוט ארום האָט זיך שוין מערי געפיהלט ווי אין דעה היים מיט די מיידלעך. זי האָט געהאט דאס געפיהל, ווי זי קען זיי שוין לאַנג, גאַנץ לאַנג און איז יעצט אַהיים געקומען.

אזוי גוט האָט זי זיך געפיהלט, אז זי האָט אין אַ מינוט פּערגעסען אַן קאָוואַלסקי'ן און צו וואָס זי איז געקומען, און דעם עמפּפּאנג וואָס זי האָט געהאַט. זי האָט מיטגעלאַכט מיט די מיידלעך.

איינער פון די יונגע לייט האָט זיך באַלד גענומען איהר עסען צו געבען. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען אז אלע זיינען הונגעריג. = בויטשאַק! דאָס טונדעל האָניג = האַבען אלע אַנגעהויבען צו שרייען.

דער פּוילישער פּויערן־זוהן האָט פון אַ ווינקעל פון שטוב אַרויס־געקייקעלט דאָס טונדעל האָניג, וואָס דער פּאַטער פּלעגט איהם שיקען יעדעס יאָהר און פון דעם האָט ער זיך דערנעהרט.

זיי האַבען זיך אלע אַרום דעם טונדעל געזעצט, אַרויסגענומען ברויט און אַנגעהויבען צו טונקען דאָס ברויט אין האָניג. מערי האָט זיך באַלד געפונען דערינען, אויך איינגעטונקט איהר ברויט אין טונדעל און דערפון געגעסען. מיט דעם האָט זי זעהר נושאַ חו גע־ווען ביי די מיידלעך און זיי האַבען זי געהאַלטען פאַר אַ זייעריגע — און וואָס, דו אַרבייטסט נאָך אַלץ נישט? — פּרעגט בויטשאַק קאָוואַלסקי'ן.

— פאַר דיר, פאַר דיר האַב איך דאָס דערלאָזט צו מאַכען בילד־לעך, אַרויפצוכאַפּען אויף לייווענד אַ שטיקעל פון דער זונג, פון שנעע און דאָס צו פּערקויפּען דערנאָך צו אַ רייכען אידען, צו אַ ריי־כען פּרייז. וועט ער עס זיך אויפהענגען אין זיין עס־צימער, עס זאָל איהם אַנגענעהמער זיין צו עסען, אַדער אין סאַלאַן זיינעם, געסט צו וויר־זען, — „האַנד אַרבייט“ וועט ער ריהמען — אַדער אין שלאַף־צימער, עס זאָל איהם זיין אַנגענעהמער מיט'ן ווייב צו שלאַפּען. אַ ניין, אזוי לאַנג ווי מיין יאָדוויגאַ גיט ברויט מיט באַרשטש, וועל איך נישט נעהמען דעם פּענזעל אין האַנד, וועל איך זעהן — נישט מאַהלען; — נו, שוין צייט צו געהן. מיין אַלטע וועט שרייען. זי איז איי־פּערוזכטיג — אַ שרעק — זאַגט קאָוואַלסקי.

— נו געה, געה. זי וועט דיר נאָך מיט אַ וואַלגע־האַלץ דֵן באַקעס צוקלאַפּען, ווען דו וועסט דאָ לאַנג בלייבען, — שרייט איהם נאָך בויטשאַק.

— דו האסט רעכט, אייפערזיכטיג, די יוכע! — און ער געהט ארויס אהן א זייגעזונד פון שטוב.

מערי האט זיך מיט אמאל דערפיהלט, ווי אויף דער גאס ארויס געווארפען, זעהנדיג קאוואלסקי'ן ארויסגעהן. וואו איז זי? צו וועמען איז זי געקומען? און וואס טהוט זי דא? — נור די מיידלעך האבען זי באלד בערוהיגט מיט זייערע לאכענדיגע, פריינדליכע פנים'ער. זיי האבען זי געפרעגט, וואו זי האט די זאכען איהרע, איינער פון די יונגעלייט וועט באלד די זאכען ברענגען. בויטשאק צו פלאמט זיך — ער וועט ברענגען די זאכען.

— ער לעבט דאך מיט דער גוי'ע, — דערצעהלט בויטשאק מערי'ן אויף קאוואלסקי'ן נאך זיין ארויסגעהן = זיצט שוין דריי חדשים אויבען אויף די בערג, די „כאבע“ האלט איהם אין שטוב, גיט איהם ברויט מיט בארשמש און שליסט איהם אין דער שטוב איין. האלט זי איהם אונטער דער „פיערשינע“ (דעקע). זי איז אייפערזיכטיג, און זי לאזט איהם נישט אראב פון די געבירג. — דער מאן איהרעה איז נישטא — איז אויף ארכייט געגאנגען נאך פרייסען. און ווען ער וועט קומען, וועט ער איהם די ביינער צוברעכען, אוי וועט ער איהם די ביינער צוברעכען!...

אז קאוואלסקי איז צוריק אויף די בערג ארויף, האט איהם שוין די גוי'ע אבגעווארט אויף דער שוועל פון איהר הייזעל.

— א, דו מיינ אינגעל, דאס מיידעל געפעלט מיר נישט. דאס איז נישט קיין שוועסטער. דאס איז א געליעבטע. היט דיך, מיין טהייד ערער, היט דיך, ווארום איך האב אזעלכע זאכען נישט לייעבן קאוואלסקי האט זיך געשווארען, אז ער האט גאר נישט מיט דער מיידעל. עס איז א בעקאנטע.

ער האט גענומען א שטיק ברויט און ארויפגעקראכען אויפ'ן שפיץ בארג.

די זונן האט זיך שוין אנגעהויבען צו זעצען ארונטער הינטער „געבאנט“ און האט אויף דעם רוקען פון „געבאנט“ צולאזט דאס ליכט אויפ'ן שנעע און, ווי א קאכענדע ווייס-בעגלענצטע לאווע, האט זיך

עם געגאסען אראָב פון די בערג. אין דער לופטען האָט זיך געטראָגען דאָס ליכט פון שנעע, בעגאָסען מיט דעם שייַן פון דער אונטערנענדערה זונן, אז עם האָט געבלענדעט די אויגען פאר וויסקייט. נור נישט אויף דעם האָט קאָוואַלסקי געקוקט. אויפ'ן הימעל האָבען זיך אויפגעעפענט יעצט נייע וועלטען. עם איז געווען, ווי דער הימעל וואָלט ענטפלעקט אַ שטיקעל פון זיינע אוצרות. גאנצע בערג שנעע-וואַלקען האָבען זיך אַרומגעטראָגען אין דעם בלאַהליכען ים פון הימעל. הרוב'דיגע וועל-טען, שטיקער פאלאצען, רואינען אויס מאַרמאָר, לאָזער און הימעל-שיין האָבען זיך געטראָגען אין שטח פון הימעל. ווייסע סטאָדעס שעפ-סען האָבען זיך דאָרט אויבען געבאָדען אין בלאַהע ימים. די רייכסטע, לייכטענדע לייכער פון נימפען-פרויען און יונגע פאָאונען, געטיילט און געוויקעלט אין לאָזער-שלייערן, האָבען געשוועבט פון איין וואַלקען צום צווייטען און געבאָדען זיך אין קופעס שנעען... עם האָט זיך איהם געדאכט, אז דאָס אלץ האָט פון הימעל אראַבגענידערט, עם טראָגט זיך אַרום אין דער לופטען אַ צווייטע וועלט, אַ שעהנערע און אַ בעסערע, אז דער הימעל האָט זיך געעפענט און עם האָט זיך ענטפלעקט פאר איהם די וועלט, וואָס איז איבער'ן הימעל אָפען און פריי, און ער אליין זעהט די אוצרות און די הערליכקייט.

אלעס דאָרט איז לאָזער און שנעעריין, אלעס איז דאָרט הימליש און ענטפלעקט זיך פאר איהם אין דער ריינסטער הערליכקייט. עם גליטשט זיך אראָב פאר איהם אויף די געבירג שנעע און עם וועט זיך באלד צושיטען און אראַבקיילען איבער די בערג צו זיינע פיס. און קיינער זעהט דאָס נישט, נור ער אליין. ער שטעהט אויף דעם באַרג און פאר איהם האָט זיך דער הימעל ענטפלעקט. ער איז דער שעפער פון דעם אלעס. אלעס קעהרט צו איהם און פאר איהם עפענט זיך דער הימעל אויף און עם געהען דורך די הערליכקייטען און ווייזען זייער גלאַנץ. די הענד האָט ער אויפגעעפענט, אויסגעשפרייט זיך אין דעם שנעע און געשריגען הויף, הויך, ווילדע געשרייען. און דאָס אלעס האָט געהערט זיין שטים, געפרעהט זיך מיט איהם און צוריקגעבען זיין עכאָ. ער האָט אויפגעריסען זיין העמד, זיין האַרץ ענטפלעקט פאר דעם ליכט און געטרונקען אין זיך אריין די וויסקייט און אַיינגע-הערט זיך צו דעם גאנג פון די וועלטען איבער'ן זיין קאָפּ. און איהם האָט זיך געדאכט, אז די וועלטען, אז די שנעען, די הימעל-לייכער,

דאס לאזור-ליכט און די לייכטערע וואלקען געהען דורך, דורך זיין לייב, און ער שווימט מיט מיט דעם שנעע, מיט דעם ליכט, ער שווימט מיט, ער שווימט מיט אין דער אונענדליכקייט אריין.

#### קאפיטעל 14.

### די פאמיליע בלום.

די מיידלעך, צווישען וועלכע מערי איז אריינגעפאלען, זיינען געווען די שוועסטער בלום — העלנא, מאטילדא און זאשקע. העלנא איז געווען העל ווי א ליכטיגער זונען-טאג; מאטילדא טונקעל, מיט פער-שווארצע האהר און שווארצע נאכט-אויגען, ווי די דונקעל נאכט. און ביי זאשקען האט זיך אלעס געוועקט און זי איז געווען ווי דער פרייה-מארגען שטערן. אויגען האט זי געהאט יונגע, און מויל און צייהן יונגע. און דאס פנים מיט די האהר האט תמיד אויסגעזעהן ווי געוואשענע, ווי ערשט וואס ארויסגעקומענע פון הינטער דעם וואלקען, אזוי ווי דער מארגען שטערן שיינט ארויס פון די נאכט. ארום זיי האט זיך צוזאמענגעקליבען אלעס, וואס איז געווען אינטערעסאנט פון יונגע לייט, סיי פון אידען, סיי פון גוים, אין דעם פוילישען שטעדטעל זאקאפאנע.

זיי קומען ארויס פון אן אלטע אידיש-פוילישע משפחה, וואס איז שוין לאנג געווען אסימילירט. פיער דורות האבען געארבייט אויף די פירמע ב ל ו ס. דער ערשטער האט געהייסען פשוט ר' שמואל און איז ארויסגעקומען פון א קליין שטעדטעל אין פוילען — פון ליענמשין. עס איז געווען אין דעם 31טען יאהר, ווען די פאליאקען האבען די פארוסטאניע געמאכט. דער איד, דער שענקער פון ליענמשין, האט גענייהט קאפאטעס פאר די פוילישע זעלנער און צוגעשטעלט אקסען אין די וועלדער אריין. אזוי ארום האט ער זיך מיט די שררים בער קאנט, און דערנאך, אז די צייטען האבען זיך בערוהיגט, איז ער געווארן דען ביי זיי א חשוב: געקויפט וועלדער, געהאלטען גארשעלניעס,



געהאט פיעל קינדער — ווי יעדער איד, ווען עס געהט איהם גוט — און אָנגעהויבען זיך משרד צו זיין מיט נגידים. גרויסע נדנ'ס גענעך בען, געלאָזט שוין די קינדער שטודירען, און זיינער א זעהן, דער אינגסטער, וואָס איז געווען אַ סטודענט אין די „שקאַלע גלאָוונע“, האָט שוין אין דריי און זעכציגסטען יאָהר, ווען די פּאַליאַקען האָבען די צווייטע פּאַווסטאַניע געמאַכט, ניט קיין קאַפּאַטעס גענייהט, און ניט קיין אַקסען צוגעשטלעט, נור האָט זיך אליין אַרומגעוואַלגערט מיט די פּאַליאַקען אין די וועלדער, און פּערלירען געוואָרען אין די פּאַווסטאַניע. דער „פעטער“ איז דאָס דער „קרוש“ אין דער משפּחה — זיין בילד, אין אַ פּוילישען קאַסטיום, מיט אַ קרומען שווערד ביים זייט, אין אַ קאַנפּעדעראַטקע, הענגט ביי יעדען מיטגליעד פּון דער פּאַמיליע מיט שוואַרצע קרעפּע בעהאַנגען. מאַמעס דערצעהלען זייערע קינדער וועגען „וואַיאַשעק סטאַש“. דער „וואַיאַשעק סטאַש“ האָט נאָך מעהר געהויבען די משפּחה בלום אין די אויגען פּון די פּוילישע שררים, און די משפּחה בלום האָט גרויסע געשעפּטען געמאַכט, רייד געוואָרען, פּערשפּרייט זיך איבער די פּוילישע שטעדט און אומעטום געשפּיעלט צווישען אידען די ראַליע פּון די טרעגער פּון פּוילישע קולטור. קינדער-היימען געגרינדעט, וואו מען האָט געלערענט מיט אַרימע אידישע קינדער פּויליש. עס איז געווען אָנגענומען אַ טראַ דיציע אין דער משפּחה, אז די בחורים פּון דער פּאַמיליע, וועלכע האָבען שטודירט אין די גימנאַזיעס, זאָלען לערנען מיט די בית-המדרש בחורים פּויליש, און די מיידלעך זיינען אַרומגעגאַנגען צו די נייהאַטאַרינס, צו די אַרבייטאַרינס, צו די סטראַזשעס קינדער אין די קליינע שטעדטלעך, און זיי געלערענט פּויליש. אַרויסגעשיקט יעדעס יאהר קיין וואַרשוי, וואָס זיי האָבען אַרויסגענומען פּון די ישיבות, פּון בתי-מדרשים.

אין די אידשע שטעדטלעך האָט מען זיי פּערשאַלטען, מען האָט זיי געהאַלטען פאַר אפיקורסים, פאַר עוכרים, נור מען האָט נאָר ניט געקענט טהאַן גענען זיי, ווייל זיי זיינען געווען רייד און שטאַרק. און דער „וואַיאַשעק סטאַש“ האָט געלעבט אין דער משפּחה, זיין בילד איז פּוילישען קאַסטיום האָט גערייצט ביי די קינדער די פּאַנץ טאַזיע און געוועקט דעם רעוואַלוציאַנערען נייסט אין זיי. די קינדער האָבען גע'חלום'ט וועגען אַ פּוילישען אויפשטאַנד, אין וועלכען מען

זאל זיך אויך קענען בעטהייליגען, ווי דער „וואיאשעק סטאש“. אין די ווינטערדיגע פארנאכטען האָט מען דעקלאמירט דעם דריטען טהייל פון מיצקעוויטש: „זשאדי“, וועלכעס מען האט געהאט אריבער געשווארצט פון דעם קראָאָווער גרענעץ. אין יעדער צווייטן פון די משפחה בלום איז דאָס בוך געווען הייליג און פערבאַרגען בחדרי חדרים, מיט גרויסע סודות.

דער היינטיגער בלום, דער פאָטער פון די מיידלעך, איז ניט געווען קיין גרויסער רעוואָלוציאָנער, געזעסען איז דער גובערניע-שטאַרט פּ ביי דעם ווייכסעל. צוואנציג מייל ארום איז קיין באַהן ניט געווען. די בעלי-בתים איינגעזעסענע. קיין קאַנקורענץ — חזקה אַן אנגענוג מענע זאָר. מען האַנדעלט מיט די פּריצים, קויפט אָב וועלדער, טרייבט אַן דערצו אַ קליינע אינדוסטריע — אַ צוקער פאַבריק. דאָס פערמעגען וואַקסט, נור קיין נחת פון די קינדער האָט ער ניט. מיט זיינע ברודער און שוועסטער זיינען אויך געווען „רעוואָלוציאָנערען“ — אין אַ ווינטער-נאַכט, ווען מען האָט געמאַכט אַ באַלל, האָט מען אין געהייט דעקלאמירט פון „זשאדי“. אָבער, פון דעסמוועגען, האָט מען חתונה געהאַט, נחת געהאַט פון קינדער, טעכטער אויסגעגעבען. און די וועלט האָט זיך ווייטער געפיהרט. נור ווען זיינע קינדער זיינען אויפגעוואַקסען, האָבען זיי אַנגעהויבען צו געהמען די זאך אויף אַ רעכטען אמת. ניט געהאַט צו טהאָן מיט שררים, ניט „געקונדעוועט“ זיך מיט פּריצים, ווי דער „וואיאשעק סטאש“, נור מיט'ן פּראַסטען עולם, מיט ארבייטער, מיט די ארבייטער פון זיין פאַבריק. און ניט פאר — „יעשסטשע פאַלסקא ניע סגינעלא“, נור פאר „עקאַנאַמישע בעדינגונגען“ גאָר. און ניט אין געהיים האָבען זיי דאָס געהאָן, ווי אמאָל יענע, ביים לעזען „זשאדי“, נור אָפען פאר דער וועלט. האָט מען זיי טאַקע געכאַפט. די ערשטע איז געגאַנגען זיין עלטסטע טאָכטער, גאַבריעלי. אַ מיידעל געווען נאָך אין אַכטען קלאַס, אַכטצען יאָהר אַלט געווען. ביי נאַכט געקומען, אַ רעוויזיע געמאַכט, זי אוועקגענומען, און אוועקגעפיהרט זי מיט'ן עטאַפּ. דער פאָטער איז געווען אַ גאַנץ היימישער מענש ביי דער פּאַליציי, מיט'ן נאַטשאַליק, מיט'ן פּאַלקאַוויק. געלאָפען צו נאַטשאַלסטוואַ, נור מען האָט איהם ניט צוגעזאָגט. — „דיינע קינדער בונטעווען זיך. אין די „הויכע פענסטער“ ווייסט מען פון זיי. אַ פּריקאַז אַנגעקומען פון וואַרשוי.

די ארכיטער אָרגאניזירען זיין. די ערשטע סאַציאַליסטישע חברה האָט דיין טאַכטער אין אונזערע רוהיגע געגענדען אָרגאניזירט. אַ גרויסע פּויגעל דיין טאַכטער, אַ סאַציאַליסטקע. דאָס וואָרט „סאַציאַליסטקע“ האט אין דער משפּחה, אין דער שטאָדט און דער גאַנצער געגענד, וואו אַלעס האָט געלעבט זיין רוהיג־שטיל לעבען, אַ שרעק אַנגעוואָרפען. מען האָט נאָך ניט קלאָר געוואוסט, וואָס דאָס איז אזעלכעס. לעגענדעס זיינען דעריבער געגאַנגען, מען האָט געזאָגט, אז עס איז אַזאַ געהיימער בונד געגען קיסר — אַ „שוואַרצע מאַסקע“, אַ „רויטער טויט“... אין דער שטיל האָט מען גערעדט דערפון, סודות זיך איבערגעבען און דאָ, הערר בלוֹס'ס עלטסטע טאַכטער, די רייכ־סטע כּלה פון דער געגענד — אַ „סאַסיאַליסטקע“, אין אַרעסטאַנטסטקע קליידער... האָט מען זי מיט'ן עמאַפּ, מיט צוויי זעלנער, שווערדען רעכטס און לינקס, איבער די שטאָדט געפיהרט. אַ טויטער שרעק איז איבער דער שטאָדט געפאלען. מאַמעס האַבען די קינדער אין די שטובען בעהאַלטען.

נור פון דענסמאָל אַז איז אין דער געגענד אונרוהיג געוואָרען. צוויי סטראַזשניקעס אין דארף גע'הרג'עט. פּויערים בונטעווען זיך. און ווי עפעס אַ רעוויזיע — באַלד צו די בלוֹמס. דאָס סם האט זיך אַריינגעכאַפט אין דער משפּחה, אין אַלע קינדער, ביז צו די קלענסטע, פון צווייטען קלאָס גימנאַזיע. דער „וואַיאשעק שטאָם“ לעבט אין דער משפּחה, און ניט אין חלוֹם, נור אויפ'ן וואהר. דאָס יונגוואַרג רייסט זיך צו דער „אַרכיט“ און דער „וואַיאשעק שטאָם“ איז שוין ניט מעהר דער הייליגער. די הייליגע איז גאַבריעלע, די וואָס וואַלגערט זיך אַרום אויף די ווייסע שנעע־סטעפעס פון קאַלטען סיביר. איהר נאָמען ווערט מיט פרומקייט אויסגערעדט. ביי איהר נאָמען איז די הייסטע שבועה.

דעם רעוואַלוציאַנערען גייסט האַבען זיי מעהר פון דער מוטער גע'ירשז'ט, איידער פון פאָטער (וועלכער איז אַרוםגעגאַנגען צייט דאָס אומגליק מיט דער טאַכטער ווי אַ גע'הרג'עטער, געשעפטען אַבגעלאָזט, און זיך ניט מעהר אינטערעסירט מיט גאַרנישט). די מוטער איז געווען אַן אויסטריש־מענש. זי האָט דאָס ענטפּלעקט ביי די קינדער קליינערהייט די פאַנטאַזיע, און יבעגייסטערט זיי מיט דעם „וואַיאשעק שטאָם“. זי איז אַרויסגעקומען פון דער פּוילישער מיסטישער פּראַ-

וויניג „קאָיאָווע“. דארט, וואו די ערד אין תמיד פייכט, זומפען אויף מיילען ווייט און לצים און שדים געהען ארום צווישען די לעבעדיגע: ביי נאכט פערפיתרען „בלאָנדרזשענדע ליכטלעך“ דעם פויער און איר אין די זומפען אריין. שדים-חתונות שפיעלען זיך אב ביי נאכט אין פער-לאזענע קרעטשמעס.

די מוטער איז געווען א מיסטישע נאטור. דאר, הויך, מיט שוואר-צע גרויסע שרעקענדע אויגען, איז זי ארומגעגאנגען אין איהר, הויז, ווי א טאפאליע פון איהר געגענד — שטיל, שווייגענדיג, בעהאלטען אין זיך, און האט דערצעהלט די קינדער, אין די ווינטער-נעכט, מע-שות פון די פוילישע פאָווסטאָניע, דעקלאמירט די פוילישע דיכטער, — „זשאדי“ געקענט אויף אויסוועניג. איהר האָבען די קינדער צו פערדאנ-קען זייער אונרוהיגען גייסט. און, אז זי האָט געהערט ביינאכט שווער-דען קלאפען ביי די סטראזשניקעס, וועלכע האָבען א רעוויזיע געמאכט, האבען איהרע אויגען געבלישטשעט און זי איז שטאלץ געווען דערויף. נור אז זי האָט דערהערט, צוליעב וואָס איהר טאָכטער ווערט ארעסטירט, אז ניט איבער די „פוילישע ספראווע“, נור איבער סאַציאַליזמוס, איז זי ווילד געווארען, געשריען, אז איהר טאָכטער איז פאלש געווארען דעם אידעאל, און זיך ניט געוואלט מיט איהר געזעגענען. און פון דענס-מאל אן איז זי קראנק געווארען און פלעגט שפיעלען אויף דער פיאנא אין איהר סאלאן ווילדע סימפאניעס. זי איז געווען מוזיקאליש און האט אביסעל יונגעהייט אקאמפאנירט. ווען זי איז קראנק געווען, פלעגט זי זיך ביינאכט אויפכאפען, צוגעהן צו דער פיאנא, און א ווילדע מוזיק האט געשאלט אין די ליידיגע, גרויסע סאלאנען. . . א שרעק פלעגט אָנפאלען אויף די קינדער. זיי האָבען זי מיט צרות איינגענומען, זי צוריק אין איהר צימער געבראכט. באלד איז זי געוואר געווארען, אז די איבריגע קינדער איהרע זיינען אויך ניט טריי געבליבען דעם „אידעאל“. איהר עלטסטער זוהן טראגט זיך נאך ארום מיט ערגערע זאכען. עס איז דענסמאל אויפגעשטאנען דער ציוניסטישער געדאנק און אנגעהויבען אויך אריינדריינגען צווישען די שוהל-יוגענד.

זייער זוהן האט זיך גע'חבר'ט מיט אידישע יונגע לייט און גע-רעדט אידיש, און פון די אידישע יונגע לייט האט ער צו זיך אהיים געבראכט אידישע ביכער. ביים טיש, ווען קריסטען זיינען געזעסען, האט ער עקסטרא גערעדט אידיש און אויפגעמישט זיינע זשידאור-

סקי ביכלעך און קאמפראמיטירט דאָס גאנצע הויז. ער וויל אַז אַנראַד נאָם ווערען און אוועקפאהרען אין ארץ ישראל אן ערד ארבייטער זיין. דעם אומגליק האט מען נאך מעהר בעקלאַגט ווי די טאכטער'ס. (און דאָס איז טאקע דער ה' אַגראַנאַם בלום, וואָס מיר וועלען איהם שפּעטער בענגענענען). נור צוויי זיינען איבערגעבליבען טריי דעם „אידעאַל“. דאָס איז די טאכטער העלענאַ, וועלכע האט לייעב די פּוילישע ערד און די פּוילישע פּויערים, פון קליינערהייט אן געהאט א נייגונג צו דער קירכע, לייעב געהאט דעם געזאַנג פון דער קירכע און פלעגט שטענדיג געהן אויף אבענדרגעבעטע און וויינען, ווען דער אַרגאַל שפּיעלט. העלענאַ' האט די מוטער געלאזט שטודירען אין קראַקאָו, און דארט האט זי זיך פּערליעבט אין דעם פּוילישען פּויערן-מאַלער בויטשאַק, איהם מיט אהיים געבראַכט צו די עלטערן און די מוטער האט זיי ביידען געבענשט אויף דעם טויטען בעט, און מען האט זיי בעטראכט אלס חתונה-בלע. (ה' בלום האט שוין נישט גע-וואוסט, וואָס עס טהוט זיך ביי איהם אין שטוב און בעטראכט אלץ פאַר משוגען). דער צווייטער איז געטריי געווען דעם אידעאַל, דער זוהן יאַש, וועלכער האט זיך געהאַלטען פאַר א פּאַליאַק. נור אויף ער האט באַלד ערקלערט, אַז היינט צו מאַכען אַ רעוואָלוציע פאַר פּוילישע אונבאַהענגיקייט איז אן אונזין. די צייטען בייטען זיך, און די היינטיגע רעוואָלוציע דאַרף זיין ניט צו בעפרייען דעם בורזשאַ, כדי איהם צו געבען אַ גרעסערע מאַכט, נור צו בעפרייען דעם פּוילישען ארבייטער. דאָס איז די פּוילישע רעוואָלוציע פון היינט, און ער האט זיך אַנגעשלאסען אן די פּ. פּ. ס. נור די מוטער האט שוין ניט דערלעבט צו זעהן, ווי איהר זוהן ווערט אויף פאַלש דעם „אידעאַל“. זי איז געשטאַרבען אין דער צייט פון גרויסען רעש, ווען איהרע קינדער זיינען זיך צולאַפּען.

זי האט געהאט נעבען זיך נור די קליינע צוויי מיידעלעך, וועלכע האבען נאך פון גארנישט געוואוסט. זי איז געשטאַרבען בעוואוסט-לאז, אין דעם געדאַנק, אַז איהרע קינדער שלאַגען זיך אויפ'ן פּוילישען פּעלד „פּאַר'ן פּוילישען אידעאַל“. פון איהר טויט זיינען די קינדער געוואהר געוואָרען, ווען זיי האַבען געהאַלטען אין דער ארבייט פון בעפרייען דעם ארבייטער פון בורזשאַ. א טייל זיינען זיך צוואמענ-

געקומען צו איהר טויט־בעט, א טייל האבען נור געהערט פון איהר טויט „אין די וויסטע סטעפעס פון קאלטען סיביר“.

דער פאטער איז געווארען פּעראיינזאמט נאך דער מומער'ס טויט. ער איז ארומגעגאנגען ווי א משוגענער, ניט געוואוסט וואס עס טהוט זיך, געמיינט, אז די וועלט איז משוגע געווארען און מיט איהר זיינע קינדער און ער. ער האָט פּערקויפט זיינע פּאכריקען, זיינע הייזער און איז אוועק אין אויסלאנד. דאס הויז האט ער איבערגעלאזט, עס האט געקעהרט צו דער משפּחה, און א סך משפּחה־זאכען האבען זיך דערין אויפגעהאלטען. און עס האבען דערין נאך געלעבט צוויי אלטע מומעס, וועלכע זייען איבערגעבליבען אליין אין דעם הויז, אין די גרויסע שטובען, וועלכע האבען אמאל געשאלט פון קינדער־שטימען און קינדער־פרייד. אויפ'ן וואנד איז געהאנגען דעם „וואיאשעק'ס שטאם“ בילד און זיין רעוואָלוציאָנערער גייסט האָט נור געקענט וועקען די צוויי אלטע מומעס צום „טהאט“. דאס יונגווארג איז צולאפען געווארען. די עלטערע טאכטער איז געווען ערגעץ־וואו אין סיביר. די איבריגע קינדער זיינען אוועק אין דעם פּוילישען פּאטריאטישען ארט, אין זאקאפּנע. דארטען האבען זיי געוואהנט אין דעם דארף. צווישען די נארעל־בוימער. ארום זיי האבען זיך געקליבען פּוילישע יונגער, וואס האט זיך אויפגעהאלטען אין דעם פּוילישען ארט נאך דער רעוואָלוציע. אָט אין דעם מיליע צווישען די שוועסטער, האָט קאוואלסקי אריינגעפיהרט מערי'ן.

### קאפיטעל 15.

### אין די בערג.

מערי האָט זיך אויפגעהאלטען ביי די דריי שוועסטערן, צווישען וועלכע קאוואלסקי האט זי אריינגעפיהרט. די שוועסטערן האבען געוואהנט אין דער פּויערישער כאלופע, הינטער די בערג. זי האט זיך צווישען די מיידלעך גאַנץ גוט געפיהלט. זיי, די פּויליש־איי־דישע מיידלעך, מיט זייערע שטימונגען, מיט זייער לעבען, זיינען איהר

געפעלען און זי האט אין זיי געזעהן ווייטע שוועסטערן פון אן אנדער  
מוטער, דאך שוועסטערן. נור אין די אבענדען, ווען די נעכט האבען  
צוגעדעקט די בערג און פון אויבען האט אראבגעפינקעלט דער ווייסער  
שנעל, בעשיינט אין לבנה-ליכט, האט עס איהר הארץ געצויגען און  
זי איז אויסגעגאנגען פאר בענקשאפט. נור זי האט דאס געפיהל  
פערשטיקט אין זיך, און געפרובט זיך מיט אלע מעגליכקייטען צו  
פערגעסען אן איהר ליעבע צו קאוואלסקי'ן.

די מיידלעך האבען געלערנט מיט איהר פויליש און איהר זיינען  
זעהר געפעלען דער קלאנג פון דער שפראך און די געדיכטע פון די  
פוילישע דיכטער. זי האט זיך געשמארקט צו רעדען פויליש, און  
צוגעהמען די פוילישע מאניערען און צו האלמען זיך אויך פאר א  
פוילישע.

א הויז בויטשאפט, דער פויער-מאלער, וואס איז געווען העלענעס  
(דער עלטערערס) חתן, איז אויך אריינגעקומען צו די מיידלעך סטאד.  
א יונגער סטודענט, וואס האט געהאט געענדיגט וואלד-אינסטיטוט  
און זיך אויפגעהאלטען אין די גיטער פון גראף פאטאצקי אויף פראק  
טיק. ער האט זיך גע'שדכנ'ט צו דער צווייטער מיידעל פון די  
שוועסטערן — צו מאטילדען, אדער די „נאכט“, ווי זיי האבען זי  
גערופען. דער יונגערמאן, וועלכער האט זיך אויך בעשעפטיגט מיט  
פילאזאפיע און איז געווען א נאטור-מענש, האט נאך צייט געהאט צו  
געהערען צו דער פארטיי, איז נור וואס געהאט געקומען פון דער  
טורמע, און ער האט געהאט א חשק זעהר פיעל צו רעדען. ער האט  
קיינעם גישט געלאזט קומען צום ווארט. איבריגענס, איז ער געווען  
זעהר לוסטיג און אלע האבען איהם ליעב געהאט. דעם האבען זיי  
גערופען: „דער פראקטיקער“ פון דער חברה, ווייל ער איינער האט  
זיך אפגעגעבען מיט די „פינאנסען“, געשאפט געלד, בעצאהלט דער  
גוילע פאר דער וואָהנונג, געקויפט ברויט (האָניג איז געווען פון בוי-  
טשאַס טונדעל, וואס דער פאטער האט איהם געשיקט). ליעב האט  
ער געהאט די כלה זיינע — א שרעק! נור דאס מיידעל וואס איז געווען  
געראטען אין דער מוטער — א מיסטישע, מיט שטימונגען — פלעגט  
אויף גאנצע נעכט פערשוואונדען ווערען אין די וועלדער, גע'הבר'ט  
זיך מיט די קאזעס אין וואלד און בעהאנדעלט איהר חתן — א רח  
מנות צו קוקען. זי האט איהם געהאלטען זעהן איילען פון דער

ווייטענס פון זיך און נישט גערעדט צו איהם קיין גוט ווארט. נור וואס ערגער דאס מיידעל האט איהם בעהאנדעלט, אלץ מעהר האט דער הויכער שטארקער גוי (וועלכער איז דריי מאל אזוי גרויס גע- ווען ווי דאָס מיידעל) זי ליעב געהאט און אויסגעגאנגען נאך איהר.

דער "ראבין" פון דער געזעלשאפט איז געווען קרעמער. א איי- דישער יונגערמאן, פון א רייך בורזשואזיש-אידיש הויז, וועלכער איז אין לעבען געווען אין גאנצען אסימילירט, געלעבט אין דער פויר- לישער געזעלשאפט, גערעדט פויליש און נישט פערשטאנען קיין איי- דיש ווארט), איז אין דער טעאריע געווען א אידישער נאציאנאליסט, געהערט צום "בונד", און ארומגעקריגט זיך מיט די פוילישע חברים איבער זיינע "ווילדע" אידעען. ער האט דארט געוואהנט מיט זיין פרוי און קינד, וועלכע זיינען געווען קריסטען, און ער אליין, דער איין איינציגער פעראיינזאמטער, האָט געשריעבען איבער דער אידישער נאציאנאלער אידעע, גערופען צום קאמפף א מאסע, וועלכע ער האט נישט געקענט, אין א שפראך וועלכע ער האט נישט פערשטאנען. מיט זיינע דריי און צוואנציג יאהר האט ער זיך שוין געהאט ארומגעוואל- גערט אין אלע טורמעס פון רוסלאנד. דאס האט איהם ניט אבגע- האלטען צו בעלייגען עקזאמען און צו מאכען זיין אדוואקאטור-פרואו, צו שרייבען זיינע ארטיקלען און דערביי ווייטער צו לערנען. קיינער האט ניט געוואוסט, ווען קרעמער האט צייט אויף דעם אלעס. קוים פון אין טורמע ארויסגעלאזט, האט ער באלד זיך געוויזען אויף דער ארענא פון געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט, ארויסגעטראמען אויף עפענטליכע פערזאמלונגען פאר די וואהלען. זיין פוילישע בילדונג, זיין אסימילאטארישער אבשטאם און זיין הייסער טעמפעראמענט — דאס האט איהם פערשאפט אכטונג צווישען אלע פארטייען, און ער האט אנגעמאכט מיט זיינע רייד און אויספיהרונגען גרויסע צרות די ווארשעווער אידישע אסימילאטארען. ענדליך האט מען איהם ארויס- געשיקט פון רוסלאנד. ער האט געוואלט באלד צוריק אריינלויפען, האָט זיך דאָס ווייב אָבעבעטען אַברוהען א קליינע צייט און לעבען אין איינעם (שוין געהאט איבערגעארבייט דאס ווייב אויף זיין שטוי- גער). האט ער זיך דארט בעזעצט ניט ווייט פון דער גאנצער חברה, און פון דארט האט ער אוועקגעשיקט זיינע ארטיקלען, זיינע פרא- קלאמאציעס, זיינע אויפּרופען, וואס מען איבערעזעצט אין א פרעמדע



שפראך, וועלכע האבען גערופען א מאסע צום קאמפף, וועלכע ער האט נישט געקאנט. אט דער דריי און צוואנציג יאהריגער יונגער מאן, מיט וועלכען אלע פארטייען האבען זיך גערעכענט, איז געווען תמיד לוסטיג און שטיפעריש. זיין קינד, וועלכעס האט געהייסען אין דער משפחה „דאָס קינד פון דער גערעכטער אָרדנונג“ (ווייל ער האט קיין חופה וקידושין נישט גענומען מיט זיין ווייב), איז געווען דאס פרייד און דאס גליק פון די מיידלעך. מיט זיין פרוי, וועלכע איז אליין געווען א פויליש־רוסישע האט זיך מערי אים בעסטען בעפריינדעט, און איהר קינד האָט זי ליעב געהאַט און זיך דערמיט געשפּיעלט. דאָ צווישען די מענשען, האט מערי צום ערשטען מאל דערזעהן, אז אויסער פּערזענליכעם גליק איז נאך פארהאן אן אנדער גליק און אן אנדער לעבען, וואס איידעלט אויס דעם מענשען און גיט איהם גליק, וואס קיין מענש קען גיט געבען דעם צווייטען. דאָס איז דאָס גליק, וואס יעדער מענש גיט זיך זעלבסט; דאָס איז דאָס גליק פון אידעאל. זי האט געזעהן, ווי די מענשען זיינען תמיד פרעהליך, און מיט גרויס פרייד געהן זיי צו זייער ארבייט, וואס שטעלט זייער אייגען גליק און לעבען אין געפאהר פאר א העכערעם, פאר א איידעלערעם, וואס בינדט איין מענש מיט דעם צווייטען און בינדט איהם צונויף מיט דעם גאנצען כלל און מיט דער גרויסער, גרויסער צוקונפט.

נור מערי האָט דאָס נור פון דער ווייטען דערזעהן דאָס גליק. זי האָט דאָס אָנגעהויבען צו פּערשטעהן, אָבער נאָכטהאָן וואָלט זי נישט געקאָנט. זי איז בעשאַפען פאר איהר אייגענעם לעבען...

זי האָט זיך אָבער דערווייל געפיהלט מיט זיי גוט, אָנגעווארימט זיך אַן זייער גליק און געמיינט, אז זי געהערט אויך דאָרט אַהין... אַן קאָוואַלסקי'ן האָט זי געוואָלט און געמוזט פּערגעסען. זי האָט גע'קלערט אַ מאַמענט וועגען איבערבעטען זיך מיט'ן טאַטען, זי האָט גע'שריבען אַ בריעף קיין בערלין, אין וועלכען זי האָט איהר פּאַטער מיט געטיילט, אז זי איז זעהר אויפגעגענט געווען און זי מוז זיך בערוהיגען, דורך דעם איז זי אוועקגעפּאַהרען קיין זאַקאַפּאַנע אין די געבירג. דאָ איז איהר גוט, עס וועט זיך גוט אַברופען אויף איהר געזונד. פון בער'לין האָט זי געקריגען אַ טשעק צוגעשיקט, אַהן אַ בריעף פון וואס זי האָט געזעהן, אז איהר פּאַטער איז זעהר ברונג. זי האָט זיך בעליידיגט,

אָבערשיקט צוריק דעם טשעק, אויך אָהן איין וואָרט, און געוואוסט, אז זי האָט שוין מעהר ניט קיין היים און זי איז פון איצט אַן אויף זיך אליין אָנגעוויזען.

## קאפיטעל 16.

### דער איבערפאל

איינמאל ביינאכט, ווען די מיידלעך — די שוועסטערען כלום און מערי — זיינען געשמאק געשלאפען אין דער גרויסער פויערישער כאָלופע, הינטער די בערג, האָט מען אָנגעקלאַפט אין די לאַדען. די מיידלעך האָבען זיך אויפגעכאפט דערשראקען און פערוואונדערט, און געפרעגט: „ווער דאָרט?“ — פון דרויסען האָט אָבעגענטפערט אַ שטיב, אַן וועלכער זיי האָבען דערקענט זייער ברודער יאש, וואָס איז געווען איבערגעבליבען אין ווארשוי ביי דער „ארבייט“. זיי האָבען זיך דערפרעהט, פלינק זיך אָנגעטהאָן און ארויס צום ברודער אנטקעגען. ביי דער שיין פון דעם לאַמפ האָבען זיי אָבער באַלד געמוזט אָבטרעטן. דעם ברודער האָט אריינגעפיהרט אַ צווייטער יונגער-מאַן, ער אליין האָט נישט געקענט געהן, איז געווען בלייד, פערבונדען און גע-האַלטען זיך ביי דער זייט. דער ברודער האָט עפעס געוואלט זאגען, נור, בעמערקענדיג מערי'ן, איז ער פערשטומט געוואָרען און געפרעגט די שוועסטערן מיט אַ בליק — אויף איהר. די שוועסטערן האָבען איהם בערוהיגט מיט די בליקען, און דער צווייטער יונגער-מאַן האָט זיך אַני גערופען: „יאש איז פערוואונדערט, מען דארף איהם לייגען אין בעט און עס דארף זיין קאָנספיראטיוו, די פאַליציי זוכט איהם“.

די שוועסטערן האָבען זיך גענומען דעם ברודער אויסטהאָן. ער האָט ניט געקענט אויסריידען אַ וואָרט, נור געביסען זיינע בלייכע ליפען פאר צער. זיי האָבען איהם אריינגעלעגט אין ערשטען בעסטען בעט.

— וואָס זאָלען מיר טהאָן, חבר? — פרעגען די מיידלעך דעם יונגען מאַן.

— גארנישט, האלט איהם דא א פאר טעג, ביז עס וועט איהם בעסער ווערען. רופט א דאקטאר, נור אז אונזערן. דאס איבריגע וועט ער אייך אליין שוין זאגען. איך מוז אוועק. עס איז גלייכער. די הינד זיינען אויף אונזער שפור, רוסישע שפיאנען. עס איז בעסער אז איך טראג זיך אָב. האָט איהר דאָ ניט וואָהנען קיינעם פון די חברים?

— יא, סטאניסלאוו וואָהנט דאָ נישט ווייט.

— „דער רויטער“! — שרייט אויס דער פרעמדער יונגערמאן —

געהט רופט איהם.

מאטילדא מיט מערין זיינען אוועק ביינאכט צו סטאניסלאוו — דעם סטודענט, איהר חתן, וואָס האָט געוואָהנט נישט ווייט פון זיי — געוועקט איהם דורך דעם לאָדען, און ער האָט אויך דערשראָקען גע- עפענט דעם לאָדען. דערזעהנדיג די מיידלעך אין די טיכער ארומ- געהילט, פערואונדערט זיך.

— קום אהין, מען דארף דיר!

אז דער יונגערמאן איז אהין געקומען, האָבען זיך די חברים דערקענט. זיי האָבען אינאיינעם געהאָט „געארבייט“ אין וואַרשוי, אינאיינעם אריינגעפאלען, געזעסען צוזאמען.

— סטאַך?

— טאווארישטש, וואָס איז געשעהן?

דער „טאווארישטש“ וואַרפט נאָך אמאל אַ בליק אויף מערין, מערי וויל ארויס פון שטוב, די מיידלעך לאָזען זי נישט. ער האָט זיך נישט וואָס צו קרעמפירען, אַ אונזעריגע.

ער הויבט אָן צו דערצעהלען.

— „זיי האָבען געקראָגען אַ ידיעה פון אַן אייגענעם, אז אין אַ געוויסע שטאָדט, ביי דער גרענעץ, דארף מען איבערטראַנספּאָרטירען מיט דער פּאָסט אַ גרויסע סומע געלד אין די גובערנסקע שטאָדט. קיין באַהן איז דאָרט נישטאָ, נור די פּאָסט פיהרט מען מיט פּערד „פּאָד קאַנוואַי“. די „באַיאָווקע“ האָט אַרנאָניזירט אַן אָנפּאַל. דער אָנפּאַל האָט זיך איינגעגעבען. דאָס געלד האָבען זיי אַרויסגעקריגען, צוויי זעלנער טויט און אַ פּאָר פּערואונדערט. און פון זייער זייט איז איין חבר געפּאלען און יאָש פּערואונדערט. שטיקער פון דער באַמבע

זיצען אין איהם. זיי זיינען אריבער דורך דער גרענעץ. אַ פּויער, אַ אייגענער מענש, האָט זיי מיט אַ שיפעל איבער דעם טייך אריבער געשיפט. זעלנער האָבען געשאַסען, זיי זיינען דורכגעקומען. האָבען אָבער אויף דער זייט גרענעץ דערזעהן רוסישע שפּיאַנען, וואָס האָבען בעמערקט, אז יאָש איז פּערוואַונדערט. אין אַ קליין שטערמעל, שוין אויף דער זייט גרענעץ, האָט זיי דער סטארעווא ארעסטירט. די שפּיאַנען האָבען אָנגעוויזען אויף זיי. רוסלאַנד פּאַדערט זיי ארויס. ביינאכט האט זיי דער סטארעווא ארויסגעלאזט (אונטערנעקויפט). זיי זיינען אנטלאָפּען, מורא געהאַט צו פּאַהרען מיט דער באַהן, אז די שפּיאַנען זאָלען זיי נישט בעמערקען. זיינען געפּאַהרען מיט פּוהרען. אהער געקומען, דאָ. יאָש'ן דארף מען בעהאַלטען ערגעץ-וואו, אין נע-היים, אַ פּאַר וואָכען ביז זיין שפּור וועט פּערווינדען. ער מוז גלייך אוועק כדי ער זאָל נישט אויפּפאלען. די שפּיאַנען זיינען אומעטום דאָ. רוסלאַנד וועט פּערלאַנגען מען זאָל זיי ארויסגעבען, ווי איינפאַכע רויבער. ער מוז נאָך ביינאכט אוועק."

דער יונגער-מאַן האָט זיך פּערבויגען פאַר די מיידלעך, פּערלאַנגט נור מילך צו טרינקען, וואָס ער האָט מיט איין זופּ אויסגעטרונקען, צו צו יאָש'ן און איבערגערעדט מיט איהם אין דער שטיל, געזעגענט זיך מיט סטאַר'ן און איז ארויס צוריק אין דער פינסטערער נאַכט, פון וואנען ער איז געקומען.

מען האָט בעדארפט עפעס טהאָן מיט יאָש'ן. דער יונג האָט איבערגעטראגען די גרעסטע ענוים, וואס די וואונדען האבען איהם פערשאפען אויף דעם געפעהרליכען וועג. פערשטיקט דעם צער און דעם געשריי אין זיך און געפרובט מאכען מיט אלע מעגליכקייטען אַ לעבעדיג פּרעהליך געזיכט, מען זאָל נישט בעמערקען, אז ער איז פּער-וואונדערט. און איצט דאָ, אין דעם ווייכען מיידעלשען בעט, האָט ער נישט געקענט איבערטראגען און אָנגעהויבען צו קלאַגען, צו קרעכצען, און עס האָבען זיך געריסען פון איהם געשרייען. מען האָט איהם באַלד בעדארפט העלפּען. די מיידלעך האָבען באַלד אַ פייער געמאַכט, היים וואסער געקאכט און אָנגעהויבען איהם די וואונדען צו וואשען, צו וועלכע דער יונג האָט זיך נישט געלאָזט צוריהרען. סטאַד איז אוועק אין שטאַרט ברענגען אַ בעקאַנטען דאַקטאָר, וועלכער געהערט אויך צו דער פּארטיי, וואָס איז נישט געווען ווינציג אין יענער צייט

אין זאקאפאנע. עם האָט געדויערט צו לאַנג, דער יונג האָט געשריען  
 און האָט געוויינט. די מיטעלסטע, מאַטילדע, איז ערגעץ וואו אין די  
 בערג געגאנגען ביינאַכט. די איינציגע, וועלכע זיינען דאָרט געבליבען.  
 זיינען געווען מערי און די אינגערע שוועסטער זאשקע. זאשקע האָט  
 איהם געקושט דעם קאָפּ, געהאלזט איהם. מערי האָט זיך נישט פּער  
 לאָרען, איז ערנסט געוואָרען, און גענומען זיך צו טהאָן. האָט ווארים  
 וואסער געקאָכט, טיכער גענעצט און געלייגט אויף זיינע וואונדען.  
 און דאָס האָט אַביסעל דעם צער געמילדערט. אין אַ צוויי שעה  
 ארום זיינען אָנגעקומען דער דאָקטאָר מיט סטאָדל. דער דאָקטאָר,  
 אַ יונגער און אַ שעהנער, אליין אַ חבר — אלע גערוצט, האָט זיך  
 באַלד גענומען צו דער ארבייט. דערזעהען מערין ביים קראַנקען,  
 האָט ער זי גענומען צו העלפּען איהם, האָט איהם אָבגעוואשט די  
 ראַנעס און דערזעהען, אז לעבענסגעפּעהרליך זיינען זיי נישט. מען  
 דארף נור די שטיקער ארויסנעהמען, ווארים פון דער צו שטאַרקער  
 בעוועגונג אויף דער פּוהר, איז דאָס אלעס געשוואָלען געוואָרען, פּער  
 לאַמען. ער האָט מורא געהאַט, אז דאָס זאָל נישט אָנהויבען צו ראַד  
 פירען, עס זאָל זיך נישט ענטוויקלען קיין בלוט-פּערגיפּטונג. דערווייל  
 האָט מען גאַרנישט געקענט טהאָן, דער קראַנקער האָט געדארפט  
 רוהע. און אליין קען ער דאָס נישט מאַכען, ער מוז האַבען נאָך אַ  
 קאַלעגע אַ כירורג, מאַרגען וועט ער אזעלכען שאַפען. אין שטוב  
 פון די שוועסטערן האָט מען איהם נישט געקענט האַלמען. מען האָט  
 געוואוסט אין דער שטאָדט, אז די שוועסטערן בלום וואָהנען דאָרט,  
 און ביי זיי קומען זיך צונויף די חברים. אַ רוסישער שפּיאַן האָט  
 לייכט געקענט געוואהר ווערען פון דעם פּערוואונדעטען, וואָס האַלט  
 זיך דאָ אויף. און דער אָנפאַל אויף דער פּאַסט איז געווען בעקאַנט,  
 ווארום זיי האבען צוגענומען אַ גרויסע סומע געלד. עס איז געווארען  
 בעשטימט, מען זאָל איצט גלייך יאָש'ן איבערפיהרען אין אַ בעזונדערען  
 צימער, דערנאָך, אז מען וועט מאַכען די אָפּעראַציע און ארויסנעהמען  
 די שטיקער אייזען, טאָר ער זיך נישט בעוועגען. מען זאָל זוכען אַ  
 שטוב צווישען זיכערע מענשען. און בלייבען זאָל ביים קראַנקען  
 מערי. מערי איז קאַלטבליטיגער פון די שוועסטערן, וועט זיך רוהיגער  
 קענען אָבגעבען מיט דעם קראַנקען. דער דאָקטאָר מיט סטאָדל האָט  
 בען אָנגענומען דאָס בעט, אויף וועלכען יאָש איז געלעגען, און אַי-

בערגעטראָגען איהם מיט'ן בעט צו סטאָד'ן. אין דרויסען איז נאָך פינסטער געווען, און קיינער האָט נישט בעמערקט. מערי האָט זי געלויבטען מיט אַ ליכט. אריינגעטראָגען האָט מען איהם צו סטאָד'ן און איבערגעלאָזט מערי'ן מיט סטאָד'ן ביי איהם. צו מאַרנענס איז טאקע דער דאָקטאר געקומען מיט אַ קאלעגע און גענומען זיך צו דעה אָפּעראַציע. די שוועסטערן האָט מען נישט צוגעלאָזט, נור מערי'ן און סטאָד'ן. די אָפּעראַציע איז גוט אַדורף, נור דער יונג איז ארייני געפאלען אין אָהנמאַכט און געבליבען בעוואוסטלאָז אייניגע טעג. ביים בעט געבען איהם איז געזעסען מערי.

## קאָפיטעל 17.

### אין געפּעל.

אין די בערג איז געלעגען אַ געדיכטער געפּעל און האָט פּער' שטעלט דעם וועג פאר די טריט. גארנישט איז געווען צו זעהן, נור דאָס גרויע, אונפאַרמדיגע, וואָס האָט זיך גערויכערט איבער'ן קאָפּ און אַראַבגעדריקט דעם מענשען צו דער ערד. עס האָט אויסגעזעהן, ווי די נאטור וואלט דעם מענשען געוואלט צוריק דערמאהנען. אז ער איז אַ ווארים און קריכט אויף דער ערד און טאָר נישט אויפהויבען זיין בליק צום הימעל. אַ געדיכטער, אונגעהימליכער רעגען האָט געגאָר סען אין דעם געפּעל. די גרעזער, געוויקסען, קוסטען, פּעלד און בויער זיינען געווען אָנגעזאפט ווי אַ שוואם מיט פייכטקייט און געגאָסען פון זיך וואסער.

מערי איז ווי אַ ווארים געגאנגען אליין צווישען די גרעזער אין דעם הענגענדען געפּעל. זי האָט נישט געוואוסט וואו צו געהן און וואס צו טהאָן. עס איז איהר ענג געוואָרען — ענג די וועלט, ענג דאָס לעבען און ענג דאָס בענקען. וואָכען לאַנג איז זי אָנגעזעסען ביים קראַנקען יאש ביים בעט. זי האָט געקוקט אויף זיין ווייסען האַל, אויף זיינע ציטערדיגע נאָז־לעכער, אויף דעם געעפענטען מויל און די צייהן, וואס קוקען ארויס פון דעם מויל, און געקלערט האָט זי

וועגען קאוואלסקי'ן... צו ערשט האט זי דער יונג נישט דערקענט. צו שוואך געווען, דערנאך, אז ער האָט זי דערקענט, איז ער געקומען צו זיך און האָט זי אָנגעהויבען צו בעמערקען — די שעהנע, ליט'די ווימשקע". דער קראנקער האָט געקוקט אויף איהרע הענד, ווי זי דער-לאַנגט איהם עפעס. תמיד געקוקט אויף איהרע הענד, און איהר האט זיך בליק געבריהט, ווי עס וואלט אנגעריהרט אַ טמא זיך... נור איהר איז ענג געווארען, ענג אין די בערג, און האט פיינד בעקומען זיי. און זי האָט עס נישט אויסהאלטען געקענט. אין געפעל, אין וואַלקען, ווען דאָס לייגט זיך איבער דער ערד און דריקט דיך צו און געהמט דיר אוועק דעם הימעל פון די אויגען, די ברייטקייט, די לופט — די וועלט איז ווי אַ וואנד, אז דו האָסט מורא די הענד אויס-צוציהען, דו זאָלסט דיך נישט אַן איהר אַנקלאַפען — אין אַזא טאג האָט זי דעם קראנקען איבערגעלאָזט, געכאַפט אַ טוד איבער'ן קאַפּ און געקראַכען אין די בערג. דורכגענעצט פון רעגען האַבען זיך די האַהר געקלאַפט אויף איהר לייב, איהר דינע זידענע בלווע אונטער דעם טוד איז שוין פייכט געוואָרען און די פיס האַבען געדורכטשעט אין דער בלאַטע. זי האָט זיך אויסגעגליטשט — ארום איהר זייגען געווען הונדערטער קלאַפטער טיעפע תהומ'ן, וואָס האַבען זיך גע-שפאַלטען אין די בערג, און יעדען אויגענבליק האָט זי זיך געקענט אַריינזאָלגערן אין אַזא אַבגרונד און איהר פלייש און איהר בלוט וואַלט ווי אַ דינער פרוהלינגס-רעגען בעשפריצט די האַרטע ביינע סקאלע, וואָס איז איצט געווען פּערהילט אין געפעל. צו האָט זי גע-וואוסט דערפון? יא, און דאך איז זי געגאנגען, און אפשר האט זי געוואַלט דאָס. זי האָט זיך פון צייט צו צייט אָנגעכאַפט אַן אַ פייכטע בוים און איז שמעהן געבליבען, און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז זי איז פּערשאַלטען געוואָרען אין אַזאַ בוים, אָדער אַזאַ אַזאַ בוים איז פּערשאַלטען געוואָרען אין איהר און זי געהערט דאָ אַהער, דאָ איז דעם געפעל אַריין — צו שמעהן אזוי ווי דער בוים, צולאָזט די האַהר איבער'ן נאַקעמען לייב און דער רעגען זאָל שמייסען, שמייסען, שמיי-סען...

וואוהין האט זי געצויגען? צי האט זי געוואוסט? אין איהר איז אַ איבערליך פייער געזעסען, און די לופט, און די וועלט איז ענג געוואָרען און זי איז געגאַנגען וואו עס האָט זי געצויגען — זי

האָט איין מינוט נישט געקלערט דערפון, אז דאָס שלעפּט זי זיך צו איהם, צו קאָוואַלסקי'ן — און דאָך איז זי געגאַנגען. איז געבליבן בען שטעהן ביי זיין טהיר, הינטער דער טהיר פון דער פּויערטע, ביי וועלכע ער האָט געוואָהנט.

די טהיר איז געווען אפּען. איז דער כּאלופּע האָט געברענגט אַ פייער פון טרוקענע צווייגען אונטער דעם קוימען, און דער רויך האָט נישט געהאַט וואו צו לויפּען, נור אין דער שטוב אריין. אַן דעם פייער האָבען די איינוואָהנער זיך געוואַרעמט און געטריקענט. נור דער רויך איז שוין געווען אזוי געדיכט און שטיקענדיג, אז זיי האָבען געמוזט די טהיר עפּענען. מערי איז געבליבען שטעהן, נור דאָס האַרץ האָט איהר אַנגעזאָגט, אז דאָ איז ער, און זי האָט אַריינגעקוקט דורך דער טהיר, אוועקגעזעצט זיך אין רעגען הינטער דער טהיר. דרינען איז געווען אַ גערודער. אַ קינד האָט געוויינט. די גוילע האָט געשאַלטען און געשריען און געוואַלדעוועט. זי איז ביז געווען. און קאָוואַלסקי האָט זיך וואָס אַמאָל מעהר איינגעקאַרטשעט און געלעגען און געוויינט מיט אַ שטריק דאָס קינד, וואָס איז געלעגען אין אַ וויענעל, וואָס איז געהאנגען ביים באלקען. מערי האָט עס שוין נישט מעהר געקענט אויסהאַלטען — זי האָט אויפגעשריען און אַנידערגעפאלען הינטער דער טהיר.

זיי האָבען זי אין דער שטוב אַריינגעבראַכט. זי איז געווען אַ בלייבע, און האָט נישט געקענט קיין וואָרט פון מויל אַרויסברענגען. אַבגעראטעוועט זי מיט וואסער, אַבגעוואשען און אויסגעטראָגן איהר די נאסע קליידער און אוועקגעלייגט צום פייער טריקענען. די גוילע האָט איהר געגעבען אזא ווילדען וויין צו טרינקען, פון וועלכען זי האָט באלד די אויגען געעפּענט און געקומען צו זיך. זיי האָבען זיך פּער-וואונדערט: „ווי האסטו עס געוואָגט אין אזא וועטער דא אַרויף צו קומען, אין אזא נעפעל!“

— איר האָב פּערבלאַנדזשעט. איר האָב נישט געוואוסט ווי צו געהן. זייט מוחל — האָט מערי געשטאַמעלט אונפּערשטענדליך.

— פּערבלאַנדזשעט, שעהן פּערבלאַנדזשעט. נאָך אַמאָל, מיין פּריילין, אזא פּערבלאַנדזשען שמעקט מיט'ן טויט. אז דער טויט איז לייעב, קען מען איהם אונטען אין טהאַל אויך געפינען. דאַרף מען ניט קריכען אין די בערג. — האָט זיך די גוילע געבייזערט.



קאוואלסקי האט געוואלט די גוי'ע בערוהיגען, רופט ער זיך אן:  
 „זעה, די פאנענקע איז דאך שוואד, ביזער זיך נישט. זי איז דאך  
 דיין גאסט“.

— און דאס וועט זיך נאך אנרופען דא — שרייט די גוי'ע אויף  
 קאוואלסקי'ן, ווי זי וואלט אויף איהם דעם גאנצען צארן געוואלט אויס-  
 גיסען — דו האסט זיך גארנישט דא אנצורופען. דו האסט צו ליגען  
 ווי א הונד דארט און צו מילשען, דו בהנס-פרעסער, ליידיג-געהער,  
 וואס האט נישט קיין צוויי גראשען ביים לייב. ער וועט זיך נאך אנה  
 רופען.

— זי איז היינט אין א שלעכטען הומאָר—שמייעלעכט קאוואלסקי—  
 זי איז נישט שטענדיג אזוי, מיין גוטע בעל הבית'מע. היינט איז זי  
 נור אזוי. דאָס קינד אויסגעשלאָגען, די טעלער צובראכען, וועט זיך  
 באַלד צו מיר אויך נעהמען.

— איך וועל דיר דאָ ווייזען אין אַ שלעכטען הומאָר, דו הונדע-  
 בלוט איינס. איך האָב פיינד, און מען קריכט דאָ צו מיר, איך וויל  
 עס נישט ליידען. מעג עס זיין דיין שוועסטער-קינד, אָדער נישט קיין  
 שוועסטער-קינד. אַהאָ, איך קען שוין אזעלכע „קווינעס“. איך ליב  
 נישט, און מען קוקט אין פרעמדע טעפ אריין.  
 מערי רייסט זיך אויף פון פיער.

— ווי ביזטו שלעכט, יאדוויגא, אה! — רופט אים קאוואלסקי.  
 — וויל איך אזוי זיין, און ווער וועט מיר עפעס טהאן דערפאר.  
 עס איז מיון כאַלופּע, און באַסטאַ. און איך קען טהאָן, וואָס איך וויל!  
 מערי איז ארויס פון שטוב.

— וואו געהסט דו אין אזא וועטער, ווארט, איך וועל דיר אראב-  
 בעגלייטען. דער וועג איז געפעהרליך — זאָגט קאוואלסקי און וויל  
 ארויס מיט מערי'ן.

— דו ליג דאָ, וויעג דאָס קינד, היט די כאַלופּע, איך וועל שוין  
 די פאנענקע אראב בעגלייטען = זאָגט די גוי'ע און פיהרט ארויס  
 מערי'ן.

זיי זייגען געגאנגען איבער'ן וועג שווייגענדיג. ווען עס איז געד-  
 קומען צו אַ גליטשיגען שטעג, וואו דער וועג איז געווען געפעהרליך,  
 האט זי די גוי'ע אהן ווערטער אנגענומען, ווי מען נעהמט אן א קינד.  
 ביי דער האנד און זי אריבערגעטראגען די געפעהרליכע שטעלע. ביז

זי האָט זי אראַכגעבראַכט צום גלייכען וועג, וואָס פיהרט זי צו איהר הויז. דא האט זי די גוי'ע אבגעלאזט און נאכגעשריען איהר: — און אז „פאנענקע“ וועט זיך וועלען דעם קאַפ צוברעכען, זאל זי זיך אנדערש וואו זוכען, נישט דא אויבען, אין דער הויך, אין די בערג. אין שטוב ביי מיר שטעהט א בעזים און אויף דער וואנד הענגט א וואלגער-האַלץ...

## קאפיטעל 18.

### נקמה.

מיט א צופלאמט געזיכט און דורכגעצטע קליידער איז מערי אריין אין דער גרויסער שטוב צו די מיידלעך. עס איז שוין געווען טונקעל, נור בעלויכטען מיט'ן שיין פון דעם אייווען, וואָס האָט זיך געברענט אין ווינקעל שטוב. ביים אויווען זיינען טאקע געזעסען די מיידלעך, מיט זייערע חתנים, און איינער פון זיי האט עפעס דער צעהלט אַ לוסטיגע געשיכטע, פון וועלכער עס האָט אין דער שטוב אַכגעקלונגען זייער לויט לאַכען. די מיידלעך האָבען זיך דערפרעהט מיט איהר: „וואו ביזטו געווען? מיר האָבען דיר געזוכט. קום אהער, קום צווען, זאשקע איז ביי סטאַד'ן“. „ניין, איד בעדארף נאָך עפעס אין מיין צימער“. זי איז אריין אין איהר צימער'ס. זי האָט זיך פלינג איבערגעטראָגן. ביי זיך האָט זי נישט געקענט זיין. עס האָט זי געדריקט די איינזאמקייט און די ערנידרונג. זי איז ארויס. די מיידלעך מיט די חתנים און זייער לאַכען האָט זי אויך נישט געקענט איצט איבערטראָגען. — „וואוהין געהסט דו?“ — „איד וויל ביימען זאשקען“. — „ווארט, מיר וועלען אלע אין אבענד אהין קומען“. — „קומט, קומט, און ברענגט מיר מיט עסען“ — איז זי לייכט ארויס צום שטוב, מיט אַ שמייכלעלע אויפ'ן געזיכט. זי איז אריינגעקומען צום קראַנקען. — „מערין! וואו ביזטו געווען?“ — פרעגט זי זאשקע. — מיר האָבען דיר אומעמוס געזוכט. זעה, יאָש וויל נישט עסען פון מיר. ער ווארט, ביז דו וועסט איהם געבען עסען — ער זאָגט, אז דו מאַכסט

עם לייכטער. ער האט זיך אויף נישט געלאזט פערבינדען פון מיר די וואונד — ער זאגט, אז איך האב א שווערע האנד, און דו טהוסט עם אהן שמערצען. — און דער קראנקער יונג קוקט ארויס פון בעט מיט אזעלכע גרויסע אויגען און שמייכלעך:

— ניין, זאשקע, דו מאכסט עם נישט אזוי ווי מערי. מערי מאכט עם לייכט. יא, יא, איך ליעב זעהר, אז מערי טהוט דאס.

— איך בין געווען ביי סטעפאנ'ען, ביים גאראל, אין דער סטאד דאלע. עם רעגענט, דרעשט ער. אין דער סטאדאלע איז א פולע קאמער מיט היי. איך האב זיך אין היי ארומגעוואלגערט, דורך דעם דאך האט אריינגערעגענט, און דער סטעפאן איז אזוי גראב, די פויר ערים זיינען אזוי גראב — גרעכער ווי ביי אונז — זאגט מערי און קוקט אויף די בלייכע נאז פון קראנקען, אויף זיינע פרעשמאכטע ליפען. אויף די בעלעכטע, בעטרעהרטע אויגען, וואס קוקען צו איהר ארויס. זי ווייסט, ער ליידיט איצט. ער איז פערליעבט אין איהר (און סטעד פאן איז א יונגער שניץ). און זי האט א פערנגיגען איהם צו פייניגען איצט. א, איך וואלט דיר ניט געראטהען מיט דעם סטעפאנען צו זיין אליין. ער איז פערליעבט אין דיר. און די „גאראלעס“ זיינען פרעד און דרייסט, אז די יוכע צוקאכט זיך אין זיי“ — לאכט די יונגע מיידעל.

— מיר וועט ער קיין שלעכטס נישט טהאן, איך האב נישט קיין מורא פאר זיי.

— און וואס וואלסטו געטהאן, ווען ער וואלט זיך צו דיר געווען גענעהנט?

— א, איך וואלט איהם אויסגעפאטשט. און אפשר וואלט איך זיך געלאזט ארומנעהמען און אויסקושען. די פויערים זיינען גראב, אבער שטארק און ליעבען זעהר — לאכט מערי און קוקט בעת מעשה אויף דעם קראנקען יאש און זעהט, ווי דאס בלוט אנטלויפט פון איהם פון געזיכט.

דער יונג האט געגעבען א קרעכץ, ווי א חיה וואלט עפעס געברוטשעט.

— וואס איז דיר, יאש? — פרעגט די שוועסטער.

— גארנישט: געה אהיים, זאשקע. עם ווערט אבענד, און קום שפעטער. מערי וועט מיר שוין דאס איבריגע אליין טהאן.

— איך וועל איהר העלפען, זי וועט זיך דאך נישט קענען אליין קיין  
עצה געבען.

— א, יעדען טאג גיב איך זיך אליין אן עצה. יעדען טאג פער  
בינדט מען זיך די וואונד אליין, וועלען מיר היינט דאס אויך טהאן —  
לאכט זי שעלמיש צום יונג, און זי פיהלט, ווי איהר לאכען צורייסט  
איהם די גערווען און קאכט זיין בלוט אויף, און ער קריגט פאנטאסע  
טישע האפנונגען, פון וועלכע זי איז זעהר צופריעדען.  
— אויב אזוי, געה איך טאקע. איך בין הונגעריג.  
— געהט און ברענגט מיר אויך עפעס. איך בין אויך הונגעריג —  
לאכט איהר נאך מערי.

אז די שוועסטער איז אוועק, זאגט מערי :

— נו, איצט צו אייך, יאש. נו, ווי געהט עס אייך? ווייזט אייך  
נור — איז זי צו צום בעט — א, איהר זעהט זעהר גוט אויס. וועניגער  
שמערצען? די וואונד איז שוין באלד פערביי. אבער לאזט, וועל איך  
ערשטענס די לאמפ אָנצינדען. דער יונג האָט זי ביי דער האַנד  
אָנגעכאַפּט.

— ניו, מערי, צינדט נישט אָן די לאמפ. זעצט אייך דאָ אוועק,  
געבען בעט, דאָ, זעצט אייך. א, איהר ווייסט נישט — שרייט אויס  
דער יונג און קושט איהר די האַנד אין שרעקליכער ליידענשאַפט.  
— וואָס טהוט זיך מיט אייך? ווי וואנט איהר דאָס! — שרייט  
אויס מערי, און וויל ארויס פון שטוב.

— א, איך בעט אייך איבער, איך בעט אייך איבער טויזענדער  
מאַל, איך האָב אַנדערש נישט געקענט, איהר זייט איצט אזוי שעחן,  
איצט אין דער טונקעלהייט. וואָס האָט איהר אָנגעטהאָן? איך ווייס  
נישט, וואָס איהר האָט אָנגעטהאָן, נור אייערע אויגען גליהען ארויס  
אין דער טונקעלער שטוב איצט ווי פייערן. זייט מיר מוחל.

— בעוועגט אייך נישט. עס וועט אייך שאדען. ליגט רוהיג, אזוי.  
אבער גערענקט — איך וועל עס פערגעסען. נור, יאש, זאל עס זיך  
איבער'חור'ן, מוז איך פון שטוב אוועק.

— איך שותער אייך ביי מיין עהרע'וואָרט, אז איך וועל נישט  
מעהר, ווען איך זאל אפילו ליידען. איך וועל נישט מעהר, אבי  
בלייבט — פאלט דער יונג צוריק אין בעט.

— נו שוויגט, שוויגט, בערוהיגט אייך — און זי גלעט איהם מיט איהר קאלטער האנד דעם הויכען בעאנגסטען שטערן און מאכט איהם גלייך די האהר אויפ'ן קאפ. דער יונג בלייבט ליגען אַ בלייבער אונטער איהר האנד און אטעהמט שווער.

— נו, לאַזט מיד איצט די לאַמפּ אַנציןדען, איז שטוב איז טונקעל זי האַט די גרויסע לאַמפּ אַנגעצונדען. די שטוב איז בעלויכטען געוואָרען, און ערשט איצט האַט זי דערזעהן דעם יונג. זי האַט געד וואוסט, אז ער איז שעהן און יונג. זי האַט שוין לאַנג בעמערקט זיינע ביינערדיגע גליעדער, וואס שיסען ארויף אין דער הויך, זיין ברייטע, שטארקע ברוסט, וואָס לויפט פאַראוויס, ווי אַ ברוסט פון אַ יונג ראַ סאווע פערד. זי האַט געפיהלט די ליניע פון זיין קערפער דורך די בעד וועגונג פון דער קאַלדרע. נור איצט, ביים שיין פון לאַמפּ, האַט זי מיט אַמאָל זיין געזיכט דערזעהן. בלייך איז עס געווען, און די אונטערשטע ליפּ האַט געציטערט — איידעל און לענגליך, ווי די געזיכטער פון זיינע שוועסטערן — נור מענליך שטארק האַבען זיך די צייהן ארויסגעביסען אויף די קינדישע יונגע ליפּען. זי האַט געהאַט אַ בעדערפנים דאָס געזיכט צו פייניגען, ארויסרופען אויף די ליפּען די פערביטערסטע גרימאסע פון שמערץ. זי האַט געוואָלט נאָמה נעהמען פון דעם יונגען מאַן פאַר אַ גאַנצען טאַג שאַנד, בעליידיגונג און קרענקונג. זי האַט איהם דערלאַנגט אין אַ דינער טעצעל מיַלך — „איהר זייט צו שוואַך“ — זאָגט זי קאַלט און שטעלט ארונטער די האַנד אונטער זיין קאַפּ און הויכט איהם אויף מיט איין האַנד און מיט דער צווייטער האַנד דערלאַנגט זי איהם מיַלך. דערביי איז די בעד ריהרונג פון איהר האַנד אויף זיין ליב אַזוי לייכט און אַזוי איידעל, ווי אַ טאַן פון מוזיק וואָלט געקומען אַנצופליהען, וואָס דער ווינד האַט פון ערגעץ וואו געבראכט, אָבער צובלאַזען. ער קוקט אויף איהר און וויל געפינען אין איהר געזיכט אַ שפור פון דער ליידענשאפט, פון דער ווארימקייט, וואָס דריקט איצט אויס די בעריהרונג פון איהר האַנד אויף זיין קערפער. אָבער איהר געזיכט איז גלייכגילטיג, קאַלט, פרעמד און אַזוי ווייט פון דאַנען, ווי זי וואָלט דאָ גאָר נישט געווען. — „עס איז דאָ ווארים אין דעם שטיבעל!“ — שרייט אויס פלוצים מערי און רייסט אראַב פון זיך דאָס טיכעל, וואָס זי האַט געטראָגען. איהר בלווע אָבער איז צו דין, און גאַרנישט טראַגט זי

אונטער איהר בלוזע, און עם ווייזען זיך ארויס די ברעגען פון איהרע יונגע בריסטען, ווי זיי ציטערן אונטער דעם זייד, און דאס זייד ציטערט מיט. און איהר געזיכט איז דערביי אזוי קאלט און אונשולדיג, ווי זי וואַלט גאר נישט געוואוסט, וואָס זי טהוט. דער יונג ליגט בלייד, און די אויגען ווערען איהם גרעסער, און דאָס מויל פּערקרימטער, און עם ווייזען זיך זיינע פּער'הלש'טע צייהן. זי שטעהט פּאר'ן בעפּ און האַלט נאָך די טאַץ מיט'ן געטראַנק אין דער האַנד. און איהר קערפּער, ווי ער וואַלט זיך אויסגעטהאָן פון דער קליידונג — און קאַלט שטעהט זי פאַר איהם, און זי ציטערט אינגאַנצען פאַר פּריש-קייט און בעגעהרען... ער פּיהל'ט שוין איהר געשמאַק — דער אַטהעם, וואָס יאָגט פון איהר. ער פּיהל'ט דאָס. ער ווארפט נאָך אַ בליק אויף איהר געזיכט, אַבער דאָס געזיכט שווייגט. נור זי בייגט זיך וואָס אַמאַל אַלץ נעהענטער צו איהם. ער הערט דאָס קלאַפּען פון די בריסטען אויף זיין האַרץ. ביז דער יונג פאַלט צוריק אויף זיין בעט, פּער-גלאַצט די אויגען, דאָס מויל אַפּען און די שוים לויפט פון איהם. דענסמאַל בייגט זי זיך איבער זיין געזיכט און קוקט איהם גוט אין פנים אריין, און הערט ווי זיין האַרץ קלאַפט הויד הויד, און ווי זיינע ליפּען און קיחן ציטערן — און זי נעהמט נקמה. נקמה פאַר דעם צער, פאַר דער שאַנד און אַהנמאַכט פון היינטיגען טאַג.

זי האָט גענומען אַ האַנד פּול מיט אַדעקאַלאַן און איהם דאָס געזיכט געוואשען. דער יונג האָט שוואַרץ די אויגען געעפּענט, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ קאַלטען שמייכעל:

— וואָס, יאַש, עם איז אייך נישט גוט געווארען?

## קאפיטעל 19.

## י א ש ב ל ו ם

איז א פאך וואכען ארום איז יאש בלום שוין אויפגעשטאנען פון בעט און איז ארויסגעגאנגען צווישען בעקאנטע. עס איז איהם שוין אויף אזוי פיעל גוט געגאנגען, אז ער האט זיך געריכט נאך אמאל אין געהיים צו פאָהרען קיין רוסלאַנד, פון וואָס די שוועסטער האָבען איהם אבגעהאַלטען. ער איז אַרומגעגאַנגען ביז און אויפגערעגט און נישט געפונען זיך קיין אַרט צווישען דעם קרייז פון זיינע בעקאַנטע, צווישען זיינע שוועסטער און שוועסטער'ס חתנים.

אַלע בעקאַנטע זיאַ זיינען געשטאַנען אונטער דעם איינפלוס פון דעם „ראבין“, קרעמער, צו וועלכען אַלע האָבען זיך צוגעהערט מיט דרך־ארץ און פאַר וועמעס ריינקייט אַלע האָבען רעספעקט געהאַט. זיי האָבען געוואוסט, אז דער מענש האָט געאַפּפערט פאַר זיין אַיִדעאַל — נישט בלויז זיין קאַריערע, זיינע פּעהיגקייטען, זיין פאַמיליע, נור אויף זיין פּריוואַט־לעבען, זיין ליעבע צו זיין ווייב און צו זיין איינציג קינד; די טורמע האָט שוין געהאַט אויפגעגעסען זיין יוגענד און געזונד, און ער איז קראַנק געווען. נור נישט דאַס האָט איהם געהויבען אין די אויגען פון דעם קרייז בעקאַנטע — יעדער פון זיי, וואָס האָט נור געהערט צו אַ פאַרטיי, אויסער די בורזשוען „די קינסטלער“ — ווי קאַוואַלסקי און בויטשאַק, — האָבען אייגענטליך מיט דעם זעלבען פּרייז בעצאָהלט פאַר זייער אידעאַל, ווי קרעמער, — וואָס האָט איהם אָבער פון זיי אבגעשיידעט און העכער געשמעלט, איז געווען זיין זיכערקייט און רוהיגקייט, וואָס האָט ווי מיט פּרייד פון זיינע בעגייסטערטע, לויכטענדע אויגען ארויסגעשיינט, פון דעם רוב־היגען שמייכלעלע אויף זיינע ליפּען — פון דער גאַנצער פּערזאָן האָט געפלאַסען פּרייד. דאַס איז געווען די פּרייד וואָס קוועלט ביי מענשען ווען זיי פּערשמעהען זייער ליעבע צו זייער גאַט — צו זייער נאַטור. ווען דער מענש איז איבערצייגט, אז ער טהוט די פּפליכט, וואָס איז אַרויפגעלעגט געווארען אויף איהם פון דער נאַטור, — די פּליכט, וואָס מאַכט אויס דעם מענשען גופאַ אַ שמוק ווירקענדע נאַטור.

אָט די „פארשטענדליכע ליעבע צו זייער גאָט“ האָבען נישט געהאַט קיינע פון די „חברים“, וואָס האָבען זיך געפונען אין דעם קרייז דאָ. יא, זיי זיינען געווען רעוואָלוציאָנערען, ווייל זיי האָבען געבענקט נאָר ראַמאַנטיזם, — דאָס יונגע בלוט האָט געקאַכט אין די אַדערען, דאָס יונגע בלוט האָט זיך געריסען צום לעבען. דאָס פּוילישע פּאָלק איז פון שטענדיג אָן געווען אַ ראַמאַנטיש פּאָלק = אַ ריטער־פּאָלק; דאָס פּויליש בלוט — גבור בלוט. און אַ פּאָלק דאַרף, אז יעדער דורך זאל האָבען זיין רעוואָלוציע, זיינע קרבנות — קרבנות דאָס איז די גייסטיגע שפּייז פון אַ נאַציאָן. נור די היינטיגע רעוואָלוציע איז נישט פאַר אונאַבגעניגקייט פון פּוילען, וואָס דאָס וועט נור דער בורזשוואַזי גע־בען די מאַכט, די אויבערהאַנד איבער דעם פּראָלעטאַריאַט. מיר לעבען אין אַן אַנדער צייט; די היינטיגע רעוואָלוציע איז די סאַציאַלע רע־וואָלוציע, און איז דער האַט זיך די ראַמאַנטישע יוגענד געוואַרפֿען. דער וועג צו איהר, דעם קלאַהרען ציעל זעהען אַזעלכע לייט ווי דער „ראַבין“, זיי ווייסען וואו אהין מיר האָבען צו געהן, און זעהן דעם וועג קלאַהר — דורכדעם האָבען זיי פאַר קרעמער'ן געהאַט גרויס רעס־פּעקט און צוגעהערט זיך צו זיינע רייד.

קרעמער אָבער האָט בעטראַכט די אַרבייט, וואָס טהוען יעצט יאַש מיט זיינע חברים, דעם טעראָר, וואָס זיי האָבען ענטוויקעלט, אַלס שעדליך פאַרן סאַציאַליזם און פאַר דער רעוואָלוציע, פאַר דער גאַנצער אַרבייט. דאָס איז נישט קיין סאַציאַליזם, נור באַנדיטיזם, און דאָס שרעקט אָן די בורזשוען, וואָס האָבען סימפּאַטיזירט מיט דער רעוואָלוציע, און וואַרפט זיי אין די אַרעסט פון דער רעגירונג. דאָס וועט אונטערנאַבען די רעוואָלוציע. און דאָס וועט מאַכען אַ תל פון די קרבנות — פון דעם בלוט, וואָס די אַרבייט האָט געקאַסט ביז איצט.

— דיא אַרבייט אייערע, חבר, וואָס איהר טהוט, איז אַ שעדליכע, איז אַ מנפֿה, איז אַ אומגליק — האַט זיך געקאַכט דער בלייכער יונגער־מאַן, פּערקרימט זיין געזיכט ווי צום וויינען און איינגעקאַרטשעט זיך זיך ווי ער וואָלט אינגאַנצען פּערקערפּערט געוואָרען אין דעם וואַרט וואָס ער רעדט = דאָס הייסט אַנשטעלען די קאַנאַנען אויף זיך אליין. די רעוואָלוציע האָט געדאַרפֿט זעהן צו געווינען צו זיך צוטרויען, אז זי קען ערהאַלטען די אָרדנונג, און איהר שטופֿט די בעפֿעלקערונג אין די אַרעסט פון דער פּאָליציי. אויף דעם גאַנצען רוחיגען נאַכלויפֿענדען



עלעמענט, וואס האט זיך מיטגעשלעפט מיט אונז — אויף איהם האט איהר א טויט־שרעק אנגעווארפען מיט אייער באנדיטיזם און איהר ברענגט איהם, אז ער זאל זיך זוכען שוין — הינטער די ביקסען פון סאָלדאט.

— וואָס ווילט איהר, אז מיר זאלען מאַכען רעוואָלוציע פאר'ן בורזשואַ? יא, דער בורזשואַ וואָלט דאָס געוואָלט, אז מיר זאלען פון אונז געבען קרבנות, מיר זאלען פאר זיינעטוועגען בלוט פערניסען, און דערנאָך וועט ער זיך קומען צום גרייטען און איבער אונז הער־שען — כאַפט איהם דער שוואַרץ־יאָהר — זאל ער אויך בעצאָהלען! — אָבער אזוי ארום גראַבט איהר דאָך אונטער אלעס... וועלען מיר מיט איהם דערנאָך מלחמה האַלטען? אז מען האָט געקענט גובר זיין דער רעגיערונג, וועט מען דאָך איהם אויך מנצח זיין, און די מלחמה איז נישט אויף איין טאָג, אויף אַ יאָהר, נור אויף זעהר, זעהר זעהר זעהר — די מלחמה הויבט זיך דאָך ערשט אָן — מיר הויבען דאָך ערשט אָן צו געהן אויף דעם וועג.

— איד ווייס, אז איהר וואָלט געוואָלט מאַכען רעוואָלוציע מיט פאפיער און פראַקלאַמאציעס — די אידען האַבען אריינגעבראכט אין דער רעוואָלוציע זייער תלמוד־לערנען. די עלטערן זייערע האַבען געקאוועט דעם תלמוד אין זייערע „בוזשניצעס“ און די יונגע קאווען דעם תלמוד אויף מאַרקס. גיין, נישט מיט תלמוד דרשות וועט מען מאַכען רעוואָלוציע, נור מיט טהאַטען, מיט עכטע טהאַטען! — שרייט אויס דער אויפגערעגטער, נאָך קראַנקער יאש.

קרעמער שמייכלט, בלייבט רוהיג, ווי פריהער. געהט אראַב די ברילען פון די אויגען און זאגט גלייכנילטיג:

— אָבער מיט די וועגען, וואָס איהר געהט, ערציהט איהר די אר־בייטער צו באנדיטיזם און כליגאַנסטווא. — די פאלגען דערפון וועט איהר דערנאָך זעהן.

פון דעם געשפרעך אָן האט זיך קרעמער דערווייטערט פון יאש'ן און האָט נישט געוואָלט האַבען מיט איהם קיין מגע ומשא. אין זיין גע־געווארט האָט ער איבער אלץ גערעדט, נור נישט איבער סאָציאליזם, איבער ארבייט, איבער דער רעוואָלוציע.

און דאָס האָט געקרענקט יאש'ן ≡ ווארום ער, נאָך מעהר ווי אנדערע, האָט נישט געפיהלט אין זיך די „פערשמענדליכע ליבע בע צו

זיין גאט". רעוואלוציע, יא, אבער ארבייטער? וואס פאר א בשותפות'דיגעס האט ער געהאט מיט זיי? — איז ער געגאנגען מיט זיי אין איין שוהלע? — האט ער מיט זיי גע'חלום'ט וועגען אויפלעך בען פוילען? — האט ער מיט זיי דען געלימען פאר די פוילישע שפראך אין דער רוסישער שוהל? — זיינען דען זיי אָנגעגאנגען די אלע זאכען וואָס זיינען איהם אָנגעגאנגען? — נור דאך איז עס געווען פוילישע אר"י בייטער — פוילישער פראַלעטאַריאַט. נישטאָ קיין אַנדער נאַציאָן, נור די פוילישע ארבייטער — און דאָס האָט איהם בערוהיגט, אז ער טהוט פאר דער פוילישער „ספראווע“.

ניין! ער האָט נישט בעדארפט קיין רעוואלוציע פאר אַנדערע — פאר פוילען, פאר ארבייטער — פאר לאַנד און פאַלק — נור פאר זיך האָט ער זי בעדארפט. פאר זיין אייגען בלוט — פאר יאש בלוט דעם „זשיר“, — זיך צו רעאביליטירען, צו ווייזען אַנדערע און זיך אליין, אז ער איז נישט קיין איד, ווי אַנדערע אידען. ער האָט נישט קיין מורא און איז נישט קיין „טהורזש“, ווי אַנדערע, ווי ער האָט דאָס גע'ר האָט די בעדערפניש צו ווייזען נאָך אין דער שוהלע. ער האָט פיעל געלימען איבער אידען, אין די קרייזען, וואו ער האָט פערקעהרט, צווישען זיינע פוילישע חברים — די שלאַכטשיצעס. זיי האָבען איהם דאָס צו פערשטעהן געגעבען אויף שריט און טריט. ער האָט גע'ר וואוסט, אז די הראביניא דאמבראווסקא האָט איהם נישט פערבעמען אויף וואקאציע צו זיך אין דאַרף (כאַטש ער איז געווען דער בעסטער קאַלעגע און פריינד פון איהר זוהן מיט וועלכען ער האָט זיך אינאיינעם געלערענט) נור דערפאר וואָס ער קומט ארויס פון אידען. אז ער איז עלטער געוואָרען האָט ער זיך פערליעבט אין דער שוועסטער פון זיין קאַלעגע סטאַשעוויטש, נאָך וועלכער דער יונג איז אויסגעגאנגען, און געוואוסט, אז פון דער ליעבע וועט גאַרנישט ווערען, ווייל ער קומט ארויס פון אידען. און נישט געוואגט צומאַל איהר אַנצוהערעניש צו געבען אז ער ליעבט זי. זיין צער איבער אידען האָט איהם אָבער נישט געבראַכט צו שטאַלץ אויף זיין אידישקייט. די אידישקייט האָט ער נישט געקענט, אז ער זאָל דאַרויף שטאַלץ זיין. נור ער האָט עס פעראַכטעט און פיינד געהאַט מיט'ן גאַנצען הארצען. צו וואָס דאַרף מען דאָס? האָט ער זיך געטראַכט, אז ער האָט געקוקט אויף די שמוציגע אידען מיט די לאַנגע שווארצע קאַפּאַטעס, וועלכע האָבען זיך

אין שטאַרט ארומגערעהט. — צו וואָס זיינען זיי דאָ? נור כדי צו ווייזען, אז ער האָט אַ שייכות מיט זיי; כדי זיי זאָלען איהם נישט לאָזען זיין ווי אלע זיינע חברים: די קינדער פון די שלאכטשיצעס?

דערפאר אבער האָט ער יא געקענט אַנטייל נעהמען אין קאַמפּף פאר זיין אייגענער פּוילישער „ספּראַווע“. ווארים אַלץ, וואס האָט געהערט נישט צו דער קאַטוילישער קירכע, נור צו דער פּוילישער נאַציאָנאַליטעט, ווי די פּוילישע שפּראַך, ליטעראַטור און געשיכטע, דאָס איז אַלץ געווען זיין זאַך פּונקט אזוי ווי די חברים'ס, — און ער האָט גע-וואָלט ווייזען, אז ער איז נישט קיין ערגערער פּאַטריאַט און ווייס צו שעטצען די נאַציאָנאַלע גיטער פּונקט אזוי ווי זיינע חברים די קאַטאַ-ליקען. און אין דער גימנאַזיום, ווען דער לעהרער פון דער רוסישער גע-שיכטע האָט געלייענט די לעקציע איבער דער פּוילישער גע-שיכטע, לויט דעם רוסישען גייסט, וואָס האָט בעלידיגט די געפיהלען פון די פּוילישע שיהלער, איז בלום דער ערשטער אויפגעשפרונגען און אויסגעשריען: „נישט וואהר! איהר זאַגט אַ ליגנע!“ דער יונג אבער וואָס האָט געזאָלט דערפאר ווערען אויסגעשלאָסען פון גימנאַזיום, איז דורך דעם פּאַמער'ס פּראַטעקציע אבגעקומען דערפאר בלויז מיט שמיץ און איז צוויי יאָהר לענגער איבערגעבליבען אין דעם זעלבען קלאַס. אָבער ווי שטאַלץ איז ער געווען דערויף! און ווען דער יונג איז דער-נאָך, נאָכ'ן שמויסען, אריינגעקומען אין קלאַס, מיט אַ בלייד געזיכט און ברענגענדיגע אויגען, איז קיין גרימאסע נישט געווען צו מערקען אויף זיין געזיכט. שטיל איז געוואָרען אין דעם גאַנצען קלאַס. די חברים האָבען אויסגעמיידען זיין בליק און אראַבגעלאָזט די געזיכטער וויסענדיג פון וואנען און נאָך וואָס פאר אַן אַקט דער אַכטצעהדיגער ריגער יונג קומט יעצט צוריק. ער האָט אָבער זייער בליק נישט אויס-געמידען, שטאַלץ געקוקט זיי אין די אויגען אריין. ער איז שטאַלץ געווען אויף זיין טהאַט — פאר די פּוילישע „ספּראַווע“.

נאָך דער לעקציע, אז די חברים זיינען ארויס פון דער שוהלע, האָ-בע זיי איהם שטום און מיט עהרענפּורכט די האַנד געדריקט.

אזוי האָט ער אויסגעלערענט זיינע חברים רעספּעקטירען זיינע עכט פּוילישע געפיהלען.

און איז ער נאָר געוואָרען זעלבסטשטענדיג, האָט ער געקענט

מיט שטאַלץ מיטטיילען זיינע חברים, אז ער געהערט צו דער קאטוי-לישדווימישער קירכע.

און האָט זיך געלאָזט נור הערען די ערשטע בעוועגונג אויף דער גאס — דאָרט וואו מען האָט געפאָדערט יוגענד, מוטא און אַפּפּערונג — האָט ער זיך פון די ערשטע געשטעלט צו דיענסטען. ער האָט נישט פיעל געקלעהרט דעריבער, אויב דאָס וואָס טהוט זיך דארט שטימט מיט זיינע איבערצייגונגען — ער האָט בעדארפט זיין יונגען טעמפּעראַמענט שטיילען. דאָס בלוט האָט געקאָכט און האָט געוואַלט עפעס, די יוגענד האָט פּערלאַנגט דאָס איהריגע. און די רעוואָלוציע איז דורך אזוי פיעל גוטע חלומות פּערבונדען געווען מיט פּוילען.

נור אַ פּוילישע רעוואָלוציע מוז האַבען אין זיך פון יענעם שוואַנאָק, פון יענעם ראַמאַנטיזם, וואָס האַבען געהאַט אין זיך די אַלטע פּוילישע העלדען. דאָס טאָר נישט זיין קיין סאַציאַליסטישע טרוקענע חברה, עס מוז זיין אַן אויפּשטאַנד. דער רויש פון וואַלד, דאָס קלאַפּען פון וואַ סער מוז בעגלייטען דעם שאַס פון ברױנינג, דאָס פּלאַצען פון דער באַמבע. „די פּוילישע וועלדער מוזען ווייטער הערען דעם פּוילישען שאַס“ — און אָנגעשלאָסען זיך דאָרט, וואו מען האָט פּערלאַנגט צום מייסטען מוטא און העלדענטהום. דאָרט, וואו ער קען צו מייסטען ארויפּווייזען ווי וועניג איד ער איז און וויפיעל ער האָט שוין פון פּוילען איבערגענומען. אָבער ווי פּערוואַנדערט איז ער געוואָרען, אז ער האָט דערזעהן, אז אויך ביי זיי, ביי די „חאַלאַשאַרשעס“, האָט זיך אויך ערוועקט דער מוטא, די קראַפט צו „טהאַט“. און אז ער איז געוואָהר געוואָרען, אז אַ אירישער יונגע-רמאַן, אַ געוועהנליכער איר-דישער ארבייטער, וואָס רעדט „זשאַרגאַן“, אַ חאַלאַשאַרש, האָט אַב-געראַמט פון וועג איינעם פון די געפּעהרליכסטע און מוטהיגסטע דיע-נער פון דער רעגירונג, איז ער דערשראָקען געבליבען. פון וואַנען קומט עס צו זיי? — זיי, וואָס האַבען דאָך גארנישט אין זיך פון פּויר-לישען גייסט — אפשר האָט זיך ערוועקט ביי זיי דער חשמלאים'שער גייסט? ער האָט זיך פּערטראַכט. —

די בעציהונגען פון יאש בלום צו מעריץ זיינען געוואָרען וואָס אַמאָל ערנסטער. צוערשט האָט זיך דער יונג גאָר נישט געקענט פאַר-

שטעלען, אז ער זאל זיך פערליבען אין א רוסישער, און דערצו אין א אידיש קינד. זיינען דען ביי איהם איבערהויפט אידישע מיידלעך נישט געווען פאראויס פעראורטיילט פאר זייער אויבערפלעכליכקייט און אויסגעלאסענקייט? פאלש זיינען זיי און אהן איין עכט געפיהל, און נאך מעהר די „ליטוואטשקעס“, די „אידישע ליטוואטשקעס“ — קען דען עפעס זיין מעהר אבשטויסענדעס? — און זיין אידעאל האט ער דאך שוין געהאט א פארטיגען, אז אבגעמאכטען. זיין אידעאל — דער „ווייסער קאפ“. די, וואס אין איהרע זימען אין פערקערפערט דער אידעאל פון דער פוילישער פרוי, וועלכע האט אין זיך דעם געשמאק פון פוילישען פעלד און בעוואקסענעם סטאוו. די, וואס איהר געשטאלט אין א סימבאל פון דער טראגעדיע פון דער פוילישער נשמה, שטאלץ און א טרויעריגער גלאנץ שיינען אויף איהר. — האט ער נישט דען פון דעם אידעאל געטרוימט נאך ווען ער איז געזעסען אויף דער באנק אין דער גימנאזיע, ווען ער האט געלעזען „פאן טאד דעאוש“, „מאזעפא“? איז נישט די פרוי פון דער פוילישער ליטעראטור פערקערפערט אין לעבען, אין יעדער פוילישער מיידעל: — שטאלץ, טרויעריג און אפפערונגס־פעהיג און ווי דאס טרויעריגע געזאנג פון דער פוילישער „אטשיונא“? האט ער זי ניט געזעהן אין די שוועסטערן פון זיינע קאלעגען, און האט ער זיי דען נישט אוועק־געשאנקען זיינע אינגלישע חלומות, זיינע ווארימע נעכט אויף זיין גע־לעגער און זיין אונשולדיגקייט? (וואס ער האט בעהאלטען ביז יעצט, כדי צוצוקומען ריין צו יענער, וועלכע ער וועט זיך אויסוועהלען, ווי די פוילישע פרוי איז עס ווערטה — אזוי אונשולדיג ווי זי וועט צו איהם קומען).

און ווער איז זי דאס, וועלכע ציהט איהם אזוי, וועלכע צושמערט איהם אלע זיינע חלומות? די ליעבע צו איהר — איז עס נישט א זינדיגע ליידענשאפט, וואס דאס אריענטאלישע אין איהר האט ער־פלאמט אין איהם? און איז עס נישט די סבה פון זיין קרענקליכען צושטאנד, אין וועלכען ער האט זיך געפונען? נור וואס ער איז גע־זינרער געווארען און מעהר געקומען צו זיך, האט ער זיך געמוזט זאגן — ניין, עס איז נישט בלויז א זינדיגע ליידענשאפט, וואס ער פיהלט צו מעריץ — א טיעפערעס געפיהל ציהט איהם צו איהר, און וואס אמאל ווערט עס ערנסטער אהן זיין וויסען און ווילען. עפעס

איז אין דער „ליטוואטשקע“ אויך אויפגעוואהרט געהיימיסען פון אַנְדער פּעלַקער און פון אַנדער סטאווען, וואָס ער קען נישט, און דאָס זינגט פון איהר יעדער בעוועגונג.

און וואָס איז דאָס דער שטילער ריטם, וואָס ליגט בעהאַלטען אין איהר שטילען געהוּ, אין איהר שמייכלען, אין איהר בליק? אין עס נישט אַ גרוס פון עפעס ווייטעס... און נאָהנטעס... וואָס האָט עפעס אַ שייכות מיט איהם און דאָך ווייט פון איהם? ער דערפיהלט דאָך, ער דערהערט דאָך דעם ריטם פון דעם נאָהנטען געזאנג, וואָס ליגט אויסגעגאַסען אין דעם שטילען פערפיהרערישען שמייכלעך, אויף דער האַלב פערקרימטער ליפּ, אין דער טונקעלער הויטפארב, אין דעם עניפטישען, אינגלישען שניט פון איהר געזיכט, אין די אויגען וואָס זיין גען אזוי פרעמד, אזוי נאָהנט און אזוי טרויעריג און אזוי סודות'דיג... ער האָט מלחמה געהאַלטען מיט זיך, אויסגעלאַכט אליין זיינע גע-פיהלען און פארווירפע זיך געמאַכט איבער זיין נייגונג צו סעמיטישעס, וואָס איז נאָך איבערגעבליבען אין איהם. דער „שבת“ האָט זיך אַנְד גערופען אין מיר — האָט ער חוזק געמאַכט פון זיך. אָבער דער „שבת“, וואָס ער האָט ענטפּלעקט אין דער „ליטוואטשקע“, האָט איהם קיין רוה נישט געגעבען — ער האָט ענטפּלעקט אין דעם „שבת“ וואָס אמאל מעהר שבת'דיגקייט און שעהנקייט. און דאָס איז געלעגען אין איהר שטילקייט, אין איהר שטאַלץ, אין איהר טרויער, וואָס האָט זי איינגעהילט ווי אַ סוד, ווי אין אַ שטילען טרויעריגען נגון, — און דער יונג האָט וואָס אַ מאָל מעהר געקריגען רעספּעקט פאַר דעם שבת'דיגען נגון וואָס האָט געשפּיעלט פון איהר.

עס איז געווען ווי זיי וואָלטען ביידע צווישען זיך אבגעמאַכט, און די סצענע, וואָס האָט זיך אבגעשפּיעלט צווישען זיי אויפ'ן קראַנקען בעט, זאָל ווערען פּערגעסען..

מערי איז געבליבען אזוי גלייכגילטיג, און דער יונג האָט זיך גע-מוזט איינרעדען, און דאָס איז נאָר אַ חלום געווען. ער האָט זיך אנגעהויבען ערנסט צו שדכנ'ען צו מערי'ן. אין ער מיט איהר ארויס-געגאנגען שפּאַצירען, האָט ער איהר אנגעהויבען צו דערצעהלען פון זיינע געפיהלען. מערי איז דערביי געבליבען קאלט און עפעס גע-שמייכלעט, און בשעת מעשה געקלעהרט „וועגען סוף“. און דאָס איז שוין אלעס? ניין, שטאַרבען האָט זי נישט געוואלט. פון די בערגער

זיך ארונטערווארפען, אז דאס בלוט זאל צושפריצט ווערען ווי א רעגען איבער די סקאלע? — ניין, — זי איז צו יונג, און זי וויל לעבן און זי וויל נקמה נעהמען פון לעבען. פאר קיינעם נישט, פאה קיינעם נישט לעבען, נור פאר זיך!

האָט זי אויסגעהערט זיינע ערקלערונגען און זיינע שבועות און האט געשוויגען און געשמייכעלט. דער יונג האט נישט געוואוסט, וואָס דער שמייכעל בעדייט, און זי האָט ביי זיך געטראכט בשעת מעשה: זי מוז אוועק פון דאנען = עס האט קיין טעם נישט דא צו זיצען. אריינווארפען זיך אין לעבען אריין, ווי עס וועט זיך טרעפען, און עס וועט שוין זיך מאכען...

און דער יונג האט פערטרויט זיין הארץ זיין אינגערער שוועסטער זשומקען, (מיט איהר האָבען זיך אלע מישב געווען — זי איז געווען די מוטער. אלעס האָבען זיי פערטרויט פאר איהר, ווארים זי איז געדווען די מיושבסטע פון אלע דא). זי האָט געוואוסט מער'ס פער העלטנים צו קאוואלסקי'ן, מערי האָט איהר פערטרויט — און זי האָט געבעטען איהר ברודער, „נישט צו בעלידיגען דער „פרעמדעס“ געפיהלען“, און ווען דער ברודער וועט נישט וויסען צו רעספעקטירען מער'ס טרויער, „וועט זי זיך פון די בערגער ווארפען“. — „א, געוויס וועט ער וויסען צו רעספעקטירען, ער איז אַ פאָליאק און אַ סאַציאַליסט“ — און טאַקע פון דענסמאַל אַן האָט ער פאר מער'ן פערשוויגען זיין ליעבע, און מיט קיין איין וואָרט נישט פערראטהען זיינע געפיהלען. ער האָט ארויסגעוויזען צו מער'ן אַ טיעפען דרד-ארץ, אַ גרויסע אַכטונג. ער פלָגעט זיך תמיד אויפהויבען, אז מערי איז אין שטוב אריינגעקומען, איהר אונטערטראָגען אַ שטוהל, ווי זי וואָלט געווען אַ ליידענדע אלטע פרוי. איהר דיהאָנד געקושט און טיעף פאר איהר דעם קאפּ גענייגט. מערי, וועלכע האט נישט פערשטאנען די צערעמאניעס, האָט לכתחילה געשמייכעלט און מיט לייכטיגקייט צוגענומען דעם כבוד, פון וואָס דער יונג האָט פיעל קרענקונג געהאַט. זי האָט געדזעהן אז זי טהוט איהם אן צער, האט זי אויך געמאכט אן ערנסטע מינע, יעדעס מאל, עמפאנגענדיג דעם כבוד, וואָס דער יונג האָט איהר אָבעגעבען. נור פון דעם אלעם האָט זיך ביי יאש בלוים ענטוויקעלט אַ זעהר ערנסט געפיהל צו דער „ליטוואטשקע“. מערי האָט אָנגעהויבען צו פערשטעהן, אז זי האָט דאָ צו טהאן מיט זעהר אַ

פערוויקעלמע נאטור, וואס זי קען נישט. זאל זי זיך אריינווארפען אין דער פערנעבעלמער וועלט? יא, צו די פאליאקען האט זי שוין לאנג געצויגען! — יעדענפאלס איז עס געווען די העכסטע צייט פון דאנען אוועקצופאהרען, און דאס האט זי יעצט געוואלט. זי האט געווארט אויף העלענקעם חתונה — מיט'ן פויער בויטשאק, — צו וואס אלע האבען זיך איצט פארגעגרייט. די חתונה האט געזאלט זיין אין דארף ביי זיין פאטער דעם פויער.

### קאפיטעל 20.

## די פויערים-חתונה.

די כלה העלענקא האט געוואלט, אז איהר חתונה פאר דעם פויער בויטשאק זאל זיין אין דארף ביי זיינע עלטערען, און עס זאל זיין אן אמת'ע פויערים-חתונה מיט אלע פויערישע צערעמאניעס און זימען. צו דעם צוועק איז דער חתן שוין מיט א פאך וואכען פריהער געפאהרען צו זיך אהיים אין דארף אריין, הינטער קראקוי, צוגריימען צו דער חתונה — און די כלה מיט די מחותנים, די שוועסטערען, מערי, יאש און אויך דער „ראבין“, קרעמער מיט זיין ווייב, זיינען געפאהרען אין דארף צו דער חתונה. צו דער חתונה פון זיין טאכטער איז אויך געקומען דער פאטער ה' בלום פון באד מאנהיים, וואו ער איז אבגע' וועזען דורכ'ן גאנצען זומער. די חתונה האט זיך אָנגעהויבען פון פריה-מאָרגענס אָן. די כלה, אָנגעהאַן אין פויערישע קליידער, איז אַרומגעגאַנגען מיט'ן חתן, — מיט בויטשאק'ן, בעמען די מחותנים און די „ראשבעס“ צו דער חתונה. פון איין זייט האט געפיהרט אונטער דער חופה זיין טאכטער — ה' בלום, דער צוקער-פאבריקאנט און דער דאזאר פון דער אידשיער שטאָרט — און פון חתן'ס צד האט געפיהרט זיין זוהן אונטער דער חופה, דער פויער סעווארין בויטשאק, פון דארף דארברישין, אונטער קראקוי.

די יונגע בחורים פון דארף האבען די פערד און וועגען געשפאנט. אויסגעפוצט זיינען געווען די פערד אין בלומען, איינגעפלאכטען די גרוועס און די עקען מיט בענדער, און די וועגען בעפוצט מיט גרינס



און מיט בלומען, ווארים עם האָט געזאָלט זיין אַ פּויערישע חתונה מיט'ן גאַנצען בלאַסק. פון דער שטאַרט זיינען אויך געקומען אייניגע אינטעליגענטען, סטודענטען, דאָקטוירים'לעך, סאַציאליסטען, נאַציאָר נאַליסטען, אידען און גוים — אלעס גלייך, אלעס אויסגעמישט. אין דער דעמאָלדיגער צייט איז אַ חתונה צווישען פּויערים און אינטעלי־גענטען נישט געווען קיין זעלטענהייט. זיינען די „פרעק“ מיט די פּויערישע קליידער, די אידוישע סעמיטישע געזעך מיט די פערפלאַכט־טענע בערד און די טויווענד יאָהריגע דערשראַקענע אויגען מיט די בהמה'דיגע, תּמ'עוואטע פּויערישע פנים'ער אויסגעמישט געוואָרען. — אלעמען האָבען די וועגען געפיהרט אין דער דאַרף־קירכע, וואָס איז געלעגען אין צווייטען דאַרף. די מיט בענדער בעפוצטע בייטשען האָר בען געקנאַלט, די דראַשקארעס האָבען געשאַקעלט און געפאַכט מיט זייערע קאלירטע בעפוצטע היט. די קרעלען אויף די ברוסטען, די בענד־דער אין די צעפּ און די פּויערישע פארבען פון די קליידער האָבען געשריען און די גליהענדע זונן מיט זיי און אלעס האָט געשריען: — „נאַ וועסעלאַ! נאַ וועסעלאַ!“ און צווישען די דאַרפישע קינדער איז געוועסען דער איד בלום — אַ פּערזאָרגטער — דער גלות האָט גערוהט צווישען די איידעלע פּאַרדען פון זיין געזיכט, און די אויגען זיינען געווען בעטריבט, און די ווייכע ליפּען האָבען געשמייכעלט צווישען די גראַהע האָהר אין דער באַרד אריין, און זיך אליין געפרעגט: „וואָס איז דאָס? צי איז די וועלט נישט משוגע געוואָרען? — און אינאייִנעם מיט איהר = אויף ער, און זיינע קינדער — און אלעס, אלעס? די קירכע איז געווען אַ קליינע נור אַ הייליגע און אַ פּויערישע. אלעס איז געווען פּראַסט און איינפאַד. דער יעזוס, אַ געשניצטער אויס האַלץ, פון אַ פּויערישען שעפּער־מעסער, האָט געהאַט אַזאַ פנים און אַזאַ אויסזעהן, ווי די פּויערים וואָס דאווענען דאָ דערין. אלע הייליגע בילדער זיינען גלייך געווען צו די געזיכטער פון די פּויערטעס, און בעד האַנגען איז עם געווען מיט גרינע בלעטער, און דער אלטאַר אַרום בעפוצט — לכבוד דער חתונה — מיט פּויערישע גערטנער־בלומען — געלע גרויסע קווייטען און ווייסע וואסער ליליען. און די כלה — איהרע נאַרדענע העלע האָהר ווי אויסגעשטאַנענע זאַנגען אין דער ניו־גאַלד זונן האָבען בעלייגט איהר קאַפּ. — און אויסגעפוצט איז איהר קאַפּ געווען מיט אַ קראַנץ פון קליינע בלויע „פּערנעס־מיד־נישט“ און

פוערישע מירטען-בלעטער. א שאם פון ווייסע וואקסענע קרעלען — ווי א קרוין — האט בעהאפטען איהר וואואל צו איהר קאפ, ווי עס איז דער מנהג ביי די קאטוילישע פרויען, און געבליחה האט זי ווי א ליבערע זומער-טאג און גליקליך געווען, געפיהרט פון צוויי יונגע פויערים שקצים. דעם חתן האט צו דער חופה געפיהרט די דראשבא „מערי און די אינגערע שוועסטער“. א, מערי איז גליקליך געווען — איהר איז אלעס דא געפעלען אין דארף, די קאטוילישע צערעמאניעס, און די פויערים-חתונה, און די יונגע שקצים מיט די בעפוצמע בענדער, און דאס געזאנג. זי איז ווי איבערראשט געווען און געפיהלט זיך ווי זי וואלט געווען גע'חלום'ט. די כלה האט שוין געהאט אנגענומען דעם הייליגען סאקראמענט נאך נעכטען. היינט איז עס געווען די צערעמאניע פון דער חופה, און אז דער ארימער פויערישער ארגאל האט אנגעהויבען צו שפיעלען, דער כאר פון די פויערישע שיקסעלעך האט אנגעהויבען צו זינגען, האט זיך דער גאנצער עולם אויף די קניה אראבעלעזט און דער גלח האט אנגעהויבען צו זאגען א לאטייניש געבעט.

דאס אהיים פאָהרען פון דער חתונה איז נאך צוגעגאנגען פרעה ליכער, ווי דאָס פאָהרען. די יונגע דראַשבעס האָבען געריטען אויף די פערד און געקלאַפט מיט זייערע בעמבעליך, ווי עס וואָלט געגאָנגען אַ מיליטער פאראד. — די שיקסעס האבען הויך געזונגען און דאס גאנצע פעלד ארום און דער ליכטיגער טאָג־שיין האט מיטגעזונגען. חת־כלה, וועלכע זיינען שוין יעצט אינאיינעם געווען, האבען זיך געהאַלטען אין איין קושען ווי די אמת'ע פויערים — די כלה נאך שעמענדיג. דער חתן דרייסקער, האט גערעדט צו איהר פויעריש. — און דער אלטער ה' בלום איז געזעסען אויפ'ן פויערישען וואגען, צו וואָס ער איז נישט געווען געוואוינט, און אַ טיעפער אונבעוואוסטער טרויער האט געדריקט זיין נשמה. דער מחותן, דער פויער, איז צו איהם צוגעגאנגען און געזאָגט הויך אויפ'ן קול: „פאני, זיינען מיר משפחה“.

דער טאָג איז געווען אַ ווארימער. געזעצט האט מען די געסט אין נארמען אונטער די עפעל און בארנען-בוימער. די זונן האט געשיינט און ארויסגעווייען פון דער בעהעלטעניש אויף דער ליכטיגער שיין יעדעס קעפעל פון אַ בלימעל, פון אַ קווייטעל, וואָס האט זיך געהאַט

פערשטעקט צווישען די גראָזען. עס איז שוין געווען שפעטליך אין זומער אריין — די תבואות פון די פעלדער געשניטען, געבונדען אין בינטלאך און געטריקענט זיי אויף דער זונן. זיינען די פעלדער בער גאלדעט געווען אין אַ ליכטיגען אראנזשען גלאַנץ פון געלכע אַבגעשנייטע טענע זאנגען און בינטלעך גערייטעלטע קוניטשינע. אין גארטען זיי גען געשטאַנען ארום די ווענד — די גרויסע זונען־בלומען, ארום וועלכע עס האָבען זיך גערויעט ביהנען און אַנגעמאַכט אַ רעש מיט זייער זשור מען. די גרויסע געלכע זונען־בלומען האָבען זייער אראנזשען־פארב געגליהט אין דער זונן. פון הינטערן שוואַרצען סטאוּ האָט זיך אַרויס־געוויזען דער געקרוינטער בעוואַקסענער וואַלד, וואָס איז געלעגען משופע — און פון דער חתונה, וועלכע איז פאַרגעקומען אויף דעם „פלעצטעל“, פאַר דעם גרויסען איינפאַהר הויז, האָט דאָס אויסגעזעהן ווי אַ ים אין גרינס. און צווישען דעם גרינעם טונקעלען און גאַלד־געגליהטען שיינ האָבען זיך אויסגעשאַטען די חתונה־געסט. די רויטע צוהיצטע געזיכטער פון יונגע בלומענדיגע מיידלעך זיינען אַנגעצונדען אין פארבען פון רויטע בענדער און פערשיעדענע קאָלירטע קרעלען: זיי ווערען געיאָגט פון יונגע בחורים — שקצים, וואָס זיינען שטאַרק ווי די יונגע בוימער, וואָס האָבען אין זיך די זאפט פון דער ערד.

די מוזיק שפיעלט — גרימפעלט אַ פויערישען פוילישען נגון — אַ פוילישע מוזיק — בעגלייט מיט דעם אידישען שענקערס פידעל שפיעלען. דער חסיד'ישער, פרום־שבת'דיגער נגון פון איד'ס פידעל רייסט זיך ארויס פון דעם פויערישען ביס־באָם פון באַס — נור עס שפיעלט. עס שפיעלט נישט בלויז פון דער פידעל, פון דער פויעריג־מוזיק, נור פון די פעלדער, פון דעם קיהלען גרינעם וואַלד און די צור־היצטע האַניג־בלומען, ארום וועלכע די ביהנען בעהעפטען זיך און מעהרען זיך, און פון די יונגע פויערישע מיידלעך און פון די בחורים. און אַלעס שפיעלט און זינגט און איז שכור — מעהר פון גליק און יונגע און אייגענער נאַטירליכער פרייד — איידער פון דעם בראַנפען און מער, וואָס ניסען זיך ארום די טישען אונטער די בוימער. זיי פרען סען דאָס פעטע חזיר, דאָס חזיר־שמאַלץ רינט זיי איבער די פעטע מיילער און די יונגע שקצים לויפען נאָך די יונגע שיקסעס אין פייכטען בוש אריין — אין פערוואַקסענעם וואַלד און סודות'דיגען גרינס ארום

דעם סטאוו, און קושען זיך מיט די פעטע מיילער און מעהרען זיך און זשומען ווי די ביהנען ארום די האַניג-בלומען.

און אין דעם חתונה-דרעש דרעהט זיך ארום דער ה' בלום, דער טרויעריגער איד, דער דאזאר פון דער גרויסער שוהל אין זיין שטאָדט, און ווייסט נישט וואָס ער טהוט דאָ... פיער דורות האָבען אויף זיין פערמעגענס געארבייט און דערהאַלטען די פירמע. די משפחה האָט זיך משרד געווען מיט די שעהנסטע מענשען אין דער געגענד. אז עס איז אַ חתונה געווען ביי זיי אין דער משפחה, איז עס געווען אַ פאַמיליען צוזאמענפאַהר. אלע האָבען דעם אלטען גרויס-פאַטער, וואָס איז געווען אויף אלע חתונות — די האַנד געקושט. טראַדיציאָן אַ גרויסע זאך — אין די „סינאָגאָגע“ געגאַנגען. דער חזן האָט שעהן גע-זונגען. דער ראַבינער האָט געפרעדיגט... און ווי האָט זיין קינד חתונה? און וואָס טהוט ער דאָ? צווישען פויערישע שיקסעס און שמוציגע שקצים, פון וועלכע מען שפירט פערד און שטאַל געשטאַנק. דאס גיט ער אויס אַ טאַכטער זיינע — פאַר אַזאַ שגז, פאַר זיינס אַ פערד'ס מענש.

און ווי ה' בלום געהט אזוי ארום אַ פרעמדער צווישען די גערטנער, בעמערקט ער קרעמער'ן, ווי ער שטעהט אין זיין זייט, קוקט זיך צו צום טאַנץ פון די שקצים מיט שיקסעס און שמויכעלט פון די ברילען ארויס. ה' בלום האָט געהערט פון איהם — ער ווייסט, אז ער איז גאָר אנדערש פון זיינע קינדער. געהט ער צו צו איהם, גיט איהם די האַנד און זאָגט מיט אַ קרעכץ:

— עס איז זעהר גוט וואָס איהר טהוט, פאַני קרעמער, מען האָט מיר געזאָגט דערפון. איהר גיט אוועק אייער אַרבייט די אידען — דאָס איז גוט, טראַדיציאָן איז אַ גרויסע זאך.

קרעמער עפענט אויף אַ פאַר גרויסע אויגען און קוקט איהם אָן.  
— אָבער אַיך פערשטעה אייך נישט...

— נישט? — פערכאַפט זיך ה' בלום — מען האָט מיר געזאָגט, דאָס זי אַרבייטען קולטורערער צו מאַכען די אידישע מאַסען — דאָס איז גוט. זעהן זי, מייע קינדער קענען גאָר קיין אידיש נישט, אַרביי-טען זיי צווישען קריסטען, האָבען חתונה מיט פויעריים. (ער קוקט זיך ארום אויב קיינער הערט נישט) אַיך ווערדע איהנען זאָגען, ה' קרע-מער — געהט ער איבער פון פוילישען צום דייטשען — זעהן זי, אַיך

בין אויף א פרייער מענש און רעליגיאן שפיעלט ביי מיר אויף קיינע גרויסע ראליע, אויף בין איד און איבערנגעבענער פאטריאט צו מיינעם פאטערלאנד — פוילען, אבער צוליעב דעם אלעם דארף מען דאך נישט חתונה האבען מיט פויערים. יא, איד, נישט איד, אבער ווי קומט א פויער דערצו?

— וואָס איז אַ חילוק אַ פויער אָדער אַן אַנדער גוי? — מיט אַן אַנדערן גוי, מיט אַ שלאַכטשיץ מעג זי יע חתונה האַבען, מיט אַ אַ פויער נישט — וואָס איז דער חילוק?

— איך מיינ נישט דאָס — אַ שלאַכטשיץ איז נאָך פערשטענליך, אָבער אַ פויער? איבריגענס וויל איד איהנען זאגען, איד ווייס נישט אויב אויף אַ שלאַכטשיץ... איד האַלט פון טראַדיציאָן — טראַדיציאָן איז אַ גרויסע זאך, ווי זאגען זי?

== אז אייער טאָכטער האָט זיך פערליעבט איז אַ פויער און אז ער געפֿעלט איהר, וואָס אַרט עס אייך?

== וואָס זאגען זי? מען האָט דאך מיר געזאָגט, דאָס איהר זענט פֿרום און אַרבייט צווישען אידען.

— אבער אין געגענטייל, ה' בלום, מיר גלויבען אין דעם, אז עס וועט קומען אַ צייט, ווען צווישען אַ אַידישען אַ אַרבייטער און אַ פויערישער אַרבייטאַרין פון דאָרף וועט נישט שטעהן אין וועג קיין רעליגיאָן, קיינע נאַציאָנאַלע אונטערשיידען. און זיי וועט פערבינדען נישט די קירכע, נור דער גרויסער הימעל איבער'ן קאָפּ און די הייליגע לייעכע פון זייער האַרץ.

— זענט איהר דאך אויף ווי זיי? איז דאך ביי איהנען טראַדיר ציאָן אויף גאָר נישט? == שאַקעלט מיט די הענד ה' בלום און פער לאַזט איהם.

נאך איינע האָט זיך אַרומגערעהט אויף דער חתונה ווי אויף אַן אַנדער וועלט, און דאָס איז געווען מערי. זי האָט געהערט אַרומ זיך פרייד און געהאַט אויף די פרייד אין זיך. און ווי זי האָט זיי מקנא געווען די שיקסעס פון דאָרף, ווי וואַלט זי געוואַלט זיך לאַזען יאָגען פון אַ בחור, אַ שגץ, און זיך לאַזען כאַפען אין זיינע אַרעמס. עס האָט געגליהט אין איהר דאָס לעבען און דער ווילען, און דאָס בענקעניש אין איינעם מיט די שיקסעס זיך צו פרעהען. זי האָט געטרונקען בראַנפֿען ווי זיי, און געקושט זיך מיט די שיקסעס, און געטאַנצט מיט די

בחורים ביז צו מיעדקייט. זי האט געפיהלט די גראַבע אויסגעארבייטע הענד אויף איהר דינע, ציטערנדיגע טאַליע, און עס איז איהר גוט געווען. וואָס ענגער די רויהע שקצים האָבען צוגעדריקט איהר טאַליע צו זיך, וואָס וואַרימער זיי האָבען זי בעהויבט מיט זייער בהמה'שען גע'זונדען אטעם, אלץ בעסער האָט זי זיך געפיהלט. זי האָט זיך גע'וואַלט פּערגעסען און אַרײַנלעבען זיך אין דעם דאָזיגען לעבען און אַננעהמען זיינע פאַרמען.

די כלה האָט זי צוגעפיהרט צו איהר'ס אַ שוואַגער, אַ אינגערן ברודער פון חתן — אַ שעמעוודיגער אַכטצעהן־יעהריגע שניץ מיט בלאַנדע האָר ווי זונען־זאָנגען, מיט אַ פאַר גרויסע בלויע קאַטצען־אויגען — און געגעבען איהר פאַר אַ דראַזשבע. דער שניץ האָט זיך געשעמט — געווען נישט דרייסט — און מערי האָט איהם געפיהרט, אַרומגענומען און געשפיעלט זיך מיט איהם, ווי מיט אַ ליאַלקע, בעקושט זיינע ליפען, און דער שניץ האָט געשמייכעלט — ביז ענדליך איז ער אויף דרייסט געוואָרען, אָנגעכאַפט זי ביים אַרעם און געזאַגט: „קום, דראַשבע“.

און הינטער זיך האָט זי שטענדיג געהאַט יאָש'ס אויגען — דער יונג איז בלייב געווען, און דאָס פנים האָט אויסגעזעהן, ווי עס וואַלט גרייט געווען אויף אלעמען. — ער האָט געמערקט, ווי דאָס בלוט קאַכט אין איהר און ווי זי טאַנצט מיט די שקצים — קושט זיך מיט זיי און עסט זיך איין אין די שטאַרקע שקצים'דיגע ליבער ביים טאַנצען. זיי ווערען משוגע פון איהר — און ער איז ווילד געוואָרען. האָט אויס'געזעהן, ווי ער וואַלט יעדן אויגענבליק גרייט געווען צו וואַרפען זיך אויף איהר און זי צו שלאָגען. אזוי בלייב איז זיין געזיכט געווען, די אויגען אויפגעריסען. און עס האָט אויסגעזעהן, ווי מערי וואַלט נאָך מעהר געוואַלט צורייצען איהם — און זי לויפט פון צייט צו צייט מיט אַן אַנדערן שניץ אַרײַן אין אַ פּערוואַקסענעם בוש, אַדער לויפט צו — צום יונגען, בעוואַקסענעם וואַלד וואָס איז אויפ'ן ברעג סטאוון. דרעפטשעט ער נאָך איהר, בעגלייט ער זי מיט זיינע בליקען.

דערווייל ווערט טונקעל — וואַרים, גליהענד, ליידענשאַפטליך בע'גיסט די זונן דעם הימעל אין אַ ברענענדען אַראַנזשען־פלאַם, וואָס גיסט זיך אַרויס ווי אַ קאַכעדיגער ים פון דעם טונקעלען גרינעם וואַלד. די פעלדער ווערען בעגאַסען מיט דעם ליכט פון דעם הימעל,

און די נאכט הויבט זיך אן צו בעהאַלטען צווישען די בעוואקסענע בוימער.

און די מוזיק שפיעלט, דער ביס-באם קלאפט און דער באם גרימט פעלט צו — און דער טאנץ האלט אן, אהן אויפהער, ביז די גאנצע זונג ווערט פערלאשען אונטער'ן וואלד. די נאכט איז טונקעל, נוה בעזעט מיט שטערען, ליכטער ברענען אין די פענסטער, לאממערן, — און די נאכט איז ווארים און לייגט זיך אויף דער ערד, ווי א שווארצע לייכטע שמעקענדע דעקע וואלט אלעמען צוגעדעקט און פעהרוילען פון הימעל, און קיינער זעהט נישט און ווייסט נישט וואס אנדערע טהען. זי דעקט אלעס צו, זי איז די מוטער — דער ים, אין וועלכען עס ווערען פערטריבען אונזערע סודות

און מיט דער נאכט קומט די ליידענשאפט. דער מעד קאכט דאס בלוט אויף, און דער טאנץ מאכט די גליעדער לייכטער, און דער באם און דעם אידענ'ס שבת געזאנג אויף דער פידעל ציהט די נשמה ארויס. צווישען די בוימער שיינען די ליכטלעך ארויס, און וואו די ליכטלעך ברענען, דרעהען זיך אין שאטען רעדלעך ארום און טאנצען — א פויערטע, א איד, א פראק, א כאלאט. און די יוגענד אנטלויפט אין די בעוואקסענע דערנער, אין די פייכטע בושען האלטען זיי זיך אויף. עס רייסט זיך פון דאָרט פון צייט צו צייט צווישען דעם גרינס געשרייען ארויס, ווי א ליעד פון ליעבע, און באלד ווערט שטיל... טיילמאל פלאמט אויף פון א בעהאלטענעם טונקעלען ווינקעל א ליכט, — און ווערט באלד פערשוואונדען... און אין טיעפען סטאו, בעהאלטען צווישען גראָז — באדען זיך יעצט די וואסער דאמען און זייערע נאקעטע לייבער ווערען בעגאסען מיט שטערן ליכט. — און עס הערט זיך פון דאָרט א געזאנג אויפגעהן, און עס ווערט פערשוויגען...

ווי א משונגע'נער דרעהט זיך יאש ארום און זוכט צווישען די נאסע גרעזער און טונקעלע בעהאלטענע פערוואקסענע ערטער. ער געפינט א פויעריש מיידעל ווארטענדיג אין אנגסט און שרעק מיט תאוה לייד אויף איהר חתן. זי שרייט לייכט אויף און ווארפט זיך יאש'ן אין ארעם אריין, און מיט עקעל ווארפט זי יאש פון זיך אב, און זוכט ווייטער צווישען די קשאקעס. זיין בעגעהרטע מערין זוכט ער. ער קריכט אריין אין ראָוו צווישען דעם סאָד און פעלד. פון דערווייטענס ליגט עפעס — ער לויפט צו — אין דעם גלאַנץ פון די שטערן דערקענט

ער איהר שווארצען קאפ האהר, זי האלט אויף איהרע קניהען דעם  
בלאנדען שגץ — דעם חתנ'ס ברודער — און קושט זיין מויל. ווי א  
ווילד טיער שפרינגט ער צו צו איהר, ווארפט זיך אויפ'ן שגץ, און  
פאטשט איהם אויס ווי א אינגעל, — דער שגץ ווייסט נישט פארוואס.  
— שרייט אויף און אנטלויפט. ער קוקט אן די גלייכגילטיגע מערי, זי  
לאזט נישט דעם קאפ אראב — ווערט נישט פערשעמט, — קוקט אויף  
די שטערן און בייסט זיך די ליפען.

דער יונג האט זי ביי דער האנד אנגעכאפט און געשלעפט זי  
נאך זיך אין די פייכטע גרעזער אריון.

— — — — —  
— — — — —  
— — — — —

צומארגענס זיינען זיי שוין איינס מיט צווייטען אויף דו געווען.  
און אלע האבען געוואוסט, אז זיי זיינען חתונ-כלה.

(ענדע פון'ם ערשטען טהייל).



# צווייטער טהייל



## קאפיטעל 21.

### אין יהודה

אויף יענער זייט פון הרי יהודה, ביי די פיס פון א טאל, גענענדיג איבער די אלטע אידישע אוניווערסיטעטען — שטאדט יבנה — זיינען געשטאנען א צעהן-צוועלף אידשע יונגע-לייט, אויף א הארט ווייס שטיק פערל, וואס האט אויסגעזעהן ווי צוזאמענגעגאסען פון איין שטיין, און האבען צום ערשטען מאל אויפגעהויבען די ערד העק און די שאפלטען אויף זייער פערלאזטער היים. עס איז געווען איינער פון יענע הייסע טעג אין די טראפישע לענדער, וואו די זון צוואוארימט די לופט ווי גליהענדע בליי, און קאכט צונויף די ערד אינאיינעם מיט דעם הימעל; און די ביינער פון דעם מענשען און טיערען ווערען לויז אין דעם קערפער, און ווערען אונבעוועגליך. דאך האבען די יונגע לייט, וואס זיינען גאר נישט צוגעוואהנט געווען צו דעם קלימאט און צום ערשטען מאל די העק אנשטאט זייערע פערדער בענוצט — דאך האבען די יונגע לייט, וואס דער הייליגער אידעאל צו בעלעבען צוריק זייער אלטע היים האט זיי דא אויף די פערדער צונויפגעבראכט, נישט געקוקט אויף די זון, וואס האט בעגאסען זייערע לייבער ווי מיט ברע-גענדיגען בליי, און אויף די מיעדיגקייט, וואס איז זיי בעפאלען, נישט געפיהלט די ביסען פון די מיקען, וואס האבען געגרינצעלט זייער הויט — זיי האבען געטהאן זייער ארבייט ווי אין עקסטאז, ווי אין געבעט. — טהייל האבען בשעת מעשה געקלערט וועגען דעם, אז זייערע פיס געד פינען זיך אויף דער ערד, וואס איז אויסגעהייליגט געווארען אין דעם בענקעניש פון זייער פאלק דורך טויזענדער יאהרען, און די הארטערע

צווישען זיי האבען פערזאגט פון זיך יעדע ווייכקייט — געמאכט זייערע הערצער הארטער פון א שטיין, און געזאגט זיך — זיי טהוען נור א געדוועהנליכע ארבייט פון פויערים. — טהייל האבען געקוקט געגענאיבער, פון וואנען עס ווייזען זיך די ווייסע הייזלעך, און גערעדט צו זיך אין דער שטייל, כדי זיי זאלען נישט פערשעמט ווערען פאר זייערע חברים פאר דעם סענטימענט: „דריבען איז געווען יבנה“... טהייל האבען אין זייערע פאנטאזיעס, צואווארימט אין דער זונן, געזעהען אידישע חילות דורכצוהען אין די ווייסע אונגענדליכקייט פון האריזאנט, און זיי אלע, — סיי די ווייכע פון זיי, און סיי די הארטע פון זיי — האבען געהאט יענעם געפיהל, וואס קען נור האבען א פאלק, וואס איז צוויי טויזענד יאהר פערטריבען געווען פון זיין היים, און דורך דער גאנצער צייט ניט אנגענומען קיין אנדערע = נור אויסגעהייליגט זיך, אין זיין בענקשאפט, אין זיין אמונה — קומט דאך ענדליך צוריק, און הויבט אויף צום ערשטען מאל זיין האק און זיין שאפעל אויף זיין ערד — דאס האט זיי געגעבען די קראפט. שוואכע אידישע יונגע לייט צוזאמענגעלאפען פון די רוסישע „גראמאטיקעס“ דורכצוטראגען די טראפישע היטץ — אויף דעם בעשטיינערטען פעלד. אט ווארום זיי האבען יעצט געארבייט אין א צושטאנד פון עקסטאז — אין א פיבערגעפיהל.

ווארום עס האט זיך געהאנדעלט אום איבערצוצייגען די בעלי-בתים פון נייעם ישוב, אז דער אידישער פועל איז אימשטאנד אויסצוהאלטען די קאנקורענץ פון דעם ביליגען אראבישען ארבייטער. נאך די פאגראמען אין רוסלאנד האבען א סך אידישע יונגע לייט פערלאזט די אוניווערסיטעטען, די גימנאזיעס, זיינען אראב קיין ארץ-ישראל ווערען ערד-ארבייטער. דער אינטעליגענטען-פראלעטאריאט, וואס האט ערשט נור וואס פערלאזט די רוסישע שוהל — האט זעהר וועניג צוטרויען ערוועקט ביי די קאלאניסטען, וועלכע זיינען אמאל אויך געווען אזעלכע אידעאליסטען און זיינען אויך דא אהער געקומען פון דער רוסישער שוהל נאך די ערשטע פאגראמען פון די אכציגער יאהרען. זיי האבען שוין אבער צייט געהאט, מיט דער הילף פון די פועל אידישע שטיצעס, בעלי-בתים צו ווערען פון זייערע שטיקלעך ערד, און זיי האבען ליעבער געוואלט ארבייטען מיט דעם אראבישען אר-בייטער, וועלכער איז אויסגעהאלטענער, צונעפאסט צום קלימאט.

בליגער און ארבייטס־פעיהיגער פאר די אָט „אינטעליגענטלעך“, וועל־  
 כע דער סענטימענט האָט זיי אראָבגעבראכט קיין ארץ־ישׂראל, כאַטש  
 מיט דעם האָבען זיי געשטעלט דעם גאַנצען ישוב, וואָס איז אָנגעקומען  
 מיט אזוי פיעל מיה, אין געפאהר. די אידישע יונגע לייט, וועלכע  
 האָבען אלעס אוועקגעוואָרפען — פיעל, דעם וואהלשמאַנד פון זייערע  
 עלטערען, פיעל, זייערע שטודיעס, און — געטריבען פון דעם אידעאל  
 צו בעזעצען און בעלעבען זייער אלטע היים — האָבען זיך ארומגעוואל־  
 גערט פון איין קאַלאָניע אין דער צווייטער. דער אידעאל האָט זיי  
 געגעבען כח אריבערצוטראָגען די אונמעגליכע בעדינגונגען, זיי האָבען  
 נישט געוואָלט אָננעהמען קיין געזעלשאַפֿטליכע שטיצע, ברידער האָ־  
 בען געאַרבייט ביי ברידער, און נישט געוואָלט עסען ביי זייער טיש  
 פון זייער ברויט, נור אינאיינעם. מיט די אידישע ארבייטער, אין זייער  
 ארבייטער־קיד, כדי נישט צו ערוועקען קיין חשד אין זייערע כחות.

און טאַקע פיעל פון זיי האָבען בעזייהט דאָס לאַנד פון זייער  
 אידעאל מיט זייערע ביינער — נישט קענענדיג איבערטראָגען די אונ־  
 מעגליכע בעדינגונגען, אונטער וועלכע זיי האָבען געלעבט — נור  
 די שטאַרקערע פון זיי האָבען דאָס איבערגעטראָגען — עס האָט זיי  
 ערהאַלטען דער כח פון גלויבען, די בענקשאַפט נאָך דעם אידעאל, מיט  
 וועלכען זייער פּאָלק האָט דאָס פּערהייליגט דורך אזוי פיעל יאהר  
 טויזענדער.

פון די ארבייטער האָט מען געגרינדעט די ערשטע אידישע ארביי־  
 טער קאַלאָניע אויף קאַאָפּעראַטיווע יסודות — די פּערוואַלטונג פון דער  
 קאַלאָניע האָט מען איבערגעגעבען דעם דייטשען אַגראָנאָם בלומענ־  
 טהאַל. דער ה' בלומענטהאַל, וועלכער איז נישט אויפגעצויגען געוואָר־  
 רען אין קיין אידישער טראַדיציאָן — האָט נישט געהאַט די אלע סענ־  
 טימענטען צו ארץ־ישׂראל, וועלכע עס האָבען געהאַט די אלע יונגע  
 לייט. צו ארץ־ישׂראל האָט איהם געבראכט דאָס נאַטירליכער געפיהל־  
 דער גלייכער וועג — וואָס פיהרט יעדען אסימילירטען אידען, ווען ער  
 פּערלירט זיין אידעאל אין דער אסימילאַציע. אויפגעצויגען געוואָרען  
 אין דעם דייטשען גייסט, האָט ער פּערלאָרען דעם דייטשען פאַטריאַ־  
 טיום און איז איבערגעגאַנגען צו זיך אליין — צו אידען, האָט ער אלער  
 ערשטענס געזוכט עטוואָס אזעלכעס ביי אידען, וואָס אנדערע נאַצי־  
 אָנען האָבען: לאַנד, שפּראַך. און דער וועג איז געווען פאר איהם

קלאָהר: לאַנד — ארץ־ישׂראל, און אַ שפּראַך — לשון־קודש, נור מען דאַרף דאָס לאַנד בעזעצען און די שפּראַך בעלעבען. ער האָט זיין איי־דעאַל דורכגעפיהרט ביז דעם קאַנסעקווענט, שטודירט אַגראַנאַמיע און גענומען זיך לערנען לשון־קודש פון די מעטאָדעס. געענדיגט אַגראַנאַמיע — האָט ער אָנגעהויבען זיין ארבייט ביי די אידישע קאָל־לאַניזאַציאָן־געזעלשאַפטען. זיין פּראַקטישער זין, און דאָס וואָס ער האָט נישט גערעדט וועגען סענטימענטען — נור וועגען דעם אידעאַל פון אַ אידישען פּויער, איבריגענס זיין אַבשטאַמונג, זיין אסימילאַטאָרי־שער יחוס, איז געפעלען, און מען האָט איהם איבערגעגעבען די פּער־וואַלטונג פון דער מוסטער־קאָלאָניע. זיין אידעאַל איז געווען אַ פּאַר־טינער, — אַ איבערגעזעצטער פון זיין דייטשענטהום, ער האָט געוואַלט בעשאַפען אין ארץ־ישׂראל אַ דייטשען פּויער. אין דעם האָט ער גע־זעהן די ישועה פון נייעם ישוב. און צו דעם האָט ער זיך גענומען אויסצופיהרען מיט זיין גאַנצער ענערגיע. דער עלעמענט אַכער, מיט וועלכען ער האָט געהאַט צו טהאָן, איז געווען וועניג מסוגל צו פּער־ווירקליכען זיין אידעאַל פון אַ אידישען פּויער, ער וואַלט זיך געוואונ־שען צו ארבייטען מיט פּראַסטע אידען: סעדרער, פישער, קבצנים, און פון זיי בעשאַפען אַ אידישען פּויער. ער האָט איהם, דעם טיפּ, געזעהן קלאָהר, נור אזעלכע זיינען נישט געפּאַהרען קיין ארץ־ישׂראל. און פון דעם מאַטעריאַל וואָס ער האָט געהאַט, האָט ער נישט געקענט שאַפען דעם טיפּ פון זיין אידעאַל, האָט ער פּעראַכטעט זייער סענטי־מענט, זייער געבילדעטקייט, ער האָט דערינען געזעהן אַ מניעה. ניט מיט סענטימענטען וועט מען בויען ארץ־ישׂראל, נור מיט ארבייט, האָט ער געשריען, אַנרעדענדיג די יונגע לייט, אַז זיי זאָלען די שטיינער פון די פּעלדער צונויפקלייבען. בעשטראַפט פאַר יעדען וואַרט אידיש, וואָס האָט זיך אַרויסגעכאַפט פון אַן ארבייטער, וועלכער איז נאָך נישט צוגעוואוינט געווען צו דער שפּראַך. ווארים אזוי ווי דאָס לאַנד, אזוי איז דאָס שפּראַך — האָט ער געוואַלט זעהן אינגאַנצען אויסגעהאַלטען. ער האָט געוואַלט זעהן, אַז אין זיין קאָלאָניע זאָלען די פּויערים לעבען פּויעריש — מיט פּויערישער פּרעהליבקיט און פּויערישע טעניץ, האָט ער נאָך דער ארבייט, אין שבת און יום־טוב, געלערענט די ארבייטער טאַנצען רונד־מעניץ, רוקוליד, און געזוכט ווערטער, וועלכע מען האָט צוגעפאַסט צו אַראַבישע נגונים.

## קאפיטעל 22.

## מישע.

צווישען די יונגע לײט, וואָס זײנען געשטאנען אויפ'ן פעלד הינטער יבנה האָט זיך אויך געפונען מישאַ. שוין פיער חדשים ווי ער איז אין לאַנד. און היינט איז'ער צום ערשטען מאל געקומען צו דער ארבייט. ער האָט זיך אויך, ווי די אנדערע יונגע לײט, געשטאַרקט זיך אויסצומעקען פון זיין האַרץ יעדען סענטימענט און בעטראַכט זיך פאַר אַן איינפאַכען ערד־ארבייטער. פון פאַטער האָט ער בעשטימט נישט מעהר קיין געלד צו נעהמען, און נור זיין אָנגעוויזען. אויף זיך אליין — ראַהעל'ן האָט ער איבערגעלאָזט אין ירושלים. ער האָט זיך דאָס ניט געקענט איינהאַלטען און אַהין געפאַהרען זעהן דעם כותל מערבי, דעם הר הבית, אין בעהאַלטענהייט פון זיינע חברים, כדי זיי זאלען נישט לאַכען פון איהם, אז ער איז אַראַבגעקומען קיין אַרץ־ישׂראל ווי די אלטע חלוקה אידען אויף „קבר אבות“. ראַהעל האָט זיך געזאַלט צוגרייטען זיין אַ לעהרערין אין אַ העברעאישע פרעבל־שוהל, דאָס געלד וואָס ער האָט געהאַט איבריג פון דער רייזע האָט ער איבערגעלאָזט איהר צום לעבען און צום לערנען, און אליין האָט ער אין די קאַלאַניעס אַרומ־געוואַלגערט זיך פון איין קאַלאַניע אין דער צווייטער, מיט נאָך חברים „פועלים“, געזוכט ארבייט, וואו מען האָט זיי אויסגעלאַכט צוליבע זייער „אידעאליזמוס“ און געהאַלטען זיי אז זיי פאַרשווערען נאָך דעם ישׂוב. אַ סך פון זיינע חברים האָט ער געזעהן זיך מיאַש זיין, פער־לאָזענדיג דאָס לאַנד מיט טרעהרען אין די אויגען — ער האָט זיך אַבער נישט מיאַש געווען, אויסגעהאַלטען הונגער און שפּאַט — ביז ענדליך איז איהם דאָך געלונגען, נישט קוקענדיג אויף זיין קערפער־ליבע אַרימקייט וואָס האָט פיעל שמערץ און אַרץ־שרעקען פער־שאַפט — אַריינצוקומען אין די ארבייטער קאַלאַניע.

ער האָט אַבער געמאַכט ביי זיך אַ שרעקליכע ענטדעקונג נאָך פון דער ערשטער צייט וואָס ער איז נאָך אַראַבגעקומען אין לאַנד אַריין — וועלכע ער שטאַרקט זיך מיט אַלע מעגליכקייטען צו פערשטיקען אין זיך — זי רייסט זיך אַבער אַרויס און נאַגט ווי אַ וואַרם מיט יאוש

זיין הארץ — אז דאס איז ניט דאס ארץ־ישראל, וואס ער האט געזעהן אין זיין קינדערשער פאנטאזיע, ווען ער האט געלערענט צום ערשטען מאל דאס חומש. יענעס ארץ־ישראל, דאס ריכטיגע, וואס ליגט ביי איהם טיעף אין זיין הארץ, ביי יעדען אידישען קינד, ביי יעדען אידען, וואס האט נאך נישט אָנגעוואָהרען דעם אידעאל פון זיין פאָלק, מוז זיין, ווי די לעגענדע זאגט, בעהאלטען מיט גאט אין הימעל, און ער וועט עם אראבשיקען דענסמאל, ווען משיח וועט קומען, און אידען וועלען אין זייער לאנד צוריקקעהרען. דאס ארץ־ישראל פון היינט, וואס ער האט ערקענט, וואס ער זעהט זייט די צייט וואס ער געפינט זיך אין לאנד — האט גאר נישט צו טהאן מיט זיין אידעאל, און מיט דעם אידעאל, דעם חלום און דער אמונה פון זיין פאָלק. די מענשען פון נייעם ישוב זיינען אָנגעלאָפּענע — פראַסט פשוט'ע אידען, וואס האָבען זיך אָנגעכאַפּט אָן זייער שטיקעל פעלד און ווילען מאַכען דער־פון געשעפט; די בעסערע פון זיי פערלאָזען זיך שוין אויף זייערע כחות און האָבען שוין נישט קיין פרעטענזיעס צום פאָלק ישראל, וואס מען האָט זיי דאָ אהער געזעצט פערטריבען פון אידען; — און די ער־גערע פון זיי — האָבען נאָך פרעטענזיעס און האַלטען שטענדיג די האנד אויסגעשטרעקט, בעטענדיג נאָך הילף. אפשר איז אמאל געווען צווישען זיי דער אידעאל, א, געוויס איז ער געווען — דער אידעאל־ליזם — אָבער די אידעאליסטען זיינען אויסגעשטאַרבען, און די וואס זיינען איבערגעבליבען, זיינען וואכעדיגע אידען, וועלכע זיינען גרייט צו פערקויפּען זייערע נחלות, וועלכע זיינען אָנגעקומען מיט אזוי פיעל מיה, און אזוי פיעל האַפּנונגען, פאר יעדערעם בעסערעם געשעפט. יעדענפאלס, זייערע קינדער טהוען שוין נישט דאס נאַרישקייט — און שענקען זיך שוין נישט אוועק כלל ישראל און ווערען נישט מעהר קיין ערד ארכייטער צו בעזעצען זייער לאנד. נישט אין זייער לעבען, נישט אין זייערע פאַרמען, וואס זיי האָבען געשאַפּען, זיינען זיי נישט עהנליך צו יענע אידען, וואס האָבען דאָ אמאל געלעבט אויף דער ערד; נישט צו די ביבעל אידען, נישט צו די העלדען־אידען פון די חשמונאים — זיי האָבען גאר נישט אין זיך עפעס אַזעלכעס, וואס זיי זאָלען זיך שוין האָבען איינגעוואַרבען דא, אין דער לופט דא, וועלכע איז פול מיט דער עלעקטריציטעט פון אידישען בענקען און פון אידישעם אויסגעהייליגטעם רעליגיעזעם געפיהל. די ערד האָט זיי



נאך גאָר נישט געגעבען, און זיי פיהרען אַ קלאַגדיג אַרימעס לעבען פון אינמיליאָנמען, וועלכע זייער מזל האָט פערטראַגען אין אַן אנדער לאַנד צו אַן אנדער פרנסה. צי איז עס נישט דערפאַר, וואָס אונזער מאַרד איז געוואָרען אויסגעטריקענט דורך דער צייט פון לאַנגע גלות, דורך דער צייט פון לאַנגע קנעלען די „תורה“, זיינען מיר געוואָרען אונשעפפערניש, און מיר זיינען נישט מעהר אימשטאַנד צו שאַפען נייע פאַרמען, צונעפאסט לויט אונזער גייסט און לויט אונזער טראַדיציע. און אויך נישט צופאַסענדיג אונזערע פאַרמען צו יענע, וועלכע זיינען דורכגעזאַפט מיט בענקשאַפט, ווען זיי דערצעהלען זיך די געלאַפּענע „קאַלאַניסטען“ אויף אַ וויסט פעלד... ער האָט געזוכט די נשמה פון זיין פאַלק צווישען די אַלטע אידען — דאָרט וואו עס האַלט זיך נאָך אויף דער רעזערוואַר פון די אַלטע אירשע מדות, וואָס ציי הען אזוי לאַנג זייער השפעה נאָך פון דעם ביבעל, ווען עס האָט געלעבט אויף זיין אייגענער ערד. ער האָט אין געהיים פערלאַזט די קאַלאַניע און איז געגאַנגען קיין ירושלים, זיך אויפגעהאַלטען אין די אַלטע שוהלען — איינגעהערט זיך צו די שמועסען פון די אַלטע אידען מיט די ווייסגראַהע בערד. אויך צווישען זיי האָט ער נישט געפיהלט יענעם הייליגען עקסטאַז, יענעם הייליגען געפיהל, וואָס עס לעבט צווישען די זידעס פון זיין פאַלק, בענקענדיג נאָך די מלוכה פון יהוה. אַ, נישט געפיהלט האָט ער דאָ צווישען די אַלטע אידען דאָס גרויסע געפיהל פון אַ בענקשאַפט נאָך משיח, נאָך ירושלים, וואָס לעבט צווישען די אַלטע אידען אין גלות. דאָס געשפרעד און דער אינטערעס איז דאָ אַרומגעגאַנגען אַרום די חלוקה, אַרום די מחלוקת'ען, אַרום די קנאה און שנאה — און איבער זייער קליינעם טעגליכעם קלאַגליכען לעבען. אַ, ער האָט געבענקט נאָכ'ן גלות, נאָך די אַלטע שוהלען און בתי־מדרשים, וואו עס זיצען די אַלטע פרומע אידען מיט די מעשענע ברילען ביי מדרשים, און זייער טויזענדיעהריגע וויינענדיגע שטימען זיינען דורכגעזאַפט מיט בענקשאַפט, ווען זיי דערצעהלען זיך די מעשיות וועגען מלך־משיח — אַ, יענע אידען, אין וועלכע עס לעבט נאָך דער גייסט פון ביבעל; ווי האָט ער געבענקט נאָך די אידען — דאָרט אין גלות — אין וועלכע עס האָט זיך ערוועקט דאָס גרויסע געפיהל פון בעלעבען דעם אידעאל פון זייער אַלט פאַלק, נישט אַ לאַנד, און ניט אַ פאַלק צו בעפרייען — נור אַ וועלט — און הייסען זיך אויף

אלע פעלדער, דארט וואוהין די גערעכטיגקייט רופט זיי, שלאנגע זיך אין אלע מלחמות, וואו עס האנדעלט זיך אום אונטערדריקונג. דא אין ארץ־ישראל האט ער דערהערט דאס קלאפען פון דער אידשער נשמה אין גלות, צווישען די פעלקער פון דער וועלט.

מיט שרעק האט ער ענטדעקט, אז די, וועלכע דערמאנהען איהם אן דעם לעבען פון זיינע עלטערען אויף דער ערד, זיינען גאר זיינע „שונאים“, די אראבער. ער האט זיך מיט פלייס צוגעקוקט צו זייער לעבען, און דערזעהן אין זיי א לעבעדיגע איליוסטרעציע צו דעם לעבען פון די ביבעל־העלדען. יעדער אלטער, איינגעזעסענער אראבער איז געגליבען אין זיין לעבען ווי צו א אברהם, און דער יונגער ווי צו א יעקב. זייערע טעכטער פאשען, ווי רחל, די שאף און זאמלען זיך צונויף מיט די פאסטוכער, מיט זייערע סטאדעס אין די מיטאג שעה ביים ברונען אין פעלד — קומט אן א פרעמדער פאסטוד, א יעקב — און פרעגט זיך אויף לבן זיין פעטער — און דערזעהט זיין טאכטער רחל מיט די שעפסען אַנקומענדיג פון פעלד, פערליעבט ער זיך אין איהר, נעהמט זיך אַנטרינקען איהרע שעפסען און דערזעהלט איהר, אז ער איז געקומען צו איהר פאטער און שמעלט זיך אוועק דיענען ביי איהר פאטער פאר איהר זיעבען יאהר, ווארים ער האט זי לעבן און קיין געלד צו בעצאהלען פאר איהר האט ער נישט. קויפט ער זי מיט זיין ארבייט. א, וויפיעל קנעכט, יונגע אראבער, האט ער געטראָפּען ארבייטען פאר זייערע ווייבער. די אלטע אראבער זיצען פאר די טהויערען פון זייערע געצעלטען, וואס איז ביי זיי אין די ווייטע דערפער, די פרויען ארבייטען מיט די אקסען פאר זיי, און זיי זיצען ווי א אברהם און ווארטען אָב אן אורח אין געצעלט איהם אריינצור ברענגען. אָדער זיי זיצען אין האַלבען ראד אין פארנאכטליכען זוך נעז־שין און דערזעהלען זיך מעשיות פון אלי מיט זיין נביא מחמד — קומט אן א פרעמדער דורד־רייזענדער מיט זיין ווייב און קעמעל, שמעלט זיך אָב ביים ברונען צו ווארטען, ביז עס וועט איהם ווער אהיים נעהמען. קומט אן אן אלטער אראבער און בעט זיי אַהיים צו זיך אין זיין געצעלט או לאַזט זיי קיין שלעכטס נישט טהאָן, האַלט זיך פּעדאַנטוואָרטליך פאר זייער לעבען און זייער גוט, ווייל זיי זיי־גען געקומען הינטער דעם „שאטען פון זיין באַלקען“.

ביי זיי, ביי די ווילדע אראבער, אין זייער לעבען, אין זייערע פאָר

מען, אין זייער מאַראַל האָט ער געזעהן די פערקערפערונג פון דעם לעבען פון די אבות, פון די אלטע אידען, די בעשטענדיגע איינוואהנער פון דער ערד, און צוגעקוקט זיך מיט פרייד און ליעבע צו זייער לעבען. צו זייער פיהרען, און געהערט פון זיי א גרוס, אן אלטען גרוס פון דעם אמאליגען אירישען לעבען, וואָס האָט זיך אָכגעשפיעלט אויף דער ערד.

אַבער ער האָט פערשטיקט דאָס געפיהל אין זיך, מיט אלע מעג ליכקייטען. האט נישט געוואלט זעהן דאָס שעהנע ביי זיך. פערקעהרט, ער האָט געפרובט צו זעהן דאָס שעהנסטע אין דעם אירישען ישוב. און נאָכגעמאַנצט די רעדלעך מיט די יונגע לייט, וואָס דער עקאָנאָם בלומענמאהל האָט געלערענט — וועלענדיג זיך איינריידען, אָ דאָס טאַנצען די בחורים אין ירושלים אין די גערטנער, זיי ווילען געפעלען די בתולות. געפרובט פערגעסען זיין אייגען לעבען, זיינע געדאַנקען, זיינע ספקות, און געלאָזט זיך אריינציהען אין דעם נייעם לעבען. מיט די ארבייטער אינאיינעם געוואָהנט אין די נייע היילעך, וואָס מען האָט אויפגעשטעלט אין די קאַלאָניעס. אָ, מיט וויפיעל פרייד האָט ער בעמערקט, ווי יעדען טאָג וואַקסט זייער קאַלאָניע — קומען צו נאָך פיער איילען ערד אין ארץ־ישׂראל בעארבייט. — געגעסען אינעם מיט די פועלים, בעמיהט זיך צו רעדען לשון־קודש, מיט התמדה און פרייד האָט ער זיך מאָרגענס אויפגעכאַפט צו דער ארבייט. דערמאָהנענדיג זיך, אז ער געפינט זיך אין ארץ־ישׂראל, און ער געהט בעארבייטען די אלטע אירישע ערד. ער האָט געזעהן די אירישע העלדען, וועלכע ציהען זיך איבער דעם שטיק לאַנד. און דאַרט דריבען איז יבנה געווען — די אלטע אוניווערסיטעט־שטאַדט, וואָס דער תנא רבי יוחנן בן זכאי האָט זי אויסגעבעטען פון אספסינוס, ווייל ער האָט איהם נביאות געזאָגט, אז ער וועט קייסער ווערען, און גער גרינדעט די יבנה'ער ישיבה, וואָס האָט דערהאלטען דאָס אירישקייט נאָכ'ן הורבן, און דאַרטען איז אזוי לאַנג דער נשיא געזעסען, און פון דאַרט איז די תורה ארויסגעגאַנגען און פערשפרייט זיך איבער אלע לענדער, וואוהיז אידען זיינען אוועק. און איז ער אויפדערנאָכט אהיים געקומען נאָך דער ארבייט און געלענען אויף דר'ערד און גע' קוקט אין די גרויסע שטערן, וואָס זיצען אין דעם הימעל אין ארץ־ישׂראל, און דערמאָהנט זיך, אז די שטערן האָבען אַמאָל געזעהן זיין

פאָלק אויף דעם לאַנד פריי און שטאַרק — אז דאָס איז דער הימעל איבער ארץ־ישׂראל — און ער ליגט אויף דער ערד, אויף וועלכער די טעכטער פון זיין פאָלק האָבען אמאָל פרעהליכע ליעדער געזונגען, און די בחורים פון זיין פאָלק האָבען די שווערדען געשארפט, מלחמה צו האַלטען פאר זייער פרייהייט — און ער איז איינער פון די בויער, פון די בענייער פון דעם אַלטען לאַנד, איז ער גליקליך געווען. שטאַלץ געווען אויף זיין ארבייט און געפיהלט זיך אָנגעבונדען אין די אַלטע דורות, אין דעם אַלטען לעבען, וואָס דאָ איז אמאָל געווען אויף דער ערד, און צום נייעם לעבען, צום צוקונפטיגען לעבען, וואָס וועבט זיך דאָ און וועט אמאָל צוריק זיין דאָ אויף דער ערד.

### קאָפימעל 23.

## יום טוב אין דער קאַלאַניע.

אין דער קאַלאַניע איז געווען אַ גרויסע שמחה — מען האָט פער־ענדיגט דעם ברונען. דריי חדשים האָט מען געגראָבען אין דער קאָלאַניע אַ ברונען און עס האָט זיך נישט געפונען קיין וואסער. זיי האָבען געהאָט גרויסע צרות מיט וואסער, וואָס זיי האָבען עס געבראַכט פון דער צווייטער אידישער קאַלאַניע = וועלכע איז געלעגען צווישען זיי און אַ אַראַבישעם דאָרף = און די טרעגער האָבען שטענדיג צרות געהאָט פון די אַראַבער. פלוצים, ווי די פעלים זיינען געשטאַנען אויפ'ן פעלד, האָט מען זיי אָנגעזאַגט די בשורה, אז עס האָט זיך וואסער געוויזען. עס איז געוואָרען אַ גרויסע שמחה, זיי האָבען גע־וואָרפען די ארבייט און געלאָפען אין די קאַלאַניע — זעהן דאָס וואונדער. און עס איז געוואָרען בעשטימט איבער דער געלעגענהייט צו מאַכען אַ קאַלאַניע־יום־טוב. מען האָט דעם יום־טוב אָבעלעגט, ווארים מען האָט געהאַט בעקומען די ידיעה, אז אַ געוויסע אידישע געזעלשאַפט האַנדעלט אונטער אַכצוקויפּען דאָס דערמאַהנטע אַראַבישע דאָרף, וואָס ליגט צווישען איין אידישער קאַלאַניע און דער צווייטער. דערנאָך איז טאַקע בעשטעטיגט געוואָרען, אז די ערד פון

דעם אראכישען דאָרף געהט איבער צום „נאַציאָנאַל פּאַנד“ און די צוויי אידישע קאַלאָניעס גענעהנען זיך איינע צו דער צווייטער. דעם יום־טוב האָט מען געזאָלט פייערען מיט גרויס פרייד, די פּועלים האָבען זיך געלערענט מאַכען קונצען אויף די פּערד, כדי צו בעווייזען דאָס, וואָרום אַ סך מענשען האָבען זיך געזאָלט צוזאַמענקומען אין דער קאַלאָניע צום יום־טוב. אָבער די פּועלים אליין, וואָס צוליעב זיי דאָס האָט געזאָלט זיין דער יום־טוב, זיינען גאָר נישט געווען אזוי זעהר יום־טוב'דיג געשטימט. עס זיינען מעהרסטענס געווען יונגע־לייט, וואָס האָבען דורכגעמאַכט דאָס זעלבע לעבען, וואָס מישע, און זיינען אַראָב קיין אַרץ־ישׂראל, בענקענדיג נאָך אַ אידישע פּאַרם, צו זוכען דאָ אַ צוזאַמענהאַנג מיט דעם גרויסען אידישען לעבען, מיט דעם אלטען אידישען לעבען, וואָס האָט זיך אַמאָל דאָ אָנגעשפּיעלט. זיי האָבען געוואָלט אַמאָל הערען אין אַרץ־ישׂראל דאָס קלאַפּען פון דער נשמת, פון דער אידישער אַמונה — דורך זיין גאַנצע עוויגקייט. נישט גע־זעטיגט זייער בענקשאַפט דורך די נייע פּאַרמען, וואָס מען פיהרט דאָ איין, זיינען זיי מעהרסטען געבליבען קאלט צו דעם נייעם לעבען, וואָס האָט זיך דאָ געשאַפען, סקעפטיש געשטימט און מיט חשד גע־קוקט אויף אלעס. מעהרסטען זיינען עס געווען יונגע לייט, וואָס האָבען בען שוין הינטער זיך געהאַט אַ צובראַכען לעבען. טייל, פּערלאָרען זייערע האַפּנונגען אין דער רוסישער רעוואָלוציע, טייל, — ערוואַכט צו נייעם לעבען, האָבען זיי געזוכט נייע פּאַרמען — און זיי האָט דאָס אַרץ־ישׂראל מיט די אויבערפלעכליכע רקודים־לעך און לשון־קודש רעדען נישט געקענט בעפרידיגען. זיי האָבען געזוכט דעם אידעאל, דאָס בילד, נאָך וועלכען זיי האָבען געבענקט. דורך דעם זיינען צווישען זיי און צווישען דעם אַגראַנאַם בלומענטהאַל שטענדיגע מחלוקות געווען. ער האָט זיך געפּרעהט אויף יעדען נייעם ליעדעל, וואָס מען האָט צוגעמאַכט, אויף יעדען נייעם טאַנץ, וואָס מען האָט ערפונדען, אויף יעדען געציעלעטען שאַם, וואָס אַ פּועל האָט פון זיין ביקס געטראָג פּען, אויף יעדעם לשון־קודש'ע וואָרט וואָס מען האָט צוגעטראַכט צו אַ כלי, וואָרום ער האָט געוואוסט, אז נישט מיט דעם מאַטעריאַל פון בענקשאַפט און חלומות וועט ער קענען בויען זיין קאַלאָניע, און ער האָט זיי מיט אַן אמת פייגד געהאַט, זעהענדיג זייער סקעפטיציזמוס: „איך ווײס ניט וואָס איהר האָט מיטגעבראַכט פון דער היים, און איהר

וויל נישט וויסען פון אייערע חלומות און בענקענישען, וועלכע איהר שלעפט מיט מיט זיך פון גלות, ווי א שווארצער שאטען פון א שקלאף. נישט מיט קיין חלומות און בענקשאפטען וועט מען דא עפעס בויען, נור מיט מעשים, מיט ווירקליכע טהאטען — אהן בענקענישען, וואס איהר שלעפט מיט פון גלות, פון אייער בית-המדרש“.

דער יום-טוב האט זיך אָנגעהויבען מיט גרויס פאראד. צוערשט האָבען די יונגע לייט פון די אנדערע קאַלאָניעס געוווּזען נימאָסטישע איבונגען, דערנאָך האָבען זיך די יונגע קאַלאָניסטען געלאָזט זיך יאָגען אויף די פּערד. אָנגעטהאָן אין אראבישע אביעס מיט די ביסען הינטען אָנגעבונדען, האָבען די סעמיטישע געזיכטער, אָבגעברענט פון דער זונן, אויסגעזעהן ווי די עכטע קינדער פון דער וויסמע. זייער אנבליק האָט אויף די אנוועזענדע ארויסגערופען גרויס בעגייסטערונג — יעדער שאָס פון ביסן, יערעס טאָפּען פון די פּערדישע פּאַרקאוועס, יעדע ציוניסטישע פּאַהן אין אַ רייטער'ס האַנד האָט ארויסגערופען בעגייסטערטע געשרייען פון קינדער און מענליכע מוילער. די בעגייט סטערונג פון די פּערזאָמעלטע איז געוואַקסען. עס האָט זיך געדאַכט, אז דאָס אַלטע פּאַלק ישראל בעפרייט זיך פון יאָך פון זיין תורה, וועל-כע ער האָט געטראָגען דורך זיין בלוטיגען עוויגען וועג — בעפרייט צום לעבען, שרייט נאָך פאַרם! בענקט נאָך לעבען, וואָס האָט פּער-לירען — און האָט נישט מעהר.

און אין איין ווינקעל זיינען געזעסען אייניגע יונגע לייט פון דעה קאַלאָניע אויף דער שוועל פון דער שוהל, צווישען זיי אויף מישא, און צונעקוקט זיך צום שפּיעל, און אַ שווערער יאוש האָט געדריקט זייער האַרץ: „דאָס איז אַלעס“, און איז עס דאָס, וואָס זיי האָבען גע-זוכט אין אַרץ-ישראל? איז דאָס, וואָס וועט בעפרידיגען זייער נשמה? וואו איז דאָס פּאַלק? דאָס פּאַלק זיטצט אין גלות און צולויפט זיך איבער אַלע ימים, און אַלע לענדער, און ווערט אויפגעפרעסען צווישען די פעלקער פון דער וועלט. און וואו איז דאָס, וואָס זאָל אונז ממלא מקום זיין, וואס אונזערע אבות האבען געהאט, דעם גלויבען, דער אידעאל פון אַ משיח'ן? צוליעב דעם זיינען אידען אזוי פיעל אויסגעשטאַנען און דורכגעטראָגען די פּאַהן פון אידישקייט איבער אַלע

פייערען פון גלות, אז זיי זאלען זי אים סוף דערפיהרען צו דעם, און מיר וועלען עהנליך ווערען צו אראבער — לויפען אויף פערד ווי זיי, און שוין קענען שיסען ווי זיי? עהנליך צו זיין צו א ווילדען שטאם פון אראבער, און די פארם און אהנע די יניקה צו שעפען פון די אבות, פון דער ביבל — אראבער צו זיין מיט אייראָפּעאישע שלעכטע מידות, וואָס מיר האָבען זיך אָנגעשעפט אויף דעם גרויסען וועג פון גלות? נור נישט אלע האָבען זיי געקלערט ווי מישא, עס זיינען געווען אזעלכע, וועלכע זיינען שוין מיעד געווען פון גלות און מיעד פון דער מיסיע פון אידישען פּאַלק. זיי האָבען זיך געוואָנט, אז שוין גענוג האָט דאָס אידישע פּאַלק אויסגעשטאַנען צוליב זיין „מיסיע“. יעצט זאל די „מיסיע“ אן אנדערער אויף זיך נעהמען, און מיר וועלען אָנהויבען לעבען דאָס נאַטירליכע לעבען פון פּראָסטע מענשען, נישט קיין „קרושים“. זיי האָבען דערזעהן אין אַגראָנאַם בלומענטהאַל אַ משיח. טאַקע ער, וואָס האָט גאָר נישט אין זיך פון גלות, קיינמאַל נישט פּערוכט דעם טעם פון דער „מיסיע“; דער וואָס איז איבער-געגאַנגען פון אן אנדער סביבה צו אונז אין גאַנצען און איז אַ גער-זונדער, נאַטירליכער מענש, ער איז אימשיטאַנד צו פיהרען אונז צום ברעג פון נאַטירליכען לעבען, פון פּראָסטע מענשען. ער האָט די נאָ-טירליכקייט אין זיך; ער הויבט אָן פון זיך, און דורך איהם קען עפעס געשאַפען ווערען.

און ווי מישע מיט זיינע חברים זיטצען אויף דער שוועל פון דער שוהל און קוקען זיך איין, מיט חזק אויף די ליפען, צום שפיעל. געהט אדורך ה' בלומענטהאל און רופט זיך אן צו זיי: „וואס זיצט איהר דא קאלאָניסטען? איד ווייס נישט, וואָס אייערע ספקות זיינען, איד האָב נישט אין אייערע ספרים געלערענט, איד בין טאַקע אַ גראַ-בער יונג, נור יעדעס שטיקעל וואָס ווערט דאָ געטהאָן בוים דאָס איי-דישע פּאַלק. יעדער ברונען, און יעדע אייל ערד, וואָס ווערט דאָ בעארבייט, איז די צוקונפט פון אידישען פּאַלק. אין דעם גלויב איד און דאָס איז מיין גלויבען און אויף דעם האָט מען מיר די קאַלאָניע איבערגעגעבען. ווער עס האָט ספקות קען די קאַלאָניע פּערלאָזען“ — זאָגט ה' בלומענטהאַל צו מישען ערנסט. מישא האָט געשוויגען.

## קאפיטעל 24.

## די מלחמה מיט די אראבער.

אין אבער האט די שמחה געהאלטען אין מיטען בעסטען גאנגען די נאכט אין געווען א דונקעלע און א ווארימע, און דער עולם איז געווען פערשפרייט איבער די פעלדער, צווישען די ווייסע היילעך, און אונטערגעוונגען ליעדלאך, און מען האט זיך אזוי גאר ערלויבט צו זיך גען א אידיש-פאלקס ליעדעל. א יונגע מאן, פון א חסיד'עשע משפחה. האט אנגעהויבען צו זינגען:

אין מיטען וועג שטעהט א בוי,

האט ער זיך איינגעבויגען;

פאָהרט א איד קיין ארץ-ישראל

מיט פערואוינטע אויגען...

דעם עולם איז דאס ליעדעל געפעלען, אונטערגעכאפט דעם חסיד'ישען ניגון, און אלע האבען מיטגעזונגען אין כאַר. אַגראַנאַם בלור מענטשהאל איז צוערשט נישט צופרידען געווען פון דעם „זשאַרגאַנישען“ זמר, נור בשעת חרות האט ער מוחל געווען. נור אין מיטען זינגען, ווי דער עולם הערט זיך איין צו דעם יונגען מאַן'ס ניגון, דערהערען זיך צוויי שאַסען. זיי האבען פערשטאַנען, אז עס איז א צייבען פון שומר אויף געפאָהר. עס הייסט, די אראבער זיינען אנגעפאלען, און די יונגע לייט האבען זיך געגעבען א לאַז צו די שטעלער, געכאַפט די ביקסען אויף די פלייצעס, און געוואָרפען זיך אויף די פערד — אלע יונגע לייט סיי די גלויביגע, סיי די סקעפטיקער. עס האט זיך אין זיי אנגעצונדען דער נאַטירליכער פערלאַנג צו בעשימצען זייער אייגענטום. צו ערשט האט מען געכאַפט א שטאַלקאַטש און בעלויכטעט דעם וועג; דערנאָך האט מען זיך מישב געווען, אז עס איז געפאָהר, דאָס ליכט, וואָס קען ווייזען די אראבער דעם ציעל צו זייערע ביקסען: זיי זיי נען געוויס בעהאַלטען אין דעם וויין. ארויסגעקומען הינטער דער קאַלאַניע, האבען זיי שוין אַנגעטראָפּען דעם שומר, וועלכער איז אקענענגעלאָפּען אין דער קאַלאַניע אריין אַנזאַגען די סכנה. עס האט זיי געלאָזט, די אראבער, אין כעס, וואָס מען האט ביי זיי אַכגעקויפט



דאָס דאָרף, האָבען זיי אויסגענוצט די געלעגענהייט, וואָס די יונגע קאָלאָניסטען און די מענער פון זייער שכנישער קאָלאָניע זיינען ארייַן בער צום קאָלאָניע־יומ־טוב, זיינען זיי בעפאלען די „גנות“, די פעל־דער און אָנגעהויבען צו ראַבעווען די תבואות פון די פעלדער. די צוויי אידישע שומרים וואָס זיי איז געוואָרען אנפערטרויט דאָס גוט פון דער קאָלאָניע, האָבען מוטהיג בעשיצט דאָס אידישע גוט, אוועק־געשטעלט זיך אין צווייען געגען די אראבער. ערשט אז איינער פון זיי איז געפאלען פון אַ שאַס פון אַ ביקס, האָט דער צווייטער דערזעהן, אז אליין וועט ער נישט זיין בכח צו בעשיצען די פעלדער, האָט ער זיך געלאָזט איבער דעם אראבישען דאָרף אין דער קאָלאָניע רופען הילף. עס איז געווען אַ זיכערער טויט, און נישט קוקענדיג אויף די קוילען וואָס זיינען געפאלען פון די גריבער, איז וועלכע די אראבער האָבען זיך בעהאַלטען, האָט איהם זיין פערד געטראָגען דורך דער גע־פאהר, און פון דערזווייטענס האָט ער געשאסען צוואויסענגעבענדיג וועגען דער געפאהר. אָנגעטראָפען די רייטערס, וואָס זיינען ארויס פון דער קאָלאָניע, האָט ער באלד אומגעקערט זיין פערד, פאַראויסגעלאָ־פען און אָנגעפיהרט זיי, וואו די אראבער זיינען. אלעמען האָט בעלעכט אַ בעגייסטערונג און אַ מוטה: זיי האַלטען מלחמה נישט פאר זיך, נור פאר דעם גאַנצען כּלל, צו בעפעסטיגען דעם ישוב דאָ, צו רעמען דעם אידישען שפּאַליץ און אַינצופלייסען צווישען די אראבער מורא און אכטונג פאר אידישעם אייגענטהום, פאר דעם נייעם איד, פאר דעם נייעם ישוב, וואָס בויט זיך דאָ. און מיט קיין זאך קען מען די ווילדע שבטים נישט איבערציינען, נור מיט מוטה און געפאהר. האָבען טאָקע די יונגע לייט מוטה ארויסגעוויזען. אָנקומענדיג צו די מחנה אראבער, וועלכע זיינען שוין געפאָהרען צוריק פון דער קאָ־לאָניע און האָבען געפיהרט דאָס אידישע גוט אויף וועגען אין זייער דאָרף אריין, האָבען די אידישע יונגע לייט בעשטימט מיט'ן טויט אָבצוקויפען צוריק דאָס אידישע אייגענטהום און עס אוועקצונעמען צוריק פון די אראבער. נישט קוקענדיג אויף די קוילען, וואָס האָט זיי בעגענעט פון די גוט ציעלענדיע אראבישע רייטער, האָבען זיי זיך אקעגען געלאָזט די אראבער. אָנקומענדיג אין דער נאָהנט האָבען זיי זיך פערשפרייט אין די ווינקעלעך, יעדער בעזונדער, כדי די ארא־בער זאָלען זיי נישט טרעפען און בעגענעט די אראבער מיט אַ מחנה

קוילען. די אידישע יונגע לייט, האָבענדיג בעסערס אייראָפּעאישעס געוועהר, ווי די אראבער, האָבען זיך געקענט שטעלען ווייטער ארויס פון דעם אראבישען שום שטח; די אראבישע קוילען זיינען פון זיי אַבגעפאלען, דאגעגען די אידישע קוילען האָבע געטראָפּען אין די אראבישע מחנות. דאָס געיעג האָט אָנגעפיהרט דער אינושעניער בלויז מענטשהאַל, וועלכער האָט קאָמאנדירט דערביי, ווי אַ פּאַלקאָוויק זיין פּאַלק. ער איז בעגייסטערט און שטאַלץ געווען, וואָס ער פיהרט די מלחמה.

— פּערשפּרייט איך — האט ער קאמאנדירט — יעדער אין אן אנדער ווינקעל, שטעהט נישט אין אראבישען ציעל, לעשט אויס די שטאַלקאטשען, ווארפט אראָב די ווייסע טיכער פון די קעפּ, כדי די אראבער זאָלען נישט זעהן אייערע פּאַזיציעס, אראָב פון די פּערד, שאַנצט זיך הינטער די פּערד. — צו האָט ער שוין פּערגעסען זיין לשון־קודש דערביי און קאָמאנדירט אויף זיין מוטער־שפּראַך, אויף דייטש, נור די יונגע לייט האָבען איהם פּערשטאַנען און מיט אימפעט געפּאָלגט איהם. די אידישע קוילען האָבען באַלד צו שווייגען געבראכט די אראבישע, די אראבער האָבען אָנגעהויבען צו לויפּען מיט שלעפּענדיג מיט זיך די וועגען. דאָ האָט מיט געגעבען אַ שריי אויס צו זיין חבר משה, מיט וועלכען ער האָט אינאיינעם געוואָהנט: „קום ראַטעווען די וועגען“, געגעבען זיך אַ כאַפּ ארויף אויף די פּערד און געלאָזט זיך אין די אראבישע מחנה אריין. אַ פּאַר יונגע לייט הינטער זיי שוין, די קוילען פליהען פאר זייערע אויגען פארביי, ווי פונקען פייער, — זיי קוקען נישט, איילען מיט אימפעט אין די מחנה אריין, כאַפּען שוין אָן די אַקסען ביי די לייצעס — טאַקע זיין פריינד משה גיט אַ געשריי אויס: „אוי“ — און גיט אַ פּאַל אראָב פון פּערד און דאָס פּערד אנטלויפט פון אונטער איהם אין סטעפּ אריין. אָבער די יונגע לייט האַלטען שוין די וועגען מיט דעם אידישען גוט ביי די פּערד, נאָך פינקלען פאר זיי די קוילען, שלאָגען זיך מיט די ביקסען. — אָבער דאָס אידישע גוט האָבען זיי געראַטעוועט און די אראבער אנטלויפּען, איבערלאָזענדיג די וועגען ביי זיי, שלעפּען מיט זייערע פּער־וואונדעטע, לאָזען זיך אין דאַרף אריין.

מ'איז אראב פון די פּערד און אנגעהויבען צו זוכען די פּערוואונדעטע, צוויי יונגע לייט זיינען געוואָרען פּערוואונדעט און איינער איז געפּאַלען

א טויטער — מישע'ס חבר און פריינד, צייט ער איז דא אין לאנד, משה, וואָס איז געפאלען צו מישא'ס פיס. די אראבער האָבען זייערע פערואוואַנדערטע און טויטע מיטגענומען מיט זיך אין דאָרף אריין. די פערואוואַנדערטע האָט מען אויף די פערד מיט די וועגען גערעטע־טע אידישעס גוט געפיהרט אין דער קאַלאָניע אריין; ביי דעם טויטען איז געוואָרען אויפ'ן פעלד אויפגעשטעלט אַ וואָד, ווארים עס איז זעהר וויכטיג געווען נאָך די טערקישע געזעצען אויף וועמענס פעלד מען געפינט די טויטע ביים שרייבען דעם פראַטאַקאָל. מורא האָבענדיג, אז די אראבער זאָלען דעם געפאלענעם חבר נישט איבער־טראַגען אויף דעם אידישען פעלד, האָט מען אויפגעשטעלט אַ עהרען וואָד. עס זיינען איבערגעבליבען דער אינזשעניער בלומענטהאַל, מישע און אַ פאַר חברים. די פערד אָנגעבונדען, די שטאַלקאַטשען אָנגעצונדען, די ביקסען גרייט געמאַכט צו בעשיצען זיך פון אַ נייעם איבערפאַל, איז מען איבערגעבליבען איבער נאַכט אויפ'ן פעלד ביים טויטען חבר. די נאַכט איז געווען אַ דונקעלע, טיעף אין הימעל האָט בען זיך בעהאַלטען די שטערן, אַ קאַלמער ווינד האָט געבלאַזען פון די הריי־הודה אראַב, פון דערווייטענס האָט זיך דערהערט דאָס קלאַגען פון די שאַקאַלען, וואָס האָבען געוויינט צווישען די שטיינער אין די היילען. עס האָט זיך געדאַכט, אז עס ברומט ביי־נאַכט די אַלמטע אידישע נשמה, וואָס קומט דאָ אהער פון דעם פינסטערען גלות און קלאַגט אויף איהר גורל. יעדער פון די יונגע לייט איז געווען פער־זונקען אין זיינע געדאַנקען, געזעסען אין זיין ווינקעל מיט זיין ביקס איז דער האַנד און געקלערט וועגען אַ צוקונפט, נישט פאַר זיך, נור פאַר זיין גאַנץ פּאַלק. שטאַלץ האָט זיך ארויף און אראַב געררעהט דער אינזשעניער בלומענטהאַל מיט זיין ביקס אין האַנד ווי אַן אַנ־פיהרער, און איז שטאַלץ געווען אויף דעם טהאַט, וואָס ער און זיינע קאַלאָניסטען האָבען בעוויזען. ער איז געווען אַן איינפאַכער מענש, אַ איינפאַכע נשמה, קיין קאַמפליצירטע נאַטור. ער האָט נישט גע־וואוסט די אידישע געשיכטע און נישט געוואָלט וויסען, געוואוסט, אז עס איז געווען אַ אידישעם לעבען אַמאַל, ווען עס איז געווען אַ אידי־שע מדינת דאָ אויף דעם אָרט און עס הויבט זיך אָן אַזאַ אידיש לעבען פון דעם טאַג אָן, וואָס ער איז ווידער דאָ אויף דעם אָרט. אויסגע־שטריכען האָט ער דעם גרויסען גלות און נישט געוואָלט וויסען דערפון

און פיינט געהאט עם — א נאטירליך געזונד לעבען האט ער געוואונשען פאר זיין פאלק דא, אויף דעם לאנד וואו יעדער שריט וועט ווערען אויסגעקויפט מיט בלוט. ער האט גע'חלום'ט פון א גרויסער מלחמה. וואס וועט אמאל דא זיין אויף דעם ארט אין דאס לאנד, צו בעפרייען א גאנץ פאלק. ער האט געהערט די טריט פון די פערד, ראס קלינגען פון די כלים-מלחמה, וואס טראגט זיך אין דער לופטען. דא אויף דעם פעלד וועט אמאל אויסגעקעמפט ווערן די אידישע פרייהייט, דאס אויסלויזען פון גלות, דא וועט זי געבוירען ווערען. ער האט געזעהן דעם אידישען פארלאמענט, אין וועלכען עס ווערט געפיערט די אידישע בעפרייאונג. עס זיצען די בכבוד'יגע אידען פון אלע לענדער. די אידישע נאציאנאלע רעגירונג, דער אידישער סנהדרין. ער דערקענט בעקאנטע געזיכטער, און די העלדען טראגען אריין אין פארלאמענט די פאָהנען, וואָס זיי האָבען אוועקגענומען פון שונא קעמפֿ פֿענדיג פאר פרייהייט, און בויגען די פאָהנען פאר הערצעל'ס פארטרעט, און אפשר אין ער אויך צווישען די פאָהנען-טרעגער...

און מישען... ער איז געזעסען ביים טויטען חבר, מיט וועלכען ער האט געמיינט אלע זיינע חלומות, אלע זיינע אידעען. ער, דער ברור דער זיינער, וועלכען ער האט זיך געפונען, ביידע אויפגעצויגען בע'זונדער, געמראָפען זיך דא אין לאנד, און ביידע גע'חלום'ט די זעלבע חלומות, ביידע דאס זעלבע געקלערט, געהענדיג אין געהיים אין די היילען, אויף די קברים, אויף די אידישע היסטארישע ערטער, און האָבען געוואָלט ביידע הערען דאָרט דאָס ברוימען פון דער אידישער נשמה. און דא ליגט ער פאר איהם א חלל אויף דעם אידישען פעלד מיט זיין ביקס אין דער האַנד. נישט געפאלען איז ער ווי יענע קרבנות, וועלכע מען האט ארויסגענומען ווי די שעפסען פון דער סטאדע ארויס, און גע'שחט'ן, נישט געפאלען איז ער א קדוש בעל כרחו ווי א שעפס, ווי די אלע אידישע קדושים אין גלות. נור מיט דער ביקס אין דער האַנד בעשיצענדיג אידישעם גוט און אידישען שטאַלץ. א, ווי ער האט מקנא געווען זיין חבר דעם טויטען, דער וואס בינדט איהם צונויף מיט די העלדען, וואס זיינען אמאל אויך דא געפאלען. ווי האט ער דעם טויטען קושען געוואָלט, קושען געוואָלט זיין בלוט, זיינע יונגע יאהרען און ווי גליקליך און שטאַלץ איז ער

געווען אויף איהם. שרייען האט ער געוואלט מיט דעם גאנצען קול. איבער דעם גאנצען לאנד, אז די ערד זאל הערען.

— „אידען, א גרויסע ישועה איז געקומען, דער ערשטער קרבן. וואס פאלט נישט ווי קיין שעפס, נור ווי א העלד!“ — אזא בלוט איז הייליג און ריין, און דאס איז שפייז פאר דעם חיות פון א פאלק. איז אזא בלוט נישט הייליגער און שעחנער פאר די אלע טייכען בלוט, וואס זיינען געווארען פערנאסען ביז יעצט ביים אידישען פאלק? — ער איז ערצייטערט געווארען ביי דעם געדאנק...

### קאפיטעל 25.

## די תימנ'ער אידען.

איבער דער וויסטע איז געגאנגען א שטים און איז אנגעקומען אין תימן, אין אראביען, אז עס איז געקומען די ערלייזונג פון אידען, און די בני-ישראל הויבען זיך אן צו בעועצען אין זייער פאטערלאנד. און די אונגליקליכסטע פון די אונגליקליכע — די תימנ'ער אידען, וועלכע האלטען זיך דאָרט אויף פון ערשטען חורבן און זיינען גע' וואָרען די קנעכט פון פעטער ישמעאל, די וואָס טראָגען נאָך דעם פלעק פון דער געטהאָ ביז'ן היינטיגען טאָג. — האָבען זיך אָנגעהויבן בען צו קלייבען אין זייער פאטער-לאַנד. אויף קליינע שלעפּישיפען האָבען זיי זיך געלאָזט מיט ווייב און קינד איבער'ן ים, פערוואָגעלט גע' וואָרען אויף פערשיעדענע ברעגען, די העלפט איז פון זיי אויסגע' שטאַרבען אויפ'ן וועג פון פערשיעדענע קרענק, הונגער און נויטה, און איז אַ שעחנעם פריהימאַרנען זיינען צום יפו'ער ברעג צוגעשוואומען צוויי בערלענקעס מיט די תימנ'ער אידען. זיי האָבען געלאַנדעט אויפ'ן ברעג מיט די ווייבער און קינדער, און דערהערט, אז זייערע פיס האָבן בען מיט אַן אמת בעטרעמען דעם הייליגען באַדען, האָבען זיי זיך מיט די געזיכטער געוואָרפען אויף דר'ערד און געקושט די ערד. זיי האָבען נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן פאר פרייד, געוויינט פאר גליק, גע' וונגען, געטאַנצט און ארויסגעלאָזט פון זיך ווילדע געשרייען, וואָס

זיי האבען מיט זיך מיטגעבראכט פון דער וויסמע. צוערשט האט מען זיך מיט זיי זעהר דערפרעהט — די פני און די „חשובי יפו“ זיינען זיי אקעגען ארויס אויפ'ן ברעג, אויפגעשלאגען פאר זיי שטעלער, ביידלעך און בעזארגט זיי מיט ברויט צו שטילען זייער ערשטען הונגער. אבער די תימנ'ער אידען האבען נישט געוואלט בלייבען אין יפו, וועלכע האט א קליינע ראליע געשפיעלט אין זייער פאנטאזיע, און זייער רעליגיעזער עקסטאז האט געטראגען זייער ערשטען טריט קיין ירושלים, צום הרהיבית, צו דער כותל-מערבי. דעם וועג פון יפו קיין ירושלים האבען זיי געמאכט מיט ווייב און קינד צופוס, און אז זיי האבען פון דערווייטענס דערזעהן די הייליגע שטאדט, פון וועלכער שפיצען פון קאטילישע קירכען און מאכמעדאנישע מעמטשע-טעם האבען ארויסגעקוקט, איז געווארען צווישען זיי א שרעקליך גע-וויי, א געוויי פון פרייד און פון צער, וואס זיי זעהן די הייליגע שטאדט און זעהען זי אין איהר פערשקלאפונג. לאנג זיינען זיי גע-לעגען אויף דער ערד, איינגעגראבען די פנים'ער אין דעם זאמד, און געגעבן פון זיך שרעקליכע ברומען.

אין ירושלים זיינען זיי אנגעקומען צו תשעהבאב, ווען די נאנצע אירישע בעפעלקערונג קומט זיך צונויף פאר דעם כותל מערבי. די נאכט איז געווען א דונקעלע, א שרעקליכע ירושלים-נאכט; פון די היילען ארום דער שטאדט האט זיך געהערט דאס קלאגען פון די שא-קאלען און עס איז געווען, ווי עס רופען די בת-קולות פון די היילען, און ברומען ווי די טויבען: „וועת איז מיר, וואס איך האב מיין הויז חרב געמאכט.“ פאר דעם כותל מערבי זיינען שוין געווען פערוא-מעלט אלע פערשיעדענע עדות פון אידען, וואס וואוינען אין ירושלים. די ספרדים זיינען געקומען אין זייערע טערקישע טורבאנען, מיט די גרויסע גרינע גארטלען, שווארצע בערד, מיט אבגעברענטע געזיכטער, מיט גרויסע שווארצע אויגען, רמב'ס קעפ, און שבאתי-צבי-קעפ; אין די זאקען האבען זיי זיך געווארפען אויף דר'ערד פאר דעם כותל מערבי. פוילישע אידען אין די שווארץ-אטלאסענע צוריסענע קא-פאטעס מיט די שטריימלען; די אויסגעבלייכטע פנים'ער האבען זיי איינגעגראבען אין די גרויסע שפארעס צווישען די שטיינער פון דעם כותל מערבי און אריינגעוויינט אין זיי; די בוכארער אידען אין זייערע קאלירטע מאנטלען, אין די פוטערנע היטלען — אלעס איז

געלעגען אויף דער ערד. די ליכט אין די אויל לעמפלעך האָבען זיך געברענט צווישען די שפּאַלטען פון די גרויסע שטיינער, און די קולות און די יללות האָבען זיך געריסען אין הימעל אריין: „איכה ישבה בדד העיר“. עס האָט זיך געדאַכט, ווי עס זיינען זיך צוזאַמענגעקומען די אידען פון אלע עקען און ליגען אונטער דער וואַנד, זיי זיינען אַרויסגעוואָרפען אויף דער צווייטער זייט וואַנד, צווישען זיי און גאָט שטעהט אַ וואַנד און זיי רופען און שרייען צו גאָט דורך דער וואַנד: „גאָט, פּערהייליג דיין נאַמען איבער דער גאַנצער וועלט“. און די וואַנד איז שטום און קאַלט, און זאַפט אין זיך אריין די טרעהר רען און געשרייען און פּערהווינגט אלע געבעטען, וואָס ישראל וויינט איבער זיינע צרות. אלע טרעהרען קומען אהער צושווימען דאָ, צו דער וואַנד, און דאָ, ביי דער וואַנד, שטאַרבען זיי אָב, און ווערען פּערלאָרען און איינגעזאַפט פון שטיינער. אַ, ווער וואָלט געקומען און צובראַכען די וואַנד צווישען ישראל און זיין גאָט!...

די גאַט איז געווען שוואַרץ און צאַרענדיג, אַ שרעקליכע קאַלטע ירושלים-גאַט פון ערנסטקייט; גאַט-פאַרכט איז געלעגען אין דער לופט און די שטימע פון דער שכינה האָט געקלאָנגט אין אלע היילען אַרום דעם אַלעמען מויער. אין דער שוואַרצער גאַט האָבען זיך אריינגעריסען די תּימנ'ער אידען; זייערע ווייסע קיטלען האָבען זיך געבלייבט אין דער דונקעלער גאַט, און ווי זיי זיינען אָנגעקומען פאַר דעם כּותל מערכי און דערזעהן די אידען, וואָס ליגען פאַר איהם, און דערהערט דאָס געוויין, זיינען זיי ווי איין מענש, מיט ווייב און קינד. געפאלען מיט די פּנים'ער פאַר דער וואַנד, אויסגעשפּרייט די הענד צום הימעל און אַ גרויס געשריי, דאָס געשריי פון דער וויסטע, דאָס געשריי פון דער אידישע עולה האָט זיך געריסען פון זיי אין דעם שוואַרצען הימעל אריין. זיי האָבען דערזעהן, אז זיי זיינען געוואָרען אַבגענאַרט, משיח איז נאָך נישט געקומען, די ערלייזונג איז נאָך נישט דאָ.

## קאפיטעל 26.

## די אבגענארטע האַפנונג.

אַבער מען האָט עפעס געמוזט טהאָן מיט די תּימנ'ער אידען; זיי האָבען זיך אַרומגעוואַלגערט איבער די גאָסען מיט ווייב און קליינע קינדער, אַרעם און קראַנק, קיין העמד אויפ'ן לייב, קיין ביסען ברויט אין מויל, קיין דאָך איבער'ן קאָפּ. זיי זיינען געקומען מיט די ווייבער און די קליינע קינדער צו די טהויערען פון די שוהלען און די בתי־מדרשים און אויסגעשפּרייט זיך ווי אין דער וויסטע, און גע'טענה'ט, אַז דאָס איז דאָס לאַנד, וואָס גאָט האָט פּערשפּראַכען זייערע עלטערען, אויף דעם לאַנד האָבען זיי אזוי לאַנג געוואַרט און אויסגעשטאַנען אלע ענויים פון די אַראַבער — דאָס איז דער שכר? די שטאַרקערע פון זיי האָט מען גענומען און צושיקט אין די אידישע קאַלאַניעס, און די שוואַכערע, און די עלטערע, און די ווייבער און די קינדער האָבען זיך, ווי דער זאמד, איבער אלע גאָסען פון דער הייליגער שטאָרט אַרומגע'וואַלגערט מיט פּערבלענדטע, טרוימענדע אויגען פון הונגער, קראַנק הייט און רעליגיעזען עקסטאַז.

אויך אַנראַנאָם בלומענטהאַל האָט אַריינגעקראַנען אין זיין קאַלאַניע אַ צאָהל תּימנ'ער, מיט די ווייבער און קינדער, פאַר וועלכע די פּועלים האָבען אויפגעשטעלט ביידלעך אין דער קאַלאַניע און צוגע'נומען ווי ברודער. ביי די פּועלים האָט זייער אַנקומען אַרויסגערופּען נרוים בעגייסטערונג. זיי, די „טרוימער“, האָבען דערזעהן, אז די אידען פון משיח'ן איז נאָך נישט אַבגעשטאַרבען ביי אידען, אז זי לעבט צווישען פּאַלק, און דער נאָמען פון משיח'ן האָט גערופּען די אונגליקליכע פון דעם ווייטען תּימן און געטראַגען זיי איבער דעם ים אין הייליגען לאַנד אַריין. זיי האָבען דערפיהלט די ברידערליכע נשמה וואָס האָט געלעבט ווי ביי זיי, ביי זייערע עלטערען, אויך דאָרט און דער וויסטע, ביי יענע אידען, כאָטש זיי האָבען זיך נישט צוזאַמען געטראַפּען, נישט בעגעגענט זיך דורך דער גאַנצער צייט, וואָס אידן זיינען אין גלות. זיי, די אידיש־רוסישע סטודענטען, וואָס האָבען שוין אליין קיין אַמונה געהאַט, זיינען בעגייסטערט געוואָרען פון דעם



רעליגיעזען עקסטאז, וואָס לעבט נאָך צווישען די תימנ'ער. זיי האָבן  
 בען דערזעהן אין זיי די נאָקעטע אידישע נשמה, וואָס האָט זיך אומער  
 טום געקענט ערהאלטען אין איהר קלאַרהייט — צי צווישען די ציי  
 ווילזירטע אייראָפּעער, צי צווישען די ווילדע אויטאָמישע שטאַמען.  
 אין די וואַרימע צוהיצטע זאמדען פו דער וויסטע. זיי האָבען זיך אָנ-  
 געכאַפּט אַן די תימנ'ער און געלעבט מיט זיי, נור די תימנ'ער האָבען  
 נישט געוואָלט געהן צו דער אַרבייט אין די אידישע קאָלאָניעס, זיי  
 האָבען נישט געוואָלט זיין קיין עבדים, נור האָבען געפאַדערט זייער  
 חלק אין אַרץ־ישׂראל. זיי האָבען געגלויבט באַמונה שלמה, אז אַרץ־  
 ישׂראל געהערט צו אלע אידען, אז יהושוע בן נון האָט אלעמען  
 צוטהיילט דאָס לאַנד. זיי האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען אין די  
 פעלדער און ניט געוואָלט אַרבייטען — געפרעגט: „וואו וואָהנט דער  
 נשיא, וועלכער צוטהיילט די ערד פון אַרץ־ישׂראל?“

עס האָבען זיך באַלד געפונען ביי זיי אייניגע יונגע לייט פון די  
 „פועלים“, אונטער זיי מישע, וועלכע האָבען געוואָרפען די אַרבייט  
 און אַרויסגעגאַנגען צו די תימנ'ער, וואָס האָבען געהאַרט ווי אַ מחנה  
 פעלדאָומע פייגעל אויף די פעלדער. נאָס אַמאָל זיינען זיי זיך מערה  
 צוזאַמענגעקומען.

די ווייבער האָבען געטראָגען זייערע קינדער אָנגעבונדען אויף די  
 רוקענס. די מענער, דארע, אָבגעכרענטע געזיכטער, מיט די שוואַרצע  
 געגרייזעלטע פּאַות, וואָס האָבען אַרויסגעקוקט פון די ווייסע לילע-  
 בער, האָבען געציטערט פון ווינד, אַנידערגעלעגט זיך אויף די פעלדער  
 מיט ווייבער און קינדער. די קינדער האָבען געשריען, געוויינט, די  
 מוטערס האָבען זיי איינגענומען, טייל געשטעקט אין די קינדער'ס  
 דויטע מיילכעלעך ביינדעלעך, וועלענדיג זיי אָבנאַרען, אז זיי זיינען  
 אָדער טרינקען; די מענער זיינען געזעסען נעבען זיי, די קעפּ אַראַב-  
 געלאָזט אויף דער ערד, און נאָכגעקלערט וועגען דעם, וואו איז גאָט'ס  
 הבטחה. דער ספק איז קיינמאָל, קיינמאָל נישט אַריינגעדורנגען  
 אין זייערע הערצער, אויסשטעהענדיג די אלע ענויים און שאַנד פון  
 זייערע אַראַבישע שכנים, גלויבענדיג, אז דער רבונר־של־עולם וועט  
 אַמאָל זיי בעצאָהלען פאַר די ענויים. די אַמונה, וואָס האָט אויסגע-  
 האַלטען אזוי פיעל הונדערטע יאָהרען און אזוי פיעל צרות, האָט אָנ-  
 געהויבען צו וואַנקען אויף דעם באַדען פון זייער צוגעזאַגט לאַנד. אין

טאקע אלעס, וואָס גאָט האָט צוגעזאָגט אונזערע עלטערען אברהם, יצחק ויעקב — דאָס ארץ זבת חלב ודבש, זאָל עס חלילה נישט וואהר זיין? איז דאָס נור אַ חלום געווען? אָ, ווי שרעקליך זיינען געווען די ענויים דאָ, אויף דעם הייליגען באַדען, נישט איבער געלד און הונגער, נור, חלילה, וואָס גאָט'ס הבטחה ווערט נישט מקוים. עס האָט זיך געדאכט, אז דאָס אלטע פּאַלק ישראל, קומענדיג אויפ'ן ברעג פון זייער צוגעזאָגט לאַנד, הויבט אָן צו צווייפלען אין די הבטחות פון יהוה, און אַ שרעק קוקט ארויס אין די אויסגעלאָשענע שווארצע אויגען פון די מענער, פון די ווייבער, דער שרעק פון אַבגענאַרטע האַפנונגען. וואָס האַבען אזוי פיעל געקאָסט.

שרעקליך איז געווען איבערצוטראַגען דאָס בילד פון יאָוש. די יונגע לייט זיינען געלאָפּען אין די קאַלאַניעס ארום, האַבען געבראכט מעהל, ברויט, קארטאָפּעל, אָנגעלעגט אַ פייער און געקאכט פאר זיי. די נאכט האָט זיך שוין געדונקעלט, אַ שווארצע פיטסטערניש האָט אַרומגענומען די פעלדער, די קינדער האַבען זיך אָנגעהויבען צו טוליען צו די מוטערס, דאָ און דאָרט האָט מען געהערט ווי אַ תימנ'ער לערנט זיין משניות, אָדער ניט אַרויס פון זיך אַ משונה'דיג ווילד קול, זינד גענדיג אַ טרויעריג, מעלאַנכאָליש ליערעל צו יהוה, און עס איז געווען אַ גרום, אַ צייכען, אַ געשריי, אז ניין. נאָר נישט האַבען זיי אָנגע- וואהרען די האַפנונג אין יהוה, זייער גאָט לעבט און זיינע הבטחות וועלען מקוים ווערען.

## קאפיטעל 27.

### איבער די פעלדער פון יהודה.

איבער די וויסטע פעלדער פון יהודה איז מישא צוריקגעגאנגען קיין ירושלים צו זיין ווייב, וואו ער האט זי געלאזט, ווען ער איז אב אין די קאלאניעס.

אַ טרויעריגער געפיהל האָט געדריקט זיין האַרץ, ווען ער האָט פער- לאזט דעם פעטען טאל, וואס ליגט הינטער די הרייהודה. צום לעצטען מאל, ווען די זונן איז אויפגעגאנגען, האט ער פון די פער-

שמייערמע יהודה־בערג געווארפען זיין בליק אויף דעם טאל, איז וועלכען עס ליגען די קאלאניעס פון יהודה.

א גרויסער ים פון ווייסען קאלף־שטיין האט געבלייבט זיך אין דער אויפגעהענדער זונן. און אין דעם ים האבען זיך געוויזען, ווי קליינע אינזלען, קליינע גרינע קופקעלעך בוימער און שטיקער גרינע בעוואקסענע פעלדער פון די אידישע קאלאניעס.

די קליינע אינזלעך זיינען ערות פון א גרויס בענקעניש, וואס האט זיך ערוועקט אין אידישען פאלק נאך ערד, נאך א היים — האט ער זיך געטראכט — און דאס זיינען די ערשטע פונקטען, די ערשטע ווינקעלשטיינער, וואס זיינען געלעגט געווארען צו ערבויען די נייע היים. און די ווינקעלשטיינער פערלאזט ער יעצט... פערלאזט ער ניט מיט זיי דאָס גרויסע בענקשאפט, וואָס האָט זיך אין האַרץ ערוועקט צו זיך אליין, וואס האט איהם דא אהער געשלעפט צו די ווינקלעך? — און ער האט זיך ארומגעקוקט איבער דעם גאנצען לאנד ארום, וואס האט זיך אויסגעצויגען הינטער די פיס פון די הרי יהודה און איז גע־לעגען אויסגעשפרייט פאר איהם, ווי אויף דער האנד.

די לופט איז געווען אזוי קלאהר און דורכזיכטיג, אז מען האט געזעהן די ברעגען פון לאנד ארום יפו, ווי זיי טרעטען אריין אין ים אריין. און דאָס לאַנד איז וויסט ארום און ארום. וואַרנישט־וואו ווייזט זיך א בויס, גרינט זיך א גרינע בייט, ציגרט זיך אן א רויט ציגעל־וואנד פון א שטיבעל, ווייסען זיך ווייסע קליינע, רונדיגע קופעלן. שטארט ארויס א הויכער שפיטץ פון א מחמדנישען מאשעט וואָס האָט זיך פערבלאָנדזשעט אין א אראבישען דאָרף. און דאָס איז עס דאָס ווינקעל, וואָס האָט געזאָלט שטילען זיין בענקשאפט, וואו ער האָט גע־זאָלט געפינען די רוה און דעם וועג צו זיך. און זיין בענקשאפט האָט ניט אויפגעהערט. עטוואס האט ער יא געפונען — נור דעם וועג צו זיך איז דאס נישט געווען.

א גרויס בענקשאפט האָט איהם אַרומגענומען נאָך דער נשמה פון פאלק. דארט וואו דאס אידישע פאלק לעבט — לעבט די נשמה פון פאלק. און נאך דעם האט ער געבענקט. און דאס האט ער נישט געפונען. אליין האט ער זיך געפיהלט דא. יעדער איינער פון די דא, וואס זיצען דארט, איז אליין — קליינע אינזעלעך, וואס זיינען אב־געריסען פון גרויסען, גרויסען לאנד. און צווישען זיי און דער מוטער

ערד ליגט א גרויסער ים און קיין וועג געפינט זיך נישט צו דער מוטער ערד. זיי זיינען פערשאלטען דא אליין, דורך דעם געפינען זיי זיך ניט. און עפעס ווי א גרויסע משא איז איהם אראב פון די פלייצעס. ער פיהלט, ער האט א גרויסע זאך פערלאָרען. נור דאָס מאַכט איהם נישט טרויעריג, פערקעהרט, ער פיהלט זיך לייכט. עס איז איהם עפעס ליכטיגער געוואָרען פאר די אויגען. אין האַרץ צינדט זיך אַז אַ נייע בענקשאַפט. און ער פיהלט וואָס דאָס איז — ער בענקט נאָך דעם אידישען פאַלק.

דאָרט וואו אידען זיינען, טראָגען זיי מיט זיך נאָך עפעס אזעלכעס, וואָס דער איד דארף דאָס, זייער לופט און זייער הימאט. און עס דאכט זיך איהם, אַ שכינה געהט מיט מיט זיי וואו זיי קומען. און די שכינה איז דאָרט געבליבען אין גלות און איז פערטריבען געוואָרען פון די בערגער דאָ, פון דער ערד דאָ. און די שכינה, און די נשמה זוכט ער. און דאָרט איז זי מיט זיי.

און עס האָט זיך איהם פאַרגעשטעלט אַ בילד  $\equiv$  ער זעהט ווי נבוראדן טרייבט די אידען פון ירושלים ארויס, טרייבט זיי פון די בערגער פון יהודה אראב צום ים צו. דאָרט ביים ברעג פון ים שטעהען די שיפען גרייט, וועלכע זאָלען פיהרען די אידען אין גלות אריין. און ער איז אויף צווישען די גולים. אַט האָט ער זיך ארויס־גע'ננב'עט פון דער מחנה, אוועקגע'ננב'עט זיך פון נבוראדן'ס זעל־נער, בעהאַלטען זיך אין אַ טאַל און איז אליין אין לאַנד איבערגעבליבען. ער וועט זיך דאָ בעזעצען, דאָ וועט ער זיך אויפהאלטען, אין לאַנד אריין און ווידער אַמאָל דעם ישוב בעשאַפען. פון דערווייטענס זעהט ער די גולים זיינען שוין צום ברעג ים צוגעקומען, ווערען שוין אין די שיפען געטריבען, און ער אליין איז דאָ, אין די בערגער איבערגעבליבען. און עס כאַפט איהם אַז אַ גרויס בענקשאַפט נאָך די גולים, נאָך אידען, צו געפינען זיך דאָרטען וואו זיי זיינען, מיט זיי צוזאמען זיין. עפעס פיהרען זיי מיט מיט זיך, עפעס האַכען זיי מיטגענומען מיט זיך... און ער קוקט זיך אין די בערג ארום, אויף די פעלדער, אויף די פערלאָזטע דערפער. ווי פרעמד זיי זיינען איהם ... און ער אנטלויפט פון זיי, לויפט צום ברעג ים אראב. אַט זיינען שוין די שיפען אַבגעפאַהרען, פיהרען שוין די אידען אין גלות אריין. און ער איז אליין אויפ'ן ברעג געבליבען. ער שטרעקט אויס די הענד נאָך

די שיפען און שרייט מיט א גרויס קול און בעט זיך ביי זיי: „נעהמט מיך מיט! נעהמט מיך מיט!... איך וויל אויף זיין צווישען אייך!“... מישא האָט, בשעת ער האָט געטראכט דאָס, אין די בערגער זיך אומגעקוקט. וואו ער איז גענאנגען אויף דעם אויסגעטראָטענעם וועג. ארום און ארום זיינען געשטאנען די שטיינערנע הויכע בערג און זיינען שטום געווען, און פערשאַלטען זיינען זיי געווען. עס האָט זיך געדאכט, ווי אַ קללה ליגט אויף זיי, אז נישט אידען זיינען אין גלות, נור זיי, אָט די בערג און דאָס לאַנד זיינען אין גלות. די נשמה פון לעבען איז אוועק פון זיי, איז מיטגעגאנגען מיט די אידען אין גלות אריין און זיי איבערגעלאָזט — טויטע, פערשאַלטענע שטיינער. און פריהער וועלען זיי נישט בעלעכט ווערען, ביז אידען וועלען ניט צוריק קומען און זיי מיטברענגען די נשמה.

און מיט דעם געווינס, וואָס ער האָט יעצט געפונען, איז ער גע׳גאַנגען אַ פרעהליכער איבער דעם בארג קיין ירושלים אריין צו זיין יונג ווייבעל.

מיט דעם טאָג מיט איז ער קיין ירושלים אריינגעקומען. די נאַכט האָט זיך גערוקט איבער ירושלים אַ פעטע און אַ פינסטערע ווי די טרויעריגע נעכט אין די אלול-טעג. אין מערב האָט זיך אַנגעצונדען אַ גרויס ליכט פון דער אונטערגעהענדער זון און דער באלעם פון דער זון האָט זיך לאַנג, לאַנג געקוילערט איבער דעם ווייטען. ווייטען ארץ-ישראל הימעל, ביז ער איז פערטרונקען אין די טונקעלע נעבעל-ימים, וואָס האַכען, ווי שווארצע פינסטערע חיות, געלויערט אויף איהם ביים עק הימעל.

און פון דער צווייטער זייט איז ירושלים שוין אין טונקעלהייט געלענען.

ער איז דורכגעגאנגען די גאַלאָמע און אַ ציטערניש האָט איהם ארומגענומען פאר דער טרויעריגער בלוטיגער געשיכטע פון זיין פאַלק, פאר דער גרויסער בלוטיגער נקמה, פאר דעם, וואָס האָט זיך אמאָל דאָ אַבגעשפיעלט אויף דעם פלאַץ. ..

און ווי קומען זיי, די פרעמדע פעלקער, די ווייטע, צו נעהמען נקמה פאר דעם וואָס האָט זיך געטהאָן צווישען ברידער? — האָט ער זיך געטראַכט — און ווי שרעקליך מוז דער יעניגער, פאר וועמען זיי נעהמען נקמה, ליידען פאר דעם בלוט און טויט פון זיין פאָלק, פון זיינע ברידער און שוועסטער. ווען וועלען זיינע ליידען אָז ענר נעהמען? — עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער הערט די קרעכצען פון דעם, וואָס איז דאָ געפייניגט געוואָרען, נישט פאר די ענויים, וואָס ער האָט אַמאָל דאָ געליטען, נור פאר די ענויים וואָס ער ליידיט ביז'ן היינטיגען טאָג, פאר די עולות וואָס מען טהוט אין זיין נאָ מען. און אַ גרויס רחמנות האָט איהם ארומגענומען אויף דעם ליי- דערען...

ער איז ווייטער געגאנגען און איז אָנגעקומען אין דעם קליינעם געסעל וואָס פיהרט דורך די בערגעבניס־קירכע. שטיל איז געוועזען ארום און טויט, ווי מען וואָלט געהערט דאָ דעם צער פון דער וועלט־ נשמה, וואָס איז ארויסגעגאנגען פון דעם קבר דאָ. יעדעס ווינקעל דאָ האָט געטעמט מיט טויט און שרעק פאר דעם גרויסען ערנסט, וואָס ליגט דאָ אויפבעוואהרט, פאר דעם כח פון דעם וואָס האָט געפיהרט די וועלט, און נאָך מעהר, פאר דעם כח פון די, וואָס האָבען זיך גע־ שטעלט געגען דער וועלט און אויסגעהאַלטען די קאָנקורענץ פון פייער און שווערד ביז'ן היינטיגען טאָג... דאָס אָרט דאָ האָט איהם דערמאָהנט אָן דער שטאַרקייט פון זיין פאָלק, און שטאַלץ איז ער גע־ וואָרען איבער דער גרויסער פערנאַנגיגנהייט, איבער די נעשיכטע פון די ריעזען, פון זיין פאָלק...

אָנגעקומען איז ער אין די אַלטע שטאָדט אריין. בעלעגערט און איינגענומען איז געווען דאָס ווינקעל פון דער וועלט, די מוטער וואָס האָט געטראָגען אין איהר שוים די לעהרער פון דער וועלט איבער אלע דורות — דורך ווילדע, שמוציגע אראבער, וועלכע האָבען יעצט געהאַרט פאר זייערע הייזער, פון וואנען עס האָט זיך געטראָגען אַ געשטאַנק פון געבראַטען שעפסען־פלייש. ביי דער שיין פון זייערע אויב־לעמפלעך האָבען זיי זיך אויסגעזעצט פאר די טהירען, קאווע גע־ טרונקען, הויך געשריען, געהאנדעלט, געבעמען צו אַללאַ, און די קעפּ און בערד זיך געגאַלען.

ער איז אנטלאָפּען פון זיי און איז אריין אין דעם אידישען קוואַרטל, וואָס איז געלעגען אויף יענער זייט מויער, ביי דעם בוכארער קוואַרטל.

פון די פענסטער האָבען זיך שוין געוווּזען אָנגעצונדענע ליכטלעך, פון מייל שטיבען האָט זיך געהערט זינגען דעם שבת מקבל פנים זיין. באלד האָבען זיך איבער די גאסען געוווּזען אָבגעוואשענע אידען, אין זייענע קאפּאַטעס אָנגעטהאָן. בוכארעס אין זייערע קאַלירטע כאַלאַטען, ספרדים אין בלאַה־פּערבינדעטע קעפּ זיינען אַהיים גע־גאנגען פון דעם כותל־מערבי, פון דאוונען. פאר די טהירען האָבען זיי אָבגעוואשענע ווייבער און פון די אָפענע פענסטער האָט זיך אַרויסגעריסען דער געשמאַק פון פּיש

ער האָט זיך דערמאָהנט, אז ס'איז היינט פּרייטאג אבענד, און דער הימישער געשמאַק האָט איהם אַ גרום אָבגעגעבען פון דער היים, און ער האָט זיך דערפּרעהט, וואָס ער געפינט זיך צווישען דעם הימישען עולם. עס האָט איהם געפּרעהט, וואָס ער געהט אַהיים צו זיין ווייב. ער האָט געוואָלט האָבען איצט אַ הויז, אַ היים, און געבענקט נאָך קינדער, און אָנגעהויבען צו טראַכטען וועגען אַ תּכּלית. די טונקעלע נאַכט האָט אין איהם געוועקט דאָס געפּיהל צו ווערען איינגעזעצט, צו זוכען זיך אַ היים, אומצוקעהרען אין פּאַלק אַריין. און געטראַכט האָט ער וועגען דעם, אז ער דאַרף נעהמען זיין ווייב און ווי אַם שנעלסטען אוועק פון דאנען, אוועק צווישען אידען און זיך געהמען צו אַרבייט, צו אַ תּכּלית. עס איז די העכסטע צייט.

ראחעל האָט געוואָהנט ביי זיינעם אַ פּריינד, אַ יונגען קינסטלער, וועלכער האָט זיך בעזעצט אין ירושלים, געוואָלט שעפען אידישע פּאַרמען פון אידישען מקור.

ער איז אַריין אין שטוב מיט אַ געוויסע שאַהם, מיט אַן אייני־געחאַלטענער איינגעשפּאַרטער פּריינד און בענקשאַפט נאָך זיין גע־ליעבטע. ער האָט זי ניט געטראַפּען אין דער היים. דער פּריינד האָט געשמייכעלט: „ראחעל איז געגאַנגען צו אַ שכן, אַ בעקאַנטען חסיד, הערען קידוש. זי איז פּרום — שמייכעלט דער פּריינד — און זי געהט הערען יערען שבת קידוש.“

ער איז איהר אַרויס אַקעגען. ער האָט זי געטראַפּען געהענדיג צוריק. אין דער טונקעלער נאַכט האָט זיך געווייסט איהר העל קלייד

און די שמאלינקע פיגור, וואס איז געווען געגליכען צו א יונגע פאלמע. זי האט איהם נישט דערקענט, איז עפעס געווען פערקלעהרט, ביז ער איז נאָהנט צוגעקומען צו איהר און זי גערופען מיט'ן נאָמען. זי האָט גרויס די אויגען געעפענט און די פרייד האָט זיך גע־הערט אין איהר שטים:

— ווען ביסט דו געקומען?

— נור אַט וואָס, אין שבת אַרײַן. איך האָב פּערנעסען, עס איז היינט פּרײַטאָג — פּערענטפּערט ער זיך — קום אין שטוב אַרײַן. און זי פיהרט איהם אין שטיבעל אַרײַן. אויפ'ן טישעל, בערעקט מיט אַ ווייס טישטוד, ברענען זיך צוויי ליכטלעך אין לייכטערלעך. זי ווערט רויט, וויל זיך פּערענטפּערען:

— א שעהנער מנהג. ביי דער שכו"ט געלערענט.

מישאַ האָט זי פּערשטאַנען, געזעהן איהר נאַנצע נשמה אין די ליכטלעך. ער האָט געוואוסט, אז זי האָט געהאַט אַ נויגונג צו פּרומט קײט, ווען זי איז נאָך געווען אין דער הײם, און דאָ, אין ירושלים, ביי די פּרומע אידען, האָט זיך די נויגונג ביי איהר געשטאַרקט. און אפּשר יעצט, ביי איהר צושטאַנד, איז עס אַ טרייסט, וואָס זי זוכט זיך אין דער אַלטער אירישער פּאַרמע. אין די צוויי ליכטלעך האָט ער גע־זעהן איהר גאַנץ בענקשאפט נאָך רוה, און אַרט וואו דעם קאַפּ אהין צו טהאַן... און ער האָט אויף איהר גרויס רחמנות געקראָגען און געוואַלט איהר זאַגען אַ טרייסט־וואָרט, און זי, זעהט זיך אויס, האָט געוואַרט דערויף, נור ער האָט געשוויגען און פאַר גרויס אויפּרעגונג די ברילען זיך געווישט. ער האָט אַנגעהויבען צו שטאַמלען:

— ראַחעל, איך האָב דיר עפעס צו זאַגען... עפעס צו זאַגען... אָבער זיי פּרעהליך, ראַחעל... עס וועט נוט זײַן, זעהר נוט זײַן... — און איהר דעם אַרבעל געגלעט.

— ביסט דאָך הונגעריג, — האָט איהם דאָס וויבעל אָבגעענט־פּערט אויף די רייד.

ער האָט זיך ביי איהר אין שטיבעל דערפיהלט אין דערהיים, צום ערשטען מאל אין דערהיים, און איהר שטים — „ביסט דאָך הונגער־געריג“ — האָט ביי איהם געקלונגען ווי אַ טיעפע, טיעפע מוטער־משפּחה־דינע שטים. ער האָט געשמייכעלט:

— יא, ראַחעל.



זי האָט איהם פון שכן, דעם קינסטלער, דאָס נאַכט־עסען ארייַן־געבראַכט, וועלכעס ער האָט געגעסען מיט גרויס אַפּעטיט און פּער־געסען זי מיטצובעטען, נור עפעס וועגען וואָס געקלערט, עסענדיג. נאַכ'ן עסען האָט ער זי געבעטען, אז זי זאָל מיט איהם אויף דער

נאָם ארויסגעהן. ער האָט איהר עפעס צו זאָגען. זיי האָט געוואָרפּען אויף זיך אַ טיכעל און איז מיט איהם אין געסעל ארויס.

די נאַכט איז געווען פעט און טונקעל און די גרויסע שטערען האָבען פון דעם הימעל אראַבגעשיינט. פון די אַפּענע פענסטער האָבען אין גאַנצען געסעל די שבת־ליכט ארויסגעשיינט און דאָס גאַנצע געסעל איז געווען פּערבאַפּט אין אַ גרויס זמירות־געזאַנג, וואָס האָט זיך פון אַלע פענסטער ארויסגעריסען. דאָס גאַנצע געסעל איז גע־ווען פּערנומען שבת־דינג. פון אַ פענסטער האָט זיך דערהערט אַ אינגלישער קול, וואָס האָט זעהר שעהן און זיס געזונגען. פאַר דעם פענסטער איז געשטאַנען אַ קופּקעלע ווייבער און איינגעהערט זיך צום שעהנעם קול. זיי האָבען זיך אויף אַבגעשטעלט און איינגעהערט זיך. דאָס זמירות־געזאַנג און דער שבת, וואָס איז געלעגען אויסגע־שפּרייט איבער'ן געסעל, האָט איהם אַ גרויס אַבגעגעבען. אַ גרויס פון דעם גרויסען פּאַלק, וואָס איז ערגעץ ווייט, ווייט פון דאַנען, און איהם האָט זיך פּערבענקט נאָך דעם פּאַלק.

— איד האָב בעשטימט, ראַחעל, אז מיר זאָלען קיין אמעריקא אראַבפּאַהרען — רופּט זיך מישע פּלוצלונג אַז.

— פאַרוואָס, מישע? — וואונדערט זיך ראַחעל.

— איד וויל זיין דאָרט, וואו דאָס גרויסע פּאַלק איז — ענטפּערט ער אַב.

— און דאָ, און דאָס לאַנד? — פּרעגט ראַחעל אין דער שטיל.

— מיט דעם פּאַלק איז די נשמה מיטגעגאַנגען, די שכינה. און זואו די אידישע נשמה האַלט זיך אויף, דאָרט איז אונזער פאַטער־לאַנד, און דאָרט וועלען מיר אונזער רוה געפינען. — האָט ער אַבגע־ענטפּערט.

זי האָט איהם ביי דער האַנד אַנגענומען און זיי זיינען ביידע אין זייער שטיכעל אַבגעגאַנגען.

מישא האט דערפיהלט, אז די גרויסע וואונד אין איהר הארץ  
הויבט זיד אן צו היילען...

מישא האט נאך שבת צוזאמענגעקליבען זיינע זאכען. פון דעם  
געלד, וואס ראחעל האט איבעריג געהאט, איז זיי קוים איבערגעבליבן  
בען אויף הוצאות קיין אמעריקא. צום פאטער האט ער ניט געוואלט  
שרייבען וועגען קיין געלד מעהר. ער האט ביי זיד געהאט אבגעמאכט  
צו לעבען שוין אויף זיין אייגענעם חסד.

געבליבען איז די פעריל, וואס מישא'ס מוטער האט אויסגע-  
טהאן פון זיד און אנגעהאנגען אויף ראחעל'ן ביים אוועקפאהרען.  
עס איז זיי ניט לייכט אנגעקומען די פעריל אין ירושלים צו פערזע-  
צען. זיי האבען פערקויפט אלעס, וואס איז זיי געבליבען פון דעם  
אויסשטייער, וואס מישא'ס מוטער האט זיי אנגעקויפט אין בערלין.  
און פון דעם אלעס איז זיי געבליבען קוים אויף הוצאות דריטער קלאס  
און צו ווייזען דאס נויטהיגע געלד ביים אמעריקאנער האפען.

קיין סך בעקאנטע און פריינד האבען זיי נישט געהאט אין  
ירושלים. אין די קאלאניע געהן זיד געזעגענען מיט זיינע אמאליגע  
חברים, וואס זיינען דאך איבערגעבליבען ביי דער ערד, האט זיד  
מישא געשעהמט. ער האט דאך ביי זיד אויסגעזעהן ווי ער אנטלויפט  
פון שלאכט-פעלד — האבען זיי זיד ארויסגע'ננבעט פון הייליגען לאנד.  
בעפאר אבער ער האט פערלאזט ירושלים איז ער ארויף אויפ'ן הר-  
הזיתים אבגעזעגענען זיד מיט'ן לאנד, וואס האט געטראגען זיינע  
האפנונגען און זיין בענקשאפט און וועלכעס ער פערלאזט יעצט אויף  
אימער.

ער האט נאך אמאל געווארפען א בליק איבער דעם ברייטען, לאנגען  
לאנדשאפט, וואס האט זיד אויסגעצויגען אויף צעהנדליגער מילען  
ווייט און ברייט. די לופט אין ארץ-ישראל איז קלאהר און דורכ-  
זיכטיג, און די לאנדשאפט פון הרהזיתים אראב ליגט ווי אויף דער  
האנד אויסגעשפרייט.

ער האט דערזעהן דעם ירדן, וואס ליגט אויף מילען ווייט, ווי  
ער שלענגעלט זיד איבער דער גאנצער לענג פון לאנד. דאס לאנד איז

וויסט ארום. קיין גרינער וואלד, קיין טיך, קיין בעזייהטער טאָל פּער־וואַרפּט זיך נישט אין דעם גראַהליך־רויטען לאַנדשאַפּט, נור אַ מאַטע־זילבער, יום־טוב־דיגער זילבער שיין. און דאָרט, צווישען די שטיינער, אין דעם קאַלד־זאָמה, ליגט בעהאַלטען די האַפּנונג פון זיין פּאַלע פון אזוי פּיעל טויווענדער יאָהרען, די האַפּנונג און די בענק־שאַפּט... און די האַפּנונג און בענקשאַפּט האָבען איהם דאָ אַהער גע־בראַכט און זיי טרייבען איהם פון דאַנען...

פּלינק איז ער אַראָב פון באַרג, איינגענומען אין זיך דעם אַנבליק פון דעם לאַנדשאַפּט און בעהאַלטען אין זיך אויף זיין גאַנצעס לעבען. און עס איז איהם געווען ווי ער וואַלט זיך אַבגעזענענט מיט אַ גרויס ביי־הקברות, וואו עס ליגט נישט נור בעגראָבען אלעס, וואָס געהערט צו איהם און קומט פון איהם, נור אלעס, וואָס וועט אַרויסקומען פון איהם, און ער אליין, וועלען אַמאָל צווישען די קאַלד־שטיינער זיין אויפּבעוואַהרט.

## קאפיטעל 28.

### א האכציטס - רייזע.

איז אַ פּאַר וואָכען אַרום איז יאָש בלום צוריקגעקומען קיין זאַקאָ־פּאַנע, וואו ער האָט געלאָזט מערי'ן מיט די שוועסטער. ער האָט גענומען זיין בלח און איז מיט איהר אוועקגעפּאַהרען אין דער וועלט אריין. ער האָט איהר נישט געזאָגט וואו אהין זיי פּאַהרען און זי האָט איהם אויף נישט געפרעגט. עס איז איהר געווען אלץ איינס און זי האָט זיך מעהר מיט זיך ניט אינטערעסירט, נור געהאַט דאָס בעי־דערפּניש אַנצו־שכר'ן זיך מיט דעם לעבען און זיך פּערגעסען אין לעבען. אין דער ערשטער שטאַדט וואו זיי האָבען אַנגעהאַלטען — אין וויען, זיינען זיי פּערפּאַהרען אין אַ האַטעל, געשטאַנען נור אַ טאַג, געזעהן קיינמאָל אַלס אַנטאַניוס אין „ויליוס צעזאַר“, און ווייטער גע־פּאַהרען. זיי האָבען גענומען די באַהן קיין איטאַליען און מערי איז גליקליך געווען.

אז זיי זיינען ארויסגעפאָהרען פון וויען האָט גערעגענט. עס איז שוין געווען אין שפעטען הערבסט. נור וואָס נעהנטער זיי זיינען גע- קומען אין זיער, אלץ שעהנערען וועטער האָבען זיי געקריגען. דער הימעל איז געוואָרען קלאָהרער. די פעלדער זיינען געווען נאָלד' בעשניטען, נור דאָ און דאָרט האָבען זיך אדורכגעוואָרפען גרוין-גערטנען אָבגעשטאַנענע, וואָס האָבען גערויטעלט זייער איבערבלייבעכטס אויף דער זון. איינצעלנע רויטע האַניגבילומען האָבען זיך אין דער זון געגאָלדעט, איינצעלנע אַראַנזשען, מעלאַנען האָבען ארויסגעקוקט ווי טראַגעדיע ווייבער פון אונטער די בלעטער, פון דער ערד. דאָ און דאָרט האָט זיך נאָך פּערוואָרפען אַ פעלד אָבגעשניטענע קאַניטשינע, געבונדענע אין גאָלדענע בינטלעך; אַ בייט רויטע בוראָקעס וואָס מען האָט נאָך איבערגעלאָזט אין פעלד, און דאָס אלעס האָט אויס- געזעהן ווי רעשטלעך איבערגעבליבענע פון אַ רייכע חתונה, וואָס האָט זיך ערשט נור וואָס דאָ אויף די פעלדער אָבגעשפּיעלט.

זיי זיינען געזעסען ביידע, יאָש און מערי, אין וואַנאָ צווייטער קלאַס אָדער אין רעסטאָראַן.

יאָש איז עפעס געווען פּערנומען מיט זיך, געקלעהרט אין דער שטיב און האָט זעהר וועניג גערעדט. נור אז עס האָבען זיך אָנגעהויבען צו ווייזען די ערשטע מויערען, בעהאַנגען מיט וויינטרויבען, אָדער מיט איבערגעבליבענע רויזען, האָט ער אויסגעבראַכען אין פרייד.

מערי האָט עפעס דערפיהלט, אז דער יונג טראַגט אין זיין האַרץ אַ גרויסען טרויעריגען סוד, וואָס ער זאָגט איהר ניט אויס. זיין פרייד און שמייכלען איז געווען אוננאָטירליך, און ווען ער האָט טיילמאַל געקוקט אויף מערי'ן, האָט זי בעמערקט, ווי אין זיינע אויגען האָט זיך אריינגע'גנבעט אַ טרויעריגער, ערנסטער בליק, וואָס עס פּאַסט נאָר נישט צו זיין יונג, זאָרגלאָז פנים און וואָס ער האָט ניט געהאַט פריהער, בעפּאָר ער האָט זי פּערלאָזט.

זי האָט איהם נישט געוואָלט פּרענען, וואָס ער טראַגט אין זיין האַרץ. עס איז איהר שליסליך אלץ איינס געווען, און דאָס לעבען האָט אויפגעהערט צו שפּיעלען ביי איהר אַ ראַליע, אלס גאַנצעס. זי האָט שוין ניט געקאַנט זעהן איהר צוקונפט. עס איז איהר נור אינטערעסאַנט געווען, וואָס וועט זיין אין דער נעקסטער מינוט, און די נעקסטע מינוט, האָט זי געוואוסט, וועט איהר זיין אינטערע-

סאנט, ווייל זי פאָהרט קיין איטאַליען. דעם יונג'ס טרויעריגער בליק, וואָס האָט זיך אַרײַנגע'גנב'עט אין זײַנע אויגען, און דאָס ערנסטע פּערקלערען זיך, איז וועלכען ער פאלט אַרײַן פון צײַט צו צײַט — האָט זי עפּעס נעהנטער געמאַכט צו איהם. ווער ווייסט? דאָס האָט געוואָרפּען אַ נײַעם שײַן אויף איהם, און זי האָט איהם אָנגעהויבען ליעב צו קריגען. דער סוד, וואָס ער טראַגט בײַ זיך אין האַרצען, האָט איהם אײַנטערעסאַנט און זי נײַגעריג געמאַכט. נור זי האָט נאָך בעהאַלטען דאָס געפּיהל טיעף אין זיך און געווען אזוי גלייכ־גילטיג ווי פּריהער. דאָס בור, וואָס זי האָט געלעזען, איז געלעגען אָפּען פאַר איהר און זי האָט די נאַנצע צײַט אַרױסגעקוקט דורכ'ן פענסטער.

איז וואַנאָן־רעסטאָראַן, ביים „טאַבל ד'אַט“, זײַנען זײ געזעסען מיט אַן עלטערען הערר, אַ דײַטש, וועלכער האָט געמאַכט אַ לױסט־רײזע קיין איטאַליען. דער הערר איז געווען זעהר לוסטיג און געזאַנט, אַז עס איז אַ גוטער סימן פאַר איהם, וואָס ער האָט בײַ זײַן טישעל די יוגענד — „אַ חתונה־פאַר“. און אַז יאַש האָט איהם געענטפּערט, ווײַזענדיג אויף מער'ן, אַז דאָס איז זײַן יונג־ווייבעל ערשט נאָך דעה חתונה און יעצט מאַכען זײ זײַער חתונה־רײזע — האָט דער דײַטש זײ הערצליך געוואונשען און ער איז גליקליך געווען דעריבער, וואָס דאָס מזל האָט איהם צונױפּגעפּיהרט צו עסען בײַ אײַן טיש מיט חתן־כלה־פאַר. עס איז אַ גוטער צײַכען. און ער האָט דוקא פּערלאַנגט פון זײ, אַז זײ זאָלען זיך אונטערשרײַבען אויף דער קאַרטע פון מענוי, און ער האָט זי אַהײם געשיקט צו זײַן פּרוי.

אויף מער'ן האַבען יאַש'ס ווערטער געמאַכט אַ טיעפען אײַן־דרוק: „אַ האַב־צײַטרײזע“... און זי מוז זיך זאַגען, ווי נישט ערנסט דאָס איז געווען געמײַנט, דאָך האָט זי געפּיהלט אַ געוויסע בעפּרידיגונג אין דעם וואָרט. און עס איז איהר געווען, ווי ער וואָלט איהר געזאָלט דערמיט גוטס טהאָן, און זי איז נײַגעריג געוואָרען צו וויסען זײַן סוד.

איז מיטען דער נאַכט זײַנען זײ אָנגעקומען קיין ווענעדיג. און אַז זײ זײַנען געפּאָהרען מיט דער גאַנדאַלע איבער גרויסען קאַנאַל אין זײַער האָטעל אַרײַן, האָט די לבנה געשײַנט איבער'ן קאַנאַל און איז

מיטגעשוואומען מיט זיי איבער אלע קאנאלען און וואו זייער גאנץ דאלע האט זיך פערקערעוועט.

ארום און ארום איז שטיל געווען. די הייזער זיינען געווען פערד מאכט, די פענסטער אויסגעלאשען, לאמטערן האבען זיך איינזאם געברענגט איבער די בריקען, וואס זיינען געלעגען פערווארפען איבער'ן קאנאל. און עס האט אויסגעזעהן, ווי עפעס א שטילע לוייה וואלט ערשט איבער דעם קאנאל געווען אדורכגעפאהרען. זיי איז עפעס מיט אמאל זעהר שטיל געווארען אויף דער נשמה. איבער'ן וואסער האט זיך געווארפען א שווארצער שאמען, און מערי האט געהאט דאס געפיהל, ווי עס וואלט זיי און אונבעוואוסטע, נישט-זיכטבארע גאנראלע געווען נאכגעפאהרען, און דארט, אויף יענער, זיצט דער טויט...

זי האט אנגעהויבען מורא צו קריגען און האט זיך איינגעקארטשעט. זי האט זיך געוואלט בעהאלטען אין יאש'ן, און זי האט געקוקט אויף איהם. זיין געזיכט איז אין דער ליכט פון דער לבנה בלייד געווען און פרעמד. און יאש איז איהר מיט אמאל אזוי אונבעקאנט געווען, אזוי פרעמד, אז זי האט זיך געשראקען פאר איהם און נישט געוואוסט, וואס זי טהוט ביי איהם. זי האט זיך דערפיהלט אזוי עלענד און אליין יעצט, אויף דער גאנראלע, ביי יאש'ן, אז עס האט זיך איהר אויסגעדראכט, דאס די גאנראלע, וואס פאהרט זיי נאך, פאהרט דאס נאך נאך איהר, זי צו כאפען, און יאש וועט זי ארויסגעבען.

און אזוי זיצענדיג איינגעקארטשעט אין זיך, האט זי געקלערט וועגן א נאהנטען מענשען, א מענש וואס זאל זי אנגעהן, וועלכער וואלט זיך אנגענומען פאר איהר. און זי האט קיינעם נישט געפונען און געווען איינע אליין אין דער וועלט. א מינוט האט זי זיך אבי געשמעלט ביי מישא'ן, נור אויך זיין געשטאלט איז צורונגען אין איהר זכרון, ווי אין א נעבעל.

און ביי דעם נאקעט-בלויז זיין אין דער וועלט, האט זי זיך געד פיהלט גרייט אויף אלעס. און זי האט פלוצים מומה בעקומען און אבי געכאפט יאש'ס האנד און געקוקט איהם אין געזיכט אריין. און איהרע אויגען האבען קאקעטיש געשמייכעלט און איהרע נאזלעכער האבען געד ציטערט. און זי האט'געזאגט צו איהם מיט פרייד:

— פארוואס שווייגסטו, יאש?

ווי זי וואָלט געוואָלט קויפֿען די זיכערקייט מיט איהר ווייבליכעם, האָט זי צוגעבויגען איהרע ליפֿען צו זיינע און איהם לאַנג און טיעף גע- קושט, און צוגערקט זיך צו איהם און איינגעגעסען זיך מיט איהר שמאַליג לייב אין איהם ארײַן, ווי זי וואָלט געוואָלט דערוואַרימען זיין קאַלטע נשמה מיט איהר יונג, וואַרים לעבען.

דער יונג האָט איהר אַקעגען געשמייכעלט און ערווידערט איהר וואַרימען קוש. עס זעהט זיך אַז, אַז ער האָט אויף געוואָלט אַנטלוי- פֿען פֿון אַן אונגעוואוסטע שרעק, וואָס איז איהם בעפֿאלען, און רע- טען זיך מיט דער תּאוה.

אזוי אַנגעהאַנגען מיט די ליפֿען, צוגעטוליעט איינער צום צווייטען זיינען זיי צוגעשוואומען אין אַ טונקעלע האַלע ארײַן, פֿון וואַנען זיי זיינען אַראָב און מען האָט זיי געפֿיהרט אין האַטעל ארײַן.

יאָש האָט מיט אַ פרעהליכען טאָן פֿערלאַנגט אַ גרויסען צימער. באלד האָבען זיי זיך געפונען אין אַ גרויס, בעקוועמען צימער, איינגע- ריכטעט האַטעל-מעסיג, אין לעדער און רויטען מעבעל. די דריי גרויסע עלעקטרישע לייכטער האָבען בעהעלט דאָס צימער, און די שרעק, וואָס איז זיי בעפֿאלען אויף דעם קאַנאַל, איז פֿון זיי אוועק און עס איז נור איבערגעבליבען די יוגענד און די לֹסט, וואָס האָט זיך אין זיי אַנגעצונדען.

דער יונג האָט געקוקט אויף איהר מיט בעטלענדע אויגען. זי האָט פֿערשטאַנען זיין בקשה און זי האָט איהם היינט געוואָלט צוליעב טהאָן. זי האָט היינט געוואָלט איהם געפֿעלען און ארויסקריגען פֿון איהם דעם סוד, וואָס דריקט זיין נשמה זייט ער איז צוריקגעקומען, און ער האָט איהם נאָך נישט ענטפֿלעקט פֿאַר איהר.

לאַנג האט געדויערט די באַד, וואָס זי האט גענומען, ביי וועלכער דער יונג איז געלעגען אויף זיין געלעגער אין אַ פֿיעבער און אַ שטורעם איז דורך זיין לייב און נשמה דורכגעגאַנגען. ער האָט געציטערט און ער האט געפרויען. דאָס לייב און געזיכט האבען געהיצט פֿאַר וואַרימקייט...

ענדליך איז זי ערשיענען. די האַר זיינען איהר געווען ארויף פֿער- קעמט. עס האָט זיך ארויסגעוויזען איהר גאַנצער הויכער שטערען. און איהר געזיכט האט אויסגעזעהן, ווי די הייליגע אַנגאַ ביי לאַנאַרדא דא ווינטשי. די פֿיס, וועלכע זיינען איהר ניט געווען גאַנץ גלייך, נור גע-

ציטערט פאר פרישקייט און רויט אפגעפארעט, האט זי געשטעלט ווי אויף די פרימיטיווען פון קראנאד'ס בילדער. פאראויס פאר זיך — איהר בויך וועלכער איז געווען פול און רונדיג און ווי א טויפרישקייט וואָלט געווען בעהויבט אויף איהר. איהרע צוויי יונגע טויבען-בריסטען האבען ארויסגעשאסען פון איהר, ווי די פולע גרויסע וויינטרויבען און אבגעשפרונגען פון ביידע זייטען. פון איהר לייב האט געוועהט דאס זיסקייט און טויבעדעקטע פרישקייט וואס עס ליגט אויף א יונגען, פעסטען סאסנע-וואַלד אין פריהען גרויען מארגען. און זי האט געשמייכלט צום יונג מיט פרייד און אויסגעשטרעקט צו איהם די הענד.

דער יונג איז אראב פון בעט, געפאלען צו איהרע פיס, און אייני-געגעסען זיין געזיכט אין איהרע פיס און געבעטען זיך...

### קאפיטעל 29.

## דער טויט אין ווענעדיג.

עס איז געווען א ווארימער נאכמיטאג, און זיי האבען זיך ביידע ארומגערעהט איבער די שמאלע געסלעך פון ווענעדיג, איבער דעם סט. מארקוס פלאץ. די טויבען זיינען איבער דעם מארק געפלויען, געדרעהט זיך ווי גוטע שכנים צווישען די מענשען און האבען אראב-געגעסען פון די מענשענס הענד.

ווענעדיג איז געלעגען איינגעהילט אין א ווארימען, לייכטענרען נעבעל, וואס האט זיך געהויבען פון ים און איז געהאנגען איבער דעם סט. מארקוס-קירכע, איבער די הויכע, אלטע הייזער. און דאס ליכט אין דער לופט האט אויסגעזעהן, ווי פער'כשופ'טע זינדיגע דאמען זיצען אין הימעל און ווארפען אויף אלץ זייער זונען-שלייער אראב, און פון די שלייערס עטעמט ארויס דער גערוד פון זייערע שמעקענדע לייבער, פון זייערע זיסע פערפומען, פון זייער ליעבע-דורשט — ווארים אזוי דורכגעזאפט איז געווען די לופט. מענשען האבען געלעבט ווי אין א טומאן, ווי אין חלום. און אין דער לופט איז געשטאנען מערי,



און איהר אינגלישער קערפער האָט זיך ארויסגעשנימען פון איהר קלידונג. די שווארצע הארלאַקען האָבען זיך ארויסגעריסען פון איהר רונדיגען ספארטהוט, מיט וועלכע דער ווינד האָט זיך געשפיעלט. ארום איהר האָבען טויבען געקלאפט מיט זייערע פליגעל, געפלייגען איבער איהר קאָפּ, ארומגערינגעלט איהר קערפער און געגעסען אויס איהרע הענד. און זי האָט זיך געפרעהט מיט זיי און געלאכט צו זיי און איז עהנליך געווען צו א פויגעל, צו א טויב פון אן אנדערן מין, וואָס שפיעלט זיך אין ליעבע מיט די טויבען.

יאש האָט געקוקט אויף איהר, ווי זי שטעהט צווישען די פליגעל־טויבען, און געשמייכעלט צו איהר. דער סוד, וואָס האָט זיך געלעגט ווי א טרויער איבער זיין שטערען, איז אויך נאך היינט נישט פֿער־שוואונדען, נור היינט איז ער פרייער, זיכערער עפּים און שוין שטארקער. און ער נעהמט אן מיט זיין שטארקער האַנד מער'ס ארים און פיהרט זי ארויס פון טויבען־גערויש.

— קום צום ברעג פון ים.

און דער ים גיסט זיך אויס פאר זיי אין דער אונענדליכקייט און ווערט פערשוואונדען אין א לייכטענדען ליכט, וועלכעס קאכט אויף די וועלען. איינצעלנע גאַנדאַלען, קליינע שיפלעך פערפיהרען די וועלען אין דער ליכטיגער אונענדליכקייט אריין. און מערי און יאש געהען אויף דעם לאנגען בולוואר. קענען זיי קוקען אראב די אלטע ווענעציאנישע הייזער מיט זייערע ערנסטע געוועלכען, מיט זייערע ערנסטע שווערע פענסטער, מיט זייערע נארדינען און אלטע גראהע קעפ פון די איטאַל־יענישע סענארעס. און יאש פיהרט מערי'ן פארויכטיג ביי דער האַנד, קוקט איהר אין די אויגען אריין — און זאגט אזוי:

— דאס לעבען איז שעהן, מערי, און א שאד עס צו פערלאזען. עס מאכט נייגער, און מען וויל וויסען, וואָס עס וועט זיין א טאג נאכ'ן טויט.

און ער האָט איהר געקוקט אין די אויגען אריין און געשמייכעלט און אנגענומען זי ביי דער האַנד.

— זאג דעם אמת, עס וואלט דיך געארט א טאג נאך מיין טויט צו נעהן מיט א צווייטען ביי דעם ברעג פון ים? מיין נישט אז איר האָב דיך דערפאר פייגט, פערקעהרט, אפשר ליעב, די מענשען זיינען

אזוי פּעראיינזאמט, אז קיינער קען נישט מעהר געבען דעם צווייטען, וויפּיעל ער לאזט איבער אויפ'ן טיש נאכ'ן זאט ווערען...

דערויף איז ער טרויעריג געווארען און געזאגט פאר זיד :

— די אלטע זיידעס האבען כאטש אויסגעטראכט א לעבען אויף דער צווייטער וועלט. יענער טויט איז אזוי לייכט אנגעקומען— איבער געגאנגען פון איין וועלט אין דער צווייטער. די סאציאליסטען מוזען אזא צווייטע וועלט ערפינדען. נישט פאר די לעבעדיגע, נור פאר די וואס שטארבען. ווארום א צווייטע וועלט דארף מען נישט פאר די לעבעדיגע, זיי האבען גענוג די וועלט — נור פאר די טויטע. אז נישט, וועלען די סאציאליסטען קיינמאל ניט אריינדריינגען אין לעבען אריין און קיינמאל ניט בעהערשען, ווארום זיי זיינען צו ארימלעך פאר די מענשען.

— צו וואס זאנסטו מיר דאס אלעס ?

— איד ווייס נישט. האסטו נישט דאס געפיהל, אז אין ווענעדיג איז דא דער טויט ? אפשר איז עס איבער א בוך, וואס איד האב געלעזען איבער ווענעדיג, נור איד האב געהאט דאס געפיהל נעכטען אין אבער, ווען מיר זיינען אין שטאדט אריינגעפאָהרען, אז דער טויט פאָהרט אונז נאך אין א נאנדאלא.

מערי האט פערשארט געשמייכלעט, געוויזען איהרע צייהן און געזאגט :

— איד האב געמיינט, אז די רעוואלוציאנערען און דערצו נאך די „פּוילישע בוואוּצעס“ האבען נישט קיין מורא פאר'ן טויט.

ער האט זי ביי דער האנד אנגענומען.

— ווען איד וואלט געווען געוואוסט, וואס דאס איז אזעלכעס. איבריגענס געוועהנט זיד א מענש צו דעם טויט. דער טויט ווערט הימישער מיט'ן מענש, וואס עלטער דער מענש ווערט. אט למשל, ווען איד בין א קינד געווען, האב איד גאר נישט געגלויבט, אז מענשען שטארבען. איד האב געמיינט, אז דער טויט איז נור אין איינצעלנע צופאלען. דערנאך, אז דער טויט האט צו ערשטען מאל פון מיינע בער קאנטע צוגענומען מיינס א חבר, האב איד אנגעהויבען צו גלויבען, אז דער טויט איז יא דא, נור איד וועל תמיד, תמיד לעבען. מיין לער בענס אינסטינקט האט מיר נישט צוגעלאזט אז איד זאל צוגעבען, דאס איד וועל אמאל שטארבען. אז איד בין עלטער געווארען, בין

איד נאך בעקאנטער געווארען מיט'ן טויט, היימישער געווארען. ער האט וואס אמאל מעהר פון מיינע בעקאנטע צוגענומען. אזוי אז נאך מיין מאמעס טויט בין איד שוין נאר מיט איהם משפחה געווארען און איד בין בערייט אויף איהם, און איד האב שוין קיין מורא פאר איהם. נור דאס וואס איד רעד פון איהם איז דערפאר, ווייל ווענענדיג שטימט אזוי. יא, קוק אויף די שווארצע גאנדאלען, אויף די טויטע שטומע הייזער, וואס שטעהען פערשלאסענע ביי די קאנאלען — איז עס ניט א טויטע שטאדט? דא, דאכט זיך מיר, געהט דער טויט ארום אין א מאסקע אנגעטהאן צווישען די לעבעדיגע.

דער יונג איז געווען זעהר ערנסט ביי זיין רעדען. דאס האט אויף מער'ן געווירקט און זי האט דערפיהלט, אז דער סוד, וואס דער יונג טראגט אין זיין הארץ, האט א שייכות מיט'ן טויט און ער ריכט זיך אויף איהם.

זי איז דערשראקען געווארען פאר איהם און ער איז איהר פרעמד געווארען, ווי ער וואלט שוין אין אן אנדער וועלט געקעהרט. דערביי האט זי דאס פרעמדארטיגקייט גערייצט, די סכנה, וואס שמעקט נעבען איהם און דער טויט וועגען וועלכע ער רעדט. זי האט איהם צוגערעדט, אז זיי זאלען פאהרען מיט א גאנדאלע איבער דער שטאדט.

אין איינע פון די סטאנציעס האבען זיי גענומען א שווארצע גאנץ דאלע און געלאזט זיך איבער די קאנאלען פון שטאדט.

דער יונג איז געווארען פרעהליך און האט אנגעהויבען צו פייפען פון מאניושקא'ס אפערע, און גערייצט זיך מיט מער'ן, און פערפיהרט א געשפרעד מיט די פיהרער — נור מערי האט זיך פלוצלונג אָבגערופען:

— און גלויבסטו נישט, אז ס'איז דא א צווייטעם לעבען און מיר, לעבעדיגע, האבען א בעציהונג מיט די, וואס זיינען שוין אין צווייטעם לעבען... זיי זיינען נעבען אונז און מיט אונז, נור מיר הערען זיי נישט, ווייל זיי זיינען אזוי שטיל און אזוי אונזיכטיג, אז אונזערע חושים זיינען נאך צו גראב צו דערפיהלען זייער נאָהענטקייט. ווען מיר ווער לען זיך אונזערע חושים אויסאידלען און זיי וועלען מסוגל ווערען צו פערנעהמען די איידעלסטע טענער, דענסמאל וועלען זיי אויך פערנעהמען די נשמות, וואס זיינען ארום אונז. אזוי ווי די חושים פון א גראבען מענשען קענען נישט פערנעהמען די טענער פון אן איידעלע

מוזיק, אזוי קענען מיר נאך נישט פערנעהמען דעם לעבען פון די נשמות, וואָס שוועבען ארום אונז

— אז מען שטאַרבט, באַקט מען בייגעל, מיין געליעבטסטע — זאָגט דער יונג, אָנגעלעהנט אויף דער באַרקע — קושט די קליינע, פרישע ליפלעך (ווייזט ער אויף מערי'ן) און אנדערער, עסען די קרומע ווייסע צייהן און אנדערער, טראָגט אויף די הענד דעם לייכטען שמעקענדען קערפערלי, ווי אַ פלעשעלע פארפיום, און אנדערער. און ביסט דו נאָר דערביי, קענסטו נישט קיין צוויי צעהלען — לאַכט דער יונג.

— און איד קען אַ פאַר, וואָס האַבען געלעבט צווישען זיך נאָכ'ן טויט, — זאָגט מערי.

— נאָכ'ן טויט! דאָס איז אינטערעסאַנט, וועסט אפּשר דער צעהלען?

ער זעצט זיך נעבען איהר. די נאָכט הויבט זיך און אריינצושלייכען אין וואסער אריין.

— איז געווען אין פעטערבורג אַ יונגער מוזיקער. איד האָב איהם געקאָנט — אַ איד. האָט גאָר נישט געוואוסט און גאָר נישט מעהר גע'קענט, נור זיין מוזיק, זיין פידעל און זיין מענדעלסאָן. אַ סענטימענטאַלער, אַ דינער און אַן איידעלער ווי אַ מוזיקער. און געהאַט האָט ער אַ געליעבטע אויך אזוי ווי ער — אַ סענטימענטאַלע, אַ דינע, אַן איידעלע—צוויי שיללערישע טיפען אידעאליסטען. און אז זיי זיינען ביידע צוזאַמענגעזעסען, ער האָט געשפיעלט און זי האָט געהערט, איז עס געווען איין וועזען. מיר האַבען זיי גערופען די פייגעלעך, ווארים זיי זיינען טאַקע געווען אַ פאַר ווי פייגעלעך. שטענדיג האָט מען זיי געזעהן געהן אינאיינעם, קיינמאַל נישט בעזונדער, אזוי אז עס האָט זיך גע'דאכט, אז זיי זיינען שוין אזוי בעשאַפען געוואָרען. פלוצלונג איז זי קראַנק געוואָרען און איז געשטאַרבען. און ער האָט ווייטער געלעבט. ער האָט נור אויפגעהערט צו שפיעלען אויף זיין פידעלע, זיך נישט גע'וויזען פאַר מענשען, געזעסען איינגעשלאָסען ביי זיך אין שטיבעל גאַנצענע טעג און פערנעסען און דער וועלט.

איינמאַל האָט איהם אַ פריינד מיטגענומען אויף אַ ספיריטיסטי'שען סעאַנס, וואו מען האָט ארויסגערופען זיין פערשטאַרבענע כלה. זי האָט איהם געלאָזט זאָגען, פארוואָס ער רופט זי קיינמאַל נישט אריין

און אז מען האָט זי געפרעגט דורך וועלכען וועג קען זי קומען צו איהם, האָט זי געענטפערט: דורך זיין פֿידעלע.

פֿון דאָמאָלס אָן איז דער אַרימער שפּיעלער געזונד געוואָרען. ער האָט ווייטער געלעבט מיט מענשען, לעקציעס געגעבען, נור אַהיים גע־קומען אויף דער נאַכט, האָט ער זיך אין זיין שטיבעל איינגעשלאָסען, דעם לאַדען צוגעמאַכט, דעם לאַמפּ אָנגעצונדען און אנידערגעשטעלט אַ שטוהל פֿאַר איהר, גענומען דאָס פֿידעלע אין דער האַנד אַריין און האָט אָנגעהויבען צו שפּיעלען. איז זי ערשיענען פֿאַר איהם, האָט ער זיך געפרעהט מיט איהר און ווייטער געלעבט מיט איהר ווי פֿריהער... יאָ, מען קען די טויטע צוריק אַרויסרופֿען. מען דאַרף נור האַכען מיט וואָס און מען דאַרף נור וועלען. זיי וואַרטען נור אויף אונזער רופֿען און ווען מיר קלערען פֿון זיי, זיינען זיי ביי אונז.

יאָש, וועלכער האָט זיך איינגעהערט צו איהרע רייד און צו דער בעקאַנטער ווייכער שטיב, וואָס האָט אַכגעקלונגען אין דער לופֿטען, האָט נעכאַפט איהר האַנד אין זיינע און געקוקט איהר אין פֿנים אַריין און געפרעגט זי בלוזי אין טרוקען געצעהלטע ווערטער:  
— וועסטו מיר אויך אַמאָל אַרויסרופֿען מיט דיין קלערען ווע־גען מיר?

מערי וועלכע האָט פֿערשטאַנען, אז דער יונג וויל איהר יעצט זאָגען דעם סוד, וואָס דריקט איהם — האָט זיך געשראַקען פֿאַר איהם און געזוכט אויסצומיידען. האָט זי געזאָגט מיט אַ שמייכעל:  
— דו רעכענסט דאָך נישט אזוי פֿלינק צו שטאַרבען, יאַש.  
= יאַ. ווייסטו, אז מיין ריזע יעצט איז נישט קיין האַכצייטיג־ריזע, נור אַ טויט־דייזע.

— יאַש, — האָט זי איהם אָנגעכאַפט ביי דער האַנד — וואָס רעדסט דו?

— שווייג. קיין איין וואַרט נישט מעהר דערפֿון.  
אין דעם אויגעבליק איז פֿון אַ זייטען־קאַנאַל אַרויסגעפֿאַהרען אַ שוואַרצע גאַנדאַלע, אין וועלכער עס זיינען געשטאַנען פֿיער מענשען מיט שוואַרצע מאַסקעס אָנגעטהאַן און האַבען געהאַלטען פֿיער שטול־קאַצען אין די הענד. אויף דער גאַנדאַלע האָט זיך געפֿונען אַ שוואַרצע טרונע, בעלעגט מיט בלומען און די פֿיהרער פֿון דער גאַנדאַלע, וועלכע זיינען געווען פֿון דער חברה בעגרעכער, וואָס טראָגען נאָך דעם טראַכט

פון מיטעלאַלטער, האָבען אויך געטראָגען די געהיימנוספולע אנגע-  
טהוערס מיט די שוואַרצע מאַסקעס. עס האָט אויסגעזעהן ווי די טרע-  
נער וואָלטען געווען די שלוחים פון טויט. און דער טויט פאַהרט  
אויף זיי. הינטער זיי איז געפאַהרען די לוייה.  
יאָש און מערי האָבען זיך אָנגעקוקט. דער יונג איז בלייב גע-  
וואָרען.

### קאפיטעל 30.

## רויטע רויזען.

צווישען מענשען האָבען זיי זיך געוואָלט בעהאַלטען פון דער  
שרעק פאר'ן טויט, וואָס איז זיי בעפאלען. זיי האָבען זיך נישט אָב-  
גערעדט און דאָך האָבען זיי ביידע געוואוסט, אז אין דער היים זיין  
קענען זיי נישט. זיי האָבען זיך אָנגעהאַט און זיינען אוועק אין אַ  
קאַבאַרעט, אין איינעם פון די שמוציגסטע ווינקעלעך פון שטאָרט.

דאָרט האָבען זיי אָנגעטראַפּען אַ חברה צייגינער, וועלכע האָבען  
געזונגען ליעדער און אייניגע צווייפעלהאַפטע איטאַליענער, וועלכע האָ-  
בען זיי בעגלייט מיט די ניטאַרען. אַ קליין שוואַרץ-חנ'עוודיג „כשוף-  
מיידעל“, וועלכע איז אַרומגעגאַנגען צווישען עולם און אלעמען געטראָ-  
פען אויף דער האַנד, האָט זיי מעהר צוגעצויגען ווי אלע אנדערע אין  
קאַבאַרעט. דאָס מיידעל האָט געהאַט אַ לייב ווי אַ שלאַנג און אויגען  
פער'שכור'טע. און אז זי האָט גערעדט מיט זיי, האָט דאָס מיידעל זיי  
אזוי טיעף אין די אויגען אַריינגעקוקט, אז עס האָט זיך זיי געדאַכט,  
אז דאָס מיידעל ווייסט דעם סוד פון טויט, וואָס יאָנט זיי נאָך, און  
גיט זיי אָנצוהערען דערפון מיט איהר בליק.

יאָש האָט געפרובט אַנ'שכור'ן זיך. מערי האָט איהם אָבער אייני-  
געהאַלטען. נישט געגעבען און אַרויסגעצויגען איהם מיט געוואָלד פון  
דעם שרעק-גרוב. זיי האָבען זיך נאָך לאַנג אַרומגעדרעהט איבער די גאַ-  
סען. די גאַסען זיינען געווען שטיל און טונקעל בעלויכטען. מערי האָט  
איהם אָנגעקוקט און אָנגענומען ביי דער האַנד:

— וואָס, ביסט קראַנק, יאָש?

דער יונג האָט זיך דערשראָקען און פערשעהמט פאר דעם וואָרט. עס האָט זיך אין איהם ערוועקט זיין גאנצע קראַפט און עס האָט איהם אַרומגענומען אַ שאַנד איבער זיין שוואַכקייט. ער איז אַרויס מיט אַ געלעכטער.

— פערשטעהסטו נישט, אז איך לאָד, מערי? גיב דיין מויל, מיין שעהנע פויגעל. — און ער האָט זי געכאַפט אויף זיינע הענד און אַנגעהויבען זי אַרומטראָגען איבער די נאָסען.

זי האָט זיך געריסען פון איהם, זי האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי עס וואָלט זי אַנגעריהרט נישט-גומעס. אָבער דער יונג האָט געפרובט צו פּעריאָגען פון איהר דעם שרעק, וואָס ער האָט איינגעפליסט אין איהר מיט זיין פיהרען זיך. ער האָט פערשטאַנען ווי ער מוז יעצט שעהן אויסזעהן ביי איהר און אז זי וועט זיך עקלען אַנריהרען זיך אַן איהם — האָט ער געלאַכט, איבערן וועג זי טראָגענדיג:

— קינד דו, וואָס איז דער טויט? ער איז מיין פריינד, מיין אינטימסטער, אינטימסטער פריינד.

מיט די רייד זיינען זיי אין זייער צימער אַריין.

ער האָט זי גענומען אויף זיינע קניעהן און געהאַלטען זי ווי אַ פולען קעלך מיט געטראַנק און געקושט איהרע ליפען, האָט צו איהר גערעדט אין וואַרימקייט, ווי ער וואָלט געוואָלט אַנטלויפען פון דער שרעק פון טויט צו איהר לייב.

— איז דיין ליעבע דען נישט אינטערעסאַנטער און שמאַרקער נאָך פון דעם טויט? ווען דו קוקסט אויף מיר, ווען דייןע שוואַרצע לאַקען ריהרען מיין האַרץ אָן. ווען איך פיהל דעם געשמאַק, וואָס יאָגט פון דיין לייב — אַ, ווען הונדערט טויטען וואָלטען געווען אויף דעם וועג צו דיר, וואָלט איך דורך זיי דורכגעטראָטען און געקומען צו דיר!

זי האָט איהם געקוקט אין די אויגען אַריין. פון זיי האָט יעצט דאָס לעבען אַרויסגעשפּראַצט. אָבער דאָך האָט זי זיך געשראַקען פאַר איהם. עס איז איהר געווען, ווי ער אַנטלויפט פון עפעס און זוכט שוץ ביי איהר.

אבער פון זיין געזיכט און פון זיינע בעוועגונגען איז שוין פער' שוואונדען די שרעק פון טויט, און דער יונג האט יעצט געעמעמט מיט לעבען.

צו מארגענס זיינען זיי אוועק פון ווענעדיג קיין פלארעניץ. אין דער זונער-שטאדט, ביי דעם געמיטליכען, פרעהליכען לעבען, וואס עס פיהרט דער מיטעלאטערישער נעסט — איז אינגאנצען פער' שוואונדען די טרויעריגע שטימונג, אין וועלכע עס האט זיי אריינגעבראכט דאס האלב-פערנעבעלע ווענעדיג מיט זיינע קאנאלען און מיט זיינע שווארצע גאנדאלען. זיי האבען זיך דא ביידע געפיהלט ווידער יונג, פריש און פערגעסען אן דעם „סוד“, וואס שוועבט צווישען זיי. עפעס ווי א משא איז אראב פון יאש'ס פלייצעס, ווען ער איז געגאנגען לוסטיג איבער די פלארענטינער גאסען, אויף דעם מיטעלי-אלטערישער בריק איבער דער „ארנא“, וואו עס שטעהען נאך אויס-געשטעלט די בייבלעך פון די סקולפארען, ווי אין מיכאל-אנדזשעלא'ס צייטען. אלץ איז דא געווען אזוי בעקאנט, עפעס הימיש און דערביי אזוי אלט, ווי דער זידע און די באַבע וואס זיצען אין זייער פאטער-שטוהל. די שטאדט שטעהט נאך מיט איהרע מנהגים, ווי דענסמאל, ווען עס האבען נאך געלעבט אין איהר די אלטע גרויסע מייסטערס. און עס דאכט זיך זיי, אַט געהען זיי דורך אַ בודקעלע, אין וועלכע עס וואָהנט דער מאַסטער דאָנאַטעלאַ, אַט זיצט ער פאר דער טהיר. און פאר זיין טהיר, אלס שילד פון זיין מלאכה, שטעהט זיין קליינער „דור“. זיי קומען אריין צו איהם: „באן זשאנא, מאסטראַ דאָנאַטעלאַ!“ און בעשטעלען ביי איהם אַ קליינע בראַנז-פיגור אויף אַ קאמין-זייגער...

זיי האָבען נישט געוואָלט געהן אין די מוזעאומס. די זונן האָט צו ליכטיג געשיינט, און די גאסען מיט די געוועלכלעך און די שענהע פלאַרענטינער מיידלעך, וואָס אלע האָבען זיי אויסגעזעהן ווי אַרומ-געהענדיגע לעבעדיגע קאַפּיעס, פון באַטיטשעלי'ס, פון טיציאַן'ס פון לעאָנאַרדאָ-דע-ווינטיש'ס בילדער, זיינען געווען די שענהסטע רייכסטע מוזעאומס.



גאנצע טעג האָבען זיי זיך אַרומגעדֹרעהט איבער די רוישענדע מיטעלאַלטערישע גאסען, וואו דאָס לעבען איז עהנליך געווען, ווי ווען די אלמעכטיגע מעדיצין וואַלטען נאָך אין זייערע שלעסער געזעסען און די דאָזשען דרעהען זיך אין די גאסען אַרום. און באַלד ערשיינט אַ קורטיזאנקע מיט איהר גאנצען שטאַב. די קליינע אַפּעלעך לויפען איהר נאָך און זי האַלט אַ פּאַפּונאי אין די האַנד צום צייכען פון איהר פּראָפעסיע און די דאָזשען בעשטעלען ביי איהר נאַכט־לאַגערס, צו פּרי־הער... אויף דעם מיקעל־אַנדזשעל־פּלאַץ האָט געהערשט די קאַפּיע פון אַנדזשעל־אָ'ס "דוד". ווי אַ יונגער נאַקעמער בעזיענגער איז דער שעהנסטער מענשען־קערפּער געשטאַנען אויף דעם באַרג און בע־הערשט מיט זיין אינגלישען לייב דעם גאַנצען טאַג, דעם טייך און די האַלבע שטאַדט, וואָס זיינען געלעגען צו זיינע פּיס. זיי האַבען זיך צוגעקוקט צו זיינע יונגע שטאַרקע בריסטען, אין וועלכע די שטראַהלען פון דער זונן האַבען זיך אַכגעשלאָגען, און ער איז געגליכען געווען ווי אַ יונגער גאַט וואָס שטעהט דאָ און בעהערשט די וועלט מיט זיין שעהנקייט.

מיט אַ טאַג פּריהער האָבען זיי דעם אַריגינאַל געזעהן אין מיקעל־אַנדזשעל־אָ'ס זאַמלונג. דאָרט שטעהט ער ווי אַ רעליקוויע, דער שטיין צו וועלכען מיקעל אַנדזשעל־אָ האָט זיך אָנגעריהרט און פון זיין האַנד איז אַרויס זיין "דוד". דאָרט איז דער דוד צוגעשלאָסען אין דער האַלע און ער רייסט זיך פון די פּיער ווענד אַרויס, ער קען נישט פּערטראָגען דעם וואָך איבער זיין קאַפּ. און דאָ שטעהט ער אין דער פּריי, אין דער זונן. איבער זיין קאַפּ איז גאַט און דער הימעל, צו זיינע פּיס — די ערד און די וועלט, און אַרום איהם — די זונען־שטראַהלען. דאָס איז די ריכטיגע וואָהנונג פאַר דעם שעהנסטען מענשען־קערפּער, וואָס דער מייסטער האָט בעשאַפען.

נאָך בעסער האָבען זיי זיך געפּיהלט, ווען זיי זיינען ביידע אין אַ פּאַר טעג אַרום געקומען קיין רוים.

רוים איז געווען איינגעטונקט אין אַ ים פון רויטע רויזען. די רויזען זיינען צייטיג געוואָרען און די גאסען, און די פּאַלאַצען און די זיילען און די קאַרעסען זיינען פול געווען מיט רויזען. איבער די גע־מויערטע ווענד האָט זיך געגאַסען דער רויזען־שטראַם, ווי דער וויין וואַלט זיך איבער זיי געגאַסען. און רוים האָט אויסגעזעהן, ווי עס

וואָלט פערטרונקען געווען אין דעם ליכטיגען, רויטען, בליהענדען רויזען-רעגען.

איז די מוזעאום זיינען זיי נישט גענאָנגען. זיי האָבען זיך אַרומגעדריעהט אַרום די אַלמע מויערען, אַרום די שטיינער און די פּאַ-לאַצען, אויף וועלכע עס האָט זיך אָנגעשפּיגעלט די געשיכטע פון דער וועלט. און עס האָט זיך זיי געראַכט, אז זיי זיינען מיטגעווען ביי די אלע טהאַטען, וואָס האָבען זיך אָנגעשפּיעלט דאָ, אין דעם רוים. אַלעס האָט זיך ביי זיי אויסגעמישט: צעזאַר, פעטרוס, יוליוס דער צווייטער, מיקעל-אַנדזשעלאָ, ראַפּאַעל מיט זיינע שילער, אינאַיינעם מיט אַ היינטיגען רוימער סוביעקט, וועלכער געהט אין קינעמאַטאָגראַף; די אַלמע לעקטיקעס אינאַיינעם מיט די עלעקטרישע טראַמ-וואיען, וואָס יאָגען איבער די גאַסען; די זיילען, די רעשמען פון אַלמען רוים, מיט די אַפישען פון די מאַגאַזינען — אַלעס איז געוואָרען אויס-געמישט און אַלעס איז געווען בעשאַטען מיט רויזען, רויזען, רויזען... און באלד דערביי איז אַ בעוועגונג, אַ בעלעכונג, אַ געשריי און אַ האַנדעל — פּערקויפּען די אידען פיש אויף די אַלמע מאַרמאַרנע פּלעצער, וואָס זיינען איבערגעבליבען פון ווענוס און אַפּאָלאָס'ס טעמפּל לען... און די עלעקטרישע און גאַז-ליכט בעלויכטעט זייערע פאַר-מעטגעזיכטער, לאַנגע נעז און דערשראַקענע אויגען, אין וועלכע עס איז פּערשטיינערט געוואָרען די שרעק פאַר'ן קאַרנאַוואַל, וואו מען האָט זיי געיאָגט איבער דער קאַרסאַ און זייערע טעכטער, וואָס האָבען אַמאָל געמוזט טעפּיכען אויסהעפּטען צו בעפּוצען טיטוס'עס טור אומבויגען צום קאַרנאַוואַל-פעסט, דרעהען זיך יעצט איבער די שמאַלע טראַטואַרען אַרום, ווינקען מיט פּערשארטע אויגען, הויכען אויף די שמאַלע קליידלעך, ווייזען זייערע געטאַקטע פּיסלעך און פּערפּיה-רען דעם פּרעמדען אין די טונקעלע קאַרידאַרען פון די אַלמע הייזער אין זייערע קליינע שטיבלעך אריין.

זיי זיינען ביידע אַרומגעגאַנגען ווי שכור אין דער אַלטער זינדיגער שטאָרט, שכור פון דעם לעבען, וואָס איז דאָ אַמאָל געווען און איז נאָד יעצט, פון דעם רויטען איטאַליענישען וויין, פון די רויטע רויזען, מיט וועלכע עס זיינען פּול די מערק און די פּלעצער; פון די שענהע מיידלעך, וואָס דרעהען זיך אין די גאַסען אַרום; פון די אויסגעלאַסענע הערמאַט-אַפּאַרדיטאַס און די קורטיואַנקעס, און פון די אידישע הערמאַ-

אפראדיטאס אין דער פישער-גאס; פון די שאַטענס אין דער לבנה-די נאַכט אין קאָליועאום און די שאַטענס פון די אַפאָסטאלען; פון די קירכען-גלאַקען און פון די חורבות פון דער אלטער שטאָרט. און די נעכט, די נעכט מיט די שטערען איבער דעם אימאַלענישען הימעל... זייער צימער איז פול געווען מיט רויזען, רויטע רויזען, פולע און זאפטיגע, וואָס האָבען געיאָגט פון זיך אַ גערוד, וואָס האָט געוועקט יעדער טראָפען בלוט... רויטע רויזען — אומעטום און איבעראַל. און הינטער די רויטע רויזען, האָט זיך געדאַכט, זיינען בעהאַלטען גיפטיגע שלאַנגען, וועלכע וואַרטען נור אויף דער גינסטיגער מינוט, אז זיי זאָלען זייערע קעפּ און גיפטיגע צונגען אַרויסשטעקען פון צוויי-שען די סאַמעטענע רויטע רויזען בלעטלעך...

### קאפיטעל 31.

## גיפטיגע שלאַנגען.

אַ גרויסע און שווערע אויפגאַבע האָט יאש בלום אויף זיך גענומען. די גרופע פון זיין פארטיי, וועלכע האָט זיך פאר קיין זאך נישט אָב-געשטעלט, אבי אויפצורודערען די וועלט, אום מען זאָל רעדען פון איהרע ראַמאַנטישע טהאַטען — האָט געקריגען אַ ידיעה, אז אַזעלכע און אַזעלכע הויכגעשטעלטע פּערזאָן וועט זיך אויפהאַלטען ביי איהרם אַ טאַכטער, וועלכע איז אַ פרוי פון אַ רוסישען קאַנסול, אין איינעם פון די אויסלענדישע אַריסטאָקראַטישע באַדע-אַרטען.

די הויכגעשטעלטע פּערזאָן, וועלכע האָט פּערנומען אַ הויכע פּאַסטען, איז גראַדע געווען אַ ליבעראַל, דורכדעם האָט זי זיך נישט געהיט און איז נישט געווען אַרומגערינגעלט מיט שפּיאַנען ווי די אַנדערע. נור דער ליבעראַליזם פון דעם מיניסטער, האָט יאָש'ס פּאַרטיי אַנערקענט, איז מעהר שעדליך און מעהר געפּעהרליך פאר דער רעוואַלוציע, ווי דער רעאַקציאָניזם פון די אַנדערע הויכגעשטעלטע פּערזאָנען. דער מיניסטער, וועלכער האָט געוואַלט בערוהיגען דאָס לאַנד מיט זיין ליבעראַליזם, האָט עס קיינמאַל נישט געמיינט אויפ-

דיכטיג און ער האָט נור געזוכט צו פערבלענדען די אויגען, צו צוצייען די מעהר רעהיגע עלעמענטען צו דער רעגירונג און די רעוואָלוציע אָנערען צו איזאָלירען. אייניגע פּערזאָנען פון יאָש'ס גרופּע האָבען בעשטימט אָבצוראמען די הויכגעשטעלטע פּערזאָן פון וועג און אויס-צופיהרען דעם פּלאַן אויף אייגענער האַנד מיט די געלד-מיטלען, וואָס זיי האָבען צוגענומען פון דעם פּאַסט-טראַנספּאַרט אויפ'ן קאַליר-שער וועג. צו דעם טהאַט האָט זיך געריסען אינאיינעם מיט אַנדערע אויף יאָש. און זיין כראַברע האַלטען זיך ביים אָנפאלען, זיין פּראַנץ ציווש רעדען, וואָס איז אונבעדינגט נויטהיג געווען איז פּערקעהרען איז די הויכע האַטעלען, וואו די הויכגעשטעלטע פּערזאָן וועט איינ-שטעהן, האָט ערוועקט צו איהם צוטרויען און ער האָט עס זיך גענומען אויספיהרען אויף אייגענער האַנד.

צוויי חברים זיינען אַרויסגעפּאַהרען נאַכשפּירען די הויכגעשטעלטע פּערזאָן, צו האָבען זי אויפ'ן אויג, און יאָש איז דאָס דערווייל געפּאַהר-רען קיין זאַקאָפּאָנע, גענומען זיין שעהנע ליטוויטשקע אָבצופּרעהען זיך מיט איהר פּאַר'ן טויט.

די טהאַט האָט ערשט געזאַלט ווערען אויסגעפיהרט אין אַ פּאַר-וואָכען אַרום, ווארים עפעס אַן אונגעריכטע מניעה האָט די הויכגע-שטעלטע פּערזאָן אויפּגעהאַלטען נאָך אין פעטערבורג, וואו עס איז אונגעגליך געווען צו איהר צוצוקומען. און יאָש האָט צייט געהאַט דערווייל אָבצופּרעהען זיך מיט מער'ן. נור יאָש בלום, וואָס איז אַלע מאָל גליקליך געווען אויף אַ „טהאַט“ און געריסען זיך צו יעדע פּאַר-זיטיווע אַרבייט, דער יאָש בלום, וואָס צוזאַמען מיט די חברים, ווען זיי זיינען בעפאלען אַ פּאַסט-וואָגען, אַ קאַראָאָל, האָט ער אַרויסגע-וויזען אַזאַ מוטה און אַזאַ אָפּפּערונגס-ווייליגקייט, אַז ער האָט פּער-וואונדערט און פּערשעהמט זיינע קריסטליכע פּריינד — האָט זיך יעצט, ווען עס איז איהם אויסגעקומען צו האַנדלען אויף אייגענער פּעראַנטוואָרטונג און מיט קיין בעטהיילונג פון די חברים, געפיהלט זיך מיט דער „טהאַט“ אונגהיימיש און שלעכט. ער האָט מורא געהאַט צו מאַכען ביי זיך די שרעקליכע ענטפּלעקונג, אַז צום ערשטען מאָל איז זיין לעבען זאָל ער אפּשר פּורכט האָבען פּאַר'ן טויט. ער האָט פּעריאָנט דעם אַנגסט פּאַר דעם וואָס שטעהט איהם פּאַר פון זיך, נור יעדעס מאָל איז זי איהם ווידער געקומען.

אז אנדערס מאָל האָט ער נאָר נישט געקלערט איבער די פּאָלגען. וואָס קענען אַרויסקומען פאַר איהם פון דעם „טהאַט“. ער האָט נור געזען די טהאַט אַליין און איז גליקליך געווען איבער איהר. יעצט אָבער איז די טהאַט אַליין פּערבאַרגען געווען פון איהם. זי האָט זיך ווי בעהאַלטען הינטער די פּאָלגען, וואָס וועלען אַרויסקומען פון איהר, און ער זעהט נור דעם שוואַרצען אונגענדליכען אבגרונד, צו וועלכען עס פיהרט איהם זיין וועג. און צום ערשטען מאָל שרעקט איהם דער טויט, וואָס שטעהט הינטער דער טהאַט.

צו ערשט האָט ער נאָך ניט צוגעלאָזט דעם געדאַנק צו זיך, פּער-יאַנט פון זיך יעדן חשד פון שוואַכקייט, דערנאָך האָט ער גענומען נאַכקלעהרען פאַרוואָס איז דאָס אזוי, וואָס האָט זיך געענדערט איהם, און ער האָט געמאַכט די שרעקליכע ענטדעקונג, אז שולדיג איז אין זיין שוואַכקייט די שעהנע ליטוויטשקע, אז זי האָט איהם פּער-ס'ט מיט'ן לעבען, מיט איהר לייעבע. און ער האָט זי אָנגעהויבען פיינד צו קריגען, געקלערט דערפאַר נקמה צו נעהמען פון איהר, אויסצוטרינקען דעם גאַנצען בעכער פון לוסט און תּאוה, וואָס שטעקט אין איהרע ביינער און זי לאָזען שטעהן אַן אויסגעטרונקענע, אַן אויס-געזויגענע און אוועקגעהן זיין וועג צו דער „טהאַט“.

מיט יעטווידער נאַכט, וואָס זיי האָבען געהאַט הינטער זיך, האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער קומט נעהנטער צו צו זיין וועג — אוועקצו לויפען פון איהר און געהן צו דער „טהאַט“, אָבער וואָס מעהר ער האָט פון דעם בעכער געטרונקען, וואָס מעהר עס זיינען געפּלאַטען פון די שעהנע ליטוויטשקע די קוואַלען-שטראַמען פון איהר לייעבע, וואָס מעהר ער האָט גענאַסען פון זיי — דאָס שווערער און פּערוויקעלטער איז איהם געוואָרען דער וועג צו דער „טהאַט“. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז זי שפּרייט אויס אויף דעם וועג צו דער טהאַט גיפטיגע שלאַנגען, וואָס זי שליידערט ארויס פון איהר לייעבע-קוואַל.

דורכדעם האָט ער זי פיינד געהאַט און געוואַלט נקמה נעהמען פון איהר — פאַר זיין לעבען — מיט איהר לייעבע... נור איין זאַץ האָט ער געפיהלעט, אז ווי עס זאַל נישט זיין = די טהאַט מוז געשעהן. עס איז נור אַ אבשלאַפּעכץ, אָבער עס וועט זיך ערוועקען אין איהם. ער וועט זיך צוואַמענגעהמען און איבערלאָזען איהר בעט און בעכער און געהן דארט, וואו די פליכט רופט איהם. און דאס מוז געשעהן

ווי אים געשווינדסטען, און אויף דער מינוט האָט ער יעדען טאָג געווארט. דאס זיינען געווען די ניפטיגע שלאנגען הינטער די רויטע רויזען אין רויס.

דערווייל האָט יעדער טאָג געבראכט די הערליכע זונן איבער'ן איטאליענער הימעל. יעדער טאג האט געבראכט זיין לעבען און יעדע נאכט — איהר לעבע. און דאס לעבען האט איהם ווי איינגעווינגט, פערשלאפען און פערנעסען געמאכט פון דער טהאט, פון דער פליכט וואס ליגט אויף איהם.

ער האט זיך אנגע'שכור'ט מיט איהר לעבע און נקמה גענומען פון איהר, געמיינט, אז אט'אט וועט ער זי איבערלאזען אין האטעל אליון מיט א ברעף און א פאָר פראנק און אנטלויפען. און געזאגט האט ער זיך, אז מארגען וועט ער דאס טהון, איבערמארגען, — אבער דער מארגען און דער איבערמארגען זיינען געקומען און דאס לעבען האט זיך ווייטער געגאסען ווי אויס א קוואל. דענסמאל האט ער זי נאָך מעהר אָנגעהויבען פיינד צו קריגען און חושד געווען, אז זי איז פאלש און זי ווייסט פון אלע געדאנקען וועגען וואס ער קלעהרט: אז זי האט דאס געטהאן אבזיכטליך, אבער איהר מינע און איהר פיהרען זיך זיינען געווען אזוי נאאיוו, אזוי אנוויסענדיג. זי האט טאקע ניט פערשטאנען, וואס ס'איז מיט דעם יונג. זי האט נור געפיהלט אז ער ליידט עפּים, אז ער טראגט עפּים אויף זיין נשמה, און זי האט אויף איהם רחמנות געקריגען.

איינמאל איז דאס געווען אין פאלערמא, וואוהין זיי זיינען אכט טלאפען, זוכענדיג זונן. זיי זיינען געגאנגען ביים ברעג ים, וואו דעה ים ווארפט פון זיך אזא בלאַהליכע, דורכזיכטיגען שייך, אז מען זעהט אלעס, וואס עס טהוט זיך אויף זיין אונטערגרונד.

איבער דער גאס ציהט זיך א רייה לאסטוועגען מיט טעאטראלישע דעקאראטיונגעמעלדער און די מענשען וועלכע זיצען אויף די וועגען זעהן אויס, ווי זיי וואלטען געווען אויס די פיגורען פון די געמעלדער. געהן זיי אזוי ביים ברעג און שווייגען. און דער יונג קלעהרט וועגען דעם, אז עס מוז דאָר געהמען א סוף. קומען זיי אָן פאר אז אלטער פראנצייסקאנער קלויסטער. זיצט אן אלטער מאנאך און ציהט אויף קרעלען אויף א שנרעל און פרעגט זיי, אויב זיי ווילען

ניט זעהן די סקלעפעס מיט די טויטע. זיי לאזען זיך אראב אין א גרוב. איבער א לאנגען, לאנגען קעלער, וואו עס ציהען זיך אוועק גאנצע גאסען, הענגען אין די נישעס פון די ווענד טויטע מענשען אין זייער פאראנדע אנטהון, אזוי ווי זיי זיינען געווען ביים לעבען.

די אלטע בכבוד'ע בעלי-בתים פון סיצייליען האבען זיך גאָכ'ן לעבען געלאזט אין זייערע פאראנדע מלכּושים פערטריקענען און אויפהענגען זיך אויף די ווענד פון די מיילען-ווייטע „סקלעפעס" פון דעם הייליגען פראנציסקאנער קלויסטער אין פאלערמא. און דא הענגען, זיי אלע פון דור-דורות: מענער, ווייבער, קינדער, יונגע און אלטע, בחורים און בתולות אין די פאראנדע קליידער פון זייער צייט. אין זייערע פנימ'ער האט זיך איינגעשניטען די לעצטע גרימאסע, וואס זיי האבען געמאכט ביי דער יציאת-נשמה.

מען זעהט ווי טייל, ראנגלענדיג זיך מיט'ן טויט, האבען אויפ-געעפענט די מיילער, ווי זיי וואלטען א גרויס פראטעסט-געשריי גע-וואָלט פון זיך ארויסגעבען איבער דער עולה וואָס מען טהוט זיי, וואָס די פרעמדע, אונגעקאָנטע הענד שניידען זיי אָב פון לעבען. אנדערע ווידער, איבערגעבענדיג זיך אין די ארעמס פון א גרויסער האפנונג און גלויבען, וואָס זיי האבען געזעהן אין זייערע וויזיאנען אין דער לעצטער מינוט, זיינען איינגעשלאָפען מיט אַ שטיל שמייעלעך אויף די ליפען. א טייל פון זיי האבען נאך די אויגען אפען און זייערע פנים'ער דריקען אויס שרעק און אנגסט פאר דעם אונגעוואוסטען, וואָס זיי זעהן אין דער לעצטער מינוט.

א קינד האבע זיי געזעהן הענגט צווישען די אלטע און עס זעהט אויס, ווי עס וואלט נאך די הענטלעך און די אויגען צו דער מוטער אויסגעשטרעקט בעמענדיג זיך: „ראטעווע מיך פון דעם, וואָס שלעפט מיך יעצט אין זיינע קאלטע ארעמס" I... אויף א סך פון זיי זיינען שוין די געזיכטער און די קערפערס פערטריקענט געווען און ארויסגעפאלען פון די פאראנדע רעק, פון די שטיוועל, פון די היטלען.

די מלכּושים, געארבייט אויס א דויערנדען שטאף, האבען לענגער אויסגעהאלטען די צייהן פון דער צייט, ווי דער פלייש און בלוט שטאף, אויס וועלכען עס איז אויסגעארבייט דער מענשליכער ארגאניזם. די מענשען זיינען צופאלען, די קליידער זיינען נאך גאנץ געווען.

מען האט געקענט אנזעהן, ווי אזוי עס שניידט זיך ארויס דער שארבען פון פערטריקענטען פלייש, ווי דאס פלייש און הויט ווערען גערונצעלט, פערוועלפט, פערטריקענט און געהען איין אין דעם ביין פון שארבען און סקלעט.

און די סקלעפעס ציהען זיך איבער גאנצע גאסען. עס זעהט זיך אויס, ווי עס וואלט געווען א יאדער-מארק פון טויטע. אזוי פיעל זיינען זיי זיך צוזאמענגעקומען. און די טויטע רעדען, שרייבען, האנדלען. מען הערט זייער ברומען, זייערע גוואלדען, וואס רייסען זיך ארויס פון די גרימאסען פון זייערע פנימ'ער, פון זייערע דערשראקענע אויגען, פון זייערע פערקרימטע, פערביסענע ליפען. דער טויט רעדט אין דער טויטער שטארט און מען הערט זיין שרעקליכען ברום פון די ווינקלען ארויס.

יאש האט געשלעפט מערין טיעפער אין דעם סקלעפ אריין, פער-דרעהט זיך מיט איהר אין די קרומע געסלעך, וועלכע האבען זיך גע-צויגען אין סקלעפ. אומעטום און איבעראל האט דא דער טויט גע-לעבט און גערעדט. מען האט געהערט זיין שטים, וואס האט געשריען פון די שרעקליכע געזיכטער, וואס האבען דא געהאנגען אויף די ווענד. מערי האט מורא געהאט און געריסען זיך ארויס. יאש האט זי אבער ניט אבגעלאזט. פעסט זי האלטענדיג ביי דער האנד, האט ער זי טיעפער, טיעפער אין דעם סקלעפ אריינגעצויגען און אנגעוויזען איהר אויף די שוידערליכסטע גרימאסען, אויף די עקעלדיגסטע פנימ'ער.

זי האט אנגעהויבען מורא צו קריגען פאר איהם. עס האט זיך איהר געדאכט, אז אויך ער קעהר שוין דא אהער, אז ער איז איינער פון זיי, וועלכער איז אראב פון דער וואנד און ער האלט זי מיט דער קאלטער האנד און שלעפט זי טיעף אין סקלעפ אריין.

און זי האט זיך ארומגעקוקט אויף דעם טויט, וואס קוקט פון די ווענד אראב, אויף זיין בלייד, בעז געזיכט און א שרעק איז זי בעפא-לען. זי האט זיך געפיהלט איינזאם און פערלאזט אין דער טויטער שטאדט דא; אז זי איז אריינגענומען פון טויט און וועט שוין נישט מעהר קענען ארויסקומען פון דאנען, אז זי וועט אויך ווערען אזוי ווי זיי. זי האט געהאט דאס געפיהל, אז זי טרינקט זיך דא אין טויט — האט זי אנגעהויבען צו שרייען, צו רופען נאך הילף. יאש האט זיך



ווי אויפגעכאפט, געוואלט זי בערוהיגען, ארויספיהרען — זי האט מורא געהאט פאר איהם און גערופען נאך הילף בין מען איז געקומען און מען האט זי ארויסגענומען.

אבגעראטעוועט זיך, האט זי פון דענסטמאל אן געפיהלט אן עקעל צו איהם. זי האט געוואלט אנטלויפען פון איהם און איינע אליין געהן אין די גאסען פון פאלערמא, נור זי האט זיך געפונען פער־איינזאמט, איינע אליין אויף דער וועלט און זי איז דאך־מיט איהם מיטגעגאנגען א היים אין זייער האטעל.

און ביינאכט, אז ער האט זי געהאלטען א נאקעטע אויף זיינע הענד און בעטראכט איהר נאקעטע לייב, האט ער געזעהן ווי דער שארבען און סקעלעט שניידט זיך אויך שוין ארויס פון איהר לייב. און דער טויט האט איהם פער'סמ'ט דאס לעבען און ער האט נישט געקאנט מעהר געניסען פון לעבען.

### קאפיטעל 32.

## א נייער געזאנג.

זייער לעבען איז געווארען אונערטרעגליך. מערי האָט געקלעהרט וועגען זעלבסט־מארד, נור דאָס לעבען, וועלכעס זי האָט געפיהרט, ווי אין אַ שכרות, צווישען טויט־אנגסט און ליעבע  $\equiv$  האָט זי אזוי קער־פערליך אכגעשוואכט, אז זי האָט זיך געמוזט לעגען אין בעט אריין.

יאָש איז געווארען צו איהר זעהר צערטליך. ער איז געלאָפּען און געבראכט אַ דאָקטאָר. דער דאָקטאָר האָט זי בעטראכט, דערנאָך האָט ער פּערטרויט יאָש'ן אַ סוד אויפ'ן אויער, פון וועלכען דער יונג איז צו ערשט בלייב געוואָרען, דערנאָך רויט־פּערשעהמט ווי אַ קינד, און אַ שרעק און אַ פּרייד איז איהם בעפאלען און ער האָט ניט גע־וואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהם.

מערי איז געלעגען אין בעט בלייב און דערשראקען. איהרע אויגען זיינען געווען פּער'חלוּם'ט, ווי זי וואלט געווען שוין אריינגעגאנגען

איז אן אנדער וועלט, און דאָס מויל איז געווען פּערקרימט ווי צום וויינען.

און דער יונג איז געלעגען ביים בעט ווי אַ הונד, געקושט איהרע בלייכע הענד און געשריען מיט פרייה, ווי עס וואָלט אויף איהם אַ גרויס גליק געקומען :

— מערי, מערי, איז עס וואהר? I איז עס וואהר? !..

עפעס ווי דער הימעל וואָלט זיך איהם געעפענט. עס איז איהם מיט אַ מאָל אַ גרויסע זאך קלאָהר געוואָרען — זיין לעבען, זיין צוקונפט. פּערשוואונדען איז פאר איהם דער אנגסט. די שווארצע גרוב פון טויט האָט איהם נישט מעהר געדראהט אויף זיין וועג. עס איז איהם אלעס קלאָהר און פּערשטענדליך און גוט געוואָרען. ער האָט זיך שוין פאר גארנישט געשראקען, און אויף אלעס איז ער בערייט געווען און געזעהן זיין זיכערקייט, און שטארק איז ער געוואָרען. און ער האָלט איהר האַנד און קוקט אויף איהר מיט גרויסע, גליקליכע אויגען :

— מערי, מערי! איז עס וואהר? !..

זי פּערשטעהט נישט וואָס עס איז מיט דעם יונג געוואָרען. זי האָט נישט קיין צייט צו קלעהרען נאָך וועגען איהם. איהר אליין איז עס נאָך נישט קלאָהר, וואָס עס ווערט מיט איהר, צי זאָל זי זיך פּרעהען, אָדער טרויעריג ווערען איבער דער בשורה, וואָס דער דאָקטאָר האָט איהר אָנגעזאָגט. עס ווערט איהר נור נייגיריג. דאָס לעבען ווערט נייגיריג און אינטערעסאַנט, און דאָס איז גוט.

— מערי, מיר מוזען ווי אַם שנעלסטען אָפיציעל חתונה האָבען. אָפיציעל, פאר מענשען. ווי אַם שנעלסטען! זי האָט איהם אָנגעקוקט ווי פּערוואונדערט. זי פּערשטעהט נישט, וואָס ער מיינט. און זי שמייכעלט לייכט, ווי זי וואָלט געווען געלאַכט פון איהם :

— פאר וואס אזוי באַלד? וואָס איז געשעהן?

— איך האָב זעהר אַ נויטיגע זאך צו בעזאָרגען. מערי. איך ווייס נישט ווי עס וועט זיין. מיין קינד מוז האָבען אַ פּאַטער, ווי אַם שנעלסטען.

— אבער יאָש?

— מערי, עס איז זעהר וויכטיג. דו האָסט אַ פּאַס, איך האָב ביי מיר תמיד מיט אַ מעטריקע. איך טראַג זי מיט מיר, ווייל ווי עס

זאל ניט זיין, זאל מען שטענדיג וויסען מיין ריכטיגען נאמען, ניט ווי איד היים אויף די געמאכטע פעסער. מיר פאחרען נאך היינט נאך לאַנדאָן. דאָרט קריגט מען „שלוֹב“ אם לייכטעסטען, אָהנע יעדע צערעך מאַניעס, דאָס מוז ווי אם שנעלסטען געמאכט ווערען. איד וועל נישט פריהער רוהען, ביז איד וועל עם נישט האַכען געטהאָן.

— אָבער וואָס איז געשעהן, יאָש?

— פּרענ מיך נישט. איד ווייס, וואָס איד טהו.

און ער קלינגט אָן און בעט די רעכענונג און פּרעגט זיך נאָך אויפ'ן גאַהענסטען וועג קיין לאַנדאָן און נעהמט גלייך די זאכען צו פּאקען.

— אָבער וואָס איז געשעהן?

— גאָרנישט, מיין טייערע, = קושט דער יונג אזוי צערטליך. איהרע הענד, ווי ער וואַלט עם נאָך קיימאַל נישט געטהאָן. און זיין צערטליכקייט צו איהר ווערט מיט אַמאַל גאַנץ אנדערש. ער האָט מורא צו קוקען שאַרף אויף איהר. ער לאָזט זי נישט אַראַכבוויגען, בעוועגען זיך.

— איד וועל עם שוין אלעס אליין טהאָן. דו זיין דאָ, מיין קליינער, שעהנער מורח־פּויעל, דו, וואָס פּערמאַננט די בעהאַלטענסטע ליעבער־אוצרות פון די ירושלים'ער טעכטער...

— אָבער וואָס איז געשעהן מיט איהם?

ער איז שטילער געווארען און איז געווארען צו איהר מיט אַ מאַל עפעס אזוי, ווי דאָס וואַלט נאָך ניט דער ווילדער יאָש געווען, וואָס האָט זי אין די ווילדע נעכט ווי אַ שטורעם גענומען, וואָס אין זיין ליעבע האָט זיך געפיהלט אַ נקמה, אַ געשריי. ער איז ווי אַ צערט־ליכער פּאַטער געווארען, ווי אַן עלטערער ברודער. אין זיין בליק האַבען זיך קאַנצעטרירט די טיעפסטע געפיהלען פון זיין האַרץ. און ער וויל זי קושען, בערוהיגען מיט זיין בליק.

צי האָט דאָס געמאכט אויף איהם אַזאַ איינדרוק? וואָס זיינען אזעלכעס די מאַנס־פּערשווינען? ווי קליינע קינדער זיינען זיי. און אַלע זיינען זיי אונשולדיג. אין אַ מינוט פון זייער לעבען ווערען זיי קינדער, — טראכט זיך מערי.

אין אַ פּאַר טעג ארום זיינען זיי קיין לאַנדאָן אָנגעפּאָהרען. דער יונג איז גליקליך געווען.

איבער'ן גאנצען וועג האט ער געפייפט, אויסגעפייפט אלע אָפּערעס און אָפּערעטעס און אזוי פריי און הויך געלאכט, אז דער סוד, אין וועלכען ער איז איבער דער גאנצער צייט געווען איינגעזונקען, איי צורונגען געוואָרען, ווי מען וואָלט פון איהם א שרעקליכען טויט אורטייל אראַבגענומען, ווי דער יונג וואָלט ערשט יעצט צו לעבען אָנגעהויבען.

ער האָט איהר קיין בעוועגונג נישט געלאָזען טהאָן, גענומען א קופּע ערשטער קלאַס און גענויט זי, אז זי זאָל ליגען. מערי'ן האָט געפייניגט זיין צערטליכקייט און דאָס וואָס ער געהט אום מיט איהר ווי מיט אַ קליין קראַנק קינד, אָבער דערביי האָט זי גערייצט, געלאַס־צעט און געפרעהט זיין אונבעהאַלפענקייט, זיינע צערטליע געפיהלען, און ווי ער לויפט אראַב אויף די סטאַנציעס און ברענגט איהר צו טרינקען, ווי ער האָלט זי פעסט און צערטליך אונטער'ן ארעם, אריינ־פיהרענדיג זי אין וואַנאָרעסטאָראַן, ווי ער קוקט איהר פאַטערליך מיט אַ ליעבען שמייכל אין די אויגען אריין.

וואָס האָט זיך דאָס אין איהם געענדערט ? צי האָט זיין פאַטער ווערען אזוי געוויקט אויף איהם ? וואָס מאַנספּערשונען זיינען ! דאַכט זיך — אַ רעוואָלוציאָנער, ווי קומען צו איהם די געפיהלען ? ... און זי ? זי איז דאָך נאָך אזוי נישט קלאָהר, און דאָס נייע געפיהל איז פאַר איהר נאָך אזוי ניי, אז זי ווייסט נישט, וואָס דאָס איז. ? שרעקט זיך דערפאַר, וואָס זי ווערט אנדערש, זי פערליערט עפעס, פערליערט און געווינט...

אָבער יאש בלום איז יעצט גליקליך געווען. אוועק איז מיט אַ מאָל די שרעק און דער אַנגסט פאַר'ן טויט. ער האָט קלאָהר געזעהן דעם וועג צו דער טהאַט, און די טהאַט איז יעצט ביי איהם אזוי זיכער געווען, ווי ער וואָלט מיט אַ מאָל געווען ווידער געפונען אין זיך דעם גלויבען. ער איז יאש בלום און איהם איז איבערגעגעבען געווארען אויסצופיהרען די טהאַט, און ער וועט דאָס אויספיהרען געוויס און זיכער. זיין האַנד וועט נישט ציטערען, זיין האַרץ וועט נישט קלאַפּען און מיט פרייד וועט ער געהן צום טויט, וואָס שמעהט נאָך דער טהאַט. נאָך איהם וועט לעבען זיין זוהן. זיין זוהן וועט שטאַלץ זיין מיט דעם פאַטער'ס טהאַט.

אוועק זיינען מיט אמאל די שלאנגען אויפ'ן וועג. די פערבלענדיג  
דעמט געליעבטסטע, דער סם פון זיין מוטה, איז יעצט זיין ווייב. נאך  
זיין טויט איז זיין זעהן, און די טהאט פיהרט צום וועג פון רוהם.  
אין אט טעג ארום זיינען זיי שוין אפיציעל מאן און ווייב געווען.  
יאש בלום האט געבראכט זיין פרוי נאך דער שווייץ, וואו ער  
האט זי איינגעארדענט פאר איהר וואהנונג אין אן ערשטיקלאסיגען  
פענסיאן, הינטער ציוריף. געווען מיט איהר צוזאמען נאך אכט-צעהן  
טעג. דורך דער צייט האט ער זיך ארויסגעוויזען אלס דער געטריי-  
סטער, צערטליכסטער מאן. ער איז געווען פרעהליך און גוט גע-  
שטימט. און ווען ער איז ארומגעגאנגען מיט מערין שפאצירען, האט  
ער זי נישט געלאזט פלינק געהן, נישט מאכען קיין שווערע בעוועגונג,  
איבער וואס מערי האט זעהר געלאכט.

זי האט חזק געמאכט פון איהם, זעהנדיג איהם אין אזא קאמישע  
ראלע, וועלכע האט נארנישט צוגעפאסט צו איהם. ער האט זיך גע-  
לאזט אויסלאכען, פערענטפערט מיט א וויץ און ווייטער זיך אזוי  
געפיהרט.

ער האט דורך די צייט נישט ארויסגעוויזען קיין אויפגענונג, קיין  
גערוועזימעט — אלעס איז פערשוואונדען.

איינמאל האט ער געקריגען א טעלעגראמע, וועלכע ער האט מערין  
נישט געוויזען. דער יונג האט דורכגעלייענט די טעלעגראמע, בער  
האלטען זי און געבליבען אין דער זעלבער שטימונג וואס פריהער. און  
מערי האט קיין אורזאכע נישט געהאט נייגעריג צו ווערען, אדער אין  
איהם עפעס חושד צו זיין.

צו מארגענס אין דער פריה האט מערי געפונען אין איהר שלאפ-  
צימער א קליין בריוועל:

„איך מוז דיר פערלאזען. איך ווייס נישט אויב איך וועל דיר  
ווידערזעהן. וועסטו הערען פון מיר = זיי מיך דן לכף זכות. פאר  
פאליציי, אז עם וועט אויסקומען, זאג דעם אמת: דו האסט נישט  
געוואוסט פון מיינע געשעפטען. זאל דאס וואס עם שמעהט פאר גע-  
בוירען צו ווערען זיין א זעהן, בעט איך דיר — רוף איהם יאש. דעם  
פאטער און די שוועסטער האב איך שוין געשריבען וועגען אונזער  
חתונה האבען. דאס טייל פערמעגענס, וואס מיר קומט פון מיין  
מוטערס צד, געהט געזעצליך איבער פאר דיר מיט מיין סיגנ. אין

שופלאך וועסטו געפינען די סומע פון צוויי טויזענד פראנק דערווייל צו לעבען ביו דו וועסט דיך איינארדנען. איך האָף אז דו וועסט אויס קומען מיט מיינע שוועסטער. זיי מוחל פאר די אומשטענדען. פאך דיין ליעבע דאנק איך דיר נישט. איינער ניט גארנישט דעם צווייטען. ווען ער האָט נישט פאר וואָס.

יאָשׁ."

אז מערי האָט דורכגעלעזען דעם בריעף איז איהר אַלץ מיט אַ מאַל קלאָהר געווארען, און אויך דעם יונג'ס לעצטע טעג זי האָט זיך געפיהלט ווי מען וואָלט זי אויף דער גאס ארויס געווארפען און די טהיר הינטער איהר צוגעשלאָסען. נור זי איז עפעס נישט טרויעריג געווען און זי האָט זיך געוואונדערט פאר וואָס זי איז נישט טרויעריג. זי האָט געפיהלט, אז עפעס וואָס איז אבגעשטארבען און עפעס וואָס ווערט געבוירען ביי איהר. און דאָס נייע, וואָס ווערט געבוירען, איז אזוי ניי, אזוי פרעמד און אזוי נאָהנט...

### קאפיטעל 33.

## אויפ'ן וועג צו דער מדינה.

יאָש בלום איז צוגעפארען מיט זיין גרויס געפעק אין אן אויטאָ מאָביל פון באנהאָף צו דער ווילא „פרידענהיים“, וואָס איז געלעגען אויסער דער שטאָדט אין א גרויסען קולטיווירטען פארק אין דעם שעהנ־סטען טאָל פון דער געגענד אין דער שווייצארישער דייטשלאַנד, וואו עס הערשט דער אויביגער פריהלינג.

די וואַנסעס זיינען יעצט ביי איהם געווען ראזירט. אַנגעטהאָן אין אַ ברייטען ספּאַרט־מאַנטעל און אַן אויטאָמאָביל הוט, איז איהם שווערליך געווען צו דערקענען די שווייצער זיינען איהם אַנקעגען געלאָפען, נאָך זיי דער „מעטער ד'האַטעל“, און יאָש בלום האָט געפרעגט אויף דער וואהנונג, וואָס עס

האַט בעשטעלט טעלעגראפיש דער הראביא סאַקאלאָווסקי פון גאָ' ליציעו.

אז דער „מעטר ד'האַטעל" האָט דערהערט, אז דאָס איז דער הראביא אליין, האָט ער זיך טיעף פערבויגען און מיט אַ לאַקייאישע מינע איהם געפיהרט אין זיין אפארטמענט, וואָס איז געווען רעזער-ווירט פאר איהם שוין אייניגע טעג און איז בעשטאנען פון אַ סאַלאָן, שלאָפֿצימער און באַדע-צימער אויף דעם צווייטען שטאַק, מיט די פענ-סמער אין פאַרק ארויס.

דער הראביא האָט בעשטעלט די וואָהנונג אויף אַ גאַנצען מאָנאַט און נאָך יעצט, אין שפעטען הערבסט, ווען דאָס הויז איז נור געווען בעוואהנט פון זעהר אַ עלעגאַנטעם פובליקום, וואָס האַלט זיך אויף אין דעם באַדע-אַרט אין שפעטען הערבסט נאָך דעם סעזאן, ווען עס איז שוין מעהר נישטאָ אזוי פיעל געסט.

דער „מעטער" האָט איהם איבערגעגעבן די בריעף און די טעלע-גראמען, וואָס זיינען אָנגעקומען אויף דעם הראביא'ס נאָמען ביז איצט. די בריעף האָבען אלע געטראָגען אויף זיך די הערבען פון דער פּוילישע אַריסטאָקראַטיע וואָס האָט געדיענט צו דעם, כדי צו ערוועקען צוטרויען אין דעם אַריסטאָקראַטישען האַטעל צו דעם אָנגעקומענעם הראביא.

יאָש האָט זיך איבערגעטהאַן און אָנגעקלונגען. שטיל האָט זיך אַריינגעשלייבט אַ יונגער שענהער קעלנער אין אַ קורצען פראַק מיט ווייסע שטרימף און שוואַרצע שיד.

— אַבער, עס זיינען נאָך די „פּויה אַ קלאַקס" אין הויז מיט מוזיק?

— יא, צו טהיי קומען זיך די הערשאפטען צוזאמען אין דער גרויסער האַלע. זיי האָבען הערליכע מוזיק, זעהר אַ גוטען קווארטעט. — גוט, ער קאָן געהן, ער ווינשט גאָר נישט. יא, די ליסטע פון די געסט.

יאָש האָט גענומען די ליסטע, האָט זי געהאַלטען אין האַנד, נישט געאייילט זיך אַריינצוקוקען, און נאָכגעפרעגט דעם קעלנער:

— אַבער, עס שפיעלט נאָך טעאטער אין באַדע-אַרט?

— יא, איינס איז נאָך איבערגעבליבען — די אפערעטא. אַבער

די געסט פאָהרען לייעבער מיט אויטאָמאָביל אין דער שטאָרט — אַ האַלבע שטונדע — אין דער גרויסער אָפערע.

- מיסטער ווארמס איז שוין לאנג דא ?
- זייט צוויי וואכען.
- און פאן מילהויזען ?
- פאריגע וואך אָנגעקומען.
- איז עס נישט קיין יונגער הערר ?
- ניין, דאָס איז שוין אן עלטערער הערר מיט אן עלטערע דאמע
- און זיי פערנעהמען א גרויסען אפארטמענט אין ערשטען שטאָק.
- איז עס נישט מיין פריינד ? — זאָגט יאָש ווי פאר זיך, אן
- דער קעלנער זאָל הערען, — גוט, ער וועט די טהיי צוזאמען מיט אַלע
- אין דער האַלע טרינקען.
- דער קעלנער פערלאָזט דעם צימער. יאָש שליסט פלינק צו די
- טהיר נאָך איהם, נעהמט ארויס א פאָטאָגראפיע, קוק זיך גוט איין
- צו איהר און רעדט ווי צו זיך : „אזוי, הערר פאן מילהויזען, ביזטו
- יעצט אין מיין האַנד. איך האָב דיך ליעב. אוי, ווי איך האָב דיך
- ליעב“.
- ער קוקט זיך גוט איין אין דער קארטע, שטודירט גוט דאָס געזיכט,
- דערנאָך פערפאקט ער זי און לעגט זי זיך אין זיין בוזי־טאַש.
- ער האָט פאמעליך זיך גענומען אַנטהאן אין אן אבענרס דרעס.
- אז ער איז שוין געווען אין סמאָקינג, דעם מאָנאָקל אין אויג, קוקט
- ער זיך גוט איין אין שפיעגעל. און ווי ער וואָלט געשמייכעלט צו זיך,
- פערנעניגען געהאַט, וואָס ער זעהט אויס אזוי אן דער טייוועל אַליין
- וואָלט נישט חושד געווען דעם אריסטאָקראטישען יונגען מאן אין די
- פלענער, וועלכע ער וויל יעצט אויספיהרען.
- ער האָט ארויסגענומען פון זיין געפּעק א קליינעם טאַשען־ברוי
- נינג, איבערנעמוקט איהם, בעהאַלמען אין א קעשענע, און איז אַראַב
- אין דער האַלע אריין.
- די האַלע האָט מען ערשט וואָס געהאַט געלופטערט. אין דער
- לופט האָט זיך געטראגען דער פרישער גארטען־אַטעם, מיט וועלכע די
- נאַנצע האַלע איז יעצט פול געווען. אין דרויסען האָט שוין אָנגעהויבען
- צו טונקלען און קיהלער צו ווערען. אונטער אַ גרויסבילד, אַ קאַפּיע
- פון וועלאַסקע'ס „אַדמיראַל“ איז געווען דער פייער קוימען, אין וועלכען
- עס האָבען געפלאַקערט אייניגע שטיקער האַלץ. עס זיינען געווען
- אויסגעשטעלט קליינע, רונדיגע טהיי־טישלעך סערווירט מיט די פייני



סמך דעקעס אין רוסישען סטיל. די עלעקטרישע לאמפען האָבען זיך אנגעהויבען אנצוצינדען. די בלומען אויף די טישלעך האָבען פערר שפרייט א יום־טוב'דיג שטימונג אין דער גרויסער, אבער איינציטיג אינטימער האַלע.

די מוזיקער האָבען געשטעלט זייערע אינסטרומענטען און די אבי געריסענע טענער, וואָס האָבען זיך ארויסגעכאַפט פון די פידלען, האָבען געבלאָנדושעט איבער דעם לעדיגען זאַל. עס זיינען געקומען אריינ צולויפן די יונגע ענגלישע מיסעס אין די העל־בלאָנדע האָר, אין די ווייסע קליידלעך מיט די טעניס־שטעקלעך אין די הענד. און זייער לויט־לאַכען און רעדען האָבען זיי אזוי געבלאָנדושעט אין דער האַלע ווי די אַבגעריסענע טענער פון די פידלען, ווי דער שטראַהל פון זייערע העלע האָר.

יאָש האָט זיך אוועקגעזעצט אין אַ טיעפער פאטערשטוהל ביים קוימען. פערלעגט איין פום אויפ'ן אנדערען, האָט ער גענומען בע־טראַכטען דורך זיין מאַנאַקל די איינצעלטע געסט, וואָס האָבען זיך אַנגעהויבען צו קלייבען ארום די טישלעך.

ער איז יעצט רוהיג געווען, אינגאַנצען רוהיג און בערייט אויף זיין טהאַט. און געטראַכט האָט ער וועגען מער'ן, וועגען דעם נייעם, וואָס דארף אַנקומען, וועגען איהר טראַגען.

יעצט דאָ, נאָהענט און אויף דעם וועג צו דער טהאַט, נאָך דעם, ווי זי האָט שוין געלעזען זיין בריעף, איז די טהאַט געווען ביי איהם אזוי ווי שוין אויסגעפיהרט. דאָס לעבען, וואָס ער האָט אַ מאָל גע־לעבט, האָט זיך שוין אַבגעשניטען. מיט דעם בריעף, וואָס ער האָט אַנגעשריבען צו מער'ן, האָט עס זיך געענדיגט, און ער האָט יעצט געקענט בעטראַכטען אלעס, וואָס האָט זיך מיט איהם אַבגעטהאָן די לעצטע חדשים, אַלס גאַנצעס. עס איז איהם געווען ווי אַ שעהנער חלום און ער האָט אין זיך יעצט געשמיכעלט. עס האָט איהם אַ הנאה געטהאָן, וואָס עס איז איהם נאָך בעשערט געווען פאַר זיין ענד מיט צולעבען דעם חלום. דער חלום איז שעהן געווען = און אויס, ער איז נישט מעהר.

אבער איז ער נישט מעהר? פיהלט ער דען נישט, ווי עפעס האָט זיך אויס דעם חלום ארויסגעשפינט אין ציהט זיך ווייטער, און האָט אַ שייכות מיט איהם, און לויפט איהם נאָך ביז דאָ אַהער, נאכדעם

ווי ער האט זיך שוין ענטשלאסען צו דער טהאט, געשריבען דעם בריעה, און ער האלט זי שוין ביים אויספיהרען? פיהלט ער דען נישט, אז דארט, טיעף, טיעף איז הארצען לעבט דער חלום ווייטער, און ער הויבט ערשט אן צו לעבען און צו פארערען פון איהם זיין טהייל איז דעם לעבען? ...

ער דערשרעקט זיך ביי דעם געדאנק. ניין, דער חלום מוז זיין צו ענר. דאס לעבען, וואס ער האט געלעבט, האט זיך געענדיגט. יעצט געהערט ער שוין צו קיינעם נישט — נישט צו זיך, נישט צו מער'ן, נישט צו דעם וואס קומט נאך מער'ן — ער געהערט צו דער טהאט.

די האלע איז געווארען וואס א מאל מעהר בעלעבט. די געסט האבען זיך געקליבען ארום די טישלעך און האבען גערעדט, געלאכט און גערוישט, ווי די ביהנען ארום די בלומען.

עס זיינען מערסטענס געווען יונגע ענגלענדערנס. הויכע אויסגעצויגענע, ניכטערע ענגלישע יונגע-לייט, אדער לאנגבייניגע אמעריקאנער. פיעלע דייטשען, אייניגע סלאווישע פעראידעלטע געזיכטער. און יאש האט גענומען בעטראכטען די געסט דורך זיין מאנאקל פון איין טישעל צום צווייטען.

דער קעלנער האט צוגערוקט א טישעל צו איהם, סערווירט פאר איהם טהיין. די מוזיק האט געשפיעלט און ער האט געקענט רוהיג בעטראכטען די געסט, ווי א מענש וואס טראגט זיך ארום מיט די רוהיגסטע געדאנקען און ער איז דא געקומען אברוהען. ער האט זאגאר פערפיהרט א שמועס מיט זיין שכן, א יונגען ענגלענדר, וואס איז געזעסען ווי ער ביים קוימען אין א צווייטען פאטער-שטוהל. אין דעם איז א שוידער דורכגעגאנגען דורך זיין לייב, די הענד האבען איהם אנגעהויבען צו צוקען און ער האט ענערגישער אנגעהויבען צו רעדען מיט זיין שכן. צווישען די געסט האט ער בעמערקט פאן מיל-הויזען. א הויכער, פארנעהמער הערר, א טיפיש סלאוויש געזיכט מיט א ציכטיג געשוירענעם באָרד, וועלכער האט זיך צוטיילט אין צוויי שפיצען, איז ער פאראויס געגאנגען מיט זיין פאטריארכלישען, ריר היגען גאנג און ווי א שמייכל איז אראבגעפאלען פון זיינע גראבע

פליישנע ליפען אין זיין געדיכטער גראהער באַרד אריין. נאָר איהם איז נאָכגעגאַנגען זיין פרוי מיט אַ סעמיטיש געזיכט, אין שוואַרצען אַנגעטהאַן, פיעל אינגער פון איהם און האָט עפעס גערעדט צו איהם הויך אַ פראַנצויזישע פראַזע, פון וועלכער עס איז שטעקען געבליבען אין יאש'ס אויערען דאָס וואַרט "פאַפּאַ", און ער האָט דאָס אונטויר סענדיג אַ פאָר כאַל איבערגע'חזר'ט אין זיין זכרון. ביי זייער טישעל האָט זיך אויך אוועקגעזעצט אַ יונג פאָר. אַ שעהגע יונגע דאמע, אין וועלכער מען האָט נלייך דערקענט די טאַכטער פון דער פרוי, מיט אַ יונגען מאַן אין פראַק, מיט אַ שמאַליג פראַנצויזישע בערדיל און שפּיי ציגע קלוגע אויגען. אין דעם קליינעם אַרדער, וואָס האָט זיך אַרויס געוווּזען פון אַ ווינקעל אין פראַק, האָט יאש באַלד דערקענט אין איהם זיין איידעם, דעם קאַנסול.

יאש האָט ווייטער גערעדט מיט זיין שכן, דעם יונגען ענגלענדער אין פראַנצויזיש וועגען גרינגע זאַכען, וועגען אַ ריווע מיט'ן אויטאָ מאַביל איבער דייטשלאַנד, און דערווייל זיך גענומען גענוי בעטראַכטען זיין אָפּפער. ער האָט שטודירט אַלע בעוועגונגען און מינעס פון דעם „פּאַן מילֵהוּזען“. ער האָט געזעהן זיין פאַטערליך לעכעלן, וואס פער לירט זיך אין זיין געדיכטער באַרד, די קליינע אויגען, וועלכע כאַפען זיך מיט מיה אַרויס פון הינטער די געדיכטע ברעמען, און זיין ציטערן מיט דער האַנד, ווען ער רעדט. אַלעס האָט איהם יעצט אין דעם „פּאַן מילֵהוּזען“ אינטערעסירט. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער קען זיך שוין מיט איהם זעהר, זעהר לאַנג און ער איז זיינער אַ משפּחה און ער קעהר דארט אהין צוגעהן צו יענעם טישעל, אַ קלאַפּ טהאַן דעם „פּאַן מילֵהוּזען“ אויף די פלייצעס און זאָגען „באַן זשור, פאַפּאַ!“ — אזוי היימיש, אזוי נאהענט איז איהם געוואָרען און אזא שייכות האָט ער שוין געפיהלט מיט דעם „פּאַן מילֵהוּזען“

נאָך דעם זעלבען אבענד האָט זיך איהם געטראַפען אַ געלעגענהייט צו בעגעגענען זיך מיט דעם „פּאַן מילֵהוּזען“ אויג אויף אויג און דוקא אין אזא אַרט, וואָס יאש בלום האָט געהאַלטען פאַר דעם אויסערוועהל־טען, וואו עס איז צום בעסטען געווען זיך צו בעקענען מיט דעם מי־ניכטער...

אז יאש בלום איז אַרויפגעגאַנגען פאַמעליך אויף די ברייטע טרעפּ אין דעם ליכטיגען ברייטען, אויסגעפּוצטען קאַרידאַר, האָט ער זיך גע-

טראכט: ווען מיר טרעפען זיך דא מיט דעם „פאן“, א וואי... און טאקע האָבען זיך באלד פון אויבען דערהערט שווערע טריט, א בראפען. יאָש האָט געגעבען אַ קוק ארויף און דערקענט דעם „פאן“ וואָס קומט איהם אָקעגען. ער האָט זיך אומגעקוקט. קיינער איז נישט געווען אויף די טרעפּ. פון אונטען הערט זיך נאָך לאַכען און מוזיק. ער טאַפּט אַן דעם רעוואַלווער, איז קאַפּ ווערט עפעס אַנגעצונדען, אין האַרץ ווערט עפעס ליכטיג און פינסטער, וואָס ער האָט עס קיין מאָל נישט געפיהלט. ער האַלט דעם רעוואַלווער מיט דער האַנד אין דער טאַש און פאַן מילהויזען איז שוין געבען איהם. ער געהט עפעס פערטראַכט און אַטהעמט שווער. יאָש קוקט אויף איהם. דער מיניסטער דער-פיהלט דעם בליק, כאַפּט אויף דעם קאַפּ, גיט אַ שאַרפען בליק אויף יאָש'ן און, ווי עס וואַלט זיך איהם געדאַכט, אז ער האָט יאָש'ן אַנגע-טראַמען, גיט ער אַ ברום „פאַרדאַן“ אין דער באַרד אריין און געהט ווייטער פערטראַכט און סאַפענדיג.

יאָש'ן איז די פערזאן, וועלכע איז איהם ערשט פאַר אַ מינוט אזוי הימיש און נאָהענט געווען, פרעמד און אונבעקאַנט געווארען. ווי דער „פאַרדאַן“, וואָס דער מיניסטער האָט ארויסגעשטאַמעלט, וואַלט אַ וואַנד געשטעלט צווישען איהם און דער אונבעקאַנטער פערזאן, וועל-כער ער וועל יעצט טויטען. ער האָט דערפיהלט עפעס אַ מענשליכע שטים אין דעם וואַרט „פאַרדאַן“ און ער האָט זיך ניט געפיהלט בכח יעצט אויסצופיהרען די „טהאַט“.

ער האָט זיך פון דעם קיין געוויסענסכיסע ניט געמאַכט. ער האָט זיך געזאַמט, אז ער האָט דעם פאַן מילהויזען אורלויב געגעבען אויף דער היינטיגע נאַכט, און אז ער האַלט דעם מיניסטער אַנגעבונדען ווי הונד אויפ'ן שנירעל. ער איז זיינער און ער וועט שוין פון זיינע הענד ניט ארויסקומען. און אַנקוקענדיג זיך אין שפיעגעל האָט ער צו זיך אליין געלאַכט. עס איז איבער'ן סמאַקינג. עס איז אונאַנגענעהם אַבצושפיעלען אזא חתונה אין סמאַקינג.

ער האָט ארויסגענומען די פאַטאַנדאַפיע פון פאַן מילהויזען, גוט זיך איינגעקוקט און גע'טענה'ט צו דער פאַטאַגראַפיע, שנעלענדיג איהר אין נאַז, כדי ער זאָל הימישער און נאָהנטער ווערען מיט דעם געזיכט: „וועסט פון מיינע הענד נישט מעהר ארויסקומען... איך האָב דיך לייעב, פאַן מילהויזען, דיך לייעב, לייעב“...

די נאכט איז יאש גוט געשלאפען. עס האָט זיך איהם אנגענעהם גע'הלום'ט מערי און דאָס ניירגעבוירענע, און ער איז נישטא און ער איז יא דא...

ער איז אויפגעשטאנען א פרישער, אריינגעוואָרפען זיך אין זיין ספאָרט־קאסטיום און איז ארויס אין פארק.

עס איז געווען א הערליכער יעסער־טאג, די רויטע בלעמער, וואָס זיינען געפאלען פון די בוימער, האָבען זיך געגלאנצט אין דער זונן. אין דער לופט האָט זיך געטראָגען דער ריח פון צייטיג אויבס. אן אנגענעהמער ווינד, געמישט מיט באַבע־יאַכנע שנורען, האָט זיך געד צויגען פון בויים צו בויים. אין פארק זיינען ארומגעלאָפען די גאַלד־בלאָנדע ענגלישע מיסעס און עס האָט געלאָכט זייער ברייטע שפראך: „מיי דעער“, וועלכע זיי האָבען דאָס ארויסגעוואָרפען פון מויל ווי לאַקשען.

ער האָט בעגעגענט יענעם ענגלענדער, מיט וועלכען ער האָט זיך געכמען בעקאָנט, מיסטער וואַרמס, און יענער האָט איהם אָנגעבאָטען א שפאציער צו מאַכען אויף פערד איבער'ן וועג, וואָס יאָש האָט מיט פערגינגען אָנגענומען.

איבערגעריטען זיך, אַהיים געקומען, האָט איהם יענער ווידער אָנגעבאָטען א טעניס־פארטיע, פון וועלכער יאָש האָט זיך אַבגעזאָגט. ער האָט אָנגעהויבען צו פיהלען אַ ביסעל געוויסע־ביסע. ער איז געקומען אַהער אויספיהרען א „טהאָט“. פאר זיינע נאָהנטע לעבט ער שוין נישט. ער האָט נישט קיין רעכט אויף איין מינוט עקזיסטענץ, ווען נישט פאר דער „טהאָט“.

ער האָט זיך פערענטפערט, אז דאָס וואָס ער טהוט יעצט איז גויטהיג פאר דער טהאָט. מיט דעם האָט ער זיך אויבערפֿלעכליך בע־רוהיגט. אין האַרץ האָט שוין אָנגעהויבען צו גריבלען דאָס וואַריס, וועלכען יאָש האָט פערשטיקט מיט אַלע מעגליכקייטען, דער וואַריס: „דורכגעלאָזט די ערשטע געלעגענהייט“...

דעם גאַנצען טאָג האָט זיך פאַן מילהויזען נישט געוויזען. יאָש איז אונרוהיג געוואָרען, אפשר איז ער אוועק. און מיט שרעק האָט ער בעמערקט, אז עפעס אינערליך וואַלט ער געוואַלט, אז עס זאָל אַזעל־כעס געשעהן. ער האָט זיך פאַרגעוואָרפען די מיאוס'טע כעשולדי־

נונג און אַבגעמאַכט ביי זיך אויסצופיהרען די „טהאַט“ ביי דער ערשטער געלעגענהייט.

ארויפגעהענדיג אויף די טרעפּ, האָט ער בעמערקט ביי דער טהיה פון מילהויען גרויסע קאַסטענס. דער קעלנער איז פון דאָרט אַרויס מיט אַ טאַץ אין דער האַנד. אינווייניג איז ליכטיג געווען. ער האָט פּערשטאַנען, אז פאַן מילהויען איז נישט אוועק. פאַר זיך האָט ער געמאַכט אַ שמייעלדיג געזיכט, אָבער אין האַרץ איז איהם בעפאַלען די אַנגסט פאַר'ן טויט.

דערווייל האָט זיך אזוי פלינג קיין געלעגענהייט ניט געמאַכט. מעהרסטענס האָט זיך „פאַן מילהויען“ נישט געוויזען. און האָט ער זיך יאָ געוויזען צום „פּייה-אַקלאַק“, איז ער געווען אין געזעלשאַפט פון זיין פּרוי און טאכטער. און בעשטימט האָט יאש ביי זיך, אז די „טהאַט“ מוז נור אויסגעפיהרט ווערען אויף דעם „פאַן“ אליין און קיין זייטיגע פּערזאָן טאָר נישט ליידען דערביי.

און דאָס לעבען האָט דערווייל געטהאָן דאָס זייניגע. דאָס לעבען דאָ איז פּענסיאָן איז געווען אזוי פּערשיעדענאַרטיג און האָט יעדען אויגענבליק געבאַטען עפעס אַנדערש, דאָ אַ נייע בעקאַנטשאַפט, אַ הערליכע אויסזיכט, אַ שפּאַציער אויפ'ן וואַסער, אַן אויטאָמאָביל-טור — אז עס האָט געמאַכט פּערגעסען אלע פּפליכטען. און יאש האָט זיך אויך פּערגעסען.

דאָס עסען האָט איהם גרויסאַרטיג געשמעקט, דער מיסטער וואַרמס האָט איהם געוויילט. ער האָט ליעב געהאַט צו רייטען מיט איהם יעדען טאָג נאָכ'ן עסען אויף די פּערד. די „טהאַט“ האָט זיך ווי עפעס אַרויסגעגליטשט פון דער האַנד און עס איז געוואָרען ווי אַ אונאַנגע-געהמער חוב, וואָס מען דאַרף בעצאַהלען. ער האָט פּערלאָרען דעם טעם פון דער „טהאַט“, עס איז איהם נאָר איבערגעבליבען די הוילע, נאַקעטע טהאַט אליין, וועלכע ער האָט יעצט נישט פּערשטאַנען און אָבערשלעפט זי פון איין טאָג אויפ'ן צווייטען.

ביינאַכט האָט ער געבענקט נאָך מער'ן און ער האָט זיך אָנגעהוי-בען צו וואַנדערען, פאַרוואָס ער האָט זי נישט מיטגענומען. ער האָט זי זיך יעצט דערמאַהנט און געזעהן אינגאַנצען. און ווען ער האָט בע-מערקט, ווי אלע ערהאַלטען יעדען מאָרגען בריעף און פּרעהען זיך אויף

זיי, האָט ער אָנגעהויבען צו פיהלען דעם געברויך צו קריגען א בריעה פון מער'ן און צו שרייבען צו איהר.

נור איינמאל ביי-מאכט האָט ער נישט געקענט שלאָפען און ער האָט געקלעהרט פון זיך און דערמאָהנט זיך די ראַליע, וואָס ער שפיעלט יעצט, אז ער איז אייגענטליך א פעררעטהער. א פעררעטהער אין פשוט'ן זין פון ווארט. מען האָט איהם פערטרויט א הייליגע זאך, וועלכע וואָלט זיין נאָמען איינגעשריבען אויף שטענדיג אין דער געשיכטע פון דער רעוואָלוציע, און זיין קינד וואָלט שטאַלץ געווען אויף דער טהאַט פון זיין פאָטער — און ער זיצט דאָ און גיט אויס דאָס געלד, לעבט א גוטען טאָג און אַז דער טהאַט האָט ער פערגעסען.

ער האָט ביי זיך אָבגעמאַכט — מאָרגען מוז די טהאַט ווערען אויס-געפיהרט. זאָל ער זי נישט אויספיהרען, מוז ער מאָרגען שטאַרבען. יעדערנפאלס איז דאָס די לעצטע נאַכט, וואָס ער ליגט דאָ אין בעט, די לעצטע פון זיין יעצטיגען לעבען. נור קוים האָט ער ביי זיך דעם בעשלוס געפאַסט, איז איהם ווידער בעפאלען די אנגסט פון טויט. ער האָט געזעהן די ענד: בלוט אויפ'ן ווייסען העמד אין סמאַקינג, געפאַנגענשאַפט, מיט שטעקענס שלאָגען איבער'ן קאַפ, תליון, אַ גרויב-אלעס האָט ער געזעהן פאר די אויגען. אנגסטען זיינען איהם בעפאלען און ער האָט דערפיהלט, אז ער איז נישט אימשטאַנד די „טהאַט“ אויס-צופיהרען.

און ער האָט זי ווירקליך נישט אויסגעפיהרט. כאַטש ער האָט געהאַט די געלעגנהייט דערצו. ווי דאָס מוזל וואָלט זיך מיט איהם גע-שפיעלט, האָט ער דוקא בעגעגענט דעם מאָרגענדיגען טאָג פאַן מיל-הויזען אייניגע מאָל אין פאַרק שפּאַציערען. ער האָט איהם אויפ'ן אויטאָמאָביל געטראָפּען, ביים „פּייה-אַקלאַק“ — און יעדען צופאַל אָב געלעגט אויף אן אנדערס מאָל. נור ווען עס איז געקומען דערצו, האָט די האַנד נישט געדיענט און דאָס האַרץ האָט הנאה געהאַט דערפון.

און האָט ער געפרובט זיך אַליין די קויל אין מויל אריינגעבען. האָט די האַנד אויך נישט געפאַלגט. וואָס ער האָט זיך נישט אויסגע-זידעלט און וואָס ער האָט נישט געפרובט אויף די געדאַנקען ארויפ-צוברענגען די שרעקליכסטע בילדער פון זיין צוקונפט, ווי ער דרעהט

זיך ארום אלס פעררעטהער — האָט ער דאָך נישט געקענט קיין ענד מאַכען צו זיין לעבען. ער האָט יעדעס מאָל דערזעהן מער'ס לייב, דעם פרישען ציטער, וואָס יאָגט פון איהר לייב, און דאָס האָט איהם ווי פער'ס'ט און ער האָט געבענקט דערנאָך.

דאָס זיין ווייטער אין פענסיאָן איז פאר איהם געוואָרען אונז-ערטרעגליך. ער האָט „פרידענהיים“ פערלאָזט אָהנע אויסצופיהרען די „טהאַט“.

די חברים האָט ער מיטגעטיילט, אז ס'איז אונמעגליך געווען, נישט געמאכט זיך קיין געלעגעהייט. ביי זיך האָט ער געוואוסט, אז ער איז אַ פעררעטהער, נאָך ערגער — אַ פחדן.

און פאר אזעלכען האָט ער זיך געהאַלטען.

ער איז געפאָהרען נוקם זיין זיך אין מער'ן, זיך נוקם זיין אין זיך זעלבסט, און אין איהר. זאָל זי איהם זעהן, דעם פאָטער פון איהר קינד, נאָך דעם בריעף וואָס ער האָט איהר געשריבען — אַ פחדן, אַ פעררעטער. און מיט איהם זאָל זי לעבען, קוקען אויף איהם און לעבען.

נור איין זאך האָט ער בעשטימט, אז דאָס, וואָס עס האָט גע-דארפט אַרויסקומען פון זייער צוזאמענזיין, דאָס טאָר מעהר ניט זעהן די ליכטיגע שוין. ווייל דער פאָטער זיינער איז אַ פעררעטער.

ער איז אהין געקומען אין פענסיאָן, וואו זי האָט נאָך דאָרט גע-וואָהנט, אונטער צוריד. ער האָט געמיינט, אז מיט זיין ווייזען זיך יעצט פאר איהר, נאָך דעם בריעף וואָס ער האָט איהר אָנגעשריבען, וועט ער אין איהר נקמה נעהמען. דאָס וועט זיין פאר איהר די גרעסטע שטראַף צו האָבען אַ געליעבטען אַ פחדן. אָבער זי האָט קיין פערוואונדערונג ניט אַרויסגעוויזען אויף זיין פלוצליכען קומען. זי האָט איהם עמפפאנגען מיט דעם זעלבען קיהלען שמיכעלע, ווי עס וואָלט איהר גאָר קיין חידוש נישט געווען נישט זיין אוועקגעהן, נישט זיין צוריקקומען. און גלייכנילטיג איז זי געווען, מיט דער גלייכניל-טיגקייט פון אַ מענשען, וואָס לעבט שוין גאָר מיט עפעס אַנדערש. עס אינטערעסירט איהר שוין גאָר נישט, נור דאָס נייע, די וועלט, וואָס שטעהט איהר פאָר.



ער האָט פֿלוצלונג דערזעהן די וואַנדר, וואָס שמעהט צווישען זיי, און דער יונג האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ביידע האָבען זיי זיך גע־טרונקען, נור זי האָט זיך אַרויפגעכאַפּט אויף אַ שיף און שווימט וויי־טער, ווייטער צום ברעג, און איהם האָט זי איבערגעלאָזט אין ים טריני־קענדיג זיך...

אין דערזעלבער נאַכט האָט יאָש בלום געהאַט אַ שרעקליכען חלום. ער האָט געזעהן אַ גרויס, גרויס בית־עולם. די גאַנצע וועלט איז אַ בית־עולם, וואָס ציהט זיך באַרג אַרויף. און אלע מענשען געהען איבער דעם באַרג, וואו אויף יעדען טריט און שריט שמעהט אַ מצבת. ערגעץ־וואו אויף דעם באַרג ציהט זיך אַ ריכטיגער וועג, אַן אויסגעטרע־מענער וועג, נור די מענשען, וואָס קריכען אויף דעם באַרג, האָבען פּערלאָרען דעם ריכטיגען וועג און זיי היפען איבער די שטיינער, איבער די מצבות. יעדעס מאָל פּאַלט אַן אנדערער פּון זיי און בלייבט ליגען. און די מענשען געהען ווייטער. אויף דעם בית־הקברות־באַרג קריכט ער אויך מיט מערין. זיי האַלטען זיך ביי די הענד און געהען צו־זאַמען אויף דעם באַרג, אַרויף, אַרויף. פּלוצים איז ער אויף, ווי פיעלע אנדערע, געבליבען ליגען. און מערי האָט זיך אַרויסגעריסען פון איהם און געהט ווייטער. ער רופט איתר נאָך = זי הערט איהם נישט און געהט ווייטער, ווייטער מיט די מענשען אויף דעם באַרג אַרויף. ער בלייבט אַלײן איבער. עס רוקט זיך צו אַ שטילער, שרע־קענדער פּאַרנאַכט. די הימעל און די לופט ווערען ענג איבער זיין קאַפּ און זיי ווערען איינגעשלונגען אין אַ שוואַרצער כּמאַרע, וואָס איז אזוי שטיל ווי פּאַר אַ דונער. און די כּמאַרע געהט וואָס אַמאָל געהנטער און געהמט ארום זיין קאַפּ. אַט איז זי שוין איבער איהם. און ער קוקט זיך אום — אין אַ זייט שלענגעלט זיך דער ריכטיגער וועג אויפֿן באַרג. און ער איז די גאַנצע צייט געגאַנגען געבען וועג; און ער האָט נישט געוואוסט, אז דער ריכטיגער וועג איז דאָך אזוי נאָהנט געווען. און איהם טהוט באַנג, באַנג...

אז ער איז אויפגעשטאנען אין דער פריה איז איהם א זאך קלאהה געווארען — אז מערי טאך נישט ווייטער געהן. די רעמונג פאר איהה טאך נישט זיין. זי מוז מיט איהם טיילען דעם שווארצען וואלקען. וואס דעקט צו זיין צוקונפט.

### קאפיטעל 34

#### פאריז.

יאש און מערי האבען זיך געקליבען קיין פאריז. אין א פאך טעג ארום זיינען זיי אכגעפאָהרען. יאש האָט געזאָגט, אז ער האָפט צו בער קומען א שטעל אלץ קאַרעספּאַנדענט פון אַ פּוילישע צייטונג, און זי האָט זיך געמאַכט אז זי גלויבט איהם, און אָהן עקשנות האָט זי זיך אַיינגעפאַקט די זאַכען און איז מיט איהם געפּאָהרען. דאָס ערשטע וואָס מען דאַרף טהאָן, האָט זיך יאש בלום געטראַכט, איז זי אַרויס צונעהמען פון דעם רוהיגען פאַמיליענדיגען פענסיאָן, און זי אַרייַן ברענגען קיין פאריז — „און איז פאריז וועלען מיר שוין זעהן“. די גאַנצע צייט, זינט ער איז אהיים געקומען, האָבען זיי ביידע, נאָך נישט זוי גערעדט צו זיך. יאש בלום האָט בעמערקט, אז נישט זיין פּלוצליך פּערשווינדען ווערען, נישט זיין ערשיינען נאָך דעם בריעף, האָט אַרויס גערופּען ביי איהר פּערוואונדערונג. זי איז גלייכגילטיג צו אלעם, און אַייגענטליך אינטערעסירט איהר גאַנץ וועניג ער און וואָס ער טהוט, זי איז אינגאַנצען פּערנומען מיט זיך. אויפ'ן וועג, איז וואַגאַן האָט ער געמאַכט אַ פּראַווו צו רעדען מיט איהר וועגען דעם פּאַרגעפּאַלענעם.

— וואָס, דו האָסט טאַקע גענומען מיין בריעף, וואָס איך האָב דיר געלאָזט, ערנסט? — פּרעגט ער פּלוצלונג פון דער הוילער הויט, און מען דערקענט באַלד זיין געמאַכט לעבעלן.

— א, געוויס נישט. איך האָב באַלד פּערשטאַנען, אז מיר'הסתם האָסט דו בעדאַרפט ערגעץ וואו צו פּאָהרען. און דו האָסט מיך נע- וואַלט איבערשרעקען. — זאָגט זי מיט דעם זעלבען בעקאַנטען שמיך בעלע.

דער יונג האָט באַלד אַרויסגענומען פֿון דעם אַנטוואַרט, און זי ווייס פֿון זיינע כּונות, און זי איז בעדייט מיט איהם מלחמה צו האַלטען. ער האָט פּערשטאַנען, אַז אזוי לייכט וועט דאָס איהם נישט אַנקומען זי מיטאריינצושלעפען אין זיין גרוב. דאָס האָט איהם נאָך מעהר געע־ גערט, און ער האָט בעשטימט זיין פּלאַן דורכצופיהרען אפּילו מיט געוואַלד, ווען מען וועט דארפֿען.

דערווייל איז ער געווען צו איהר גאַנץ עלעגאַנט, צערטליך אפּילו, נור עס איז אלעס צוגעגאַנגען אין שווייגען.

— קיין גוטער שפּאַס איז עס אפּילו נישט געווען — האָט זי נאָך אַ לאַנגע פּאַוע פּלוצים געזאָגט.

יאָש בלום האָט זי אַנגעקוקט, ער האָט אַ מינוט אַנגעהויבען צו צווייפלען אויב זי זאָגט דעם אמת מיט אַ כּיוון, אפּשר גלויבט זי טאַקע אין דעם וואָס זי זאָגט. ער האָט אָבער באַלד בעמערקט דעם גנב'ישען בליק וואָס זי שיקט אַרויס טיעף, טיעף פֿון אונטער איהרע אויגען, ווי זי וואַלט זיך געווען בעהאַלטען אין אַן איינגעשלאָסען שטיבעל, און פֿון דאָרט שמייעלעט זי אַרויס צו איהם.

— איך זעה נישט, אַז דו זאָלסט דיך האַבען אזוי דערשראָקען — זאָגט ער ערנסט.

דאָרויף האַבען זיי שטיל געשווייגען אַ וויילע.

נור באַלד איז דער אויג אַנדערש געוואַרען.

≡ אָבער, מערי, מיר וועלען זיך דאָך נישט קריגען, ווען מיר פּאַהדען קיין פּאַריז. פּאַריז, מערי, זאָגט דיר דאָס גאַרנישט? — פּיהלסט דו נישט, אַז אַ גרויסער וואונש דיינער ווערט יעצט ערפּיהלט? דו האָסט דאָך אזוי געוואַלט פּאַהרען נאָך פּאַריז. — אַ, געוויס, געוויס.

— ווייסט דו וואָס, מערי, איך וועל זיך גאָר נעהמען צו לערנען. דאָס נימאַזיום האָב איך געענדיגט, אין וועל אַרין איז דער סאָרבאַנע. אַ ביסעל געלד האַבען מיר נאָך. דער פּאַטער וועט אויף שיקען אַ ביי־ סעל געלד, — און דאָס איברייגע וועל איך פּערדינען מיט מיינע קאַרעספּאַנדענציעס. מערי, מיר וועלען אינאיינעם לעבען אין פּאַריז. איך וועל זיך לערנען. — מיר זיינען דאָך נאָך אזוי יונג, אונזער לעבען הויבט זיך דאָך ערשט אַן, נישט וואַהר, מערי?

זי האט איהם אָנגעקוקט און דערקענט ווי דער יונג מיינט עס ערנסט, ער אַנטלויפט פון זיין תליון. אזוי ווי אַ הונד נעכער רייסט ער זיך פון דער קייט, האָט זיך מערי געטראכט.

— געוויס, יאָש, וואָס קען זיין גליקליכער און שענהער, ווי צו לעבען אין פאריז.

— נישט וואהר—מערי, בעגייסטערט זיך דער יונג—אין הארץ פון דער וועלט, פאריז איז דאָך דאָס הארץ פון דער וועלט. וואָס עס טהוט זיך נור אין עק וועלט, ציטערט צום ערשט דער ערשטער נערו—פאריז. טהעאָטער, אויסשטעלונגען, אלעס בעסטע און שענסטע וואָס די וועלט גיט ארויס — ברענגט זי נאָך פאריז. אלע קינסטלער ברענגען דאָרט צום ערשט אַהין זייערע מייסטער־ווערק. דו הערסט די וועלט, אז דו וואָהנסט אין פאריז, נישט קיין טהייל, נישט קיין שטיקעל — נור די וועלט. מערי, מערי, ווי גליקליך בין איך, איד וועל לעבען מיט דיר אין פאריז, מיר וועלען זיך דינגען אַ קליין שטיבעל. דו ווייסט, אין פאריז זיינען נור דאָ קליינע, נידריגע שטיבעלעך, ווייסט פארוואָס? כדי דער מענש זאָל זיך קענען קאַנצענטרירען און זיך אינגאנצען אָב־געבען פאריז. אין פאריז וואָהנט מען נישט אין די שטובען, נור אין פאריז, יעדער איינער האָט נור אַ שלאָף־צימערל, און אַ גאַנצען טאָג איז מען אויף די בולוואַרען, אין די גערטנער — מען לעבט אין דעם סאַלאָן וואָס הייסט פאריז, — מערי, מערי, ביזט דו נישט גליקליך?

זי האָט געזעהן, אז דער יונג האָט זיך ווירקליך פּערגעסען, זי האָט געוואָלט ווייטער שפינען:

— יאָש, וועגן געלד מאַך דיר נישט קיין זאָרג, איבריגענס וועל איך פרובירען זיך איבערבטען מיט מיינע עלטערען, כאָטש, איד ווייס נישט וואָס עס טהוט זיך מיט זיי, דאָך איד רעכען, אז מייז געלד וועל איד אויך האַבען.

דער יונג האָט איהר געקושט די הענד:

— און מיר וועלען זיך לעבען אינאיינעם. דו מיינסט אין פאריז דאָרף מען געהן אין דער סאַרבאַנע זיך לערנען? די בולוואַרס לערנען. די גאַסען, אויף יעדען שריט און טריט האָסט דו די שענסטע מאַל־נומענטען.

— אַ, געוויס, יאָש, געוויס.

נור פון איהרע אויגען איז נאך נישט אויסגעלאָשען געוואָרען יענער שמייכל, וועלכער עס האָט יאָש בלום דערמאָהנט אָן זיין לאַגע, און אַ מינוט האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי לאַכט אויס איהם...

אין די ערשטע פּאָר טעג האָבען זיי זיך טאַקע ביידע פּערנעסען. פּאַרזי האָט זיי אָנגע'שכּוּר'ט, און זיי האָבען זיך ביידע, ווי צוויי קינדער, אַרומגעדּרעהט איבער די בולוואַרען, איבער די גערטנער, איבער די פּלעצער, און אזוי ווי עס וואָלט הינטער זיי גאַרנישט געשטאַנען און פאַר זיי גאַרנישט געווען — האָבען זיי זיך געפּרעהט מיט דעם לעבען, מיט דעם גליק און מיט די זונן פון פּאַרזי. יעדער טאַג און יעדע שעה האָט זיי עפעס נייעס געבראַכט. דאָ אַ הערליכער מאָנומענט, דאָ אַן אַלטהיסטאָריש הויז, נור דער עיקר, דאָס לעבען אויף די בול-וואַרען, די מאַסע מענשען וואָס שטראַמען ווי קוואַלען וואַסער. גאַנצע טעג פּלעגען זיי זיצען אין די קאַפּען, אויף די גאַסען, און פאַר זיי פּלעגט דורכגעהן גאַנץ פּאַרזי, ניין, די גאַנצע וועלט.

געוואָהנט האָבען זיי אין אַ קליינעם, נור זעהר אַן עלעגאַנטען האַטעל אין דער גאָהנט פון "נאַטר דאָס". כאָטש מען האָט זיך ביידע געהאַט אָבגערעדט אויפ'ן וועג צו מאַכען עקאָנאָמיע, וואַרים מען וועט דאָך דאַרפֿען אויף, "ווייטער", דאָך אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין פּאַרזי איז קיינעם פון זיי ניט אַיינגעפּאַלען אַיינצושפּאַרען. זיי האָבען ביידע געדאַט דאָס געפיהל, אַז פּאַרזי איז פאַר זיי דער לעצטער וואַונש וואָס מען גיט נאָך דעם געהאַנגענעם פאַר דער תּלית... כאָטש זיי האָבען ביידע געזעהן צו פּערשטיקען דאָס געפיהל מיט אַמת'ער התּפּעלות און געמאַכטער פּרייד...

דאָס האַטעל אין וועלכען זיי האָבען געוואָהנט איז געווען אַן אַלמ פּאַרזיזער הויז, אין אַמפיר סטיל, און די מעכעל, וועלכע עס האָט זיך געפונען אין זייער קליינעם צימערעל איז אויך געווען אַלטער אַמפיר. אין פּענסטער האָבען זיי געהאַט דעם טונקעלן שאַטען פון „נאַטר דאָס" און זיי האָבען די טייוואָלים און די אילוואַנען אויף די דעכער פון „נאַטר דאָס" געקענט בעטראַכטען פון זייער פּענסטער. אַז זיי האָבען זיך אויפּגעהויבען אין דער פּריה, זיינען זיי מיט'ן ברעג אַראָכט געגאַנגען לינקס דער סענע, און אָבגעשטעלט זיך ביי די שטענדער'ס מיט די אַלטע ביכער, אַלטע בילדער, וואָס שטעהען ביים'קעע פון דער סענע. פּיעלע בעקאַנטע, (ער זיינע, זי איהרע) = האָבען זיי אָנגע-

טראָפּען יעדען מאָרגען אויף דעם שפּאַציער איבער דער לענג פון דער סענע. זיי זיינען געשטאַנען איינגעבויגען זוכענדיג צווישען די פּיעלע ביכער, נור זיי האָבען זיך בעהאַלטען פאַר בעקאַנטע, מורא געהאַט זיך צו טרעפּען מיט זיי, און אויסגעמידען. עס האָט זיך זיי אויסגערוכט אז ניט נור בעקאַנטע, נור אפילו ווילד פרעמדע ווייסען אויך ווער זיי זיינען, און מיט וואָס פאַר אַ געדאַנקען זיי געהען ארום... אזוי זיינען זיי געגאַנגען אין דער לענג פון קעע — פאַריז האָט זיך געשפּיגעלט צו ביידע זייטען פון דער סענע. — און דער הימעל, דער הימעל וועלד כער איז אוועק אויף מיינען ווייט — האָט זיך געדאַכט, אז ער ווערט אַם ענר — דאָרט ווייט אויך איינגעשלונגען און פּערפאַלען צווישען הויכע דעכער, גערטנער, פּלעצער און די קאַלאַמבען פון פאַריז... אויף סט. זשערמאַן האָבען זיי זיך גענומען אַ געסעל רעכטס, צו ריע באַנאַפּאַרט — צום לאַוור צו. דאָ, אויף דער ריע באַנאַפּאַרט, האָבען זיי זיך אַבגעשטעלט פאַר יעדען געוועלכ מיט אַלמוואַרג און בעטראַכט די אַלטע מעבעל, די בראַנזען, די אַלטע גאַבאלינען, פאַרצעלייען און שטיכען וואָס זיינען געווען אַרויסגעשטעלט אין די פענסטער. יעדעס פענסטער און יעדעס געשעפט איז געווען אַ פּראַכע וואָס פאַריז פּער מאַגט. די אַלטע זאַכען אין די פענסטער האָבען דערצעהלט פון דעם לעבען וואָס עס האָט זיך געפּיהרט דענסמאָל, ווען זיי זיינען געהאַנגען אין די וואַהנונגען פון די אַלטע בעל־ביתים פון פאַריז אין זייערע דורות.

נור אינוועניג האָט עפּעס גענאַנט, און דער קאַפּ איז געווען אַרומגענומען אין אַ פייערדיגען ראַנר... ער האָט גאַנץ גוט גע־פּיהלט דעם „חוב“ און דאָס קינדישע פּערשפּיעלען זיך, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ווער זיצט דאָרט אין איהם און זאַגט איהם: „בחנם, בחנם, וועסט דיר פון מיין האַנד נישט אַרויסקריגען.“ אבער ער האָט זיך געוואָלט פּערגעסען. ער האָט זיך געזאַגט אַ עס וועט קומען די צייט, וועלד איד זיין גרייט — יעצט בין איד פּריי, לאַז מיר אַב, איד האָב מיין יוגענד און איד וויל זיך פּרעהען. ער האָט געקוקט אויף מערין. זי איז געגאַנגען נעבען איהם, און אויסגעהערט זיינע התפּעלות און זיינע אויסגעשרייען און איז געווען גלייכגילטיג. איז איהר דען נישט אַלץ איינס, ווער עס געהט נעבען איהר — צי דאָרט אין פּעטערבורג — קאָוואַלסקי, אין בערלין — אַדלער, אַדער

דאָ — ער, יאָש בלום? זי האָט איין מינוט נאָכגעקלערט. ניין, עס איז נישט אלץ איינס, דאָרט אין פעטערבורג — איז עס אזוי אנדערש געווען — און דאָ איז עס אויך אנדערש. וואָס געהט איהר אָן דער פרעמדער מענש נעבען איהר? — נור זי האָט נישט קיין מורא פאר קיינעם, און פאר וואָס עס זאל נישט קומען. — דאָס לעבען הויבט זיך ערשט אָן. זי האָט זיך געפיהלט רייך און שטאַרק.

מיטאָג האָבען זיי געגעסען אין אַ רעסטאָראַן. פאר דער „קאָמעדיע“, אין אַ שעה ארום, האָבען זיי זיך שוין געפונען אין לוקסענבורג גער גאָרטען, וואו די שטודירענדע יוגענד און די מיידלעך האָבען געשפאצירט. דער גאָרטען איז פול געווען מיט יוגענד — פון קינדער, ביז חתונים-בחורים און זיי האָבען איינגענומען דעם גאָרטען מיט זייער לאַכע, פרייד און יוגענד, וואָס האָט זיך אויסגעגאָסען צווישען די בוימער, צווישען די בלומען, צווישען די מאָנומענטען. עס איז שוין געווען שפעט אין הערבסט, און דער גאנצער גאָרטען איז געווען ווי אַ הורג אין גאָלד. די בוימער האָבען געשאַטען פון זיך די גאָלדענע בלעטער, עס האָט זיך געדוכט, אז די גאנצע זונ, וואָס האָט געלויבט טען איבער דעם גאנצען זומער, איז איינגעזאָפּט און אויפגעוואָהרט געוואָרען אין די גאָלדענע בלעטער, און איצט שיטען פון זיך די צווייגען די בלעטער און זיי בעגיסען מיט גאָלד די מאָנומענטען אין גאָרטען, די בוימער און יונגע בחורים מיט די מיידלעך. יאָש און מערי האָבען זיך דאָ, אין דעם גאָרטען, צווישען די יוגענד געפיהלט אים בעסטען. דאָ האָט יאָש פון אלעם פערגעסען, און איז געווען געטריי און גוט צו מערי'ן — ווי פריהער, אמאָל. די יוגענד האָט אָבגעוואָשען די זאָרג פון זיין פנים, אָבער ער האָט נישט געקענט איינזיצען, עס האָט איהם געצויגען פון איין אָרט צום צווייטען, ווי ער וואָלט געוואָלט פאָרן מיט אַמאָל אויפגעסען, ווארים דערנאָך וועט שוין קיין צייט ניט זיין. זיי האָבען גענומען אַן אויטאָמאָביל און איז אַ שעה ארום האָבן בען זיי זיך שוין געלאָזט מיט טויענדער אנדער אויטאָמאָבילען איבער די יעליסיסקע פעלדער. פאָרן איז געווען נור וואָס צוריקגעקומען פון די בעדער, פון די ברעגען פון די ימים, אָנגעזאמעלט אין זיך די זונען שטראַהלען, און איצט זיינען זיי דאָ פול מיט ליכט, מיט אָנגעזאמעל-טע כוחות, און בעדייט זיך אוועקצוגעבען דעם אַנהויבענדען ווינטער סיזאָן. זיי לאָזען זיך אין די אויטאָמאָבילען, ווי רוישענדע וועלען.

ווייט אוועק איבער די פעלדער און ווערען אלע פערשוואונדען אין דער 'מריאומף-ארקע, וואס שטעהט אויפ'ן פלאץ פון דער „גראנד-ארמעע“. און דורך דער ארקע שיט זיך דורך די זונג, וואס קומט פון וואלד און בעגיסט די פאהרענדיגע אויטאמאבילען און די פוסגעהר מיט א רעגענ-ליכט, וואס צושיט זיך ווי א נעמץ איבער זייערע קעפ... און אלע לויפען און יאגען און ווערען פערפאלען אין די נעמץ, וואס ווערען פערשפרייט דארט אין עק — הינטער נאפאלעאנ'ס ארקע. און זיי, יאש און מערי זיינען אויך מיט זיי...

דער קאפע-שאנטאן, די „בלויע מויז“ אויף מאנמארט אין געווען בענאסען מיט צעבערס עלעקטרישע ליכט און מען האט ארויסגעזעהן יעדעס ווינקעלע. ארום די טישלעך זיינען געזעסען מענער, אלטע און יונגע און האבען געהאלטען אין איין שפיעלען לוסטיגע, אויסגע-לאסענע נגונים, און האלב-נאקעטע מיידלאך האבען געטאנצט צווישען די טישלאך. דער עולם איז געזעסען טיעף בעהאלטען אין די ווינ-קעלאך, שכור פון שאמפאניער און אויפרעגענדע מוזיק, און זיך צור געקוקט ווי די מיידלעך מאכען די אויפרעגענדסטע בעוועגונגען. בילדען די אויסגעלאסענסטע פיגור-בילדער אין זייערע טענץ... עס האבען געמאנצט נאך גאנץ אונענטוויקעלטע קינדער מיט שמאלע בינעדריגע לייבער עהנליך צו אינגלאך, זיי האבען זיך געהאלטען ארומגענומען און געקושט זיך און געטרונקען פון איין גלאז... אין זאל איז געווען ווארים פון די צוהיצטע, שוויצענדע לייבער, פון די אויפרעגענדע טענץ, פון דעם גיסענדיגען שאמפאניער און מוזיק... וואס אמאל האבען די טאנצענדע פארלעך מעהר אריינגעצויגען דעם עולם אין זייערע טענץ, און ארום פיער פארטאג, ווען עס האט שוין אנגעהויבען צו גרויען פון פענסטער, און די עלעקטרישע ליכטער האבען שוין אנגעהויבען האלב צו צאנקען — האט זיך שוין אלעס אויסגעמישט אינאיינעם, די מיידלאך פון שאנטאן מיט די מיידלאך פון עולם. אלע זיינען שוין געווען שכור, אין די בינער האט זיך גענאסען א צוהיצטער מארד, וואס האט אויפגעלייזט די גליעדער, מען איז לייכט געווארען, די וועלט האט געקריגען אן אנדער ליכט, און מען האט ניט מעהר געוואוסט, צו מען לעבט אין חלום, אדער אויף דער וואהר, און אלעס איז דאן מותר געווען... איינער האט זיך פאר'ן צווייטען ניט געשעהמט, מען איז געווען אויפריכטיג = און איינער האט דעם צווייטען ליעב



געקריגען. מענער האבען געזעהן ווי פרעמדע קושען און האלצען זייערע פרויען, זייערע געליעבטע און האבען גומינ צוגעשמייכעלט... טהייל האבען אליין זייערע פרויען געווארפען אין פרעמדע ארעמס אין דער פערפיהרערישער שטימונג, אין דער פערשיכור'טער ליכט ווען עס מיטט זיך אויס דער גרויער מארגען-שיין וואס קוקט אריין דורך די פענסטער מיט דער עלעקטרישער בעלייכטונג — אין די קאפע-שאנ-טאנען...

יאש האט זיין ווייב ארומגעשלעפט א גאנצע נאכט פון איין שאנטאן אין דער צווייטער. און ארום פיער פארטאג, אין דער ביך השמשות'ער שטימונג האט ער זי אריינגעבראכט אין דערי „בלאעה מויו". זיי זיינען אויך געווען ווי דער אנדער עולם שיכור און מיעה פון די פיעלע אויפגענדע איינדריקען וואס זיי האבען געהאט דורך דער גאנצער נאכט אויף מאנמאטר. זיי האבען זיך בעהאלטען אין א ווינקעלע און געהייסען בריינגען שאמפאניער. לאנגזאם געטרונקען, געשוויגען און צוגעקוקט זיך צו די טאנצענדע מיידלעך.

זיי האבען בירדע געקוקט אויף א מיידעל וואס האט זיך אליין ארומגעדריעהט צווישען עולם און געזוכט מיט די אויגען א ריכטיגע פארטנעריין. דאס מיידעל איז געווען נאך גאר א יונגע, מיט א פריש קינדיש געזיכט, נור אויגען טיעף איינגעגראבענע אונטער די ברעמען, וועלכע האבען פון דארט ארויסגעקוקט פערשארט און שיכור. אויף איהר נאקעט לייב האט זי געהאט ארויפגענאסען א שמאל ענג קלייד אויס קליינע שווארצע קרעלען, וועלכעס איז איהר ניט צוגעגאנגען און דורך דעם שפאלט האט זיך ארויסגעוויזען איהר בריון-בראנזענדיגע קערפער, וועלכער איז געווען אזוי פריש, און אזוי קאכעדיג, ווי זי וואלט ערשט ארויס פון די שוימענדע וועלען פון ים. זי האט שוין לענגס געקוקט אויף מערי'ן, פערשעמט, בעהאלטענערהייד, ווי א אונ-שוילדיגער בחור קוקט אויף זיין כלה. מערי האט דאס בעמערקט, און איז רויט און בלאס געווארען.

דער יונג האט דאס אויך גוט בעמערקט, און ער איז בלייד געווען און געשוויגען. פלוצים רופט ער זיך אָב צו מערי'ן:

ווייסט וועמען איד האב היינט געטראפען?

איך ווייס נישט, האט מערי געזאגט גלייכגילטיג און געווארפען  
גנב'שערהייד א בליק אויפ'ן מיידעל, — וועלכע איז אלץ געשטאנען אין  
ווינקעל.

— קאוואלסקי'ן! — האט דער יונג אויסגעשריען, ווי ער וואלט  
געוואלט עפעס נקמה נעהמען.

מערי האט אויפגעציטערט, זי האט זיך אבער באלד בערוהיגט.  
זי האט ניט געוואוסט, צו זי זאל דעם יונג גלויבען אדער ניט. צו  
זאגט ער דאס כדי זי אויפצורעגען. אדער דערצעהלט ער איהר יעצט  
דעם אמת, ווייל ער איז אין אזא שטימונג.

— האסט מיט איהם גערעדט? — פרעגט זי גלייכגילטיג.

— ניין, ער איז געגאנגען מיט א דאמע, האב איך זיי ניט געוואלט  
שטערן.

זי האט צו איהם ארויפגעקוקט פון די גנב'ישע אויגען, ווי זי  
וואלט וועלען זאגען: דיך פערדריסט וואס איך קוק אויפ'ן מיידעל, און  
האָט ערשט רעכט אָנגעהויבען צו קוקען אויף דער מיידעל, און זיי  
האבען זיך דורכגעשמייבעלט זיך מיט די בליקען.

— זאל איך זי צורופען? — פרעגט יאש מערי'ן.

— יא.

באלד איז זי צוגעקומען. ווי א יונגער העלד איז זי פערשעהמט,  
שמייכלענדיג מיט שטארקע נור שטילע טריט צוגעקומען צום טישעל.  
מערי האט זיך פערשעהמט, דאס הארץ האט ביי איהר געקלאפט. דאס  
זעלבע אויף ביים מיידעל, דאס מיידעל האט זיך אוועקגעזעצט נעבען  
מערי'ן, יאש האט איהר אנגעגאסען שאמפאניער. זיי האבען געשוויגען.

— וואס שווייגסטו, מערי, קוש זי, זעה וואס פאר א שעהנע ליפען  
זי האט, — זאגט דער יונג צו מערי'ן.

מערי האָט איהם, רויט ווערענדיג, ביז אָנגעקוקט. זי האָט איהם  
ווי געדראהט מיט איהר בליק, פלוצים האט זי זיך אומגעווענדעט  
צום מיידעל און האט זי אנגענומען ביי דער האנד און פריינדליך איהר  
געשמייבעלט אין פנים אריין.

דאס מיידעל האט זי שטארק ארומגענומען מיט איהרע פרישע  
יונגע הענד, און לאנג און טיעף געקושט איהר אין מויל אריין.

מערי האט דרייטט און ארויספאדערענדיג געקוקט אויף יאש'ן.  
און האט יעצט אליין שוין ארומגענומען דאס מיידעל, צוגעדריקט זיך  
צו איהר און זי לאנג געקושט.

== קום טאנצען, מיין פריינדיג, — האט מערי אנגענומען דאס  
אונבעקאנטע מיידעל ביי דער האַנד, און איז אַ פאַר אויגענבליקען זיינען  
זיי שוין פערשוואונדערן צווישען דעם טאנצענדיגען עולם, און שטארק  
זיך געשמיערט איינס צום צווייטען, און טיעף זיך אין די אויגען  
געקוקט.

יאש איז געזעסען ביי זיין טישעל, פערלעגט איין פוס אויפן צוויי-  
טען און איז זיי נאָכגעלאָפּען מיט זיינע בליקען. אַ פייערדיגע  
ראַנד האט געברענגט זיין קאפּ, עס האט איהם געשווינדעלט פאר זיינע  
אויגען, אלעס האָט זיך ביי איהם אויסגעמישט: דער זאל, דאָס ליכט  
און די פאַרלאַך. ער האָט געמיינט, אז עס איז אַ גיהנום, אלעס פאלט  
אראפּ אין אַ פייערדיגע גרוב, און מיט אלע פאלען זיי אויך מיט,  
ער און מערי.

גור פלוצים האט ער זיך אויפגעהויבען, איז צוגעגאנגען צו דעם  
פארעל, און אנגענומען מערי'ן ביי אַ האַנד:  
— קום אהיים.

== איך וויל נישט אהיים געהן, דאָ וויל איך זיין מיט דער מיידעל.

— מערי, קום אהיים, געדענק אַן נאָם, אַס טהוסמו.

זי האָט איהם געלאכט אין פנים אריין, און ווי טריאומפירענד  
געזאגט:

— יאש, וואס טהוט זיך מיט דיר?

ער האט זי פעסט ביי דער האַנד אנגענומען און מיט גוואלד פון  
דער מיידעל אוועקגענומען.

מערי האט נאך דעם קאפּ אַרונטערגעווארפען און בעהאפטען זיך  
מיט דער מיידעל מיט די בליקען.

ער האט זי ארויסגעטראגען פון זאל.

## קאפיטעל 35.

יאש און מערי זיינען ארויס פון קאפע־שאנמאן.  
 אין דרויסען האט געבלאזען א פרישער מארגענ־וויןד, וועלכער  
 האט זיי ארומגענומען און אויסגעווייעט און אויסגעבאדען אלע זייערע  
 גלידער אין חלום פון שכרות. פאריז איז געווען איינגעהילט אין א  
 פערשלייערטען רויט־פאלעטיגען הויך, וואס האט ווי א פערשלייערטער  
 שאל געווייעט איבער'ן הימעל. אלעס איז געווען צוגאסען אין דעם  
 שלייער. עס האָט זיך געדאכט, אז די הייזער, די לאנגע טונקעלע  
 גאס וואס ציהט זיך, די גאס־לאמטערנעס, וואס הויבען אן זיך אויס־  
 צובלייבען אין דעם מאָרגענ־גרוי, זיינען אלע ניט אויף דער וואהר,  
 נור ווי אילוזיאנען און אלעס איז געמאכט אויס וואלקען = און צו  
 לאזען זיך און געהען אויף און מישען זיך אויס מיט דעם רויט־פאי־  
 לעטענדיגען. די ביימער האבען זיך ווי געוויגט, און אלעס, די הייזער,  
 די גאס, די לאמטערנעס און די דראָזשקעס מיט די פערד וואָס זיינען  
 געשטאנען אויף דער גאס, האָט זיך געדאכט הויבען אן צוריקצוקומען  
 פון אן אנדער וועלט, פון דער נאכט, אין אונזער וועלט אריין. זיי  
 האבען ביידע געשוויגען, און מורא געהאט יעצט צו זיין אליין —  
 און דאך געוואלט זיין אליין. זיי האבען זיך אויפגעזעצט אויף א איין־  
 שפאנער, און אנשטאט אהיים צו פאהרען האט יאש געהייסען דעם  
 קוטשער פאהרען אין די „האלען“ וואו מען ברענגט אריינצופיהרען פון  
 די אומגעבונג פון פאריז גרינווארג און בלומען פאר פאריז. אויפ'ן  
 וועג האבען זיי אנגעטראפען גאנצע בוידען מיט גרינווארג. א וואגען  
 מיט פרישע רויטע מערען, א גאנצער וואגען מיט רעטעכער, מיט  
 גרינעם סאלאט, אדער רויטע רויזען. דאס גרינווארג איז אזוי פריש  
 געווען ווי די נאכט פון וועלכע די וועגען פאהרען אויס, — און עס  
 האט זיי א גרוס אבגעגעבען פון אן אנדער וועלט. זיי זיינען פער־  
 טרונקען געווארען צווישען גרינווארג. זיי זיינען געגאנגען צווישען  
 אלען רויטע מערען, ציבעלעס, רעטעכער, סאלאטען, גרינע ארבעס  
 שויטען. איין וואנד איז געשטאנען מיט טאמאטען וואס האט אויס־  
 געזעהן ווי א רויטע זונען־וואנד; פון דער צווייטער זייט איז גע־  
 שטאנען א וואנד מיט גרינע יונגע ראש־חודש רעטעכלאך.

פון דעם אלעם האָט געטריפט דער טויה, און עס איז געזונד געווען און פריש ווי די מוטער ערד האט דאס ארויסגעגעבען. עס האט געיאגט פון דעם גרינווארג א פרישער הויך פון דער ערד און האט זיי אבגעטובלט פון די צוהיצטע לייכער, פון שאמפאניער גערויש און שטיקענדע תאוה־לופט מיט וועלכע זיי האָבען זיך ארומגעטראָגען א גאנצע נאכט אין די קאפע שאנטאנען. באלד זיינען זיי אריין אין די אלעען פון בלומען. אויף דער ערד זיינען געלעגען ווי מאסען קליינע קינדער אין ווייסע און רויטע העמדלאך אנגעטהאן — רויטע רויזען און ווייסע רויזען. געפרעסט האט זיך אין רויז צו דער צווייטער און נעקושט זיך מיט זייערע זיידענע קאלטע לייבלעך וועלכע זיינען נאס געווען פון טויה... גאנצע אלעען האט זיך געצויגען די רויטע, ווייסע רויזען־וועלט. קערענדיג זיינען געווען די לייבלעך פון די רויזען־קינדער; איינס הארט געוויקעלט צום צווייטען האט דאס געגעבען פון זיך דעם געזונדען קינדישען רויזען־געשמאק. זיי זיינען אריין אין די אלעען פון די ווייסע מארגאריתקעס וואס האָט אויסגעזעהן אין דער קופע ווי אן אלעע פון קינדישע אויגען. אן אלעע פייַלכען וואָס האבען געציטערט פאר פרישקייט, און מורא געהאט מ'זאל זיך נישט צו זיי צו ריהרען. א גאס פון געלע פעלד־בלומעלאך וועלכע האבען אויסגעזעהן ווי קינדישע הענטלעך האבען זיי געפליקט — און א גאס פון ווייס בלאע וואסער־ליילען, וואס האבען אין זיך נאך געהאט דאס געהיימנים פון וואסער, פון וועלכע מען האט זיי ארויסגעריסען. געלע גאלד אייגעלעך האָבען זיך אויסגעמישט אינאיינעם מיט „משה רבינו'ס שיכעלאך“. און פון די פעלדער מיט גרינס און קווייטען האט געיאגט דער אטהעם פון זונן און ערד, און אין דעם אטהעם האבען זיך יאש און מערי גע־טובלט, גערייניגט, אויסגעבאדען זייערע לייכער און זייערע נשמות פון קאבארעטען־לופט און פון שווייס פון צוהיצטע קערפער...

יאש האט אנגעקויפט פולע הענד מיט רויזען און פרישע פייַלכען. מערי האט איינגענרעט איהר פנים צווישען די ווייכע קאלטע פייַלכען־לייבלאך, און אין זייער קילהייט אָבגעוואשען די קושען פון דער מיידעל אין קאבארעט...

מערי איז באלד מיעד געווארען פון דעם רוישענרען לעבען און האט

זיך געמוזט לייגען אויף א פאר טעג אין בעט אריין. יאש בלום איז געוואָרען אונגעדרולדיג—ער האָט זיך אליין אַרומגעדרעהט אויף די בול־וואַרען און האָט באלד בעמערקט, אז דאָס פאַריזער שכרות פון וועלכער ער האָט זיך די ערשטע צייט אָנגע־שיכור'ט איז אויף שוין דורך. ער ווערט ניכטער, די לאַגע שטעהט איהם פאַר די אויגען, און וואָס ווייטער... וועט ער טאָקע וואַרטען ביז צום סוף, ביז דאָס גאַנצע געלד וועט זיך האַבען געענדיגט, — און ער וועט געהן ווי אַ גנב צו דער תּליה? מען וועט איהם שלעפען. אָדער, אפשר איז גלייכער ניט צרוואַרטען אויפ'ן תּליון, נור ווי אַ מאַן, אליין און ענדע צו מאַכען פון דעם לעבען. וועט ער אויך דאָ זיך אַבשלעפען ווי דארט אין "פּרידענהיים", און ווייטער און ווייטער לעבען אין שאַנד, אַלס פּעררעטהער און פּחדן, ניט קענען זיך ווייזען פאַר די חברים און דער משפּחה, די שוועסטער זאַלען זיך שעמען מיט איהם? ער, יאש, פון די בלומ'ס, לעבען אַלס פּחדן, אַלס פּעררעטהער? ווי נידעריג איז ער געפאַלען, ניין. עס וועט נישט זיין. דאָס, ווייס ער, וועט נישט זיין. אָבער נישט וואַרטען אויפ'ן תּליון, נישט וואַרטען אויף די לעצטע מינוט, ניין, מען דאַרף אוועק געהן — ווען דער טיש איז נאָך ניט געגרייט און דאָס וויין איז גלאָז. מען דאַרף אוועקגעהן מיט פּרייד, ווי אַ מאַן, ווי יאש בלום דאַרף אוועק געהן.

אבער טיעף אין האַרץ האָט ער געפּיהלט, אז דאָס זיינען אַלץ ווערטער. אזוי ווי דאָרט אין "פּרידענהיים", אזוי אויך דאָ נארט ער זיך אָב. דאָס לעבען נארט איהם אין לעבען אריין. ער פּיהלט אין האַרץ גאַנץ גוט, אז אין אמת'ן האָט ער פּערדרוס געהאַט וואָס מערי פּאהרט מיט איהם און לעבט מיט איהם מיט דאָס רוישענדיגע לעבען, אז אין האַרץ האָט ער מורא, אז עס זאַל "איהם" נישט שאַדען; אז ער טהוט נאָר דאָס, כדי זיך פאַר "איהם" צו פּערענטפּערען, אָבער אין אמת'ן נארט ער "יענעם" אַב. ער לאַזט ניט מער'ן מאַכען קיין שווערע בעוועגונגען. ער האָט זי נישט געלאָזט טאַנצען מיט'ן מיידעל אין דער "בלאָקער מויז", ווייל ער האָט מורא געהאַט, אז עס זאַל "איהם" ניט שאַדען... און דאָס האָט ער זי אליין אָנגערעדט, אַז זי זאַל זיך לער גען אויף אַ פאַר טעג אין בעט אריין, דאָס אַללעס האָט ער געטהאָן, כדי עס זאַל נישט שאַדען דאָס וואָס שטעהט פאַר... ער ליעבט דאָס וואָס עס שטעהט פאַר, ווייל עס איז זיינס... זיין אייגענס... נאר

נישט איז ביז יעצט געוועזען זיין אייגענס. אלעס איז געווען פרעמדעס אנדערעס, בשותפות'דיגעס, — נור דאס איז זיין אייגענס.

נור אזוי לאנג ווי דאס איז — וועט ער גאר נישט קענען טהאן. עס וועט איהם נישט לאזען, מען דארף מאכען אן ענד פון דעם, דורכ' אויס, ער האט זיך אליין דערשראקען פאר די ווערטער. ליבער פון דער וועלט אן ענד, איידער פון דעם.

ער האט זיך דעם טאג א נאנצען טאג ארומגעדרעדט אויף די בולווארען, ער האט נישט געוואלט זעהן מער'ן. פארנאכט איז ער אוועק אויף סט. מישעל, אין דעם קווארטאל פון די סטודענטען. ביז א טישעל פאר א קאפע האט ער דערזעהן קאלעגען פון דערהיים, ער האט דערזעהן צווישען זיי דעם ראבין, און פלוצים האט ער דערזעהן דעם שעוועסטער'ס חתן, סטאד. דאס פלוצליכע ערשיינען פון סטאד אין פאריז האט איהם אן אלץ געמאכט פערגעסען. ער איז צוגעגאנגען צו די חברים און געזאגט א הויכען „גוט אבענד“ און ארויפגעלעגט די הענד אויף סטאד'ס אקסלען. די חברים האבען זיך אומגעקוקט און דערזעהן יאש'ן, זיינען זיי פלוצים שטיל געווארען, אוועקגעבויגען די קעפ און זיך געמאכט ווי זיי וואלמען איהם נישט בעמערקט. עס איז געווען א פיינליכע מינוט. סטאד האט זיך אויפגעהויבען און מיט גערופען יאש'ן, און זיינען ביידע אוועקגעגאנגען אויפ'ן בולוואר.

— ווי קומסט דו פלוצים דא אהער? איז מאטילדע אויך דא?  
סטאד האט איהם נישט אבענטפערט, מען האט געהערט ווי זיין הארץ קלאפט. ענדליך האט ער געזאגט:

— יאש, דו ווייסט וואס מען רעדט אויף דיר?

— איך ווייס, איך ווייס, וואס זיי האבען געשריבען אין „משער“ וואני שטאנדארד“, אז איך האב פערשווענדעט פארטייגעלעך, אז איך בין א פחדן, אז איך בין א פעררעטהער, א פראוואקאטאר, וואס דו ווילסט! — האט יאש געזאגט אין א געמאכטען שמיכעל.

— יאש, דא איז נישטא פון וואס צו לאכען. וואס האסטו בע?

שטימט צו טהאן?

— גארנישט.

— און קלערסטו אזוי ווייטער צו לעבען מיט דער שאנד?

— אז זיי ווילען זאלען זיי בעשטימען א משפט, איך וועל זיי אויפ'ן

ווייזען, אז איך האב נישט געקענט אנדערש.

— און דאס געלד?

— דאס געלד, דאס געלד — איך האט געטהאן דאס וואס איך

האב געפונען פאר נויטיג.

יאש, וואס רעדסטו!

דער יונג האט שטיל געשוויגען.

== ביו די זאך וועט ווערען קלאר, קען איך מיט דיר נישט פערן  
קעהרען. דו פערשטעהסט... זיי מוחל. און ער איז אוועק פון איהם.  
דער יונג איז געבליבען אליין. לאנג האט ער זיך ארומגעדריעהט  
אויף די בולווארען. ער איז אוועק מיט'ן שטראם מענשען און איז  
אנגעקומען אויף מאנמארט. ער איז דארט אריין אין דער קליינער  
קאפע-שאנטאן. עס איז געווען זעהר ליכטיג, דער עולם איז ארום גע-  
זעסען, געטרונקען שאמפאניער, און צוגעזעהן זיך צו די אויסגעלאסענע  
טענץ. ער האט זיך אויף אוועקגעזעצט ביי א טישעל און געהייסען  
זיך דערלאנגען שאמפאניער. באלד איז נעבען איהם אויסגעוואקסען  
א מיידעל, האט זיך נעבען איהם אוועקגעזעצט. ער האט זי צוערשט  
ניט בעמערקט, זי האט זיך אונטערגע'גנב'עט הינטער איהם, געקוקט  
איהם אין פנים אריין און געפרעגט אויף מער'ן... ער האט זי אבי  
געשטויסען פון זיך, בעצאהלט, גענומען א וואגען און איז אהיים גע-  
פאהרען.

מערי איז געשלאפען. ער האט זי אויפגעוועקט פון דעם שלאף  
מיט זיין רעש'דיגען אריינקומען. מערי האט זיך ארומגעקוקט פערן  
וואונדערט און דערשראקען. דער יונג זאגט צו איהר :

— מערי, טהו דיר אן, קום, מיר וועלען פאהרען אויף מאנמארט.

מערי פערשטעהט נאך ניט גוט זיינע ווערטער.

== מערי, קום מיט מיר, איך וויל מיט דיר געהן צו דער „בלויעה  
מויז“, דארט וואו מיר זיינען געווען, דו ווייסט שוין וואו. איך וויל,  
אז דו זאלסט טאנצען היינט מיט דער מיידעל, א סך טאנצען. מערי,  
קום! וואס שלאפעסטו, אין פאריז שלאפעסטו?

זי האט פערשטאנען זיין נאנצען מיין און איז בערייט געווען  
מלחמה צו האלטען מיט אלע מיטלען. זי האט זיך נאך געהאלטען אין  
איבערלעגען, וואס פאר א טאקטיק זי זאל אָנפיהרען מיט דעם יונג.  
זי האט זיך געריכט דערויף, אז ער וועט איהר דאס פארלעגען. זי  
האט נאנץ גוט געוואוסט, אז דער יונג קעמפט מיט זיך, אז דאס



איינציגע וואָס ער פערמאָגט איצט, איז דאָס קינד, וואָס שטעהט איהר פאר. דאָס האט ער ליב מעהר פון זיין לעבען, מעהר פון זיין שאַנד, און מיט דעם האט זי איהם אין דער האַנד און קען מאַכען מיט איהם, וואס זי וויל. און אהנע צו רעדען א ווארט, איז זי ארויס פון בעט: — איך דאַנק דיר, וואס דו ביזט געקומען נאך מיר, מיר איז שוין אויך געוואָרען לאַנגווייליג צו בלייבען אין דער היים, אָט בין איך באלד אנגעטהאן. נור דו מוזט מיך היינט לאזען טאַנצען — האט זי אַרונטערגעווארפען איהר קאַפּ צו איהם — דו הערסט, נישט ווי דעמאָלט.

זי האט זיך פלינק אנגעטהאן. דער יונג האט געשוויגען, געווען פערקלערט. זי איז פלינק אראפ פון די טרעפּ. דער יונג איז אבער באַלד איהר נאָכגעלאָפּען, האָט זי איינגעהאַלטען, געקוקט איהר אין די אויגען אריין און געפרעגט:

— מערי, וואס טהוסט דו?

זי האָט איהם גלייך אנטקעגען געקוקט און געענטפערט:

— איך ווייס, וואס דו מיינסט, נור דענק נישט, אז איך וויל האבען דאָס קינד, איך וויל עס אויך נישט, אויך נישט האבען.

— וואָס ווילסטו טהאָן?

— איך וויל אזוי לאנג טאַנצען, טאַנצען ביז איך וועל קראַנק ווערען.

ער האט זי פעסט ביי דער האַנד אנגענומען:

— דו וועסט עס נישט טהאָן.

— געוויס וועל איך עס טהאָן, דו ווילסט דאך אויך, אז איך זאל

**עס טהאָן.**

— ניין, איך וויל עס נישט — האָט דער יונג אויסגעשריען.

דער פערשלאפענער פארטיער האט געקוקט אויף איהם פערוואונד־

**דערט.**

— איך וויל עס נישט, מערי!

— וויל איך עס טהאָן, וועסט מיר נישט איינהאַלטען.

— איך וועל דיר נישט לאזען טאַנצען. קום מיט מיר ארויף, די

מינוט ארויף. און ער האָט זי ווי אַ פויגעל געכאַפּט און געשלעפּט זי אויף די טרעפּ.

— וועל איך אן אנדער מיטעל געפינען, וועל איך איבער די טרעפ  
שפרינגען. עם זיינען דא פיעל מיטלען. איברינגענס בין איך שניין  
בין א דאקטאר געווען.

== מערי וואס רעדסטו, וועסט עם נישט טהאן!  
— געוויס וועל איך עם טהאן. מיין נישט, אז עם איז מיר לייכט  
מיט דעם. איך וויל פון דעם פטור ווערען.  
זיי זיינען צוריק אין צימער אריינגעקומען.

עם איז געווען פינסטער, נור פון דרויסען האָט זיך געזעהן אַ שיין  
פון א נאס-לאַמטערע, וואס האט בעלויכטען זייער צימער. זיי האָר  
בען קיין לייכט נישט אנגעצונדען. דער יונג האט פלינק צוגעשלאסען  
די טהיר הינטער זיך, אוועקגעזעצט זיך אין דער פינסטער און גע-  
שוויגען.

פלוצלינג איז דער יונג געפאלען צו איהרע פיס, ער האט זי ביי  
די פיס ארומגענומען און געבעטען זיך:

— מערי דו וועסט עם נישט טהאן, שווער מיר אז דו וועסט עם  
נישט טהאן. איך ווייס אז דו האסט מיך נישט ליעב געהאט, האסט  
אין דיין לעבען עפעס אנדערש, איך האב גארנישט אין מיין לעבען  
מעהר, איך מוז שטארבען. איך וויל שטארבען, איך קען נישט לעבען  
אין שאַנד. איך ווייס נישט אויב איך וועל קענען שטארבען. איך האָב  
קיין כח נישט מעהר, דו האסט מיר דעם כח אָבגענומען. איך וועל  
אפשר אין דער ווייטער וועלט געהן און לעבען אונטער א פרעמדען  
נאמען, וועסט קיינמאל נישט הערען פון מיר, נור זאג מיר צו, אז דאס,  
דאס, די שפור פון מיר וועט איבערבלייבען, אז דו וועסט עם נישט  
פערניכטען, זאג מיר צו — איך בין אזוי יונג, נאך אזוי יונג און מוז  
אזעק און איך וויל אז עם זאל עפעס פון מיר אויף דער וועלט איבער-  
בלייבען, איך וועל מעהר כוח האָבען דענסמאָל צו שטארבען אז איך  
וועל וויסען אז עפעס וועט נאך מיר בלייבען, אז מיין לעבען איז נישט  
און א שפור אדורך == זאג מיר צו, שווער מיר צו, אז דו וועסט עם  
דערמאלטען.

זי איז געזעסען ווי פערגליווערט, און געשוויגען. אין דער מינוט  
האט זי ווירקליך פיינד געהאט דאס וואס שטעהט איהר פאר. און  
איז ביי זיך זיכער געווען אז זי וועט אַבווישען יעדען שפור וואס קומט  
ארויס פון דעם פאטער דא...

און דער יונג ליגט נאך צו איהרע פיס און בעט זיך:  
 — מערי, מערי, זאג מיר צו, דו וועסט נישט מעהר וויסען פון מיר.  
 אזוי ווי איך געה ארויס פון דער טהיר קום איך נישט מעהר צוריק.  
 מיר וועט זיין לייכטער ארויסצוגעהן פון דאנען און וויסען, אז עס  
 בלייבט עפעס איבער נאך מיר, מערי! איך מוז אוועק, נאך היינטיגע  
 נאכט אוועק, איך קען נישט מעהר, זאג צו — — — — —  
 נאך אין דער נאכט איז דער יונג פערשוואונדען און זי האט  
 אפילו נישט געוואוסט ווען ער איז אוועק.. זי איז געפאלען א מיעדע  
 און איז איינגעשלאפען. אויפגעהויבען זיך, האט זי איהם מעהר שוין  
 ניט געטראפען.

### קאפיטעל 36.

נאך א פאך טעג איז זי אין האטעל געבליבען. זי האט געווארט  
 אפשר וועט זי הערען פון איהם. זי האט נאר נישט מעהר געהערט.  
 פון האטעל האט זי געמוזט ארויס. עס האט געקאסט טייער, און  
 נאך די לעצטע רעכנונג איז איהר איבערגעבליבען וועניג געלד. זי  
 האט אָנגעהויבען צו קלערען וואָס ווייטער צו טהאָן. זי האט נישט  
 געזעהן קיין אויסגאנג פון דער לאגע. אין פאריז צו זיטצען האט נישט  
 קיין מעם. צו וואָס? און זי ווערט אויפפאלענד. א פרוי אליין,  
 שוואַנגערדיג (מען האט שוין אָנגעהויבען צו בעמערקען, כאָטש וויי-  
 פיעל זי האט נישט געפרוואווט צו בעהאלטען...) אָבער וואו אַהין?  
 זי האט זיך איבערגעצויגען אין א קלענערע און א ביליגערין  
 האטעל אויף דער זעלבער גאס. גאנצע טעג איז זי געלעגען אויפ'ן  
 בעט, פערשלאָסען די טהיר און אויפגעצייטערט ביי יעדען טריט וואָס  
 האט זיך געהערט הינטער די טהיר. עס האט זיך איהר אלץ געדאכט,  
 אז מען קומט נאך איהר, און מען וועט זי מיטגעהמען דאָרט וואו יאָש  
 בלום איז יעצט.

— און וואו איז ער יעצט? איז ער טויט? איהר האט זיך גע-  
 דאכט, אז ער איז נישט געשטאָרבען. וואָלט ער געווען טויט — וואָלט  
 דאך עפעס געמוזט געשעהן, אפשר וואָלט מען געקומען אַנזאָגען, אז ער

איז טויט. אָדער זי וואָלט אונרוהיג געווען, אָדער קיינס פון די זאכען איז נישט געשעהן. די זונן האָט געשיינט ווייטער יעדען טאָג, און ביינאַכט איז פינסטער געווען, ער איז געוויס נישט טויט, איבער איהם האָט זי נישט וואָס צו קלערען. צו קלערען האָט זי איבער זיד. בער שטימט האָט זי געהאַט, אויסצורייסען פון זיד אַלע סענטימענטען און אן ענדע צו מאַכען פון דעם וואָס האָט זי געבראַכט אין דער לאַגע. זי איז נישט צו דעם דאָ, כדי אַבצוהיטען עפעס יענעס'ס און אַנדענקען... — און אַלס אַזעלכע, נור אַבצוהיטען זיין אַנדענקען האָט ער זי בער טראַכט. דאָס האָט זי בפירוש אַרויסגעזעהן פון זיין פיהרען זיד מיט איהר און פון זיינע לעצטע ווערטער, און טאַקע דערפאַר, וואָס ער האָט זי געוואָלט צו דעם בעשטימען — האָט זי זיד געוואָלט פון דעם בער פרייען. די ערשטע זאך מוז זי פון דעם לויז ווערען. נישט אויס נקמה, נור פאַר זיד. פאַר זיד. וואו וועט זי זיד דערמיט אַהין טהאַן? זי האָט אָנגעהויבען צו קלערען וועגען אַ דאַקטאָר. קיינע בער קאַנטע האָט זי נישט געהאַט מיט וועמען זיד מישב צו זיין, און די וועלכע זיינען יאָ געווען וואָלט זי נישט געוואָלט מיט זיי איבער דעם רעדען — האָט זי געוואַרט אויף אַ נס. דערווייַל, איז וואָס אַ טאַג שפּעטער געוואָרען, און דאָס געלד האָט זיד אויך אויסגעלאָזט. עס האָט שוין געהאַלטען דערביי, אז זי האָט אלעס וואָס עס איז נור געווען צו פּערזעמטען, פּערזעמט. געבליבען זיינען נור קליידער און וועש, מיט וועלכע זי האָט זיד נישט געקענט שוידען, און אפילו אויב יאָ — וואָלט זי אויך אין פאַרין נישט געפונען קיין קונה. אַהיים פאַהרען צום טאַטען אין אַזאַ הולך? זי האָט נישט מורא געהאַט פאַר'ן געוואַלד וואָס וועט ווערען, פאַר דער שאַנד פון דער שטאַרט און פאַר'ן צער פון טאַטע-מאַמע, נור זי האָט זיד דערמאַהנט און דעם רחמנות וואָס זי וועט ערוועקען צו זיד.

קיינמאָל, קיינמאָל נישט, שטאַרבען אין די גאַסען, און נישט דאָס. זי האָט נור גערענקט וואָס יאַש האָט דאַמאָלט געזאָגט אין קאַר באַרעט אז ער האָט געזעהן קאַוואַלסקי'ן. זי איז געווען זיכער אז יאַש האָט זי אָבענאַרט, גערייצט זיד, דאָך האָט זי דאָס געהאַלטען פאַר אַ שטיקעל האַפנונג, אפּשר יא.

יאַש האָט זי אַמאָל געפיהרט אויף מאַנפאַרנאַס, און האָט איהר אָנגעוויזען אַ קאַפּע, וואו די פּוילישע קינסטלער פּערקעווערען. זי האָט

דאמאָלט עפעס ווי „אויף יעדען פאל“ גוט אויפגעוואהרט דעם נאָמען  
 פון קאפע. יאָש אַליין איז נישט אהין אריין, ער האָט מורא געהאט  
 צו טרעפען זיך מיט בעקאנטע. זי האָט זיך יעצט דערמאָהנט אָן דעם  
 אָרט, און איז יעדען פארנאכט דאָרט אהין, פערביישפאצירט די גאס.  
 זי האָט פון גאָר נישט געקלערט, גאָר נישט געהאָפט צו געפינען, נור  
 זי האָט דאָרט יעדע פארנאכט אהין שפאצירט, ווייל דאָס אָרט איז  
 איהר מעהר גאָהנט געווען ווי יעדעס אנדערע. אמאָל, איז זי פארנאכט,  
 ווען זי איז דורך די קאפע, איז איהר אין די אויגען געפאלען אַ בעַ  
 קאנט געזיכט. זי האָט זיך צום ערשט נישט פערוואונדערט, אזוי ווי  
 עס וואָלט געווען אַ נאַטירליכע זאך. זי האָט זיך דאָך באַלד אַב־  
 געשטעלט פאר האַרץ־קלאַפונג. אין אַן עק פון קאפע האָט זי בעַ  
 מערקט קאָוואַלסקי'ן. ער זיצט אַרומגערינגעלט מיט אַ גאַנצע חברה  
 בעקאנטע און פיהרט אָן זעהר אַ לעבעדיג געשפרעך. זי האָט געקוקט  
 אויף זיין געזיכט, די מינע זיינע איז דאָך איהר אזוי בעקאנט געווען.  
 דאכט זיך ווי זי וואָלט איהם ערשט פערלאָזט און דארף נור אהין געהן  
 צו איהם. ער האָט זיך דאָך גאָר ניט געענדערט — האָט זי מיט אַ  
 קלאַפענדען האַרץ צו זיך געזאָגט, ווי ער וואָלט ערשט פון פעטערבורג  
 דאָ אהער געקומען. ראזירט, אויסגעפראנטעוועט, און פערקרימט די  
 אויבערשטע ליפּ, לאַכענדיג. נעבען איהם האָט זי אַבער גאַנץ גוט  
 בעמרקט באַלד דאָס מיידעל. זי האָט געפיהלט אז דאָס איז יעצט קאָ  
 וואַלסקי'ס געליעבטע. פון ערשטען אויגענבליק האָט זי מעהר גע  
 קוקט אויפ'ן מיידעל ווי אויף איהם. זי האָט זי גוט דורכגעשטודירט.  
 דאָס מיידעל איז געווען יונג און שעהן, מיט שוואַרצע טרויעריגע אוי  
 גען און אַ איידעלע קיהן. זי האָט זיך געזעהן אין דער מיידעל, ווען זי  
 איז אַמאָל מיט איהם אזוי געזעסען אין פעטערבורג. זי האָט דערקענט  
 אין זיין מינע און זיין לאַכען, אז ער איז פערליעבט און גליקליך. און  
 ווען ער האָט געקוקט אויפ'ן מיידעל און ווען ער האָט גערעדט צו  
 איהר — האָט זי דערקענט יענעם פערלעגענעם שמייעלע אין זיינע  
 ליפּען פון דאמאָלט ווען ער האָט גערעדט צו איהר. זי האָט זיך ווי גע  
 וואָלט פיינגען, האָט זי זיך אויסגעקליבען אַ בעהאַלטען אָרט הינטער  
 אַ טהיר פון אַ געוועלכ און האָט פון דאָרט בעטראכט די גאַנצע צייט.  
 לאנג איז זי געשטאַנען, זי האָט נישט געוואָלט פריהער אוועקגעהן ביז  
 זי וועט נישט געוואהר ווערען זיין אדרעס. צום סוף האַבען זיי זיך

אויפגעהויבען און אוועק. עס איז נאכט געוואָרען, און עס האָט זיך געקליבען אויף רעגען, פאריז האָט זיך געאייִלט אין די רעסטאָראַנען מיטאַג עסען. און צווישען די מענגע, קאָוואַלסקי מיט'ן מיידעל. מערי אַ שטיק הינטער זיי. זיי זיינען פערשוואַנדען אין איינע פון די קליינע קינסטלערישע רעסטאָראַנען, וואָס געפינען זיך אויף מאַנ־פארנאָס. זי האָט זיך גערעהט פאר דער טהיר, אויף דער גאָס זיי אָבגעוואַרט. עס האָט געגאָסען אַ רעגען, זי האָט נישט געוואַלט אוועק — טאָמער פערליערט זי זיי אויס דעם אויג. זי האָט לאַנג געוואַרט און איז דורכגענעצט געוואָרען אין רעגען. צום סוף זיינען זיי ארויס, זי האָט מורא געהאַט אז זיי זאָלען נישט געהמען קיין וואַג־גען. צום גליק האָט ער נישט גענומען קיין וואַגען, ער איז נור געלאָפֿען מיט דער מיידעל אין רעגען, און זייער לאַכען האָט אָבגעקלונגען איבער דער גאָס. זיי זיינען ווידער אריין אין אַ קאָפּע־הויז איבער וואַרטען דעם רעגען. מערי וואַרט אונטער דער טהיר. צום סוף האָט דאָך דער רעגען אויפגעהערט און זיי האַכען זיך געלאָזט איבער דער גאָס. מערי האָט זיי געהאַט אויפ'ן אויג. זיי זיינען פערשוואַנדען אין אַ געסעל, און אריין אין אַ הויז, און מערי איז געוואָהר געוואָרען זיין אַררעס.

### קאָפימעל 37.

אַ גאַנצע נאַכט האָט מערי זיך געפייניגט: וואָס זאָל זי אָנ־הויבען צו טהאָן?  
זי מוז פֿטור ווערען פון דעם אונגליק אין וועלכען יאָש בלום האָט זי אַריינגעבראַכט. זי מוז זיך בעפרייען, דערנאָך וועט זי שוין זעהן. אין דעם וועט איהר בעהילֿפיג זיין קאָוואַלסקי. געוויס וועט ער דאָס טהאָן. און נאָר נישט מעהר פערלאַנגט זי פון איהם, זי איז נישט אויפֿערזיכטיג. קיינע סצענעס. זי האָט איהם פריהער אויפֿגעהערט צו לייעבען ווי ער זי — וואָס פאר אַ רעכט האָט זי אויף איהם? און וועגען דעם קען זי זיך מיט איהם דורכרעדען. פאר איהם איז זיך נישטאַ וואָס צו שעהמען. ער וועט עס פערשטעהן. און געוויס וועט ער אלעס אַנווענדען אין בעסטען אַרדנונג. ער איז אַ דזשענטעלמאַן.

זי וועט איהם אָנשרייבען אַ בריעף, אז זי וויל זיך זעהן מיט איהם, בעשטימען איהם אַ נאכט. שרייבען איהם בפירוש, קיינע ליעכעס־סצענעס, נור ארויסצוהעלפען אין אַ נויטה. זי וועט איהם דאָס גע״ בען אַנצוהערען אין אַ בריעף, עס איז זיך נישטאָ וואָס צו שעחמען, ער וועט עס פערשטעהן. און פאר זיך, גאָט, וואָס געהט איהר יעצט אַן קאָוואַלסקי? — זי מוז זיך העלפען פריי ווערען.

פיעל מאָל האָט זי אָנגעהויבען שרייבען דעם בריעף און נישט געקענט געפינען די ריכטיגע פאָרם. זי האָט איהם דאָך אָנגעשריבען בלינדערהייט, און ווי אַ פּעראָרטהיילטע האָט זי איהם אוועקגעלענט אויף דער פּאָסט. נאָך דעם בריעף איז זי רוהיגער געוואָרען, נאָך איז גאָר נישט פּערפּאָלען, עס וועט זיך אלעס איינאַרדנען, און קוים וועט זי פריי ווערען פון „דעם“, הויבט זיך אַן דאָס לעבען אויפ'ס ניין. זי איז דאָך נאָך אזוי יונג, דאָס לעבען איז אזוי לאַנג. וואָס בינדט זי מיט יאָש בלום? זי האָט איהם קיינמאָל נישט געליעבט, און וועט קיינמאָל נישט לעיב האָבען דאָס וואָס קומט ארויס פון איהם... עס איז גלייכער. מיט דעם בערוהיגטען געדאַנק איז זי איינגעשלאָפען. אויפגעהויבען זיך שוין נאָך האַלבען טאָג. זי האָט זיך בעראַרפּט טרעפען מיט איהם אין אַ גרויסע קאפּע, פאר דער אָפּעראַ, ארום דריי אַ זייגער. זי איז איבערגעבליבען אין דער היים ביז נאָך מיטאַג כּרי זי זאָל נישט מיעד זיין. אָנגעטהאָן זיך, געמיהט זיך מיט אלע מעג־ליכקייטען נאָך צו בעהאַלטען דאָס וואָס האָט זיך שוין נישט געלאָזט בעהאַלטען; עס איז נאָך צייט געווען איבערצוגעהן זיך צו פּוס.

פּלוצים, ווי זי געהט אזוי איבער אַ בולוואַר, וואַרפּט זיך איהר איהר בילד אין די אויגען. זי האָט זיך דערשראַקען און אַבגעשטעלט זיך. עס איז געווען אַ גרויסער שפיגעל אין אַ טהיר־שויב פאר אַ גרוי־סען מאַנאַזין וואָס האָט איהר געוויזען איהר בילד. זי האָט זיך דערשראַקען דערפאר. כאָטש זי האָט אזוי גוט געקענט איהר געזיכט און בעמערקט די ענדערונג פון טאָג צו טאָג, נור דאָ האָט זי זיך געזעהן אין גאַנצען מיט אַמאָל. דאָס טראַגען איז שוין נישט געווען צו בעהאַלטען, עס האָט זיך ארויסגעוויזען פון איהר לויזען זשאַקעט, און דאָס געזיכט איז דורך דעם רעש'ענדען לעבען אין די לעצטע פּאַר וואָכען געוואָרען אזוי געענדערט! צוויי געלבע פּלעקען האַבען זיך

ארונטערגע'גנב'עט אונטער די אויגען און זיטצען דאָרט ווי צוויי שלעכטע סמנים.

די אויגען האָבען איהר ארויסגעשטארט, וואָס האָט אָנגעזאָגט אז דאָס האַרץ האָט זעהר פיעל געליטען אין די לעצטע צייט — זי האָט זיך אָנגעהויבען צו פּערגלייכען מיט דער מיידעל וואָס זי האָט געזעהן נעכטען נעבען איהם און זי האָט בעמערקט, אז דאָס געזיכט ווערט בלייד.

נור וואָס האַט זי אַם מייסטען געשטערט איז געווען איהר קליידונג. זיא איז געווען צו ראַפּינירט אז זיא זאל נישט בעמערקען, אז אין דעם אלעם, אין די געלבע פּלעקען אונטער די אויגען, אין די שווערע בעוועגונג און אין דאָס וואָס מען זעהט אן איהר טראַגעדי, ליגט אַ געוויסער רייז... וויבליכעס וואָס מאַכט די מענער צערטליך. נור די קליידער, די קליידער זיינען ווירקליך געווען צו אלט. דער זיידענער זשאַקעט איז געווען אָבגעפּלעקט, דאָס זיידען האָט געשווישטשעט און ער האָט זיך געקאָרטשעט אויף איהר, און פון איהם האַט זיך אַהן גראַציע ארויסגעשניטען דער הויכער בויך. און דאָס איז געווען אַרימליך און האָט ערוועקט אַ רחמנותגעפיהל...

ניין, אזוי זאל ער מיך ניט זעהן!

זי האַט אָנגעהויבען פלינק צוריקצוגעהן, זי איז אבער דאך נייד געריג געווען צו זעהן אויב ער ווארט אויף איהר. זי איז אריבער אויף דער צווייטער זייט פון דעם טראַטוואַר, אריין אין אַ הויז, און פון דאָרט איהם געזוכט, צווישען די פיעלע זיצענדע. זי האַט איהם בער מערקט.

זי איז פלינק אוועק. זי איז פּערביי אַ געשעפט מיט בלומען. איז איהר עפעס איינגעפאלען, זי איז אריין, האַט געקויפט פאר'ן גאנץ צען געלד וואָס איז איהר נאָך איבערגעבליבען רויטע רויזען און האַט זיי איהם אַהיים געשיקט.

פאר ביידע, פאר איהם מיט איהר.

זי האָט אַהיים טעלעגראַפירט צום פאָטער נאָך געלד, אַהיים צו פּאהרען, איינגעשלאסען זיך אין איהר צימערל ביז דאָס געלד איז נישט אָנגעקומען און איינגעגראַבען זיך אין די קישענס. אין די פּאר טעג איז איהר גאנץ לעבען דורכגעאָנגען פאר איהר.



### קאפיטעל 38.

## האַטעל ווארשוי.

איז צווישען־דעק האָבען זיך מישאַ מיט ראַחעל'ן איבערגעשיפּט צו אַ אייראָפּעאישען גרויסען האַפען, פון וואַנען עס געהען שיפען קיין אַמעריקא.

צו דעם האַפען זיינען זיי שוין אָנגעקומען ווי עכטע עמיגראַנטען און מען האט זיי בעהאַנדעלט ווי אלע זייעריגע, וועלכע דאָס גורל טראַגט אויף דער צווייטער זייט אטלאַנטיק. מען האט זיי מיט די איבריגע עמיגראַנטען איינגעשלאסען אין די עמיגראַנטען־האַטעלען, אַכצוואַרטען אין די האַפען אויף דער שיף.

דער עמיגראַנטען־האַטעל איז געווען איבערפּילט מיט אויסוואַנד־לער. עס איז געווען די צייט פון די אַגענטען. פון אלע עקען רוסי־לאַנד זיינען די אידען געלאָפּען פון פּאָגראַמען. די שרעק פון טויט איז געלעגען אין זייערע אויגען, און איבער זייערע געזיכטער האט שוין דער מלאך המות איבערגעווישט מיט זיינע פליעגלען. דענערווייט ביז משוגעת האבען זיי זיך געשראַקען פאַר יעדער אומגעריכטער בעווע־גונג, פאַר יעדען בלאַז פון ווינד, פאַר יעדען הויך געשריי. די מוטערס זיינען געזעסען מיט זייערע קינדער איינגעקארטשעט אין די ווינקלאַך. תמיד געהאַלטען די קינדער ביי זיך אויף די קניען, מורא האָבענדיג, אז מען זאָל נישט קומען פון זיי זייערע שוואַלבען אוועקרויבען. ביי נאַכט פלעגען זיי זיך אויפכאַפען מיט האַרצ־רייסענדע געשרייען, איבערגעשראַקען פון די ווילדע חלומות און אויסשטרעקען זייערע הענד, זוכענדיג זייערע קינדער וואָס זיי נען געלעגען נעבען זיי.

די מענער האבען זיך שוין בעסער געהאַלטען. אין זיי האט גע־לעבט אַן אונבעוואוסטער לעבענס־אינסטינקט, וואָס זיי האבען גע־ערבט פון די העלדען פון דער ביבעל. בעזעעלט מיט דער האַפּנונג פון דער נייער היים, וועלכע זיי געהן זיך זוכען, האבען זיי איבערגע־טראָגען אלע ענווים, דער לייכטער שמייכעל איז ניט אַראַב. פון זייערע געזיכטער און זיי האָבען בערוהיגט זייערע ווייבער מיט זייערע קינ־דער מיט זייער רוהיג האַלטען.

דער שטראם פון דער עמינראציע האָט געפלאָסען ווי אונאויפֿֿ הערליכע טייכען. מען האָט נישט געוואוסט פון וואנען עס געהען זיך אזוי פיעל אידען. און די וועלכע זיינען אומגעגאנגען מיט זיי, געהאט צו טהאן מיט זיי טאָג־טעגליך — האָבען זיי אויפֿגעהערט צו בע־טראַכטען פאר מענשען, פאר לעבעדיגע וועזענס, וועלכע האָבען אַ ווילען און נערווען, און זיי בעהאַנדעלט ווי טויטע סחורה וואָה מען פעקעלט איבער פון איין לאַנד אין צווייטען. און די עמינראַנטען, אַנגעשראַקען, פֿערוועהטיגט, האָבען זיך איינגעקאַרטשעט, מיט אונ־טערטעניגקייט, מיט שקלאַפֿישע דערשראַקענהייט ערפֿילט אלעס וואָס מען האָט זיי געהייסען און פֿערציטערט אויסגעהערט די געשרייען. זיי זיינען שוין געוועהנט געווען דערצו און זיי האָבען שוין גע־וואוסט, אז זיי האָבען נישט מעהר זייער אייגענעם לעבען, נור זיי זיי־נען פֿערקויפטע שקלאַפֿען, וואָס מען בעהאַנדעלט זיי, ווי טויטע סחורה.

מען האָט זיי דאָס באַלד צו וויסען געגעבען, ווי זיי זיינען נור אַריבער דעם דייטשען גרעניץ, וואו מען האָט זיי מיט געוואלד אין די דעזינפֿעקציאָנס־הייזער אַרײַנגענומען, געפֿארעט זיי און אין אַ קאַראַנטין פֿערהאַלטען אייניגע טעג. דאָרט האָבען זיי געמוזט שיפֿֿ־קאַרטען קויפֿען, געלד וועקסלען לױט'ן פֿרייז, וואָס מען האָט זיי אױפֿ־געוואָרפֿען, און עסען פֿאַר זייער געלד דאָס, וואָס מען האָט זיי גע־געבען. די ליכטיגע שײַן האָבען זיי נישט געזעהן דורך דער גאַנצע צײַט, וואָס זיי זיינען אין וועג. ווי מען האָט זיי אין תּפֿיסה גענומען ביי דעם גרעניץ, אזוי האָט מען זיי געהאַלטען פֿערשלאָסען ביז צום שיפֿֿ.

עקספֿעדירט האָט מען זיי ווי פֿיה, מיט די ווייבער און קינדער אין פֿערשלאָסענע וואַגאָנעס, וועלכע האָבען זיך טעג און נאַכט גע־שלעפֿט איבער די גרויסע שטערט פון דייטשלאַנד. אויף יעדע סטאַנציע האָבען זיי דערזעהן פֿאַר זיך דאָס שטרענגע געזיכט פון דייטשען זשאַנדאַרם, וועלכער איז געשטאַנען און געהיט די טהירען פון זייערע וואַגאָנעס, אז זיי זאלען נישט אַרויסגעהן אויף די גרויסע סטאַנציעס.

ווי אַרעסטאַנטען האָבען זיי דורך די פֿענסטער אַרויסגעקוקט מיט קנאה אויף די פֿרייע מענשען, וואָס בעוועגען זיך אויף די סטאַנציעס.

און אפילו די וואָס זיינען געקומען צו דער סטאַנציע זיך מיט זיי בע-  
שעפטיגען, די אָנגעשטעלטע פון די אידישע חברות, האָבען זיי אויך  
ניט בעסער בעהאַנדעלט ווי ארעסטאַנטען, וועלכע מען פיהרט איבער  
פון איין טורמע אין דער צווייטער. ווייל גלייכגילטיג איז דאָס מעג-  
שען-האַרץ געוואָרען צו זיי. אזוי פיער זיינען זיי געווען און אזוי גע-  
וועהנליך און אָפט זיינען זייערע צרות געווען.

דאָ, אין דער האַפען-שטאָרט, האָט מען זיי אריינגעפיהרט אין  
דעם האָטעל „וואַרשוי“. „האַטעל וואַרשוי“ האָט עס געהייסען. אָבער  
אין אמת'ען איז דאָס געווען אַ רויטער הויכער מויער ווי אַ טורמע, מיט  
אַ הויכער דיקער וואַנד אַרומגערינגעלט, וועלכע איז געווען פערשלאָ-  
סען מיט אַן אייזערנע טהיר. און זיי האָבען זיך נור געמעגט אויפ-  
האַלטען אין די וועג פון דער טורמע „האַטעל וואַרשוי“ אָדער אין זיין  
הויף. די שטאָרט-פּערוואַלטונג האָט נישט ערלויבט, אַז די עמי-  
גראַנטען זאָלען זיך ווייזען אין דער שטאָרט — האָט מען זיי געהאַלטען  
אין דער „האַטעל“ פּערשלאָסען און זיי האָבען געמוזט קויפען פאר  
זייער געלד דאָס וואָס מען האָט זיי אָנגעבאַטען. און בעזאַהלט דאָס  
צווייפאַכיגע, גענייט זיי אויסצומוישען ווידער זייער רוסישעס געלד,  
כאַטש זיי האָבען עס שוין געהאַט געמוזט אויסטוישען ביי דעם  
גרעניץ. עס האָט אָבער נישט געהאַלפּען, דערפאַר וואָס די הויזיבער  
זיצער האָבען גע'טענה'ט, אַז די רוסען האָבען אַ סך געלד און זיי  
בעהאַלטען זייער געלד אין דעם בעמגעוואַנד איינגענעהט. די מעג-  
שען, וועלכע האָבען געקויפט די קאַנצעסיע אויף אַ עמיגראַנטען-  
האַטעל פון דער שיף-געזעלשאַפט, האָבען געהאַלטען די עמיגראַנטען  
פאר זייער אייגענטהום, מיט וועלכען זיי מעגען טהאָן דורך דער צייט  
וואָס זיי וואַהנען אין האָטעל אלעס, וואָס זיי ווילען. דורך דעם טאַקע  
האָבען זיי זיך בערעכטיגט אזוי צו בעהאַנדלען די עמיגראַנטען און  
פּערוואַנדערט זיך, וואָס זיי ביזערען זיך דעריבער. און כאַטש די  
מענשען פון האָטעל זיינען אליין געווען גאַליציאַנער אידען, דאָך  
האָבען זיי די צרות פון די אויסוואַנדערנדע ברידער, וועלכע טהיילען  
דעם גורל פון זייער פּאַלק, גאַרנישט געריהרט. זיי זיינען שוין געווען  
צוגעוועהנט צו די צרות, מיט וועלכע זיי זיינען אומגעגאַנגען טאַג-  
טעגליך. און, איבריגענס, זיינען די עמיגראַנטען געווען זייער פּרנסה.

פאר דעם האַבען זיי בעצאהאַלט און געקריגען די קאָנצעסיע און געוועהן פון דער פרנסה ארויסצוקריגען וואָס מעהר פראַפּיט. אין דעם גיהנום איז עס מישאַ מיט ראַחעל'ס אַרײַן. און דער זעהענדיג זיך צווישען הונדערטער און טויזענדער זייערע ברידער און שוועסטער, וועלכע זיינען צונויפגעקוועטשט געוואָרען אין די גרויסע קאָזאַרמעס פון דעם האַטעל „וואַרשוי“, די מענער בעזונדער און די ווייבער בעזונדער, — אַלע זיינען זיי געווען אַנטלאַפּענע פון די פּאַגראַמען, און אַלע האַבען זיי געמראַגען דעמוזעלבען גורל וואָס זיי, און געלאַפּען זוכען אַ היים — האַבען זיי זיך באַלד געפונען מיט זיי פערברידערט און האַבען זיך געהאַלטען צווישען זיי ווי אייגענע.

אין אַ גרויסער שטוב אויף דער ערד, צווישען די פּעק, זיינען געלעגען די מוטערס מיט די קינדער — ביי טאַג האָט מען די מענער צוגעלאָזט צו זיי — איז יעדע משפּחה געלעגען בעזונדער אַרום איהר געפּעק. און זיי האַבען אויסגעזעהן ווי די אַרויסגעטריבענע, וואָס האַלטען זיך אויף מיעדע, ביי די ברעגען פון בבל.

צווישען זיי האָט זיך אַרומגערדעהט אַ גאַליציאַנער אידעל, מיט צושראַקענע פּאות, אָהן אַ ראַק און אָהן אַ קאַפּעל, און געשריען מיט אַ קוויטשענדיג קול: „שאַ, שטיל זאָל זיין! שאַ שטיל זאָל זיין!“ כאַטש ער מיט זיין קוויטשענדיג קול'כעל האָט געזומזעט אין שטוב ווי הונדערט ביהנען. ער איז צו צו אַ משפּחה און גע'טענה'ט, אז זיי האַבען נאָך נישט זייער געלד אויסגעטוישט און זיי זאָלען ביי איהם דאָס געלד וועקסלען.

דער איד האָט זיך ביי איהם געבעטען, אז ער דאַרף נישט קיין געלד וועקסלען, און דאָס וואָס ער האָט בעראַרפּט, האָט ער שוין געוועקסעלט ביי דעם גרעניץ.

— אז איהר וועט נישט אייער געלד וועקסלען, וועט מען אייך צוריקשיקען מיט אייערע בעבעכעס, — האָט זיך צוביזערט דאָס גאַליציאַנער אידעל און געשראַקען מיט דער האַנד. און אויסגעזעהן האָט ער ווי אַ מלמד אַ גזלן, וואָס וועט באַלד נעהמען דעם קאַנטשיק אין האַנד אַרײַן און אַנשלאַגען יונגע בחורים זיינע.

דער אַרימער עמיגראַנט האָט זיך דערשראַקען און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער האָט נישט קיין געלד.

— ס'א ליגען! ליטוואקעס, איהר האָט יאָ געלד, דאָס וואָס  
איהר דארפֿט ווייזען אין אמעריקא. אז ניט, וועט מען אייך ניט לאָזען  
פֿאהרען.

— פֿאר אמעריקא האָב איך רוסיש געלד, — בעט זיך דער איד.  
— אַהא, זעהט איהר, אז איהר זאגט אַ ליגען. גוט אזוי אויף אייך,  
ליטוואַקעס, וואָס מען יאָגט אייך, — צושרייט זיך דער גאליצי-  
אַנער, — דער דייטשער מלך־חסד ירום הודו לאָזט אייך אַדורד דורך  
זיין גרעניץ, און איהר ווילט נישט טוישען זיין געלד. קען מען אייך  
גוטס טהאָן? איז נישט רעכט אלעס וואָס מען טהוט אייך? —  
קרעכצט דער גאליציאַנער.

— וואָס ווילט איהר פֿון דעם איד? — פרעגט מיט אַ עה  
בעצאָהלט אייך דען נישט פֿאר דעם, וואָס ער עסט און וואָהנט דאָ?  
וואָס ווילט איהר האָבען? ער דארף ניט קיין געלד וועקסלען.

— אַהא, די בונטאַוויניקעס. די בונטאַוויניקעס וועלען מיר צוריק  
שיקען, — סטראַשעט דער גאליציאַנער אויף מיט'ן מיט'ן פינגער —  
בונטאַוויניקעס דארפֿען מיר נישט אין אמעריקא, — זאָגט ער, גלייך  
ווי אמעריקא וואָלט זיינע געווען — בונטאַוויניקעס גיבען מיר צוריק  
ארויס דעם רוסישען קיסר ירום הודו. האָט איהר פֿערשטאַנען?...  
זיטצען שאַ שטיל, אז נישט איז אַ זשאַנדאַרם, פֿערשטאַנען?

דאס וואַרט זשאַנדאַרם האָט ווי אַ קול פֿון מלאַך־המות אַבגע-  
קלונגען אין האַטעל „וואַרשוי“. אלע האָבען זיך דערשראָקאַען און  
אַנגעהויבען צו שרייען אויף דעם אַרימען עמיגראַנט, אז ער זאָל  
טוישען זיין געלד.

דער איד האָט אַרויסגעטרענט פֿון דער קאַפּאַטע זיינע פּופּציג  
רובעל, וואָס ער האָט געהאַט איינגענעהט צו ווייזען אין אמעריקאַ-  
נער האַפען, פֿאר וועלכע ער האָט פֿון דעם גאליציאַנער אידעל גע-  
קריגען הונדערט מאַרק.

— נעהט אייך צוריק איין אין ראָק, — זאָגט דער גאליציאַנער —  
ווען איהר וועט קומען אין אמעריקא, זאָלט איהר דאָס ווייזען, וועט  
מען אייך אַריינלאָזען, וואַרים מיט דייטשע געלד לאָזט מען יאָ אַריין,  
און מיט רוסיש געלד — נישט. עס איז נישט גילטיג, פֿערשטעהט  
איהר, יונגער־מאַן, — ווענדעט ער זיך צו מיט'ן — מיר מיינען

דעם אידענ'ס טובה. מרי טהוען די אידען א געפעליגקייט, און איהר קומט זיך דאָ בונטעווען.

דערנאָך, אז דער גאליציאנער איד האָט ביי זיי שוין געהאַט אויסגעטוישט דאָס געלד, האָט ער זיי גענומען איינהאנדלען סחורה: מיכער אויפ'ן וועג, עסענווארג, צעטלען, „אַהו וועלכע מען לאָזט נישט אריין“, שיפסקארטען, כאָטש זיי האָבען שוין געהאַט פון דער היים אויס.

אין דער שטיק, אָנגעשראַקענע, האָבען די עמיגראַנטען איבער־געטראָגען די צרות פון האָטעל „ווארשוי“, וואו די לופט איז געווען שטיקענד, דאָס בעטגעוואנד ברודיג און וואו מען האָט זיי צוזאַמען־געשטיקט צו צוואנציג פאַמיליען אין אַ שטוב. זיי האָבען מורא גע־האַט פאר דעם, וואָס דער גאַלדענער שלימעל פון דער נייער היים, אַמעריקאַ, איז אין זיין האַנד — פאר דעם גאליציאנער אידעל מיט די געקרייטע פּאַות.

און ראַחעל האָבען זיך געפונען צווישען זייעריגע. ראַחעל האָט גרויס רחמנות געהאַט אויף די קינדער, די קינדער, וועלכע זיך גען געוואָרען פּערוואַלדיגט אין פּאַנאַם ווי זי. דאָס זיינען געווען איהרע אינגערע שוועסטער. צושראַקענע און מורא האָבענדיג פאר יעדען פרעמדען מענש, האָבען זיי זיך אויך געשראַקען פאר איהר, אָבער באלד האָבען זיי דערפיהלט דאָס ווארימקייט און די ליעבע וואָס פליסט פון איהר צו זיי. די קינדער האָבען זיך בעהאַפטען אין איהר, ווי צו אַ עלטערע שוועסטער, און זי האָט זיי אין דער־פריה אַלע, וואָס האָבען זיך געפונען אין דעם געפּענגעניס פון האָטעל „ווארשוי“, צוזאַמענגענומען, ארויסגעפיהרט זיי אויפ'ן הויף, געוואשען זיי ביים ברונען און געשפּיעלט זיך מיט זיי אין דעם זונען־שיין, וואָס איז אויך דאָ צו די אונגליקליכסטע פון די אונגליקליכע אַהער געדרונגען דורך די הויכע רויטע מויערען און האָט בעגאַסען מיט ליכט און ווארימקייט די אַרימסטע פון די אַרימע — די קליינע אידישע עמיגראַנטען־קינדער, וואָס זיינען אַנטלאָפּען פון פּאַנאַם און געהען אין דער וועלט זוכען זיך אַ היים.

מיט פרייד האָט מישאַ צוגעקוקט, ווי ראַחעל האָט זיך געפונען איהר גליק צווישען די קליינע קינדער, אז זייער גורל איז אויך איהר גורל און זי פיהלט זיך אַ שוועסטער פון זיי. ער האָט געזעהן, ווי

ראחעל, ארומגערינגעלט מיט א מענגע קליינע קינדער, נעהמט זיי אן ביי די הענד און לויפט מיט זיי אין הויף ארום, און פון דארט, פון די קליינע, ערשראָקענע קינדער דערהערט זיך א פרייד, א לאַכע, וואָס האָט אזוי פרעמד אַבגעקלונגען אין דעם שרעקליכען האַטעל „וואַרשווי“. ווי טענער פון מוזיק אין אַ טורמע־הויז. און מישאָן האָט זיך גע־דאכט, אז דאָס קליינע קינדער־לאַכען היילט ראחעל'ס נשמה און זי ווערט געזינטער, וואָס אַ טאָג זי איז מעהר מיט די קינדער.

### קאפיטעל 39.

## דאָס קראַנקע קינד.

פון די קינדער איז געווען איינס, וועלכעס האָט ראחעל'ן מעהר צוגעצויגען, ווי אַנדערע. עס איז געווען א זיעבען־יעהריג מיידעל, אַ קראַנקס, וואָס איז מיט דער מוטער אַראָבגעפאַהרען צו זייער פאָטער קיין אמעריקא. די מוטער האָט עס אָבער פערלאָרען אויפ'ן וועג. פעהראַלטען ביי דעם גרענעץ עפעס איבער אַ קראַנקהייט, וואָס מען וואָלט צוליבע דעם איהר נישט אריינגעלאָזען אין אמעריקא, איז די מוטער איבערגעבליבען אין איינעם פון די האַטפיטאַלס פון אַ אירישער חברה. דאָס קינד אָבער האָט אַ אירישע משפחה, וואָס איז געווען פון דער זעלבער שטאָרט, מיטגענומען. געזאָגט, אז עס איז זייער קינד, אום זיי זאָלען עס איהר פאָטער אָבגעבען אין ניו יאָרק. זעהר שווער איז געווען אוועקנעהמען דאָס קינד פון דער מוטער. און די מוטער האָט עס אליין געלערענט ווי אזוי עס זאָל פערלייקענען זיינע עלטערע, אז מען וועט עס פרעגען ווי עס הייסט, און אַנרופען עלטערען די, וועלכע האָבען עס מיטגענומען. דאָס קינד איז געווען נאָך אזוי קליין, אז עס האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָ האָט פאסירט, און צו וואָס מען טהוט דאָס אלעס. האָט עס זיך געוועהרט און נישט געוואָלט מיטפאַהרען מיט די פרעמדע עלטערען. מען האָט דאָס קינד מיט געוואָלט פון דער מוטער אוועקגענומען און געהאַלטען עס אין מורא ביז עס האָט זיך צוגעוואָהנט צו די פרעמדע עלטערען. דאָס

קינד איז געזעסען נידערגעשלאָגען, איינס אליין אין דעם גרויסען ציי-  
מער אין האַטעל „וואַרשוי“, אויף די פעקלעך און האָט ניט געוואָלט  
אַרויסגעהן צו די אַנדערע קינדער. ראַחעל האָט בעמערקט דאָס קינד  
זיטצענדיג אין אַ ווינקעל ווי אַן ערוואַקסענע, איינגעבויען דאָס  
קעפּעל אויף איהרע דינע שוואַכע הענטלאַך, און די קינדערשע אויגלאַך  
האַבען דורך די פאַר טעג, וואָס זי איז דאָ געזעסען מיט די „פרעמדע  
עלטערן“ געקריגען אזא אויסדרוק, אזא גלאַנץ, ווי אַ שטומער הונד  
וואָס קען נישט רעדען, נור פּערגלייט די אויגען און זאָגט אלעס  
אַרויס מיט'ן בליק.

— וואָס איז, דאָס קינד איז קראַנק? — פּרעגט ראַחעל די אידענע,  
וועלכע איז געזעסען דערביי.

— וואָס, קראַנק? — דערשרעקט זיך די אידענע פאַר דעם  
וואָרט, וואָס שמעקט מיט צוריקשיקען — דאָס קינד איז געזונד.  
געה דיך, רחל'ע, געה דיך שפּיעלען מיט די אַנדערע קינדער.  
ראַחעל האָט עס געפרוואוּט אַננעהמען ביי דער האַנד, דאָס קינד  
האַט געוואָרפען דערויף אַ קראַנקען דערשראַקענעם בליק און צוריק  
בעהאַלטען זיך אונטער די קעסטלאַך.

— וואָס איז דעם קינד? — פּרעגט ראַחעל.

— וועה איז נאָך מיר — ברעכט די אידענע זיך די הענד —  
אַפּשר איז טאַקע דאָס קינד קראַנק, האָב איד מיר אליין זיך אַנגעד-  
מאַכט אַ צרה. זעה, שמעון — רופּט זי צום מאַן — וואָס האַסטו  
געטהאָן? נאָ, זעה, דאָס קינד איז קראַנק, מען וועט דאָך אונז איבער  
איהר אין אַמעריקא נישט אַריינלאָזען. איד האָב דיר באַלד געד-  
זאָגט, לאָז מיך צורוה מיט פּרעמדע קינדער, איד האָב גענוג מיינע,  
נאָ, זעה, וואָס וועסטו איצט טהאָן?

דערהערט אין האַטעל „וואַרשוי“ דאָס וואָרט קראַנק, איז אַ שרעק  
אַריבער איבער'ן גאַנצען האַטעל, ווי דער מלאַך-המות וואָלט אַנגעד-  
קלאַפּט מיט די פּליגעלען. — „ווער איז קראַנק?“, „וואָס איז קראַנק?“  
— האָט אַיינער דעם צווייטען מיט דערשראַקענע אויגען און מיט  
בלייכע געזיכטער געפרעגט. יעדער האָט אַנגעהויבען צוזאַמענצורופּען,  
צונויפּצוזאַמלען זיינע אַייגענע קינדער און בעהאַלטען זיי, ווי די  
היהנער בעהאַלטען די היהנדעלעך אונטער זיך. „אוי, וועה! ווע-  
מען האָט דאָס אונגליק געטראַפען? אַ, וואָס איז נעשעהן?“ — האָט



אינער דעם צווייטען גע'סוד'עט אין אויער אריין, און בעהאלטען זיך אין די ווינקלאך, אבי נור ווייטער זיין פון דעם, וואָס איז קראַנק. — וואָס קראַנק, ווער איז קראַנק? — האָט שמעון, דער אידענעס

מאן, אויסגערופען, וועלכער איז דערווייל געקומען צולויפען און געד כאַפט דאָס קינד אויף די הענד. — ווער האָט אויפ'ן קינד דאָס אויס געטראַכט? וואָס ווילען די „דייטשען“ פון מיר? — רופט ער אויס מיט אַ געבייזער אויף ראַחעל און מישאַ'ן — וואָס פאַר אַ נייע קאָנטראַלצישקעס זיינען אויף מיין קאַפּ אויפגעשטאַנען? דאָס קינד איז געזונד, דאָס קינד לאַכט, שמייכלט. רחל'ע, רחל'ע, ווילסט פאַררען קיין אמעריקא? — רופט ער צום קינד — און שטעקט איהר די באַרד אין פנים'על אריין, און קיצעלט איהר אונטער די אַרמלעך, אז עס זאָל לאַכען. „נאַ, דאָס קינד שמייכלט — רופט אויס דעה איד מיט צופרידענהייט. — וואָס ווילען זיי פון דאָס קינד האַכען?“ אז ראַחעל און מישאַ האַכען דערזעהן די שרעק, וואָס זיי האַכען אָנגעוואַרפען מיט זייער וואָרט „קראַנק“ אויף די איינוואַהנער פון „האַטעל וואַרשוי“, האַכען זיי מוראַ געקריגען, אז זיי זאָלען ניט אַרויס רופען ביי די איינוואַהנער אַ פערקעהרטע מיינונג, און אַן אַנדער אַיינדרוק וועלכען זיי האַכען זיך געוואונשען. ראַחעל האָט זיך צוריקגעכאַפט און אויסגערויפען: „ווער זאָגט, אַז דאָס קינד איז קראַנק? דאָס קינד איז געזונד, גאָר געזונד, קום רחל'ע, קום שפיעלען מיט די קינדער“ — און האָט פון דעם אידענ'ס האַנד אַרויסגענומען דאָס קינד און געפיהרט עס אין הויף אריין צו די אַנדערע קינדער, און דער עולם האָט זיך בערוהיגט.

ראַחעל האָט אָבער באַלד בעמערקט, אז דאָס קינד איז ווירקליך קראַנק. די בעקלאַך האַכען געגליהט ווי פייער, און די אויגען האָט עס געהאַט קראַנקע. געלייגט דאָס קעפעלע אויף אַ זייט און געבעטען זיך מיט די קראַנקע אויגען רוח. ראַחעל האָט רחמנות געקריגען אויפ'ן קינד. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צו טהאָן. האָט גערופען מישאַ'ן אַז אַ זייט און געזאָגט צו איהם מיט טרעהרען אין די אויגען:

— דאָס קינד איז קראַנק, עס איז מיר אַ רחמנות צו צוקוקען, איד ווייס נישט וואָס צו טהאָן?

זיי האַכען אין געהיים געמאַסטען די היטץ און דערזעהן, אז דאָס

קינד האָט הויכע וואַרימקייט, זיי האָבען בעשטימט דאָס צו זאָגען דעם אידען.

— איהר קענט נישט פאָהרען, דאָס קינד איז קראַנק — זאָגט מישאַ צו דעם אידען.

— וואָס רעדט ער, וואָס וויל ער פון מיר האָבען? — בעט זיך דעה איד ווי ביי אַ גולן — עס איז נישט מיין קינד. איד האָב רחמנות געהאַט אויף אַ פרעמדע אידענע און איבערגענומען איהר קינד. איצט וועל איד דאָ מוזען בלייבען צוליבע דער מיידעלע. איד וועל עס צו ריקשיקען צו דער מוטער, וואָס ווילען זיי פון מיר?

דערהערט ווידער אין „האַמעל וואַרשוי“ דאָס וואָרט: „דאָס קינד איז קראַנק“, איז אַ גרויסער רעש געוואָרען. אייניגע האָבען גערשיען, אז מען זאָל זאָגען דעם פערוואַלטער דערפון. אנדערע האָבען זיך געבעמען: „אידען, האָט רחמנות אויף זיך, זאָגט נישט דעם פער-וואַלטער, מען וועט אונז דאָ אַלעמען אַבהאַלטען צוויידריי וואָכען צייט, דערווייל געהט די שיף אוועק, מען וועט אונזערע קינדער אין האָספיטאַל נעהמען, פון אמעריקא צוריקשיקען.“ יעדער איינער האָט זיך ווידער צוזאַמענגענומען זיינע קינדער, געקוקט זיי מיט שרעק אין די אויגעלאַך אריין און מיט שרעק זיך בעהאַלטען. און דער איד האָט געשריען און די אידענע האָט געוויינט: „איד וועל דאָס קינד איבער-לאָזען, לאָז זיין וואָס עס וויל. פאר אַ פרעמד קינד וויל איד נישט ליידען, מעהר פעהלט אונז נישט מען זאָל אונז אין אמעריקא נישט אריינלאָזען.“

אין מיטען דעם רעש איז געזעסען דאָס זיעבען-יעהריג מיידעל, דעם קאַפּ אָנגעלעהנט אויף אַ זייט און געקוקט שוואַך מיט די אויגען. אזוי ווי זי וואָלט געוואוסט, וועגען וואָס דאָ געהט אָן און עס איז איהר שוין אלץ איינס געווען.

דערווייל איז אריינגעקומען דער גאַליציאַנער אידעל, מיט די צימערנדע פאות. דער עולם איז אין איין מינוט שטיל געוואָרען און איז פערנומען געווען אין שמועס און געלעכטער און פאַקען זיך, אזוי ווי עס וואָלט גאַרניט געווען. נור אין דער שטיל האָט איינער צום צווייטען געוואונקען און געמאַכט מיט די הענד, צייכען זיך געגעבען, אז מען זאָל פערשווייגען. דער גאַליציאַנער אידעל האָט אָנגעהויבען עפעס צו דערשמעקען, אז דאָ האָט עפעס פאַסירט. ער האָט זיך אַנ-

געהויבען ארומצוקוקען, נאכצושפירען און געווארפען אויגען מיט השד אויף איטליכען בעזונדער. אבער ער האט גארנישט געקענט דערגעהן. דער גאליציאנער איז ארויס שאקלענדיג מיט'ן קאפ. און דער איד, וואס האט געפיהרט דאס קינד, האט בעשטימט, אז ער זאל זיך מארגען, ווען מען וועט געהן צום שיף, ארויס'גנב'ענען זיך פון קינד. דאס קינד איבערלאזען אין „האטעל ווארשוי“ און אליין, מיט זייניגע, ארויף אויף דער שיף.

ער האט זיך וועגען דעם גע'סוד'עט מיט זיין ווייב. און צו די אנדערע אידען האט ער אזוי געזאגט מיט א רחמנות-פנים:

— וואס זאל איד טהאן? איד האב געוואלט א אידען א טובה טהאן. די מוטער ליגט קראנק אין האספיטאל, דאס קינד האבען זיי נישט געוואלט אָננעהמען. עס איז געזונד, זאגען זיי. עס האט נישט ביי וועמען צו זיין. פון איין שטאָרט זיינען מיר, האב איד עס געוואלט דעם פאָטער מיטברענגען. און אז עס האט זיך אזוי גע' מאכט, בין איד נישט שולדיג. אונגליקליך ווערען איבער א פרעמד קינד וויל איד נישט, איד האב אליין קליינע קינדער, זיי קענען נאך אויך, גאט בעהיט, קראנק ווערען.

די אידען און די ווייבער האבען געקוקט אויפ'ן קראנקען קינד און געשאקעלט מיט די קעפ. זיי האבען רחמנות געהאט דערויף — אוראי האבען זיי עס געוואלט העלפען, נור זיי זיינען אזוי אָנגע' שראָקען און נידערגעשאלגען געווען, אז זיי האבען פערשטיקט דאס רחמנות אין זיך.

אויף דער נאכט, אז עס איז געקומען צום לעגען שלאָפען, די לעצטע נאכט איידער די שיף געהט אָב, האט די פרעמדע אידענע געבעט דאס קראנקע קינד בעזונדער, האט דערביי איהר קעסטעל מיט די זאכען און איהר קישעלע, וואס זי האט מיטגענומען פון איהר מוטער, אונטערגעלעגט. איהרע אייגענע קינדער האט זי ארום זיך צוזאמענגענומען און בעהיט זיי, אז זיי זאלען זיך נישט חלילה צו ריהרען צום קראנקען קינד און זיך נישט אנשטעקען. אויך אלע איבריגע עמיגראנטען האבען זיך אָנגערוקט פון דעם קראנקען קינד. יעדע משפחה איז געלעגען ארום איהרע קעסטלאך און פעקלאך און פערבראכט די לעצטע נאכט אין „האטעל ווארשוי“. אין א ווינקעלע, אליין, איז געלעגען דאס קראנקע קינד, ווי א מצורע און עס האט

אריינגערעכצט אין איהר קישעלע אריין. ראחעל האָט עס נישט געקענט פערטרעגן. זי האָט איין מינוט נישט איבערגעקלערט; אז זי האָט דערזעהן דאָס קראַנקע קינד, ווי עס ליגט אליין, אַבגעוואַרפען פון אלע, האָט זי זיך אָן עפעס דערמאָהנט. עס האָט זיך איהר געראַכט, אז זי האָט ערגעץ וואו דאָס קינד געזעהן און דאָס קינד איז איהר'ס זעהר אַ גאָהנטע. עס איז איהר קינד, און זי איז מחויב זיך דערמיט אַבצוגעבען. זי איז צוגעגאנגען צום קינד און האָט זיך דערנעבען געלעגט, זי האָט עס אַרומגענומען. רחל'ע האָט זי צום ערשט אָנגעקוקט מיט איהרע שוואַכע אויגען, ווי עס וואַלט זי עפעס געווען געפרעגט. באלד האָט דאָס עפעס דערפיהלט און האָט שוואַך איבערגעגעבען מיט צוטרויען איהר קעפעל אויף ראחעל'ס ברוסטען. ראחעל האָט עס צוגענומען און זי האָט אין איהרע הענד דער-פיהלט, ווי זי האַלט עפעס וואָס איהר'ס און עס געהערט צו איהר. און אז די ווייבער האָבען עס דערזעהן, האָבען זיי אויסגערופען מיט שרעק:

— געדענקט אין גאָט, וואָס טהוט איהר? דאָס קינד איז קראַנק, איהר וועט זיך דאָך נאָך אַנשטעקען און מוזען איבערבלייבען.  
 — עס איז מײן קינד — האָט ראחעל אַבגעענטפערט.  
 און צומאָרגענס זיינען זיי טאַקע נישט אַבגעפּאַהרען מיט די אנדערע פּאַסאַזשירען. זיי האָבען גענומען פון דעם אידען דעם אדרעס פון דעם קינד'ס פּאַטער אין ניו יאָרק און זיינען איבערגעבלי-בען דערמיט אין „האַטעל וואַרשוי“.  
 דער דאָקטאָר האָט עס אונטערוזוכט. עס האָט זיך אַרויסגע-שטעלט, אז דאָס קינד איז קראַנק אויף טיפּוס, און ראחעל האָט עס אַבגעגעבען ווי עס איז איהר אייגענס, און איז איבערגעבליבען דערמיט אין האַספּיטאַל, וואַרטענדיג ביז עס וועט געזונד ווערען, אז זיי זאָלען עס מיטנעמען קיין ניו יאָרק צום פּאַטער.

## קאפיטעל 40.

מישא האָט נישט געוואוסט די גאנצע צייט פון ראחעל'ן, מען האָט איהם נישט צוגעלאָזט צו איהר, און ער האָט זיך ארוםגערעהט ארום דעם האָספיטאַל, כאַפּען דאָרט אַ וואָרט וועגען קינד, וועגען ראחעל'ן. וואָרים אויך ער האָט געהאַט דאָס זעלבע געפיהל ווי ראחעל: דאָס, וואָס דאָס קינד איז איבערגעגעבען געוואָרען צו זיי איז די הענד, איז נישט קיין איינפאַכער צופאַל, נור עפעס על פי כיון האָט מען זיי אָנפערטרויט אַ קינד פון פּאַלק. און דאָס קינד איז אַ סימבאָל פון אלע אידישע קינדער. ער האָט זיך דאָך סוף־כל־סוף בערוהיגט, געזעהן, אז ער קען דאָ גאַרנישט מאַכען און איז אוועק צוריק צו די אַנדערע עמיגראַנטען אין האָטעל „וואַרשוי“. איבעריגענס האָט ער שוין דאָרט געהאַט געפונען אַ חבר, דאָס איז געווען דער אלטער איד ר' שלמה חיים, פון סלוצק, וואָס האַלט זיך אייף אין האָטעל „וואַרשוי“ שוין צייט וואָכען און פיהלט זיך שוין דאָרט אַ גאַנץ היימישער. ער וואָרט אויף די פּאַפירען פון דער היים, געשטאַרבען איז ביי דעם אידען דאָס ווייב, די קינדער זיינען אלע אויסגעוואַנדעלט נאָך אַמע־ריקא, „איבערגעלאָזען ווי אַ שטיין אַליין. די גאַנצע שטאָדט אויס־געוואַנדעלט, ווי נור אַ יונג בוימעלע אַנטלויפט עס. — וואָס וועל איד אַליין איבערבלייבען אין אַ גוי'אישע שטאָדט, ליגען אויף אַ בית־עולם, קיינער וועט קיין קדיש ניט זאָגען, קיינער וועט אויף קבר־אַבות נישט קומען. אז די אלטע אידען, די בעקאַנטע, חברים, פריינד שטאַרבען אויס, דאָס יונגוואַרג אַנטלויפט — וויל איד אריבערפּאַהרען קיין אַמעריקא, זעהן וואָס איז דאָס דער נייער גלות בכל, וואָס אידען האָבען זיך אויסגעקליבען. וואָס ווערט דאָס אויס זיי, אויס דעם נייעם דור וואָס מיר פּערטרויען אָן דאָס אַמעריקא, ווי האַלט דאָס דאָרט מיט'ן אידשיקייט און וואָס מאַכען מיינע בנים דאָרט.“ אָנגעקומען אין האָטעל „וואַרשוי“ האָט מען דעם אידען פּערהאַלטען. אַן אַדרעס האָט ער אפילו צו זיינע קינדער יא געהאַט, נור קיינער קען זי נישט איבערלעזען.

„ביי אונז אין שטערטעל קען זי נור איבערלעזען איינער, דוד'ל שרייבער, אז ער שרייבט אָן אַ בריעף אויף אַט דעם אַדרעס דאָ, וועט

ער ניט אין די ימים פערפאלען ווערען, ער קומט אן — און דא קענען זיי ניט איבערלעזען. קיינער נישט, אפילו די בעסטע שרייבערס, דארף מען דאך האבען דוד'ל שרייבער, — סאָט מען צו איהם אַ בריעף געשריבען, אז ער זאל אַנשרייבען דעם אדרעס אזוי, אז מען זאל איהם קענען איבערלעזען. און צו די קינדער אין אמעריקא אויף אַ פּרוואו אויב דער בריעף וועט אַנקומען — און דערווייל האלט מען מיך דאָ אַב."

דער איד איז געפאָהרען מיט אַ בעקאָנטע משפּחה פון סלוצק. די משפּחה האָט מען דורכגעלאָזט, דעם איד האָט מען איינגעהאַלטען, געוואָלט איהם צוריקשיקען אין דער שטערטעל, וואָס זיינען אויסגע- רונען פון איהם די איינוואָהנער. אָבער דער איד האָט זיך גאַרנישט געמאַכט דערויס. „וואָס, זיי סטראַשען מיך צוריקשיקען? און איז דען דאָרט ביי אונז אין שטערטעל גאָט נישטאַ? דאָך גאָט איז אַר מעמוס = אפילו אין „האַטעל וואַרשוי“, אפילו אין די שטאָרט דאָ, ביי די דייטשען איז אויך גאָט דאָ. און אז קוים געפינט זיך נור גאָט, האָב איד שוין קיין מורא נישט.“ זאָגט דער אלטער איד. „אט דאס איז מיין רפואה“ ווייזט ער אויפ'ן קליינעם תהילים<sup>5</sup>, „דאס איז מיין רעצעפט, איד האָב נור מורא פאר אַן אַרט וואו דאָרט גע- פינט זיך גאָט נישט. נור קוים איז נור אַ שטיקעל הימעל דאָ איבער'ן קאפּ, געפינט זיך גאָט = האָב איד שוין פאר קיינעם קיין מורא נישט, קען מיר שוין קיינער קיין שלעכטס נישט טהאָן, אָהן זיין רצון.“

אַט דער איד, וואָס האָט זיך מיט גאַרנישט אויסגעצייכענט פון הונדערטער, טויזענדער אנדערע אידען, איז איהם געווען אַ לעבעדיג וואונדער פון אידשען פאָלק. וואָס איז דער כח אין וועלכען זיי גלויבען און וואָס זיינען זיי דאס אזוי זיכער? ווער האָט זיי גע- געבען די זיכערהייט? און וואָס איז דער בעווייז? זיי בעדארפען נישט קיין נס. דאָס לעבען איז פאר זיי דאָס דער גרעסטער נס און מיט דעם גלויבען געהען זיי איבער דער וועלט.

דאָס האָטעל „וואַרשוי“ האָט זיך יעדע וואָך אויסגעליידיגט און יעדע וואָך איז עס פול געוואָרען. יעדע באַהן האָט נייע עמיגראַנטען געבראַכט, פון אלע עקען רוסלאַנד, גאַליציען, רומעניען און אנדערע געגנדען און זיינען זיך אין איין פונקט צוזאַמענגעקומען, אין „האַטעל וואַרשוי“. דאָ האָט זיך איין איד מיט'ן צווייטען ערקענט, ברודער-

שאפט און פריינדשאפט געשלאסען. די צרות האָבען זיי צוזאמענגע-  
שמידט מיט איין פעסטע קייט און עס איז נישט מעהר געווען בעזונדערע  
מענשען, בעזונדערע משפחות וואס האָבען זיך ביז יעצט נישט גע-  
קענט. ניין, — עס האָט זיך געדאכט, אז איין איד מיט'ן צווייטען  
איז משפחה, אז זיי האָבען זיך שוין ערגעץ וואו אמאל געזעהן, גע-  
לעבט צוזאמען און דאָ האָבען זיי זיך נאָכאמאל צוזאמענגעטראָפּען  
און מען בעגעגענט זיך ווי אלטע נומע בעקאנטע. אזוי האָבען זיי זיך  
אינאיינעם געהאלטען. עצות זיך געגעבען, גע'סוד'עט זיך, אָבענאָרט  
צוזאמען דעם בעל־הבית און אינאיינעם פלענער געמאַכט אויף דעם  
צוקונפט.

זיי האָבען זיך נישט געשראָקען פאר דעם ווייטען לאַנד אין  
וועלכען זיי געהען, אמעריקא — עס איז דאָך שוין אזוי נאָהנט, ווי עס  
וואָלט זייער ריכטיגע היימלאַטה געווען, האָט דאָך יעדער דאָרט זיין  
ברודער, זיין משפחה, זיין פריינד, מיר פאָהרען דאָך קיין „אמעריקא“!  
און אין דעם האַפּען זיינען געלעגען די גרויסע שיפען און אין די  
בייכער פון די שיפען זיינען יעדע וואָך איינגעשלונגען געוואָרען  
די איינוואָהנער פון „האַטעל וואַרשוי“. עס איז עפעס געווען ווי אַ  
שיפען־שפיין, וואָס מען זאמלעט אָן אין „האַטעל וואַרשוי“ פאר די  
גרויסע שיפען־היות, געלאַפּען פון מענשען־הענד, וואָס שרעקען מיט  
זייער ווילד פייפען.

ביי די האַפּענס וואו זיין נאַציאָן שיפט זיך איבער פון איין  
מדינה אין דער צווייטער, דאָ אין דעם „האַטעל וואַרשוי“ — אינ'ם  
שפייכלער פאר'ן אידישען פאָלק — האָט ער דערזעהן דאָס וואונדער.  
עס וואַנדעלט זיין פאָלק און צופיהרט די גרענעצען פון איין מדינה  
אין דער צווייטער, עס גיט זיך די הענד איבער די קעפּ פון די  
פעלקער, וועלכע האָבען זיך אָבענגערענצט אין זייערע פיער איילען  
ערד, און עס בעשאפט איין נאַציאָן איבער דער גאַנצער וועלט, עס  
בינדט זיך צוזאמען, עס בעשאפט איין וועלט, ווי איין הימעל איז  
איבער זיי, איין ערד פאר דער חיה וואָס הייסט מענש.

איהם האָט זיך געדאכט, אז ער הערט הינטער זיך דעם סלוצקער  
איד:

„ווייז מיר אַ שטיקעל ערד וואָס האָט נישט קיין הימעל איבער  
זיך, איז קוים האָט עס אַ הימעל איז דאָ גאָט, און אז גאָט איז דאָ,

וואָס איז מורא צו האָבען? זיי וועלען אריבערקומען קיין אמעריקא, זיי וועלען איהם שוין געפינען דאָרט. זיי וועלען פֿאָהרען איבער'ן ים, ער איז איבער זיי. אפילו דאָ, אין די דייטשע שטעדט, וואָס עס דאכט זיך, אַז עס איז שוין גאַרנישט דאָ, נור דער דייטש מיט זיין חכמה, אפילו דאָ, אין „האַטעל ווארשוי“ — געפינט זיך גאָט אויך. און, גלויב מיר, אז אפילו דאָרט, דריבען פון וואנען מיר לויפען, געפינט זיך אויך גאָט און, אז גאָט איז ווידער דאָרט — וואָס לויפען מיר? און וואָס האָב איד מורא, אז זיי וועלען מיך צוריקשיקען, אז קוים געפינט זיך נור דאָרט גאָט, האָב איד שוין קיין מורא:”

#### קאפיטעל 41.

אין אַ פֿאַר טעג ארום איז ראחעל צוריקגעקומען צו מישא'ן, מען האָט זי נישט דערקענט. זי איז געווען געענדערט. אַ צופֿלאַמט געזיכט, די אויגען האָבען זיך בעהאַלטען טיעף אריין אין די אויגען זעקלאך, וואָס זי האָט געהאַט אונטער די ברעמען און דער ווייסער עפעל האָט פון דאָרט ארויסגעקוקט מיט בענקשאַפט. זי האָט זיך געזען וואקעלט אויף די פיס און שמייכלענדיג האָט זי זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען בעסטען אָרט וואָס איז געווען צו זיצען. נור זי האָט נישט געמאַכט קיין איינדרוק פון אַ קראַנקע. זי איז עפעס זעהר לייכט און גרינג געוואָרען און עס האָט זיך געדאַכט, אז איהרע טריט ריהרען נישט אָן דעם דיל, נור זי שוועבט און איהר פנים האָט אַ גאַנץ, גאַנץ אנדערן איינדרוק געקריגען, עפעס אַ אונפֿערשטענדליך איידעלקייט איז געווען דערויף אויסגעגאַסען און אַ אונפֿערשטענדליך גוטסקייט.

מען האָט זי בעדארפט כּאַלר לייגען אין בעט אריין. מען האָט געזעהן, אז זי איז קראַנק. עס איז געווען די העכסטע צייט אין האַספּיר טאַל אריין זי צו נעהמען, האָט מישאַ נישט געוואָלט. ער האָט מורא געהאַט מען וועט איהם מעהר נישט צולאָזען צו איהר. אין „האַטעל ווארשוי“ האָבען זיי נישט געקענט כלייבען, עס איז געווען געפֿעהרר ליד פֿאַר די איבריגע עמינראַנטען. מישאַ האָט זיך דאָר אַרויסגע



צויגען פון „האָמעל וואַרשוי“, געדונגען אַ שטוב הינטער דער שטאָדט, ביי אַ דייטשקע, און אַהין האָט ער געבראכט ראַחעל. ראַחעל האָט אָבער נישט געוואָלט געהן אין בעט אַריין. זי האָט געשמייכעלט צו מישע'ן, אין איהרע אויגען איז געלעגען אַ פּערפיהרליכער רייז, ווי דאמאלס, ווען ער האָט זי געזעהן באַלד נאָך דעם אומגליק וואָס האָט זיך מיט איהר געטראָפּען. זי האָט אַרומגענומען מישע'ס קאפּ מיט ביידע הענד און געקוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין און געזאָגט מיט אַ שמייכעל:

— מישע, מישע, איד בין דאָך נאָר ניט קראַנק, פּערקעהרט, מישע, איד בין געזונד; איד הויב דאָך ערשט אָן געזונד צו ווערען, מיר האָבען דאָך געפונען אונזער ציעל, אונזער וועג. די געדענקסט, מישע, וואָס דו האָסט מיר צוגעזאָגט, וואָס מיר ביידע האָבען זיך צוגעזאָגט דאמאלס, אין דער נאַכט אין דעם דייטשען שטערטעל... די געדענקסט, מישע? היינט ווייסען מיר שוין וואָס מיר האָבען צו טהאָן, וואו עס ליגט דער וועג — ער איז דאָך אזוי נאָהענט געווען, אזוי נאָהענט... מישע, מישע, זיי גליקליך.

אַ פּלאַס פּיער האָט אָנגעצונדען מישע'ן, ער האָט זיך אַליין נישט געגלייבט, צייט דאמאלס האָבען זיי מיט איין וואַרט, מיט איין מינע נישט דערמאָהנט די סצענע וואָס איז געווען צווישען זיי. ער האָט איהר געקוקט אין די אויגען אַריין, ער האָט געזעהן, אז זי רעדט פון וואַרימקייט. איהרע אויגען זיינען בענאָסען מיט בלוט און איהר געזיכט פּלאַמט. אָבער דאָס געזיכט און די מינע זיינען געווען אזוי נאַרמאַל, איהר האַלמען זיך איז געווען אזוי נאַטירליך, אז עס האָט זיך געדאַכט, אז יעצט, יעצט איז זי געזונד — און ביז איצט איז זי קראַנק געווען. זי איז דאָך געווען די זעלבע ראַחעל, דר. לייזעראַוויטש'ס טאַכטער, נאָך פון דאמאלס אַז ווען ער איז אַריינגעקומען צו איהר ברודער דוד, אזוי האָט זי אויסגעזעהן ערשט ווי דאמאלס, ווען דער פאַטער האָט איהר די צעפּ געוואָשען און זי איז געזעסען אין אַ ווינקעל. נאָר איצט איז זי נאָך אינגער, נאָך קינדישער געווען און אזוי לייכט — אז אַט דאַכט זיך כאַפּט זי זיך אויף און פּליהט אַרויס דורכ'ן פּענ-סטער.

— מיין מאַן, ביזט דאָך מיין מאַן — האָט זי געלאַכט צו מישע'ן. וואָס איז אַ מאַן? — מישע קום דאָך אַהער. קום זען דיך געבן

מיר אוועק אויפ'ן בעט, — האָט זי געצויגען מישע'ן צו זיד — צום בעט — אזוי, מישע, פארוואָס ביזטו טרויעריג? פאר וואס? ווייל דעה אלטער איד האָט דאָס קינד צוגענומען. = ער האָט עס איינגעוויקעלט אין אַ טלית און איד האָב עס אזוי לאַנג געהאלטען, אזוי לאַנג, ביז דער אלטער איד איז געקומען.

— אָבער דו ביזט דאָך קראַנק, ראַחעל? בערוהיג דיך, געדענק אַן גאַט — נעהם דעם רעצעפט, וואָס דער דאקטאר האָט פּערשריבען. — ווער איז קראַנק, מישע? איד ביז געזונד, דער דאקטאר איז קראַנק, זיי אַלע זיינען קראַנק. איד ביז געזונד, איד ביז גליקליך. גליקליך, מישע. וואָס וויינסטו, מישע? פארוואָס ביזטו טרויעריג? איצט, ווען מיר וועלען שוין ביידע צוזאַמען זיין, תמיד צוזאַמען זיין, — אין איינעם ארבייטען, יעצט, ווען מיר האָבען שוין ביידע געפונען דעם וועג וואָס וועט אונז אויף אייביג צוזאַמענבינדען, וויינסטו, מישע? — אַהא, איד ווייס וואָס דו וויינסט, דו בענקסט, מישע. יא? — קוקט וי איהם גלייך אין די אויגען אריין מיט אַ קינדישע מינע. — זאָג, דו בענקסט נאָך מער'ן? מערי וועט מיט אונז אויך זיין, מישע.

— אָבער געדענק אַן וואָס רעדסטו? וואָס רעדסטו, ראַחעל?  
— ניין, מישע, שעם דיך ניט, זאָג מיר. איד האָב אויך לייעב מער'ן און דו האָסט זי לייעב, איד האָב שוין לענגס געקלעהרט דערפון. עס איז אַ רחמנות אויף איהר. וואו וואַלגערט זי זיך נעבעד אלליין ארום אויף דער וועלט מיט ווילד פּרעמדע מענשען, און מיר האָבען דאָך דאָ אזא אונזר געפונען, אזא גליק, מיר דארפען איהר אויך געבען פון אונזער גליק. זי איז אזוי פּערלאַזט... זאָגט זי מיט אזא רוחיגע, בעדויערענדע מינע, אז מישע איז געקומען צו דער איבערצייגונג, אז זי רעדט נישט פון ווארימקייט, נור נאָך אַ טיעפער איבערלעגונג. דאָס זיינען לאַנג נאָכגעקלעהרטע געדאַנקען, וואָס זי האָט אַ לאַנגע צייט געווארימט אין זיד.

— אָבער פון וואָס פאר אַ גליק רעדסטו, פון וואָס פאר אַן אונזר?  
— פּרעגט מישע.

— דו ווייסט נישט וואָס פאר אַ גליק? האָב איד דיר נאָך ביז איצט נישט דערצעהלט? — לאַכט ראַחעל גליקליך. — פון קליינע אידישע קינדער, שרייט אויס ראַחעל מיט פרייד, — פון קליינע אידישע קינדער, וואָס מיר וועלען צונויפקלייבען, ווי פייגעלאַך אין פּעלד.

קליינע אידישע קינדער, וואס די מאמעס האבען זיי פערלאזט און מיר וועלען זיי ערציהען. מיר וועלען צוריקפאהרען אין אונזער שטערטעל, מישע, דארט, אין ראוו, וואו דער טאטע וואהנט. און מיר וועלען צוזאמעננעהמען די קליינע אידישע קינדער פון ראוו און מיר וועלען זיי פיהרען יעדען טאג אין וואלד אריין און טאנצען מיט זיי צווישען די גרינע בוימעלאך. מיר וועלען לייערען זינגען און איבער די פעלדער געהן, די גוים וועלען זעהן אזוי פיעל קליינע אידישע קינדער לאך, געהען ציזהכנפות'לאך אָנגעטהאָן און מיט גריניקע צווייגעלאך אין די הענד איבער די גרינע פעלדער אין וואלד אריין — וועלען זיי לאכען אויס אונטער און מיר וועלען זיך אזוי פרעהען... מיר וועלען זיך א הייזעל בויען הינטער'ן וואלד ביים עץ פון ראוו. דארטען וועלען די קליינע אידישע קינדעלאך ארונטערקומען אונטער אונזעה פענסטער און אריינקלאפען אין די שויבען אריין. וועלען מיר זיי אין שטיבעל צו אונט אריינגעהמען, איד וועל זיי העמדעלאך נעהען. העמדעלאך וואשען, פיאות'לאך לאקען און מעשה'לאך דערצעהלען, ווען דו וועסט מיט זיי לערנען.

נישט אנדערש צו זיין, נישט בעסער, נישט ערגער, נור אזוי ווי זיי זיינען, אזוי זאלען זיי בלייבען, מיט צושראקענע אויגעלאך, מיט די קינדישע פנים'לאך און מיט די גרויסע טלית'קטן'לאך. — דערנאך וועט מען זיך אין צווייען נעהמען. צוויי אין צווייען און מיר וועלען, א גאנצע לאנגע ריהע אידישע קינדערלעך, געהן אין גרינעם פעלד אריין, קווייטעלאך, גאלד אויגעלאך און בלאָהע ליכטלעך קלייבען. איד וועל זיי ווייזען ווי די פויגעל בויען זיך נעסטען אין די צווייגען, ווי די מוראווקעם שלעפען זיך די בעלקענס מיט די קלעצער צונויף זייערע אונטער-ערדישע הייזלאך צו בויען. און מיר וועלען זיך פרעהען מיט זיי, און מיר וועלען אינאיינעם צום וואסערעל געהן — באַרען זיך מיט זיי, אין וואסער פאטשען, און לייעב האַבען די קליינע אידישע קינדער.

מישע האָט זי אָנגעקוקט. ער איז געקומען צו דער איבערצייגונג אז זי רעדט פון קלאָהרען זינען, אז זי האָט דאָס אַלעס טיעף דורכגעקלעהרט, און ער איז נייגעריג וואָס האָט זיי געבראכט צו די זעלבע געדאַנקען וואָס איהם :

— אבער, ראחעל, ווען האָסטו דאָס אַלעס אזוי דורכגעקלעהרט ?

— זעהסטו, מישע, — ציהט זי איהם שטארקער צו זיך, — דארט אין שפיטאָל, ווען איד בין געלעגען מיט דער קליינער מיידעלע, וואָס מיר ווייסען דאָ ס'מאל נישט ווי זי הייסט, מיט דער מיידעלע וואָס מיר האָבען דאָ געפונען און איד האָב עס דעם אלטען אידען איבער געגעבען, — איז מיר געקומען דאָס אויפ'ן זינען. איד האָב געקלעהרט פארוואָס מיר לויפען ארום איבער דער וועלט, פארוואָס מיר זיינען אין פאלעסטינא געפאָהרען — און דארטען אין דערהיים ווארטען דאָ אויף אונז די קליינע קינדערלאָך. מיר אלע זיינען זיך צולאָפען איבער דער וועלט עפעס זוכען און די קליינע קינדערלאָך האָבען מיר אויף קיינעם נישט איבערגעלאָזט. ווייסטו, וואָס מיר דאכט זיך, מישע? מיר דאכט זיך, אז מיר אנטלויפען דאָס פון אונז אליין. מיר האָבען זיך פיינד, פיינד אידען, פיינד אידישע קינדער, פיינד אונזער לעבען — דורך דעם לויפען מיר אוועק פון אונז. מיר מיינען אז מיר וועלען ערגעץ אנדערש וואו געפינען אנדערע אידען, אנדערע אידישע קינדערלאָך, האָבען מיר אין דער היים די איבערגעלאָזט, אליין פערלאָזט. מיר טהוען נישט גוט, מישע, עס זיינען נישטא קיין אנדערע אידישע קינדערלאָך, נאר די מיידעלע, וואָס מיר האָבען געפונען דאָ, און די אידישע קינדערלאָך דארפען מיר ליעב האָבען. האָסטו זיי נישט ליעב, מישע? זאָג, האָסטו זיי פיינד? דורך דעם אנטלויפסטו פון זיי?

— אָבער, ראַחעל, איד אַנטלויף דאָך נישט פון זיי, נור פון דעם לאַנד וואו מען שלאַגט זיי, מיר זיינען דאָך געגאַנגען זוכען אַ לאַנד, וואו מען שלאַגט זיי נישט — דארט וועלען מיר אלע אראַבקומען — און דארט וועלען מיר אלע אינאיינעם זיין. און דארט וועלען מיר די קליינע אידישע קינדערלאָך ליעב האָבען. ווי אזוי קען מען ליעב האָבען — ווי האָבען מיר צייט דערויף אז דער שונא שטעהט שטענדיג מיט'ן חליף איבער'ן האַלז?

— יא, מען שלאַגט זיי, מען שלאַגט זיי — זאָגט ראַחעל אין טיעפען נאכדענקען. און פלוצליך ווערט איהר פנים רויט פערשעהמט, זי פערשטעלט זיך מיט די הענד די אויגען און קיכערט אין די הענד אריין, און זאָגט פערשעהמט: — ווייסט, מישע, וואָס איד לאָך? מיר דאכט זיך, מישע, זעהסטו, מיר דאכט זיך — שטאַמעלט זי, און זוכט ווערטער פערשעהמטערהייד — אז זיי, די קליינע אידישע קינדערלאָך... ניי, אלע אידען זיינען געגליכען, ווי איד דאמאלט, דו ווייסט שוין...

ווען די גוים האבען מיר געשלאגען... געשלאגען האבען זיי מיר, די האָר מיר אויסגעריסען, צוביילט מיר... נאָר דאָס... שלעכט'ס האבען זיי מיר מישט געקענט טהאָן, איד האב זיך נישט געלאָזט — שרייט אויס ראַחעל, און האַקט אָב אין מיטען.

מישע איז בלייב געווארען. ער האָט פערביסען די ליפען, איז געזעסען און האָט ערגעץ וואו איינגעגעבערט זיין בליק איז א ווינקעלע פון שטוב.

— און זעהסטו, מישע, זאָגט ראַחעל מיט'ן זעלבען פריהערדיגען שמייכלע: וואָס טויג אונז דאָס לעבען, אז די מענשען וועלען שטענדיג אזוי שלעכט זיין? וואָס טויג די וועלט? וועסטו קענען זיצען אין דיין ווינקעלע, און גערעכט זיין, און גוט זיין, און לייעב האַבען, און די וועלט וועט ארום און ארום שלעכט זיין און מענשען וועלען איינער דעם צווייטען שלעכטס טהאָן? ניין, מישע, וויסטו, וואָס מיר וואַלטען טהאָן? מיר וואַלטען ארויסגעהן פון אונזער ווינקעלע און אַנצוינדען די וועלט; א גרויס, גרויס פייער, אלעס זאָל פערברענט ווערען, מיר אויך, אונזער גערעכט ווינקעלע אויך. מען דארף נישט לעבען גוט און גערעכט אליין פאר זיך, אז די איבעריגע וועלט איז שלעכט, דארף אלעס, אלעס אונטערגעהן. איז עס נישט אזוי?

מישע האָט אנגעכאַפט איהרע הענד און טיעף אין זיי זיין פנים אריינגעראבען און לאָנג געשוויגען

— פארוואָס וויינסטו, מישע? פרעהען דארפסטו זיך, מיר זיינען דאָך גליקליך. זעה, מישע, די נאנצע וועלט וועט זיך מיטפרעהען מיט אונזער גליק. זיי זיינען דאָך נישט אזוי שלעכט פאר פערביטערט קייט, עס איז דאָך זיי אויך נישט גוט — אָבער מיר וועלען שוין היינט אָנהויבען לייעב צו. האַבען אלע אונזערע קליינע אידישע קינד דער, און אויך זייערע קליינע קינדער אין די פעלדער, און די וועלדער, אלע, אלע וועלען מיר לייעב האַבען און פרעהען זיך מיט זיי. שוין היינט, שוין יעצט, ווען אלעס איז נאָך אזוי טרויעריג, אזוי שלעכט וועלען מיר אין דעם שלעכטקייט אָנהויבען לייעב צו האַבען, אָנהויבען צו זינגען, זיי וועלען זעהן, אז מיר זינגען, אז מיר פרעהען זיך — וועלען זיי צוערשט אויס אונז לאַכען, פערשעהמען אפשר, נור דערנאָך וועלען זיי אויך אָנהויבען לייעב צו האַבען, און צו פרעהען זיך מיט אונזערע פרייד — און מיטזינגען מיט אונז. עס זיינען דאָך מענשען,

מישע — אין דער וועלט וואהנען מענשען, אומעטום, אומעטום וואהר  
נען מענשען און אז מען האט מענשען ליעב, האבען זיי אויך ליעב.  
און אז מענשען קושען זיך, פרעהען זיך, זינגען — פרעהען זיי זיך אויף  
און זינגען אויף...

עס איז אבער וואס אמאל ערנסטער געווארען. מען האט נישט  
אנגעזעהן אז די קראנקע, נאך די קראנקע איז מיט יעדען טאג לייכטער  
געווארען און איז עפעס געווען אזוי, אז ווען זי וויל קען זי פון בעט  
זיך אויפהויבען און ארויספליהען — דאס איידעלקייט איז געלעגען  
אויסגענאסען אויף די אויגען — און דאס יונגע מויל האט געלאכט, און  
טיילמאל האט זי אלעמען פערלאזט און איז ערגעץ וואו אין זיך אריין  
געגאנגען אויף נאנצע טעג, דאמאלס האט זי קיינעם נישט געזעהן.  
זי האט זיך גארנישט דא געפונען, — און ווען זי איז פון דארט צוריק  
געקומען האט זי זיך פערוואונדערט און נייגעריג צוגעקוקט צו דעם  
טרויעריגען מישע'ן און צו די טרויעריגע אלטע דייטשקע, וואס זיצען  
נעבען איהר בעט. זי האט לייכט בעריהרט מיט איהר בלייכער האנד,  
וואס האט יעצט אויסגעזעהן ווי א קראנקע בלוט, מישע'ס קאפ, און  
א שמייכל איז געפאלען אויף איהרע ליפען, ווי זי וואלט איהם בער  
דויערט, וואס ער קען נישט מיטגעהן וואו זי איז געווען...

דער דאקטאר האט געראטהען מישע'ן, אז מען זאל זי נעהמען אין  
האספיטאל אריין (אויב דאס האספיטאל וועט זי נור וועלען צונעהמען).  
ווייל דער קריזיס איז נאך נישט אריבער, און מען קען נישט וויסען  
מיט וואס עס וועט זיך ענדיגען. מישע האט זיך פערלוירען, ער האט  
נישט געוואוסט וואס צו טהאן. ער האט אהיים טעלעגראפירט צו דר.  
לייזעראוויטש, נור פון דער היים האט ער קיין ענטפער נישט געקריגען.  
ער האט מורא געהאט פאר'ן האספיטאל, ער האט געוואוסט ווי ראהעל  
האט דאס פיינד, און צווייטענס, אפשר וועט מען איהם נישט צולאזען.  
נור צום מעהרסטען האט איהם בערוהיגט ראהעל אליין. איהר בער  
נעהמען און איהר אויסזעהן זיינען געווען אזעלכע, אז עס איז זיך  
נישט געווען וואס צו שרעקען. גערעדט האט זי ווי א געזונטע און  
האט דאס געלעכטער געמאכט פון דעם דאקטאר'ס ערנסטע מינע, און  
אויס מישע'ן געלאכט וואס ער איז אזוי טרויעריג. און עפעס זעהר  
א גרויסע פרייד שטעהט זיי ביידע פאר, און געהאלטען תמיד אין רעדען  
פון די פלענער פון די צוקונפט. ווי אזוי דאס וועט אויסזעהן זייער

חדר, און זייער שפאציערען געהן מיט די קינדער איבער דעם פעלד וואָס איז הינטער דעם ראוו, און האָט פאר מישע'ן אויסגעזונגען אלע קינדער־ליעדער וואָס זי האָט געקאָנט. אָט די לייעדער וועט זי מיט די קינדער לערנען געהענדיג איבער'ן פעלד. און מישע'ן האָט זיך געדאכט, אז דאָס אלעס איז דאָך אזוי וואהר, און וועט דאָך געוויס זיין, אז עס איז זיך גאר נישטאָ וואָס צו שרעקען פאר די קראַנקע. ווארום ראחעל איז דאָך טאקע גארניט קראַנק; זי ווערט נור וואָס אַ טאָג לייכטער, און ווארימער, און איהר פנים ווערט וואָס אַ מאָל איידעלער, איידעלער, אזוי איידעל — אז עס דאכט זיך אז איהר געזיכט ווערט ווי אַ קינד, און די אויגען ווערען ביי איהר גרעסער און הערשען איבער איהר פנים, איבער'ן בעט, איבער דער שטוב.

מישע האָט געקויפט פיעל בלומען, עס איז דאָמאָלס די צייט געווען פון רויטען לאַק און פון רויטע הערבס־בלעטער, וועלכע ראחעל האָט אזוי געליעכט. ער האָט אָנגעקויפט זעהר פיעל רויטען לאַק און אוועק־געשטעלט אויפ'ן פענסטער און איהר בעט האָט ער בעלעגט מיט רויטע בלומ־בלעטער און גאָלדענע הערבס־בלעטער.

די בלענער האָבען זיך אויסגעמישט מיט איהר גאָלדען־האַהר און פון דעם קראַנץ האָט אַרויסגעשיינט ראחעל'ס איידעלע געזיכט מיט די גרויסע אויגען, ווי אַ יונגער מלאך. און עס האָט זיך געדאכט, אז ראחעל איז גאָר ניט קראַנק, ליגט גאר ניט אין בעט, זי האָט זיך פער־שטעלט פאר אַ מלאך, נור די רעצעפטען־פלעשלעך, וואָס שמעהען נעבען איהר בעט שטערען דאָס בילד. און אַ מאָל אין אַ פערנאכט, ווען די הערבס־זון האָט בעלויכטען די הויכע צווייגען פון די בוימער, וואָס האָבען זיך אין פענסטער געוויזען, האָט טאקע ראחעל מישע'ן געבעטען, אז ער זאָל אוועקנעהמען פון איהר בעט דאָס טישעל מיט די רעצעפטען, אז דאָס מאַכט זי קראַנק. מישאַ האָט איהר דאָס צוליעב געטאָן. און די שטוב איז געווען פול מיט בלומען־צווייגען און ראחעל האָט געבעטען ביי מישע'ן דעם גאָלדען לאַק פון פענסטער, וואָס ער האָט היינט אין דער פריה געקויפט. מישע האָט איהר דערלאַנגט, זי האָט צואווארפען די גאלדענע בלימלעך וואָס האָבען געלויכטען מיט זייערע ווייכע סאמעט־בלעטלעך, ווי קליינע לעבעדיגע קינדער־לייבעלעך — צואווארפען איבער איהרע האָהר, איבער איהר נאקעטע

ברוסט און האלץ און אזוי האָט זי צוגערופען מישע'ן צו זיך און האָט  
איהם פלוצלינג געפרעגט :

— מישע, זעה איד נישט אויס ווי אַ כלה אין דעם טאָג פון איהר  
חתונה ?

— ראחעל ! — האָט מישע אָנגענומען איהר צוהיצטע האַנד

— איד בין דאָך נאָך אַ כלה, מישע — האָט ראחעל געשמייכעלט  
— און יעדער טאָג איז ביי מיר דער חתונה־טאָג. זעהסטו, דענסמאָל,  
ווען דו האָסט מיר פיינד געהאַט און האָסט מיט מיר חתונה געהאַט  
נור צוליעב רחמנות, ווייל דו האָסט עס געוואָלט צוליעב טהאַן מער'ן,  
וואָס האָט דיר וועגען דעם געבעטען — בין איד נישט דיין ווייב געווען,  
ניין. נישט דו מיין מאַן און נישט איד דיין ווייב. נור צוויי פרעמדע  
זיינען מיר געווען די גאַנצע צייט ביז די נאַכט, דו געדענקסט שוין,  
דארט, אינ'ם קליינעם דייטשען שטעדטעל, וואו מיר זיינען ביידע  
אַליין געווען, דענסמאָל, דארט איז דער נאַכט, אין דרויסען ביי דער  
ברונען, וואו איד האָב זיך געוואָלט אין וואסער ווארפען, דארט בין  
איד ערשט דיין כלה געווארען. דארט האָב איד געזעהן אז דו האָסט  
מיר ליעב. און טהוסט עס ניט צוליעב מער'ן. בין איד דעמאָלט  
דיין כלה געווארען, און פון דענסמאָלט אַז בין איד אַ כלה, און כ'האַב  
יערען טאָג געווארט אויף דער חתונה.

— ראחעל, וואָס רעדסטו ? גערענק אין נאָט, ראחעל, הער אויף,  
הער אויף, ווארים איד וועל משוגע ווערען.

= ניין, מישא, פארוואס זאל איד אויפהערען ? פארוואָס ווילסטו  
מיך נישט אויסהערען ? קוק ארויף צו מיר, בעהאַלט נישט דיין פנים  
אין מיינע הענד, ניין. קוק מיר אַן, מישא, קוק מיר אַן מיט דייןע  
אויגען גלייך אין מיינע, איד וויל דיר עפעס זאָגען, זאָגען זעהר אַ  
גענייטיגטע זאך.

און זי האָט געגלעט זיין קאַפּ מיט איהר האַנד.

= פון דענסמאָל אַן, מישא, בין איד דאָך דיין כלה, און יעדער  
טאָג איז געווען דער טאָג פון מיין חתונה. איד האָב געווארט אויף  
דיר דאָרט, אין ירושלים, אז דו זאָלסט קומען און מיר זאָגען : „ראחעל,  
איד האָב געפונען אונזער וועג, קום וועלען מיר חתונה האָבען.“ אזוי  
האָב איד געווארט יעדען טאָג.



און יעדען טאג האב איך זיך פארטיג געמאכט חתונה צו האָבען. איך האָב זיך געוואשען, מיין שעהנסטע קלייד אָנגעהאַז, און א פלעך שעל חתונה־זויין ביי מיר אין שטיבעל אָנגעגרייט, און צוויי ליכט אויפ'ן טישעל אָנגעצונדען, און פארנאכט בין איך ארויסגעגאנגען פון דער שטאָרט, דיר אנקעגען צו געהן, אפשר קומסטו? געדענקסט, דענסמאָל, פרייטאג אויף דער נאכט, ווען דו ביזט אָנגעקומען קיין ירושלים, האָסטו געפונען צוויי ליכטלעך אָנגעצונדען? ביזט א צייט נישט געקומען. בין איך אהיים געקומען, אויסגעלאָשען די ליכט און שלאָפען זיך געלייגט און געווארט מיט אונגעדולד אויפ'ן צוויימען טאָג, טאָמער וועסטו קומען, און דו ביזט אלץ נישט געקומען. נור דענסמאָל, ווען דו ביזט געקומען ביזטו אזוי טרויעריג און אזוי גליקליך געווען, און איך האָב געווארט, אז דו וועסט מיר עפעס זאָגען, נור דו האָסט מיך גענומען און דו ביזט מיט מיר ערגעץ־וואו ווייטער גע־פאָהרען. איך האָב דיר גאַרנישט געפרעגט, ביז דאָ אין „האַטעל ווארשוי“, ביז מיר האָבען געפונען דאָס קינד. ווייסטו פארוואָס איך האָב זיך אזוי דערשראקען, ווען איך האָב געזעהן דאָס קינד? — דאָס קינד האָט מיר געזאָגט, אז ס'איז געקומען דער טאָג פון מיין חתונה. אז איך האָב עס נור דערזעהן, האָב איך באַלד דערפיהלט, אז אַט דאָס קינד וועט אונז אויף אייביג צוזאמענבינדען.

זי האָט אָבגעהאַקט אין מיטען פאר שוואַכקייט. מישע האָט זי יעצט שוין נישט איבערגעריסען — ער האָט איהר פערשטאָרט, געקוקט גלייך אין די אויגען אריין און ער האָט געהערט איהר שטים. איהר שטים איז מיט א מאָל שטילער געווארען, ווי זי וואָלט מורא געהאַט, אז די לופט זאָל איין וואָרט נישט אויסכאַפען וואָס ווערט גערעדט צווישען זייערע ביידע נשמות. איהר שטים האָט געזונגען, ווי זי וואָלט נישט מיט'ן מויל און דורך ווערטער גערעדט, נאָר זי איז אזוי שטיל געווען — ווי איהר נשמה וואָלט גערעדט צו מישע'ן.

— זעהסטו, מישע, דאָס האָט אונז דאָס קראַנקע קינד חתונה גע־מאַכט. ווייסטו פון וואַנען איך ווייס? זעהסטו, איך האָב מיר א סימן געמאַכט, איך האָב מיר געזאָגט, אז ווען עס וועט קומען די צייט פון אונזער חתונה — וועל איך הערען הינטער אונזער פענסטער א געזאָנג ביינאכט, און פון דענסמאָל אָן, ווען מיר האָבען דאָס קראַנקע קינד געפונען אין „האַטעל ווארשוי“, פון דענסמאָל אָן הער איך ביי

נאכט הינטער'ן לאָדען ווי מען זינגט. מיר דאכט זיך, אז מיר זיינען שוין לאנג אין דערהיים און מיר וואהנען אין א קליין הייזעל, הינטער דעם ראָוו, ביים ראַנד פון וואַלד. דו ווייסט שוין וואו, דאָרט, ביים שנעע־פעלד, עס איז קיינער נישטאָ אין דעם הייזעל, נור איד מיט דיר — עס איז נאכט, מיר זיצען ביידע אויף אונזער בעט און מיר ווארטען אויף עפעס — און פלוצלים דערהערען מיר עס, פון הינטערן פענסטער, פון וואַלד ארויס זינגט, זינגען קינדישע שטימען א קינדער־ליעד, דאָס זעלבע ליעד וואָס איד האָב זיי בייטאָג אין וואַלד געלערענט, אַט דאָס ליעד זינגען זיי!...

און זי הערט זיך איין ווי זי וואַלט עפעס געשפּירט.

— הערסט, מישע, הערסט דאָס ליעד? אַט זינגט עס הינטער אונזער פענסטער — הערסט דאָס ליעד, דאָס ליעד זינגט שוין און מיר האָבען נאָך ניט חתונה געהאַט, יעצט דאכט זיך מיר, וועלען מיר קיינמאָל שוין ניט חתונה האָבען. מישע — פאַלט זי ארויף אויף מישע'ס האַלז און הויבט אַן האַסטיג צו וויינען.

אין אַ פּאָר טעג ארום איז זי פון מישע'ס הענד ווי אַ פּויגעל ארויסגעפּלויגען. מישע האָט אפּילו נישט געדענקט ווען. ער האָט אפּילו ניט געוואוסט אויב זי איז טויט. — זי האָט פונקט אזוי אויס־געזעהן ווי פריהער. זי איז געלעגען אויף איהר געלעגער, ארום איהר די רויטע בליטען־בלעטער מיט דעם גאלדענעם מאָד פּערשפּרייט, און אויף איהר פנים איז געלעגען אויסגעגאַסען אַ איידעלקייט וואָס האָט ווייך געמאַכט יעדעס האַרץ, די איידעלקייט פון טויט, וואָס וויל שוין גארנישט און ניט אלעס. איהרע אויגען זיינען געווען אָפּען און האָבען אַרײַנגעקוקט אין דער וועלט און געזעהן עפעס וואָס קיינער פון די לעבעדיגע האָט דאָס נישט געזעהן, און דאָס פּערנעניגען פון זעהן האָט זיך אויסגעגאַסען אין איהר צערטליכקייט און ארום די ליפּען האָט גערוהט אַ שמייכעל פון רחמנות, ווי זי וואַלט זיך ערבאַרימט אויף די אַלע אומגליקליכע לעבעדיגע, וואָס זעהען נישט די לויטערקייט וואָס זי און קענען נישט געניסען פון דער צערטליכער איידעלקייט וואָס זי געניסט. אזוי האָט זי ארויסגעשיינט פון איהר געלעגער ווי אַ יונגע קעניגין וואָס קען מיט איהר שמייכעל און גוטסקייט לייטזעליג מאַכען די וועלט — און זי האָט דאָס געטהאָן. גארנישט האָט זי בעד דאַרפּט, גאַרנישט האָט איהר געפּעהלט. זי איז געווען די רייכסטע

פון אלע, ווארום זי האט בעשאנקען אלע וואס האבען געקוקט אויף איהר, פון איהר רייכטהום — ווי די בלום בעשענקט אלע מיט איהר געשמאקט וואס זי שיקט פון זיך. שטיל איז געווען ארום איהר ווי אין א הייליגקייט. די פלעשלאך מעריצין און מענשליכע געברויכען וואס האבען געשמערט דאס בילד פון איהר לעבען, האבען יעצט געפעחלט. ארום איהר זיינען געווען בלומען, רויטער גאלדענ-לאק מיט רויטע בלוטיגע הערבסט-בלעמער. דאס טרויעריגע געזיכט פון מישע'ן ביי איהר לעבען האט זיך פערענדערט אין א רוהיגעס, שטאלצעס און ערהאבענעס. ער האט אויסגעזעהן ווי א יונגער כהן וואס שטעהט ביי זיין הייליגטהום און האט נישט פערשטאנען די טרויעריגע בליקען וואס מען האט געשיט ארום איהם.

און א דער אלטער סלוצקער איד פון „האטעל ווארשוי“ האט געהערט מישע'ס אומגליק, האט ער זיך ארויסגעקריגען פון האטעל און איז אוועק צו מישע'ן. דער אלטער איז אויך געלאפען צום ראבינאט און איינגעארדענט די קבורה. ער האט מישע'ן ארויפגעלעגט זיין אלטע האנד אויף דער פלייצע און געזאגט:

— עס איז נישט קיין חילוק וואו דער מענש קומט צום קבר-ישראל, די גאנצע ערד געהערט צו גאט און וואו עס געפינט זיך דער הימעל איבער'ן קאפ — דארט געפינט זיך גאט

מישע האט געשמייכעלט דעם איד אין פנים אריין. דערנאך זיינען געקומען שווארצע אידען מיט שווארצע קאפאטעס און שווארצע בערד און האבען ראחעל אוועקגעפיהרט אין א שווארצען וואגען. מישע האט נישט פערשטאנען פארוואס און ווען. און אז ער האט געזעהן, ווי מ'לייגט זי אין דער ערד אריין איז ער זיכער געווען, אז דאס פארען זיך די אידען נישט ביי דער ריכטיגער ראחעל — די ריכטיגע ראחעל איז אוועקגעפלויען פון זיי און געפינט זיך יעצט אין דעם קליינעם הייזעל, דארט, ביים „ראוו“ אין זייער שטעדטעל, וואוהיז ער פאָהרט יעצט צו איהר. וועט דען נישט זיין אזוי ווי זי האט געזאגט:

„א קליין הייזעל איז עס פון „ראוו“, הינטער דעם וואלד, און קליינע אידישע קינדערלאך וועלען קומען אונטער'ן פענסטער און ארײַנקלאפען אין די שויבען.“

## קאפיטעל 42

מישא איז פערפֿאהרען צו דר. לייזעראוויטש. דר. לייזעראוויטש האָט ער געפונען ביי זיין געוועהנליכע בעשעפטיגונג ארומגערינגעלט מיט קראַנקע ווייבער, מיט קינדער און אלטע אידען פון „ראוו“. דער דאקטאר האָט אפילו ניט קיין צייט געהאַט איהם צו בעגריסען. די ערשטע פֿאַר טעג האָט ער מיט מישא'ן וועניג וואָס גערעדט, און צו די גרויסע איבערראשונג פון מישא'ן האָט ער איהם נאָר נישט גע־פרעגט וועגען ראחעל, נישט וועגען איהר טויט, נישט וועגען דער סבה דערפון, און וואו זי ליגט בעגראָבען (כאַטש מישאַ האָט מיטגעטהיילט דעם דאקטאר פון דעם אומגליק טעלעגראפיש). מישא האָט געהאַט דאָס געפיהל אזוי ווי דר. לייזעראוויטש איז עפעס ביזן אויף איהם און מ'דירט מיט א כיון אויס יעדעס געשפרעד מיט איהם, און ער האָט זיך געפיהלט איבעריג ביי איהם אין הויז, און עס איז געווען ווי דר. לייזעראוויטש גיט איהם דאָס צו פערשטעהן מיט זיין שווייגען און אויסמיידען איהם.

די היים האָט ער אויף אויסגעמיעדען. אין דער היים איז געווען אונערטרעגליך. די מוטער האָט איהם געהאַלטען אין איין בעוויינען. אין איין בערויערען, און דעם טרויער האָט מען אָנגעזעהן אין ניט אזוי אויף דעם טויטען — גור אויף דעם וואָס עס וועט דער סוף זיין פון איהם, פון מישא'ן. דער פאָטער איז געווען פּעריאָגט אין זיינע גע־שעפטען. די עסקים זיינען זעהר שלעכט געוואָרען נאָך די קרויז־יאָהרען. אין זיינע אויערן האָט אַבגעקלונגען דאָס וואָרט „באַנקראַט“. מען האָט עס אויך אָנגעזעהן אין דער שטוב ביי זיי, און ביים פעטער; (דער פעטער איז גאר עפעס דורך דער צייט עובר בטל געוואָרען. זיצט אַ גאַנצען טאָג אין שטוב און קרינגט זיך מיט דער מוהמע וועגען קלייניגקייטען); דעם פאָטער זיינעם האָלט נאָך אויף דאָס אַרומלויפען אַרום די עסקים אַכער פון זיין מינע האָט ער אויך באַלד בעמערקט די נייע זאָרג וואָס איז איהם צוגעקומען: מישא, וואָס וועט פון איהם דער סוף זיין? און איז ער געגאַנגען איבער דער גאַס האָט זיך איהם געהערט הינטער זיך רעדען: „אַט געהט לייזער זילכערבערג'ס בן, אַ יונג פון עטליכע און צוואַנציג יאָהר — האָט גענומען אַ ווייבעל און

איז מיט איהר אויסגעווען וואו די וועלט האט אן יעק, אין פאלעסטינא געווען = נאך אמעריקא געוואלט פאָהרען, קאַליע געמאַכט נור דעם פאַטער'ס געלד, און דאָס וויבעל בעגראָבען ערגעץ אויפ'ן וועג. יעצט איז ער צוריק געקומען און זיצט אויף דעם אַרימען שווער'ס קארק". און פאר אַזעלכען האָט ער זיך געהאַלטען, וער האָט זיך גערעכענט שולדיג אין ראַחעל'ס טויט. ער האָט זי אַרויסגענומען פון דער היים און איז געלאָפּען מיט איהר איבער דער וועלט זוכען. וואָס האָט ער געזוכט? און פאר וועמעס געלד האָט ער געזוכט? פאר'ן פאַטער'ס, ביז ער האָט דאָס ביסעל געלד, דעם נרו אויסגעגעבען — און דאָס וויבעל בעגראָבען — און יעצט איז ער צוריקגעקומען מיט נאר נישט, און דרעהט זיך אַרום איבער דער שטאַרט פּוסט און פּאַם.

נור מיט אַ מאָל איז דאָס גאַנץ אנדערש געוואָרען  
 דאָס האָט זיך געמאַכט אויף דעם ווייסען פעלד, אויף וועלכען ער איז געגאַנגען אַליין שפּאַצירען הינטער'ן שטאַרט. אַז מיט אַז אַהיים געקומען איז זיין שטערמעל האָט שוין דער שנעע געהאַט צוגעדעקט אַלעס. און דער „ראָוו" איז געלעגען אַ בעשנעטער איז זיין גראָבען און דער געפרוירענער ווייסער הימעל-פעלץ האָט צוגעדעקט די גאַנצע שאַנד פון „ראָוו", אַלע הייזלעך האָבען מיט אַ מאָל אויסגעזעהן אַנז דערש, ריינער און בכבוד'ער, אין ווייסע פעלצען — און די דעכער אין ווייסע היטלען. הינטער דעם ראָוו, פאר'ן וואַלד האָט זיך געצויגען אַ גרויסע ברייטע לאַנקע, אויף וועלכע איז זומער האָבען די קינדער פון ראָוו אַרומגעוואַלגערט זיך צווישען די בהמות און ציגען פון דער שטאַרט. פון איין זייט האָט זי געהיט דער טונקעלער וואַלד — און פון דער צווייטער זייט האָט זי זיך געצויגען אין הימעל אַריין — מיט גאר נישט געווען פּערשטעלט און בעגרענעצט — און הינטער איהר האָבען זיך נור אין נעבעל אויסגעמישט די בערגער פון יענער זייט טייד. יעצט אין שנעע — איז די לאַנקע געווען איין שטיק און האָט זיך געבלינקט מיט זיין וויסקייט אין דער זון ווי אַ שפיגעל ים. וואָס ווייטער אַריין איז דער לאַנקע איז דער שנעע געווען ווייטער און העלער. דאָ און דאָרט האָבען געבאַנדרושעט טונקעלע פּלעץ קען אויפ'ן שנעע-פעלד, וואָס די וואַלקען פון הימעל האָבען פּערטונג קעלט מיט זייערע שאַמענס. גאר אַ סך זונען-פלעקען האָבען דאָ און דאָרט אויפגעלויכטען, און זיי האָבען אויף דער ערד אויסגעזעהן ווי

די וואַלקען אין דער הויף. דער וואַלד האָט מיט זיינע שוואַרצע בוימען געוואַרפען אַ פּיאַלעט שאַטען אויף דער שנעע — און געהיט איהם ווי אַ געטרייער שומר, אַז קיינער זאָל נישט אומריין מאַכען די הערליכ־קייטען וועלכע זיינען פון הימעל אַראַבגעפאלען.

אויף דער לאַנקע איז מישאַ אַפט מאל פּערפאלען געוואַרען. נאָנצע טעג האָט ער דאָ געבלאַנדזשעט אין די ערשטע צייט ווען ער איז צוריק געקומען, און איז אַנטלאָפּען פון די בייזע, טרויעריגע און רחמנות־דיגע בליקען וואָס זיינען געוואַרען געוואַרפען צו איהם פון אלע זייטען, פון זיינע נאָהנסטע. דאָ איז ער אַנטלאָפּען פון זיין געוויסען. און דאָ אויף־דער לאַנקע איז זי צוריק געקומען צו איהם — ראַחעל. זי איז אַרויס פון די ווייסקייט און איז אַזוי לייכט צוריקגעקומען ווי זי איז אַוועקגעפלאָיגען. ער האָט זי אַזוי קלאַהר געזעהן נעבען זיך, אַזוי נאָהנט געפיהלט, אַז עס איז איהם אַ וואַונדער געוואַרען, פאַר וואָס איז ער ניעדערנעשלאָגען געווען, פאַר וואָס ער האָט זיך פּערלאָירען. פּערקעהרט, דאָס לעבען הויבט זיך ערשט אָן — און ער האָט מיט אַמאָל דערזעהען דעם ווייטען ברייטען ברעג — וואָס ער האָט געזעהן נעבען איהר אין די לעצטע מינוט — און וואָס איז אויף אַ וויילע אַוועק. איצט איז ער וויעדער דאָ — דער ווייטער ברייטער וועג — וואָס פיהרט ווי דאָס שנעע־פּעלד אין די ליכט אַרײַן.

און פון דאמאָלט אָן איז עס אַנדערש געוואַרען.

עפּעס אַ וואַונדערליכע זאך האָט ער געטראַכט, געהענדיג אויף דעם שנעע־פּעלד. ביים לעבען האָט ער זי קיינמאָל נישט געפיהלט. וואָס ער האָט ניט געפּראַווט גענעהנען זיך צו איהר איז זי פּערשוואַונ־דען פון איהם — אַוועקגעגאַנגען אין זיך אַרײַן. זי איז געגאַנגען נעבען איהם ווי אַ שאַטען, וואָס איז פּערשטומט, ווייל ער לעבט אין אַן אַנדער וועלט — און מיר זעהן נור זיין שפּיגעל שײַן... ערשט האַרט פאַר'ן טויט האַבען זיי זיך אַנגעהויבען צו גענעהנען איינער צום צווייטען. ער האָט געפיהלט ווי עס בינדט זיך עפּעס צווישען זיי. זייערע נשמות ווערען געהיילט און פון די היילונג שטראַהלט עפּעס אַרויס אַ ליכט וואָס וועבט זיי צוזאַמען. קומט דער טויט און רייסט עס איבער. אין די ערשטע פאַר טעג נאָך איהר טויט האָט ער זיך געפיהלט פּערלאַזט פון איהר, ווי ער וואַלט זי פּערלאַרען. פּעראַייני־זאַמט איז ער געווען אין דער וועלט, און האָט געקלערט דעריבער, וואָס

איז דאָס ליכט, וואָס וועבט זיך צווישען צוויי נשמות און בינדט זיי צוזאמען? פיהלט מען דען נישט אין דעם ליכט דעם בעווייזן פון דעה עקזיסטענץ פון אונזערע נשמות? הערט מען דען נישט דאָס קלאַפּען פון דעם „הארץ“ פון דער נשמה אין אזא ליכט? און זעהט מען דען נישט די שעפּפּערישע קראַפּט וואָס שטעקט אין אונזערע נשמות ביי זייער בעהעפטען זיך? און פאר וואָס קען אן אויסערליכער ווילען קומען און פון דעם אלעס אַ תּל מאַכען, און דו שטעהסט דערביי, דו זעהסט צו ווי עס שטאַרבט אָב אַ טהייל פון דיין נשמה און קענסט גאַרנישט טהאָן — ניט היילען, ניט לעבעדיג מאַכען? ווער איז דער העכערער, שלעכטער „ווילען“, וואָס טהוט דאָס? און פאר וואָס טהוט ער עס? און מיט אַ מאָל ווי זי וואַלט צוריקגעקומען. — און עס איז איהם פּערשטענדליך געוואָרען דער טויט פון ראַחעל'ען. איז דעם טויט האָט זי זיך דאָך איהם אין גאַנצען אוועקגעגעבען = זי האָט חתונה געהאַט מיט איהם אין איהר טויט. אמאָל, ווען זי האָט גע- לעבט, איז ער געווען ווייט פון איהר, און האָט ער זי זיך געוואַלט פאַרשטעלען, האָט ער זי קיינמאָל נישט געזעהן פּערבונדען מיט זיך. זי איז געווען אליין, בעזונדער — איינגעפאַסט צווישען די מענשען אין דעם אָרט, אין וועלכען זי געפינט זיך, און איצט איז עס עפעס אַנדערש געוואָרען. זי איז אין גאַנצען געבען איהם, וויל ער זי געהען — קומט זי עפעס אריבער צו פליהען. אויף קיין אָרט, צווישען קיינע מענשען, אין קיין געהיימניש שטעקט זי נישט. זי ווייס פון אלעס וואָס ער טהוט און פיהלט. ער דאַרף עס איהר גאַרנישט זאָגען. זי קלערט עס מיט איהם צוזאמען און פיהלט דאָס מיט איהם צוזא- מען. זיי פּערשטעהען דאָס ביידע אַהן אַ וואָרט צו רעדען. און ווען ער געהט אדורך דאָס געסעל, און די קרעמער זיצען איינגעוויקעלט אין זייערע גראַבע פּוטערס, אריינגעשטעקט די הענד אין די אַרבעל און קוקען אויף איהם דורך זייערע טריבע מערב'דיגע שויבען און לאַכען איהם אויס, וואָס ער איז צוריקגעקומען מיט גאַרנישט, דאַכט זיך איהם, אז דאָס לאַכען זיי אויס זיי ביידע — איהם און ראַחעל, וואָס געהט געבען איהם. און זיי ביידע שמיכלען אין זיך און מאַכען זיך לוסטיג איבער די אַהן-קוּנים'דיגע קרעמער.

איז אַן אַבענד, ווען ער איז אַהיים געקומען צו זיינע עלטערן, און דער פאָטער האָט בעמערקט אַן אַנדער פנים אויף איהם, האָט

ער זיך איבערגעוואונקען מיט'ן ווייב און האָט געוואגט גאנץ דע-  
ליקאט אַ פרעג צו טהאָן:

— מישא, קלערסטו זיך צו עפעס נעהמען? דאָס וואָלט דיר גע-  
ווען צערשטרויערט פון דיינע טרויעריגע געדאנקען  
האָט מישא געענטפערט גאנץ גלייכגילטיג:

— יא, איד האָב שוין בעשטימט. איד האָב שוין אוועקגעשיקט  
צום „פאָפעמשיטעל“ אַ ביט־שריפט, איד עפען מיר אויף אַ חדר  
אין ראָוו.

— וואָס? — האָט דער פאָטער געפרעגט דערשראקען, ווי עה  
וואָלט זיינע אויערען ניט געגלויבט — רעכענסט גאר צו ווערען אַ  
מלמד, אַ מלמד אין ראָוו?

— פאַר וואָס נישט קיין מלמד, איז עס נישט אזאָ פרנסה ווי  
יעדע אנדערע?

— דו הערסט, מלכה, דיין זוהן ווערט אַ מלמד — זאָגט דעה  
פאָטער אין דער באַרד אריין.

און די ווייב ווינקט איהם איבער, אז ער זאָל נישט רעדען, ווי  
איינער זאָגט: „ער איז קראַנק. מען טאָר זיך נישט מיט איהם  
שפּאַרען...“

דער פאָטער האָט זי פּערשטאַנען, געשוויגען, און מיט די אַקסעל  
געשאַקעלט. אז דר. לייזעראַוויטש האָט געהערט וואָס מישא האָט בע-  
שטימט, איז ער גאַר מיט אַמאָל אַן אנדער מענש געוואָרען. ער האָט  
זיך אזוי גאַר אָנגעהויבען צו קעמען זיינע פּערלאָזענע, האַלב אויס-  
געקראַכענע לאַקען, וואָס ער האָט עס שוין נישט געטהאָן פון יאָהרען  
לאַנג. ער האָט מישא'ן געשאפט געלד, אויסגעזוכט אַ דירה אביסעל  
הינטער דער שטאדט, געהאַלפּען די דירה איינריכטען, דעם טיש, און  
אַלמע טאַבליצע אראַפּגעשלעפט פון בוידעם וואָס ער האָט אַמאָל אויף  
איהר זיינע קינדער געלערענט. און אויסגעזוכט די פּאַסענדע קינדער  
צווישען די איינוואוינער פון „ראָוו“. ער האָט זיי אַלעמען געקענט  
מיט'ן נאמען, טאַטע מאַמא געקענט — ער האָט זיי אַלעמען געהאַלפּען  
ערציהען, ביי אַלע קראַנקהייטען געווען, און דערצעהלט מישא'ן די  
געוואַנהייטען פון יעדען קינד בעזונדער. אַמאָל אויף דער נאַכט  
זיינען זיי שפּעט אויפגעוועסען, וואָס דער דאַקטאר האָט עס בין-  
יעצט קיינמאָל ניט געטהאָן. מישא האָט איהם קלאָהר געלייגט זיין



פראגראם, וואס ער וויל איינפיהרען אין זיין חדר און דערביי פיעל גע-  
רערט וועגען פערדאנאניק מיט וועלכע ער האט זיך לעצטענס זעהר  
אינטערעסירט און פיעל דעריבער געלעזען. דער דאקטאר הארכט אויס,  
צום סוף רופט ער זיך אז:

== צו אידישע קינדער טויג דאס אלעס גאר נישט. פאר זיי איז  
דאך גאר נישט קיין פערדאנאניק געשריעבען. מיט זיי דארף מען מיט  
הארץ צוגעהן, נישט לויט'ן בוך, נור מיט ליעבע, מיט ליעבע וועסטו  
מיט זיי אויסמאכען. מען דארף זיי ליעב האבען, דאס איז די ערשטע  
זאך. זיי דערפיהלען עס כאלד ווער עס האט זיי ליעב, און דער וואס  
האט זיי ליעב קען מיט זיי אלעס טהאן. ווארום זיי אלע, דאס גאנצע  
אידישע פאלק, איז איין קראנקער געפייניגטער יתום, און די קינדער  
דערפיהלען דאָס מיט דער מוטער'ס מילך, זיי זיינען אין דעם יתום-  
קייט אריינגעוואקסען — דורך דעם דארפען זיי מעהר ליעבע און  
מעהר צערטליכקייט ווי אלע אנדערע קינדער, ווארים נור מיט דעם  
קען מען זיי היילען. — און נאָך אַ מינוט שוויגען רופט ער זיך ווידער  
אָן, ערגעץ וואו אוועקקוקענדיג אַז אַ זייט:

— איך האָב דיר נישט געפרעגט וועגען איהר, ווי אזוי און  
ווען, עס איז דיין זאך. נור זעהסטו, אז מיינע איז מיר געשטאַרבען,  
האָב איך מיר דעם „ראָוו“ פאר מיין ווייב געמאַכט, און ווען מיינע  
קינדער זיינען מיר געשטאַרבען, האָב איך מיר זיי... נו, וואָס  
שטעהסטו און גלאַצסט, געה שלאָפען! אַ גוטע נאַכט! — שרייט אויס  
פלוצלונג דער דאָקטאר און געהט אריין אין צימער און האַקט די  
טהיר הינטער זיך.

אַ פאַר טעג נאָכדעם האָט דער דאָקטאר אויסגעמיעדען מישאַ'ס  
בליק, און געבייזערט זיך אויף דער גאנצער וועלט...  
אבער די שטארט האט געהאט א געשיכטע. עס האט געקלונגען,  
אז מען האָט געטראָפען מישאַ'ן מיט די קינדער אין ווייסען שנעע-  
פעלד ארויסגעהן שפאצירען — האָט מען איהם נאָכגעשריען, און אַ  
נאָמען האָט מען זיי ביידען, לייזעראַוויטש'ן מיט מישאַ'ן, געגעבען.  
„דער שווער מיט'ן איידעם“.

## קאפיטעל 43.

— געהערט נייעס? זילבערבערג'ס טאכטער איז דאך צוריק?  
געקומען פון דער וועלט.

— און וואָס איז דער מעהר?

— זי האָט עפעס מיטגעבראכט אַ פעקעל.

— אַ טרפה צו אַ כשר'ס?

— וואָס איז דער חילוק, אבי דער אלטער וועט אַ זיידע ווערען?

— ווער איז דער פאָטער?

— זי ווייסט אליין נישט. — איינעם האָט זי געליעבט און צום

צווייטען האָט זי זיך גע'שדכנ'ט — פון וועמען דאָס קינד איז ווייסט  
זי נישט.

— נו, עס וועט נישט פערפאלען ווערען. עס בלייבט אין דעה  
משפחה.

אזעלכע געשפרעכען האָט מען געקענט הערען פאר יעדען צוויי  
טען געוועלבעל איז שטעדטעל נאָך מערי'ס צוריקקומען. די שטאָרט  
האָט געקלונגען, קיינער האָט זי נאָך נישט געזעהן, זי האָט זיך אויף  
דער גאס נישט געוויזען, און וועגען איהר פאָטער און מוטער זיינען  
לעגענדען ארומגעגאנגען.

— דער אלטער איז דאָך אנטלאָפּען פאר חרפה.

— וואוהין?

— אין די בעדער אריין האָט ער שוין קיין געלד נישט, איז עה

צו אַ שרייבער אין אַ וואַלד ארויסגעפאהרען.

— זי האָט עס געהאלפּען דעם טאָטען אַן עק מאַכען פון די פאָר  
גילדען.

— נו, זי האָט עפעס פאר דעם געלד מיטגעבראכט, כאַטש נישט

בחנם עס אויסגעגעבען...

אין דער היים איז דערוויל געזעסען מערי ווי אַ שומה. אַהיים  
געקומען איז זי אַ קראַנקע און אַ צובראַכענע, און האָט באלד זיה  
געמוזט אין בעט לעגען. די מוטער האָט עס באלד בעמערקט, דער  
ציטערט געוואָרען, מורא געהאָט דעם מאַן צו זאָגען, און איז געלאָפּען  
צו די שוועגערין, מישאַ'ס מוטער, און האָט איהר דעם „גרויסען

בראך" דערצעהלט. די שוועגערין האָט עס ניט געוואָלט גלויבען, איז געקומען, איבערצייגט זיך, און איז אהיים אוועק אַ פּלאַם רויטע פּאַר בושע, און דעם מאָן איז דער צווייטער שטוב אריינגערופען און דעם „סוד" פּערטרויט. באַלד איז עס אויך דער פּאָטער געוואהר געוואָרען. מען האָט נישט געוואוסט צו זי האָט חופּה וקדוּשין גענומען. דעה פּעטער לייזער האָט גע'טענה'ט מיט'ן ברודער, אז ער זאָל אריינגעהן צו איהר און מאַכען אַ שמועס וועגען דעם, עס איז זיך נישטאָ וואָס צו שעמען — די מוטער האָט זיך אָבער פאַר דער שוועל אַוועקגעלעגט מיט אַ געוויין, אז דאָס קינד איז טראַנק, אז זי קען זיך אַ מעשה אַנטהאַן, מען דאַרף אַבוואַרטען. דערווייל איז מען אין שטאַרט געוואהר געוואָרען, מען האָט אַנגעהויבען צו רעדען דערפון אין די געוועלבלעך. די זילבערבערגס האַבען זיך געשעמט די נאָז אין די נאַס אַרויסצואווייזען. ר' לייזער איז אוועק צו זיינע געשעפטען, און מע' רי'ס פּאָטער האָט זיך מיטגענומען אַ פּאַר ספּריס'לעך אין רייזע זעקעל און איז געפּאַהרען אין וואַלד אַריין אויף אַ פּאַר טעג.

דערווייל האָבען מערי אלע געמידען. די שוועגערין, מישא'ס מור טער, האָט אויפגעהערט אַרויפצוגעהן. און פון דער משפּחה האָט מען זיך דערווייטערט און מערי איז נור איבערגעבליבען מיט דער מוטער אין די גרויסע הויַלע שטובען, פון וועלכע זי איז איבריגענס זעהר צופריעדען געווען.

מישאַ איז אויך געוואהר געוואָרען צו גלייך מיט אַנדערע פון מערי'ס אַהיים קומען, עס איז שוין געווען אַ שטיק שפּעטערדיגע צייט ווי ער האָט געהאַט דעם חדר אָפען — און ער איז שוין גאַנץ צוריק געזונד און רוהיג געוואָרען פון די אַרבייט.

די ערשטע פּאַר טעג אז ער האָט געהערט פון די „נייעס", האָט ער מורא געהאַט זי נישט צו שטערען אין איהר איצטיגען צושטאַנד. און אפּשר וויל זי איהם גאָר נישט זעהן. נור געהערט פון דעם רעש וואָס איז געוואָרען אין דער שטאַרט, און פון דעם גערודער אין דער משפּחה — האָט ער זיך געפיהלט פּערפּליכטעט באַלד זיך צו ווייזען אין פּעטער'ס הויז. די מומע האָט איהם צוגענומען ווי אַ משיח'ן, און גע'סוד'עלט זיך מיט איהם אין די ווינקעלאַך, אז ער זאָל געוואהר ווערען „וואָס עס איז?" ווארים איהם וועט זי זאָגען. מישאַ האָט געשמייכלט אין די בריַלען און געענטפּערט: „ער ווייסט נישט

אויב זי וויל איהם זעהן". די מוטער איז אריין — און מערי האט איהם אריינגעבעטען.

ער האט זי געפונען גאר נישט געענדערט, אדרכה, עס האט זיך איהם געדאכט, אז דאס פראגען פאסט איהר זעהר, — זי איז שעהנער געווארען, און אזא רוהיגער גליקליכער שמייכל בעלויכטעט זי — און ער האט גאר נישט פערשטאנען דעם רעש וואס איז געווארען. עס האט זיך איהם געדאכט, אז פערקעהרט, אז אלע דארפן זיך פרעהען וואס אויף מער'ן איז געקומען אזא גליק.

זי האט איהם צוגענומען קאלטליך, האט זיך מישא'ן געדאכט. ער האט עס זיך ערקלעהרט מיט איהר יעצטיגען צושטאנד. זי איז געזעסען אויף א וואקעל-שטוהל און גאר נישט געמיהט זיך צו בער האלטען איהר „שאנד". און גערעדט האבען זיי וועגען ארץ-ישראל. איבערהויפט האט מערי איהם געפרעגט — און ער האט געענטפערט, און איינער האט דעם צווייטענס לעבען מיט קיין ווארט נישט אנגע-ריהרט.

ביים אוועקגעהן האט איהם מערי פלוצלונג געפרעגט:

— דו האסט געעפענט א חדר פאר קינדער?

— יא.

— און א סך קינדער?

— דערווייל אייניגע, נישטא קיין בעהעלפערס.

— ווילסט מיר ווייזען דיין חדר?

— געוויס.

— געהסט דארט יעצט אהין?

— יא.

— און וואלסט מיר געוואלט באלד יעצט מיטנעהמען?

— מיט פערגעניגען.

— טו געה ארויס, איך וועל זיך פלינק אנטהאן.

ער איז ארויס, די מומע איז איהם בעפאלען מיט פראגען, ער

האט איהר גאר נישט געהאט צו ענטפערען.

פלוצים עפענט זיך מער'ס טהיר, און מערי רופט אריין מישא'ן.

זי איז שוין געווען אנגעהאן אין קלייד — און מען האט איהר יעצט

מעהר אנגעזעהן ווי פריהער.

≡ וועסט דיר נישט שעמען מיט מיר צוגעהן איבער דער גאס, מישא? — פרעגט זי מיט יענעם שמייכלע וואס איז מישא'ן געווען אזוי בעקאנט.

מישא האָט גאָר נישט אָבגעענטפערט, ער האָט פּערלענען גע' שמייכלעט, צום סוף האָט ער געזאָגט:

— אדרבא, מיט אַ מוטער איז מעהר כבוד.

— נישט וואהר?... — האָט זי גאָר געוואָלט עפעס זאָגען און איז פּערשוויגען.

מערי'ס מוטער האָט צו איהרע גרויסע צרות דערזעהן ווי מערי טהוט זיך אָן ארויסצוגעהן. זי האָט זי נישט געוואגט איינצוהאַלטען, און צום ערשטען מאל האָט זיך מערי געוויזען אין גאס מיט מישא'ן. עס איז געווען אַ געלויף און אַ קוקעריי פון די פענסטער און פון די געוועלבלאך ארויס, און זי איז געגאַנגען פאמעליך, טריט ביי טריט, און מיט אַ געוויסע מאַיעסטעטישע מוטערליכע רהיגקייט האָט זי געוויזען די וועלט דאָס גליק וואָס די נאַטור האָט איהר געשאַנקען. ווי זי וואָלט געווען אַ כהנ'טע און טראַגט דעם פּאַלק די ברכה. מיט אַזא אינערליכען שטאַלץ האָט זי איהר מוטערליכעם געוויזען...

דאָס חדר איז איהר זעהר געפעלען. אויפ'ן וועג האָט זי געקויפט שאַקאַלאַד און זי האָט די קינדער צוטהיילט. געפרעהט זיך מיט די קינדער און מיט בעזונדערע ליעבע האָט זי זיי אלע ארום זיך געקליר בען און זיי עפעס דערצעהלט. מערי ארום די קינדער האָט איצט גאָר אנדערש אויסגעזעהן. עס איז געוואָרען פּערשטענדליך איהר טראַג גען — און אין דעם קראַנץ פון די קינדער האָט עס איהר זעהר גע' פאסט. מישא האָט געמוקט אויף איהר מיט אַ צופרידענער מינע. אין דער מוטערליכער פּאַזע האָט ער זי קיינמאל נישט געזעהן, און ער, האָט זיך קיינמאל ניט געקענט פאַרשטעלען, און דאָר איז עס אזוי נאַסירליך און אזוי זעלבסטפּערשטענדליך.

— וועסט מיר ערלויבען אַפּטער צו בעזוכען דיין חדר, מישא? ≡ האָט זי איהם געפרעגט ביים אוועקגעהן.

— געוויס.

— איד וועל דיך אביסעל מיטהעלפען, דו וועסט גאָר נישט נעגען דעם האַבען?

— אדרבה, נור דו, יעצט אין דיין צושטאנד. וועט עס נישט זיין צו שווער פאר דיר? — האָט מישאָ געפרעגט פּערלעגען.  
 — פּערקעהרט, מישאָ, איך וויל זיך ביי זיי לערנען ווי אַ מוטער צו זיין. — האָט זי אויך פּערלעגען אַבגעענטפּערט, און אַ נאַטירליכע רויטקייט האָט זי בעגאַסען.  
 זיי האָבען זיך ביידע פּערשעמט ווי קינדער, ווי אמאָל, אמאָל אין אַנהויב.

#### קאַפיטעל 44

עס איז געווען אַ הערליכער טאָג. די זונן האָט זיך זיין אַ ליכט טיגער באלעם געקולערט איבער דעם ווייטען ברייטען שניי־פּעלד און אויפגעפלאַקערט אין אַ העלעם בלענדענדעם ליכט אַ האַלבען שניי פּעלד. עס האָט זיך געדאַכט, אז דאָרט, אין יענע העלקייט, איז דער שניי צוגאַסען געוואָרען אין אַ הימעל־וואַסער. מישאָ מיט זיינע הלמידים האָבען זיך אַרומגעקולערט אין שניי, אליין שוין געווען פון קאַפּ ביז צו די פיס אין שניי — וואָס די תלמידים האָבען איהם בע־שאַמען. האָט ער זיך געיאָגט נאָך זיי אין אַ רונדיגע ראַד. דאָס שטיק פּעלד אויף וועלכען מישאָ מיט זיינע תלמידים האָבען זיך גע־שפּיעלט, האָט אויסגעזעהן ווי אַ מלחמה־פּעלד. האַלבע פעטער־שניי ער'ס האָבען זיך אַרומגעוואַלגערט, טהייל האָט געפּעהלט די הענד, אַנדערע דער קאַפּ אַבגעהאַקט. און נאָר אַנדערע פעטער־שנייערס האָר בען געהאַלטען ערשט אין בעשאַפען ווערען. טהייל זיינען שוין גע־ווען פּערטיג, און טהייל האָבען שוין געדיענט צום ציעל, אין וועלכע די קינדער האָבען זייער שניי באלעמס געשאַסען. אַביסעל ווייטער אויף אַ שניי־שליטעלע, איז געזעסען מערי און צוגעקוקט זיך צו דער סצענע. עפעס וואָס האָט זי געקלערט, עפעס נישט — נור דאָס ווייס־קייט האָט זי מיעד געמאַכט. זי האָט איהרע אויגען צוגעמאַכט — און אַ יוהיגקייט האָט זי בעפאַלען וואָס האָט איהר גוט געטהאָן.  
 מישאָ האָט געקוקט אין דער זונן אַרין — אין דעם טהייל פּעלד, וואָס האָט געפלאַקערט אין דער זונען־שיון. ער האָט געהאַט דאָס

געפיהל, אז ראחעל איז נאָר וואָס דאָ געווען און זי איז אוועק איז יענעם טהייל שניי־פעלד, פון וואנען עס לייכט זיך אזוי, פון דאָרט קוקט זי זיך צו צו זיינע שפיעלען, און באַלד וועט זי ערשיינען און וועט איהם הינטען, ארום די אויגען פערשטעלען מיט איהרע ביידע הענד און פרעגען: „טרעף, ווער עס איז דאָ?“ דאָס געפיהל איז ביי איהם גע־ווען אזוי וואהר און אזוי נאטירליך, אז ווען דאָס וואָלט ווירקליך גע־שעהן, וואָלט ער זיך גאָר נישט געוואונדערט. און טיילמאָל האָט ער זיך עפעס אינסטינקטיוו אומגעדרעהט, געקוקט אויב זי שטעהט נישט הינטער זיין רוקען. ער האָט זי געפיהלט נעבען זיך, צווישען די קינדער. אַמאָל דאָ, אַמאָל דאָרט — אזוי האָט זי זיך יעדען אויגענ־בליק דורכגעשלייכט דורך איהם מיט איהר ווייס קלייד, מיט איהר לויכטענדעם לייב...

אז זיי האָבען געהאלטען ביים אַהיים געהן, איז ער צו צו מערין. ער האָט זי געטראָפען נאָך זיצענדיג אויפ'ן שניי־שליטען מיט פער־מאכטע אויגען.

— וואָס, דו שלאָפסט? — האָט ער לייכט געפרעגט.  
 ≡ ניין, — האָט מערי די אויגען אויפגעעפענט, דער שניי בלענדט מיר.

באַלד קוקט זי איהם אָן, און זאָגט:  
 — ווייסט וועגען וואָס איד האָב געקלערט, מישאָ? דאָס אלעס איז דאָך אזוי נאָהנט געווען. אזוי נעבען אונז — און מיר האָבען ניט געוואוסט דערפון.

— וואָס איז נאָהנט געווען? — פרעגט מישאָ.  
 ≡ דאָס דאָ — ווייזט זי אויפ'ן שניי, אויף די קינדער ארום זיך. מישאָ האָט געקוקט אין דעם בעלויכטענדען טהייל פעלד אריין, פון וואנען עס האָט זיך דאָס ליכט געגאסען און געזאָגט ווי פאר זיך:  
 — עס האָט געפעללט דאָס ליכט...  
 זי האָט איהם נישט פערשטאַנען און נישט איבערגעפרעגט.





Copyright 1917  
by  
**SHOLEM ASH**  
(all rights reserved)

# דער זעג צו זיך

ראמאן

פון

ש ל ם א ש

---

אין צוויי טהיילען

צווייטע אויסגאבע

ארויסגעגעבען פון  
"פארווערטס" פאבלישינג אסאסיאטיאן  
176 איסט בראדוויי, ניו יארק.

1918